

Hilda Tihlā

hmisiä

IHMISIÄ

ROMAANI

KIRJOITTI

HILDA TIHLÄ

KUSTANTAJA

ARVI A. KARISTO, HÄMEENLINNA

HÄMEENLINNA 1916
O.-Y. HÄMEENLINNAN UUSI KIRJAPAINO

I.

Olavi.

1.

Ihan lauta-aidan vieressä, miltei sen alta esille pistäytyen, kasvoi keltainen kevätkukka. Jostakin kaukaa, vapailta kentiltä, oli tuuli ottanut siemenen, kuljettanut sitä pyörteissään ja vihdoinkin pudottanut tänne. Jos se olisi joutunut vähääkin tuonnemmaksi pihaan päin, ei sen elämästä olisi mitään tarinaa.

Oikeastaan piti aidan vieressä olla nurmea. Siihen oli kerran vedätetty multaa kapeaksi kaistaleeksi, jonka piti kasvaa ruohoa ja kukkia ja vihreydellään elvyttää pihan harmaata yksitoikkoisuutta. Tarkoitus ei ollut toteutunut. Telmivät lapset olivat aikoja sitten tallanneet multakaistaleen kovaksi pengermäksi. Kaksi lehmusta enää haastoi alkuperäisen hyvän tahdon puolesta. Toisen latvan olivat lapset taittaneet, toinen osoitteli raiskattuja oksiaan, molempien rungot olivat syvien arpien ja kohlujen peitossa.

Tontti oli kapea ja syvä. Sivustalla yleni uusi, korkea kivimuuri, perällä oli halkovajat. Kadun puolella sitävastoin oli vielä puutalo.

Se oli jätteenä menneistä, rauhallisista ajoista, jolloin laaja piha — kaivo keskellä — kasvoi ruohoa, puita ja kukkia, jolloin tuulet raikkaina puhaltelivat ja aurinko valaisi jokaista sopukkaa. Siitä on jo kauan. Laudoit-
 tus on tumma ja kulunut, onpa lahoakin siellä täällä, maalaus ammoin rapistunut. Pian revitään laudat mure-
 nevien hirsien yltä, seinät hajoavat jyrähdellen, tomupil-
 vet nousevat. Uusi aika tekee viimeisen voitokkaan ryn-
 täyksen, lehmukset raivataan pois, ahnas sementti val-
 taa multapengermän ja siten lopullisesti koko pihan.

Tässä ympäristössä muistoinen ja toiveinen kelta-
 kukka eli — kun sen täytyi.

Kenties rohkeni se unelmoidakin. Kun iltaruskon hei-
 jastus sammui kivimuurin ylimmästä huonekerrasta, tiesi
 kukka yön tulleeeksi. Se vaipui lepoon ja näki unia kau-
 kaisista kentistä, joiden yli aurinko suurena, suloisena
 vaeltaa, ja metsistä ja niityistä, joilla loistaa siskojen
 parvi. — Aamulla se heräsi elämän uhkaavaan todel-
 lisuuteen. Lapsilauma, jonka urotöistä lehmukset todis-
 tivat, alkoi vilistä pihassa.

Jotain sukulaisuutta metsäkasvin kanssa oli eräässä
 näistä lapsista. Hän oli noin kymmenvuotias poika.
 Kasvot olivat luisevat ja muistuttivat sydänmaalaisen
 korvenraivaajan jälkeläistä enemmän kuin kaupunkilais-
 lasta: leuka leveä ja voimakas, posket laihat, auringon
 ja ahavan puremat, otsa korkea ja kulmikas. Kasvojen
 ainoina kaunistuksina olivat harmaat silmät, jotka ihme-

tellen katselivat maailmaa kuin olisi se hänelle ollut erityisen outo ja käsittämätön.

Outo ympäristö alkoi heti vaatteista. Hänen pitkäkäähdyttömä varttansa, joka oli kuin luotu maalaispojan karkeata aikamiespukua varten, verhosivat hienosta, sinisestä kankaasta tehdyt, valkoisin nauhoin ja napein koristetut vaatteet, ruskeat, poimuttomat sukat ja äsken kiilloitetut kengät, joiden puhtaudessa selvästi näkyi palvelevien henkien vaikutus.

Hän seiso i taampaa ja tarkkasi vertaistensa temmelystä. Vähän väliä katse kääntyi ylös toisen huonekerran ikkunoihin. Jos verho liikaa, alkoi hän nostella jalkojaan, huitoa käsiään kuin tahtoen näyttää olevansa kovassa leikin touhussa. Ja jos ikkunaan ilmestyi vanhan miehen kasvot, saattoi tapahtua, että poika hurjaa vauhtia hyökkäsi lapsilaumaan. Hänen osanotostaan leikkiin ei ollut iloa kellekään, hänelle itselleen kaikkein vähimmin. Syntyi vain sekasortoa, itkua, kirkumista... Hän juoksee pakoon ja piiloutuu. Sinne hän kuulee miten aikuiset lohduttelevat itkeviä ja moittivat — hiljennetyin äänin — Olavia, joka on sietämättömän paha...

Kädet puristuvat nyrkkiin, silmät säihkyvät. Uhitellen hän tulee esille piilostaan. Vaatteita kuivamaan asettelevat eukot luovat häneen vihamielisiä katseita, mutta eivät sano mitään. Eivät uskalla!... Mikä voittajan riemu!

Sitä kestää vain hetken. Tympäisevä tunne valtaa mielen, huulet värähtelevät. Jos toisen huonekerran ikku-

noista ei näy liikettä, pujahtaa hän syrjään ja poistuu nopeasti koko pihalta. —

Eräänä päivänä hän huomasi keltakukan aitovierellä ja kyyristyi sitä katselemaan. Hänen kasvonsa sädehtivät ilosta. Pian keräytyi toisiakin lapsia ihmettelämään kaukaisten kenttien airutta. Muuan tyttö kumartui arveluttavan lähelle, ja ennen kuin Olavi ehti estää, oli kukka taittuneena kaunottaren hyppysissä.

Mihin joutui tuuli, joka suhisten kulki ruohikossa? Mihin katosivat aallot, jotka kohisten olivat syöksyneet rantoja vastaan? — Tyttö asetteli kukkaa rintaansa. Pojan otsasuonet paisuivat, kasvot kalpenivat.

Kun neitosen ei onnistunut saada koristetta kiinnityksi ja hän heitti sen huolimattomasti maahan, valtasi Olavin raivo . . .

Hätähuutoa, melua. Joku tarttui kaulukseen.

Se oli isä.

2.

Niin päättyi keltakukan elämäntarina.

Olavilla itsellään oli paljon masentavia lapsuusmuistoja tästä talosta, joka oli hänen isänsä oma. Niitä liittyi kotipihaan, missä hänen täytyi isän määräyksestä leikkiä toisten lasten kanssa, ja hänen kauniiseen kamaariinsa, jossa hän huonoin tuloksin luki koulukirjojaan. Aikaisin tottui hän välttämään kumpaistakin paikkaa.

Pihamaassa oli jotakin jäytävän ahdistavaa. Se muis-

tutti koulua: aivan kuin olisi koulu uhallakin seurannut hänen pakenevia askeleitansa tänne. Se oli luonut mieleen kuvan syvästä suppilosta, jonka pohjalla eletään synkkää varjoelämää: ilot ovat siellä kiusantekoa, surut epätoivoisia, tyynimieli sairaan horrosta. Vain harvoin osui sinne kaukaisen maan hohde, silloinkin vain vilahduksena tehdäkseen olon täysin sietämättömäksi.

Syksyisin kurkiparvi lensi korkealta suppilon ylitse. Kuului matkalaulua . . . Talviaamuina huurre kiteytyi ikkunoihin, oviin, kellariluukkuihin, peitti eilisen päivän jäljet kirkkailla, hiljaisilla liuskoilla, joista kukin oli kuin kimalteleva kenttä . . . Huhtikuun päivinä lumi sulijoksi katuojaan, seinälaasti oli märkää, ja katon harjalta pakastiainen kuuluvalla äänellä julisti kevään tuloa . . .

Käsissä, jaloissa, koko ruumiissa silloin kiskoi, nyki, kutisi. Lukiessa kirjaimet alkoivat sulaa, ne valuivat mustiksi vetten kokouksiksi, niin että kuiva näkyi, puhaltuivat koskiksi yläreunasta alareunaan asti. Ja sivut kasvoivat niin suuriksi, ettei maailmaa ollenkaan näkynyt niiden takaa, ja taas pienentyivät silmiä kirveltäviksi . . . Teki mieli lyödä jotakin rikki, särkeä joku esine, huonekalu, tai mieluummin hajoittaa koko seinä ja antaa tuulen vapaasti ärjähdellä sisälle.

Miltähän siellä vapailla kentillä nyt näytti? Mitä tapahtui metsissä ja meren rannoilla? . . . Ruumiiseen tunkeutui vahva, juovuttava voima. Se tuli sisään jaloista, nousi, nousi, täytti herpaisevana sydämen, rinnan, pään, — kohotti ja kantoi pois. — — —

Ikuinen kirkkaus ja rauha. Ei huolta, ei jännitystä, ei masentavaa ahdistusta, niiden muistokin oli kadonnut — miltei. Kaukana alhaalla jyrisee, kohisee, viheltää, huutaa sumujen maailma. Varoittaa, ei kuulu. Uhkaa, ei uletu. Hiljaisuutta ympärillä. Auringon paiste kimmeltää petäjän kaarnassa; salaperäinen mätäs, joka työntää esiin kortta ja saraa, on vaipunut valoisaan horrokseen; karpalo kukkii. Ilman täyttää suopursujen, minttujen ja kanervain väkevä tuoksu. Askeleet kohisevat, vesi herahtelee jalan alla, sauva viuhtoo askelten tahdissa.

Metsä sulkeutui edestä ja takaa. Maa alkoi yletä. Tuli vastaan louhikoita ja jyrkänkaita. Huipulta näkyi uskomattoman paljon taivasta. Pilvet purjehtivat täydessä tuulessa.

Täällä juuri se tuli se ensimmäinen — ja viimeinen — elämän ongelma eteen. Täällä olisi ollut hyvä ainaisesti asua, rakentaa maja tuonne, aitta tänne, mutta kiusoittavalla tavalla hän tunsikin olevansa kiinni korkeassa kivimuurissa ja harmaassa, jokapäiväisessä pihassa. Ennen kuin kunnolla ehti katsoa ympärilleen tai tehdä ylimääräisen purjehdusretken pilven partaalla, alkoi pisinkin päivä solua iltaan, ja vatsasta päin vaikutti omi-
tuinen, imevä voima . . .

Vuoren rinteelle rakennettu ihmeen iso muurahaispesä asukkaineen oli kadehdittavan näköinen. Että ne olivatkin osanneet valita tällaisen olopaikan! Aamulla heti silmäin auettua tarvitsi vain nousta keon huipulle,

ja taivasta näkyi hiveltävän runsaasti, näkyi pilviä ja pehmeitä puiden latvoja, jotka tuulessa lainehtivat vihertävänä merenä taivaan rantaan asti. Aterioida sai milloin halusi. Sateella ja yöksi sai kömpiä ihaniin kekosaleihin ja -kammioihin, nukkua havuneulasten tuoksuun.

Aurinko vaipui unisena taivaan rantaan. Mutta vielä hetkisen viivähti Olavi onnellisen kekovaltakunnan vaiheilla. Hän heittäytyi pitkäkseen sammaleeseen ja nojasi päätänsä kiveä vasten. Nukutti.

— Vieras on hyvä ja käy sisään, — kuului samassa hieno ääni hänen vierestään.

— Kiitoksia.

Luontevasti pujahti hän sisälle muurahaiskekoon ja istahti ihastuneena kekosalin ihmeelliselle sohvalle, joka oli joustava ja raikas kuin kiristetty ilma. Hänelle tarjottiin mesileipiä ja hunajakakkuja. Keon keskeltä, alta, päältä kuului hiljaista, moniäänistä suhinaa, säveltä, kellojen soittoa, huilun puhallusta. Ja isäntäväki katseli häneen hymyilevin silmin, tuntosarvet hauskaasti tanassa...

Päivän kehrä oli jo vaipunut puiden latvojen taakse. Taivaalle levisi valtaisa rusko. Se hehkui lännen autereessa, punasi pilvien reunat yli koko taivaan. Kaukaiset laaksot olivat pukeutuneet sinipunervaaniin satumaiseen vaippaan. Olavi kohotti päätänsä ja katseli mykistyneenä ympärilleen vuoren rinteeltä. Mitähän tämä kaikki olikaan!

Äkkiä hän painoi kätet kasvoilleen, kumartui takaisin kiveä vasten ja itki elämän lumouksen vallassa.

Mutta hänen kiitäessään alas vuorta, hyppiessään yli kivien ja louhikoiden ja hiljaista juoksua samotessaan halki metsien kaupunkia kohden, kypsyi hänessä varma päätös. Sillä hän ei tuntenut itseään niiksi miehiksi, jotka taistelutta luopuvat elämän oikeuksista. — Keittiöstä, ruokasäiliöstä ja kellarista hän nopeasti ja hiljaa varusti itselleen aarteita, ja kenenkään huomaamatta solui hänen karavaaninsa seuraavana aamuna luvattua maata kohden, pyhälle vuorelle.

Sinne saavuttuaan hän teki liiton seutua hallitsevan muurahaisheimon kanssa. Uhrasi keolle sokeria, josta tiesi sen asukkaiden pitävän, leipää ja voita, jota hän varovasti asetti vain läheiselle kivelle. Ilmassa vallitsi hyvyyden henki.

Outo mieliala valtasi uhraajan. Hänen tuli surku itseään. Tuntui kuin olisi keon jumala säälien katsellut häntä. Niin... tosiaankin oli hänen elämänsä maailmassa hyvin heikoilla perusteilla. Hänen varansa olivat turhan pienet, hänen taisteluaseensa kehnot — eivät ne mitään olleet muurahaisvaltakunnan aarteisiin ja voimaan verraten... Mutta paistoihan aurinko kuumana ja kirkkaana! Huomisella oli omat huolensa.

Kun sen päivän ilta tuli, varustautui Olavi viettämään satumaista yötä. Hän aterioi vuoren ylimmällä kivellä, kävi juomassa norohetteesta ja keräsi kuusenhavuja allensa ja ylleen kallion syvänteeseen. Kosteatahan siinä oli ja hiukan kylmäkin, mutta oli asialla hyvätkin puolensa. Hän ei ollut milloinkaan saanut nukkua näin

komeassa salissa. Katto oli ylen laaja ja ihana, seinät avartuivat suuriksi ja värikkäiksi. Lintujen kuoro — rastaan ääni ylinnä — helähti iltalauluun,

Vasta seuraavaa iltana hän palasi kaupunkiin. Poliisi oli jo pantu liikkeelle, eikä vastaanotto varsinkaan isän puolelta ollut miedoimpia, mutta sellaiset seikathan olivat vähäpätöisyyksiä, välttämätöntä pahaa, jonka alaiseksi ihmisen täytyi alistua lunastaessaan itselleen oikeuksia elämän iloon.

Olisi ollut peräti hauskaa saada toveri, toinen ihminen, tämän ihmeellisen satumaan asukkaaksi, — toveri, jolle joskus olisi voinut purkaa mieltänsä sanoiksi ja joka samalla olisi ollut tukena kotoisia vähäpätöisyyksiä vastaanotettaessa. Tähän suuntaan käypiä yrityksiä ei Olavin puolelta puuttunutkaan. Varoen ja hillitysti — kuten asian luonne vaati — hän koetti milloin yhtä, milloin toista lähimmäistään johtaa elämänsä suuriin salaisuuksiin. Mutta siinä hän ei onnistunut.

Toisen pojan läsnäolo synnytti aina hiljaista hankausta. Kasvoi ikäänkuin suomukset silmiin. Ei näkynyt, miten ruohon lehti tummenee, kun varjo lankeaa sen ylle, ja miten sen tummassa vihreydessä lainehtii sini ja punerva. Katosi tarumaisuus palokärjen päästä, kun se terävänä vasarana iskee lahoavaan honkaan. Eivät pilkistelleet pensaikeista auermaan kummat haltiat.

Pahinta kuitenkin olivat toisen tekemät äkilliset ja odottamattomat kolttoiset. Milloin iski puukkonsa koi-

vun kylkeen, kiskoi tuhta ja jätti sikseen . . . tai sohaisi kepakolla muurahaispesään, niin että kekosalit murtuivat ja asukkaita kiemurteli kuoleman tuskissa. Ja jos jänis mennä vilisti viidakossa tai metsäsika pakeni kiven koloon, valtasi pojan tavaton kiire. Hän juoksi minkä jaksoi perässä, tulla touhusi sitten kasvot jännittyneinä, silmävalkuaiset näkyvissä ja uhoitteli, että ollapa pyssy . . . Piti aina olla jotakin, mitä ei ollut. Milloinkaan ei ollut hyvä sellaisenaan. Olavi pian tyyten väsyi yrityksiinsä.

Kadulla tavatessaan tovereitansa hän liittyi heihin erityisellä innolla, johdattaakseen heidät kokonaan pois jäljiltään. Itse asiassa he varsin vähän välittivät hänestä, mutta Olavia pakoitti oma, sisäinen pelko. Näyttäyty-mällä muiden laisena hän parhaiten sulki valtakuntaansa johtavan tien sinne kuulumattomilta. Sitäpaitsi hän tiesi siten tuottavansa iloa isälleen, jonka alituisena huolena olivat pojan sairaalloiset taipumukset yksinäisyyteen.

3.

Tovereita oli Olavilla paljon. Ensin koko lyseon ensimmäinen luokka, sitten toinen ja kolmas. Neljännelle hän jäi, ja toveripiiri kasvoi kaksinkertaiseksi. Sen jälkeen se jonkun aikaa pysyi entisellään, kunnes nyt jälleen tapahtui tuo paha, jota hän joka kevätlukukauden lopussa pelkäsi: hän jäi luokalle, tällä kertaa seitsemännelle.

Se määrittelemätön jokin, mikä jähmeillä silmillään aina oli tuijottanut häneen kotipihan sementistä, kivi-

muureista, koulun saleista, tovereista ja opettajista, oli hetken aikaa ollut huomaamaton hänen suhteensa. Se oli antanut hänen olla olojaan, mennä menojaan. Ja hän jo miltei uskonut, ettei mitään sellaista ollutkaan.

Mutta nyt se oli kohoutunut uudella voimalla ja seiso elävänä hänen edessään, kasvoillaan järkähtämätön ilme. Kas, mies kulkee omia teitään! Ja se antoi hänelle tuntevan näytteen mahdistaan ja valppaudesta, antoi iskun. Siinä survaisussa ei ollut kiukkua, ei vihaa; se oli tyly ja tyyni.

Hänen nimensä vyöryi mustassa, sakeassa äänivirrassa, paukahteli seinissä, katossa. Hänen teki mielensä paeta, piiloutua, juosta ikiajoiksi pois ihmisten ilmoilta. Mutta ulospääsyä ei ollut. Hän seisoi katraassaan kuin kiinnikytettyinä, — pitkänä, leveäharteisena ja synkkänä . . . Paetessaan oman sielunsa yhä tummeneviin sopukoihin hän lopulta joutui epätoivon umpikujaan, ja sieltä mörähti vastaan metsäläisen uhma. Eihän tämä isku ollut ensimmäinen. Iskeköön! Hän katsahti ympärilleen ja meni pää pystyssä, huulillaan pilkallinen hymy, ottamaan todistustansa.

Mutta satoihin nousevat oppilaat, juhlapukuiset opettajat, salin mahtava korkeus ja suurmiehet, joiden kipsipäät silmäilivät häneen sivuseiniltä . . . maailma näytti tavattoman mahtavalta. Montako osastoa taas olikaan senaatissa . . . kaksi, oikeusosasto ja talousosasto, isoilla kirjaimilla. Ja niiden päällä oli vielä osastoja . . . lattiapalkit notkuivat Olavin palatessa paikalleen.

Koulun ulkopuolella se jokin yhä kovemmin kouristi sydäntä. Kiireesti hän kulki kotia kohden välttääkseen toverien katseita. Todistus, jota hän kantoi kädessään, painoi, ja pelkkä silmäys siihen sai sielun jähmettymään. Jospa olisi sellainen uskallus, että jaksaisi repiä sen kappaleiksi! Levittää kätensä ja kutsua tuulta, joka veisi paperipalat kaikkiin suuntiin — mikä vapautus! Ei, ei! Ei saa manata mustia voimia niiden villedimpään rai-voon . . . Jossakin suunnattoman loitolla on valoisa maailma. Elämä siellä on rauhaa, siellä vallitsee tieto ja viisaus ja auringon paiste, ja ajatukset kulkevat kuin kiitävä tuuli . . . Mutta täällä hän on yksin. Todistus on kappale hukkaan mennyttä elämää, viimetalvinen ole-massaolo numeroin laskettuna.

Ja hetken mieliala maalasi hänen eteensä tummia tule-vaisuuden kuvia, yhä kasvavaa jännitystä tietojen han-kinnassa, jotka olivat hänelle epätodellisia, ja yhdessä-oloa ihmisten kanssa, joita hän ei käsittänyt. Ahdista-vana arvoituksena häämöitti edessä ihmismaailma. Se takoi hänen ympärilleen kehystä, yhä tiukkenevaa. Olavi vilkaisi arasti ympärilleen ja joudutti kulkuaan — hän melkein juoksi.

Velvollisuus . . .

Mistä lie se sana mieleen johtunut. Ehkä ihmisvili-nästä, ehkä jylhistä kivimuureista — käynti hiljeni jäl-leen. Entä jos, entä jos — tavoitteli ajatus jotakin, mikä ihastutti mieltä. Velvollisuus . . . se on niin suuri, niin pakottava, se täyttää koko maailman. Kaikki ihmi-

set toimivat velvollisuuksien pakosta . . . puristavat häntäkin vain velvollisuudesta . . .

Entä jos ihmiset ovatkin kaikki samanlaisia kuin hän? — Olavi hypähti ja pisti todistuksen taskuunsa. — Samanlaisia . . .

Erilaisia?

Minkähänlaisia ne oikeastaan olivat — siltä sisimmältä, ikäänkuin valoelmältä . . . joka oli ainoa, mitä hän itsestään tunsu. Tämä kysymys täytti hänen mielensä ihastuksella. Mitä saakaan hän nähdä ihmisistä, kun tarkemmin heihin tutustuu? Miten lie ponnistellut isäkin, jonka hartioille kohtalo oli laskenut niin suuren velvollisuuksien taakan . . . Sitä miettien hän saapui kodin portille.

Siinä sydän kipeästi vavahti. Hän pysähtyi vielä keran ajattelemaan asemaansa. Mutta jota tiukemmin hän ajatteli, sitä sekavammaksi kaikki kävi. Hän oli kuin pahantekijä, joka vielä on irrallaan joutuaksensa jo seuraavassa tuokiossa kiinni. — Hän karkoitti äkillisellä ponnistuksella rauhattomuuden, juoksi ylös portaita, soitti ripeästi ovikelloa. Aukaisemaan tuli palvelija — Jumalan kiitos.

— Onko isä kotona?

— Herra nukkuu.

— Entä äiti?

— On.

Samassa äiti jo tulikin. Katsoi tutkien poikaansa, mutta ei kysynyt mitään.

— Minä jäin luokalle, — virkkoi Olavi koettaen saada äänensä välinpitämättömäksi.

Äiti kalpeni . . . hymyili . . . ja silmät ikäänkuin verhoutuivat.

Oliko onnettomuus todellakin niin suuri . . .! Olavi tunsu masentuvansa. Jotakin kokonaan toista oli hän odottanut.

Hän meni huoneeseensa. Äiti seurasi sinne ja pysähtyi oven eteen, silmissä yhä sama verhoutunut ilme. Toruisi edes, olisi vihainen, itkisi mielipahasta . . . Hänessä oli jotakin kiusoittavaa.

— Minä lähden ulos, — virkkoi Olavi jäykästi.

— Voi, voi, mitä isä nyt sanoo, — valitti äiti.

— En tiedä.

— Tule syömään, — pyysi äiti raskaasti huohtaen. Olavi ei vastannut mitään, vaan kiirehti ulos.

Kadulla askeleet hiljenivät. Eihän ollut mitään kiirettä. Hän oli yksin, eikä hänen tarvinnut pitää väliä mistään muusta kuin omasta itsestään. Verkalleen hän asteli kaupungin halki metsiä kohden.

Sinne päästyään hän istahti kivelle. Yksinäisyyden tunne katosi tässä tutussa ympäristössä, ja sijalle tuli surumielisyys kuin vanhoja muistoja uudistettaessa. Sekin vuorostaan väistyi keventyvän mielialan tieltä, jonka tuulen tuttu humina, kirkas ilma ja tuoreen vihreiden tuoksu synnytti. Jonkun epämääräisen velvollisuudentunteen vaikutuksesta ajatukset enää viivähtelivät talvisen työn alueilla.

Olet jäänyt luokalle, ponnahti mieleen kipeä ajatus. Olen jäänyt, parahti sydän. Mutta tätä kesää en käytäkään samoilemiseen, vaan kiinteään työhön — lohdutti järki miltei tosissaan, samalla kun siinä jo vilisi ihmisten kuvia, ihmisten, jotka juuri tänään olivat käyneet niin ihmeellisiksi ja mielenkiintoisiksi. — Olenkin vain sanomassa hyvästi lapsuuden maailmalle, sitten sulkeudun huoneeseen kirjojen ääreen ikiajoiksi . . .

Puut suhisivat varoittaen, ympäristö pimeni. Uhkavina nousivat menneet päivät järjen teennäistä päätöstä vastustamaan. Pieni kovakuoriainen kiipesi totisena ylös kuivunutta kortta. Latvaan päästyään se levitti siipensä, säteilytti niissä aurinkoa ja lähti lentoon.

II.

Isä.

1.

Herra Kaislanen mitteli kiivain askelin salin lattiaa. Hän oli kovin kiihtyneessä mielentilassa. Tuon tuostakin hän pysähtyi ja katsoa tuijotti eteensä otsa synkissä poimuissa, silmät sikkarassa. Ravistausi kuin tah-toen irtautua jostakin ja alkoi jälleen kävellä.

Hänen vaimonsa istui sohvalla, kädet veltoina sylissä, ja tarkkasi rauhattomin katsein puolisoansa. Monta kertaa oli hän ollut virkkamaisillaan miehelleen lohduttavan sanan, mutta hän ei ollut uskaltanut. Vihdoin Kaislanen tuli hänen luokseen, pysähtyi aivan eteen, veti kädet housujen taskuista ja heitti ne selän taakse syvään huohtaen.

— Jaa'a!

Nyt tiesi rouva hetken tulleeaksi, jolloin hänen täytyi uskaltaa. Nöyrällä, hiljaisella äänellä hän huomautti:

— Jos et sentään, ystäväni, ottaisi asiaa niin syvästi. Muista kipeätä sydäntäsi.

Kaislasen silmät välähtivät, ja poskille nousi punai-

set täplät. Vetäisten henkeä kuin hukkumaisillaan oleva hän kumartui lähemmäksi puolisoaan ja sähisi:

— Se on tullut sinun sukuusi! Kuuletko, se on tullut sinun su-kuu-si!

Rouvan silmät vetistyivät.

— Niin, itke, itke sinä vain! Itkullahan sinä kaikesta pääset! Onnellinen sinä, joka voit edes itkeä... Minulla ei enää ole kyneleitä... Ne ovat kuiviin vuotaneet sen pojan tähden.

Murtuneena alkoi Kaislanen jälleen kävellä.

Rouva ei ollut nähnyt miehensä milloinkaan vuodatavan kyneleitä. Surut kuten ilotkin Kaislanen ilmoitti samalla tavalla, kiivaasti kävelemällä edestakaisin. Ilojen vallitessa otsa vain oli sileä ja ääni kirkas, kun taas surujen painaessa ääni kähisi ja otsalla oli uurteita. — Näin suuren murheen vallassa rouva ei ollut miestään nähnyt moniin aikoihin.

Kaislanen poti ankaraa sydämenahdistusta, ja lääkäri oli varoittanut häntä mielenliikutuksista.

— Ole varovainen, — toisti rouva. Muista sydäntäsi.

Varoitus vain lisäsi kiihtymystä, sillä Kaislanen epäili vaimonsa käyttävän sydäntautia verukkeena, hillitäkseen hänen oikeutettua suuttumustaan.

— Sinä olet aina sitä sikiötä hemmoitellut... Siitä nyt saat, siitä nyt saat!

Hän huitaisi kädellään ja naurahti vahingoniloisesti.

— Mutta eihän Olavi mitään korvaamatonta ole teh-

nyt, — rohkeni vaimo huomauttaa. — Eihän luokallejääminen mikään rikos ole.

— Rikos! — Kaislanen aivan tyrmistyi. — Vai vielä rikos! Että olisiko pitänyt tapahtua vielä rikos päälle-päätteeksi!... Tarkoitatko, että hänen olisi pitänyt varastaa, juoda, tapella, murhata? Mitä? Sano Jumalan nimessä!

— Hänellä on huono lukupää, — virkkoi vaimo hilytyksi.

— Mitä sanoit, — minä en oikein kuullut? Ole niin hyvä ja sano uudelleen.

Hän vei korvansa aivan vaimonsa suun eteen. Tämä väisti hermostuneena.

— Hyvä ihminen, eihän kukaan mitään sille voi, millaiset luonnonlahjat on Jumalalta saanut.

— Haa! Oivallista, oivallista, heh. Sinäpä sen sanoit! Mitä tosiaankaan ihminen voi Jumalalta saaduille lahjoille! Varas on saanut Jumalalta varkauden lahjan, murhaajan on Jumala määrännyt murhaajaksi. Todel-lakin! Nyt minäkin alan ymmärtää, heh. Tämähän on selvää kuin päivä! Näiden Jumalan määräysten pitäisi turvata roistoille mitä täydellisin toimintavapaus!

— Älä viitsi noin puhua, — pyysi rouva tuskastu-neesti.

— Aivan oikein. Minun ei sovi hiiskahtaakaan, sehän on oikeus ja kohtuus. Ja etkö sinäkin pidä luonnollisena, että vaivun polvilleni herra poikasi eteen ja rukoi-len anteeksi, että olen häntä ahkeruuteen kehoittanut?

Rouva nousi ja aikoi poistua. Mutta siitä Kaislanen raivostui. Kasvot puhkuvan punaisina hän alkoi polkea jalkaa ja karjua. Rouva vaipui voimattomana, kalpeana sohvalle.

— Olisihan minun pitänyt tietää ottaessani sinut, heit-
tiömen herrassuvun jäsenen, vaimokseni! Oma syyni!
Tuhat tulimmainen h—ti! Nyt saan ikäni kärsiä ja vielä
lisäksi tietää, että kovalla työllä ja vaivalla kokoamani
omaisuus kuoltuani joutuu lurjuksen käsiin. Sillä usko
minua . . . kuuletko sinä!

— Kuulenhan minä toki.

— No hyvä, kuule sitten, että pojastasi tulee sinun
veljesi kaltainen lurjus.

— Kaarle!

— Kaarle, — matki Kaislanen. — Niin juuri, pojas-
tasi tulee veljesi ilmeinen perikuva, Kustavi Nordström
n:o 2, heh. Mutta se tietenkin sanomattomasti ihastut-
taa sinua. Hieno herra, — muka, — maailmanmies...

— Ei Kustavi mitään lurjuksen tekoja ole tehnyt. —
Painokkaasti.

Kaislasta aina suututti, jos hänen vaimonsa ei häntä
vastustanut, vaan istui ääneti ja kuunteli kuin mikäkin
tallukka. Mutta toisaalta vastustuskin kiukutti häntä
äärettömästi. Tällä hetkellä viha nousi huippuunsa —
ja laukesi. Sijalle tuli onnettomuuden tunne.

Hän on niin onneton, onnettomin ihminen maailmassa.
Yksin on hän oman perheensä keskuudessa. Vaimo . . .
eihän se ole häntä milloinkaan ymmärtänyt, ei häntä,

eikä hänen epäitsekästä raadantaansa. Poika . . . se on tullut äitiinsä. Ja yksin on elämä niin raskasta, niin synkkää.

Hartiat painuivat kumaraan, katse murtui surulliseksi.

Mutta rouva henkäisi helpoituksesta. Oireista hän näki, että rajusää oli tyyntymässä.

2.

Niiltä ajoin, jolloin talonomistaja Kaislanen oli ollut ajurin renki, oli hänelle jäänyt tavaksi nousta hyvin varhain aamusin. Heti kun aukaisi silmänsä nousi hän ketterästi vuoteeltaan ja pukeutui kiireesti, hätäillen. Vasta sen jälkeen hän tyyntyi ja alkoi elää pitkää, huolista vapaata päivää.

Tänä aamuna hän vastoin tavallisuutta lojui vuoteellaan, kädet ristissä rinnalla, katse kattoa tähystellen. Sillä tämä aamu ei ollut tavallinen. Tämä aamu esitti hänelle tärkeän tehtävän, sellaisen, joka kosketti hänen ainoan perillisensä koko tulevaisuutta.

Kaislanen teki siinä lojuessaan vakavaa henkistä työtä. Hän mietti miten vaikuttavimmin painaisi poikansa mieleen syviä opetuksia elämää varten.

Hän oli viisas mies — sitä ei voinut kukaan oikein ajatteleva ihminen kieltää. Hän oli suorittanut tekoja, joihin ei joka mies pysty. Esimerkiksi se . . . se!

Vieläkin nauratti kun muisteli sitä ensimmäistä pelinappulan siirtoa tässä elämässä. Oppineet, muka, kou-

lua käyneet, herrat . . . Niin oli hän — joka oikeastaan oli vain vosikan renki — siepannut aimo kimpaaleen monen patenttiviisaan kynsistä kuin hiiri sudensuusta, heh . . . Malmström, vanha kaupunkilainen, muka . . . ei vielä haistanutkaan tonttien arvon nousua, kun hän, renki, jo oli kaikesta selvillä . . .

Sellainen, isänsä veroinen, oli pojasta tehtävä, tai edes sinne päin!

Sillä — Kaislanen ajatteli — vaikka poika saakin kouluopetusta kosolta, niin mitä on siitä hyötyä, kun tosi tulee kysymykseen? Tuossa asuu alikerrassa herrasväkeä, oppineita muka, sivistyneitä, muka hienoja. Köyhyys oikein kuultaa joka saumasta! . . . Näkeehän sen viisas . . . Oppineita! Mutta missä ihmeessä se oppi näkyy? Ei missään! Vaimoni, niin koulun käynyt kuin onkin, ei osaisi markasta tehdä kahta, vaikka panisi kaiken oppinsa ja sivistyksensä liikkeelle. Entä appiukko aikoihaan? Rahoja oli ollut, tietoja myös. Mutta tiesikö hän miten rahoja käytetään, niin että olisivat siunaukseksi sekä sielulle että ruumiille? . . . Sellaista ei Olavista saa tulla, niin kauan kuin hänen isällään on voimia ohjata häntä.

Oppikoon, sivistyköön, tietysti, mutta puun tulee sekä kukkia että kantaa hedelmiä. — Kaislanen kimmahti vuoteeltaan. — Niin, niin . . . Puun pitää sekä kukkia että kantaa hedelmiä! Mikä verraton esimerkki!

Puun pitää kantaa kukkia ja tehdä hedelmiä, sehän on selvää kuin päivä! Sillä jos minä istutan pihaani

esimerkiksi omenapuun . . . Ostan ensin kalliilla rahalla taimen, vedätän sitten multaa, laitatan maan, kasvatan, hoidan ja odotan . . . Saapuu vihdoin se aika, jolloin tämän puun pitäisi maksaa minulle työni ja rahani. Ja aivan oikein, puu kukkii. Sen oksat ovat valkoisenaan hyvälle tuoksuvia kukkia. Minun sieluni iloitsee. Minä vedän keuhkoihini kukkien tuoksua. Mutta sitten . . . Kukat rapisevat, ja syksyn tullen ei puun oksilla ole ainoatakaan omenaa. Enkö minä silloin vihastu ja juurineen revi tätä omenapuuta pihastani?

Niin se on, että ihmisenkin pitää kantaa hedelmiä, sillä hedelmistään puu tunnetaan. Jos *minä* olisin nuoruusaikani käyttänyt pelkkään kukkimiseen, niin tuskin olisi karuille kallioille, mökkihökkelien tilalle kohoutunut neljää muhkeata kivitaloa . . .

Jotta kun nämät seikat ja *tämän* viisauden oikein selvästi saisi painettua nuoren ihmisen sydämeen . . .

Olavi pelkäsi isän opetuksia yhtä paljon kuin torumisiakin, joihin ne tavallisimmin päättyivät. Kun hänet siis pitkän, kunnioitusta herättävän odotuksen jälkeen kutsuttiin isän työhuoneeseen, aavisteli hän pahinta.

Mutta Kaislanen oli nyt tyyni ja juhlallinen. Hän käski poikansa istumaan ja taputti rohkaisevasti olalle:

— Olin eilen illalla luokalle jäämisesi johdosta liian pahoillani, voidakseni keskustella kanssasi. Nyt on mieleni tyyntynyt, ja haluaisin puhua sinulle vakavista asioista.

Isän tapa oli puhua vakavista asioista laajasti, monimutkaisesti, ja valaista niitä lukemattomin esimerkein. Olavi varustautui kärsivällisyydellä.

Vanhus mietti tovin. Sitten hän verkalleen, hiljaisella äänellä ja aivan kuin itsekseen puhuen aloitti:

— Hedelmistään puu tunnetaan — mutta keskeytti samassa ja katseli ympärilleen kuin jatkoa etsien.

Poika pelkäsi isän muuttavan ohjelmaa pahempaan suuntaan ja otti siitä syystä peräti tarkkaavaisen ja kunnioittavan ilmeen. Uskalsi tuskin hengittää.

— Hae äiti tänne.

Nyt oli paha merrassa.

Äiti tuli. Olavi oli näkevinään hänen kasvoillaan jännittyntä hermostumista, ja se teki äidin niin läheiseksi. He olivat kuin kaksi lasta, joiden elämä on yhtämittaista opettelemista. Nyt he olivat oppitunnilla. Isä oli opettaja.

Mutta opettaja on unohtanut kaikki ne viisaat, ennen lausumattomat opetukset, joita hän koko aamun oli miettinyt. Hänelle oli käynyt niinkuin aina ennenkin tällaisissa tilaisuuksissa, että se, mikä mielessä liikkui kuin voideltu, ei huulilta ottanut lainkaan luistaakseen. Se oli synnynnäistä hänelle, perittyä, sillä jo hänen isänsä oli aikoinaan ollut samanlainen. Ärtyneenä katseli Kaislanen ensin ympärilleen, sitten poikaansa ja vaimoonsa, ja koetti muistella. Otsa vetäytyi kurttuihin, ja silmät sikristyivät. Äiti jo kalpeni.

— Kun minä olin nuori, — aloitti herra Kaislanen

yhtäkkiä ja tavallisin tavoin ja elein, sillä aamullinen ikiviisaus oli ja pysyi tajunnanalaisena, — kun *minä* olin nuori, niin ei minua koulutettu eikä neuvottu! Ymmärrätkö! Mutta *minä* tiesin ilman opetustakin, että joka ei elä valmiissa maailmassa, hän kuoloon. Ja *minä* — *minä en* kuollut! Tämä on sitä oikeata viisautta! Jumala antaa kullekin leiviskänsä, yhdelle yhden, toiselle useamman, ja ken leiviskänsä käyttää, se menestyy, mutta joka ne maahan kaivaa, joutuu häpeään... Mikä estää sinua, Olavi, käyttämästä koululeivisköitäsi ja kasvattamasta niitä miten suuriksi tahansa, mikä, sano!

Kun Olavi ei mitään sanonut, jatkoi vanhus:

— Jos *minä* edes joskus eläessäni olisin saanut lukea, niin... Mutta minun aikani kului leipäaherteluun. Ymmärrätkö? Pelkkään leipäaherteluun!

Leipäaherteluun... Olavi katsoi ihmetellen isäänsä. Tämän katse ensin tiukkeni, mutta solui sitten — jostakin syystä — syrjään.

— Pitikö sinun sanoa jotakin? — hän kysyi.

Olavin olisi tehnyt mieli kysyä, oliko isälle ollut välttämätöntä harjoittaa *niin* paljon leipäahertelua kuin hän kertoi olleen osanansa. Mutta sitä hän ei uskaltanut, vaan sanoi vain:

— Ei, ei minulla mitään...

— Minusta tuntui kuin olisi sinulla ollut jotakin mielessäsi, — virkkoi isä hiukan epävarmana, mikä Olaville oli uutta. — Sano se nyt! Sinä et enää ole mikään

lapsi, joten minä voin sallia sinun lausua ajatuksiasi peittelemättä. On hyväkin, että lapsi ja isä joskus lähestyvät toisiaan jonkun verran, hm, tuttavallisemmin, heh...

— Se, mitä isä äsken sanoi, oli oikein... ja... mutta...

— Sano vain, älä epäile. — Isä räpytteli silmiään.

— Sano nyt, kun isäsi käskee, — kehoitti äitikin.

— Minä pelkään, etten...

— Ettet mitä? keskeytti isä jännittyneenä.

— Etten minä ole yhtä tarmokas ahertelemaan kuin te, isä.

— Sinulta puuttuu vain tahtoa, — huudahti isä keventyneenä. — Opettajasi sanoi, ettet sinä ole tyhmä, sinä vain olet hajamielinen ja — laiska.

Pojan kasvoilla vaihtui väri, mutta hän hillitsi itsensä:

— Se ei ole totta! Minä en ole laiska.

— Mitä varten sitten jäit luokalle? — Kaislanen koveni.

— Ahkera ihminen aina voittaa vaikeudet. Pane merkille, että sanon tämän omasta kokemuksestani. Sinä olet aina nähnyt minut varakkaana talonomistajana, etkä tiedä mikä minä ennen olin.

— Isä on siitä joskus maininnut.

— Ja sinä olet kuunnellut kuin satua: oli kerran. Mutta minun satuni on totta! Minä *olin* kerjäläispoika, jolla ei ollut muuta omaisuutta kuin kerjuupussi, eikä muuta tietoa kuin nälkä. Minun oli nälkä, ja minä päätin hankkia itselleni ruokaa, ja katso, minä hankin sitä! Minä hankin ruokaa, vaatetta, rahaa. Minä ponniste-

lin, ahersin, mietin, suunnittelin, tein työtä yöt päivät, kunnes rikkaana miehenä suoriuduin leipätaistelusta. *Minä* olen itse hankkinut itselleni rikkauden! Aiotko sinä vain maleksia? Se on keinoa!

Kiihtyneenä hän alkoi kävellä edestakaisin, ja äiti tarkkasi rauhattomana hänen liikkeitään. Mutta sitten hän tyyntyi, istahti, sytytti sikaarin ja jatkoi:

— Eihän sinun tarvitse mitään muuta kuin lukea. Sehän on helppoa! Ei mikään ole helpompaa kuin istua kauniissa, lämpöisessä kamarissa ja lukea ja mennä sitten kouluun ja vastata opettajan kysymyksiin. Ei tarvitse istua kuskipukilla kylmässä ja rännässä. Ei huolehdi huomisen tuloista, ei ajokaluista, ei hevosista . . . Minua aivan ihmetyttää, ettei ihminen viitsi edes koulussa menestyä . . . Jos minä olisin saanut istua koulunpenkillä, niin mikä nyt olisinkaan! Vähintään pormestari! . . . Eihän opin hankintaa voi verratakaan minun taisteluuni. Mitään esteitä ei sinulla ole, toimeentulosi olen minä turvannut. Ja niinpä onkin järkkymätön päätökseni: sinun pitää lukea ja lukea niin että tuntuu! Minä en tahdo, että sinusta tulee vetelehtijä, ymmärrätkö! Vain taistellen ihmisestä tulee jotakin. Ei millään muulla tavalla kuin taistellen!

3.

Vain taistellen, — siitä oli Olavi yhtä mieltä isän kanssa. Se soi hänen veressään isän perintönä. Mutta

päämäärät, ihanteet, ne olivat toiset. Tai oliko niitä ollenkaan?

Hän heräsi seuraavana aamuna painostavaan tunteeseen, niinkuin olisi vaara uhannut. Niinkuin olisi koko taivas ollut mustien pilvien peitossa. Vain kaukana etäisyydessä oli valoisa kohta, jossa hän ennen muinoin oli elänyt päiväpaisteisella nummella, autereisessa ilmakehässä. Sekin häipyi, ja ilma oli kaikkialla lyijynraskas. Hän koetti muistella, mitä hän edellisenä päivänä oli tehnyt — mitään, mikä pelkoa aiheutti, ei tullut mieleen. Yritti lohduttautua sillä, että hän joskus ennenkin oli herännyt samanlaiseen tunteeseen, ummisti silmänsä ja aikoi jälleen nukkua. Silloin hän äkkiä muisti, mitä isä oli eilen puhunut.

Hän nousi ja avasi ikkunan. Raikasta kevätilmaa virtasi sisään. Pihojen toisella puolella oleva talo oli vielä unen vallassa, eloton ja ikäänkuin paikattu. Suuret ikkunat olivat mitä eriskummaisimmin verhotut. Eräs oli paperoitu sanomalehdillä, toisessa riippui punainen vaate, kolmannen peitti raiti, jonka isot, punaiset kirjaimet olivat ylösalaisin. Pihassa roikkui lasten vaatteita kuivumassa, ja lauta-aitaa vastassa oli harmaat käsikärryt, luuta ja lapio.

Isä oli oikeassa. Mitään esteitä ei ollut. Maailma oli valmis, hänen oli vain tasaisesti asteltava eteenpäin viisasten viitoittamia teitä . . .

Ajatuksissaan Olavi alkoi heti paikalla vaelttaa. Hän samosi nopeasti. Kuvitteiden siivittämänä hän liiti yli

kaikkien vaikeuksien, ja pian hän saavutti päämääränsä. Mutta siihen kuvitelmat pysähtyivät. Hän oli saavuttanut kaiken, mitä saavutettavissa on . . . Vastapäätä olevassa talossa avautui ikkuna, ja siitä katsoi ulos uni-nen, pörröinen herrasmies. Kakaisi kurkkuaan, sylkeä roimahutti raikkaaseen ilmaan ja sulki nopeasti ikkunan . . .

Olavi pukeutui, meni eteiseen. Kuunteli. Kotiväki vielä nukkui.

Hiipikäämme, hiipikäämme, — soivat järkevien miet-teiden takana hopeiset kulkuset, — varastakaamme itsel-lemme vielä hetkinen aurinkoa, ennenkuin alamme kul-kea opintietä valmiissa maailmassa. Aamu on hiljai-nen, kaupunki nukkuu, kastetta on metsien puissa, vih-reyden hurmausta, aamun kirkkautta.

Katu oli tyhjä. Yksinäisen vaeltajan askeleet tömäh-telivät, ja porttien kohdalla jykevät kiviholvit vastasivat kumahdellen. Rakennukset seisoivat järjestyksessään kadun molemmin puolin ja katselivat toisiaan mykkinä ja älyttöminä. Oli kummaa, sadunomaista olla ainoana elävänä olentona kivikasojen keskellä . . . Kuollut kau-punki . . . raunioita muinaisilta ajoilta. Yli raunioiden paistaa iki-, ikivanha aurinko . . .

Kadun kulmassa seisoj poliisi ja katseli haluttomana autiota valtakuntaansa. Pronssipatsas, — ajatteli Olavi kuunnellen hopeisten kulkusten ääntä, — muinaisten mahtiaikojen muisto . . .

Jostakin käytävästä pujahti kadulle nuori tyttö, vil-

kui ympärilleen . . . Nuorukaisen nähdessään hänen katseensa vilkastui ja hän virkkoi teennäisesti nauraen :

— Go' moron.

Näky ei enää sopinut äskeisiin ajatuksiin, mieliala alkoi särkyä, Olavi joudutti askeleitaan.

Laitakaupungilla tuli vastaan maalaisia kuormineen, Toiset ajoivat ohi huomaamatta ; joku katsoi unisena, elottomasti. Eräs vanha eukko silmäili häijyisti, sylkäisi ja mutisi jotakin yöjuoksijoista . . .

Valtatiestä poikkesi polku metsään. Se vei mäelle, mistä näkyi kaupunki ja kaistale merta. Aurinko oli jo korkealla, tuuli humisi. Valtava rauha ja tyyneys vallitsi kaikkialla.

Mutta sitten alkoi kuulua etäistä torventoitotusta : ti-to-to-to, ti-to-to-tii . . . sieltä, mistä hän oli tullut. Sieltä se kuului. Tuolta, missä kiiltävät kirkontornit taivasta taittavat . . . Merellä liiteli pursi pienenä kuin lastu. Se katosi pian, mutta tornit ikäänkuin kohoamistaan kohosivat.

Aivan lähellä kasvoi vanha, puoleksi laho honka. Ylimäinen latva enää oli tuore, mutta eloisana se katseli korkeuteen. Noin on se aina omaa yksinäistä, suurta elämänsä elänyt . . .

Äkkiä kävi Olavin mieli kovin alakuloiseksi ja apeaksi. Hän ei ole honka, ei meri, ei taivas. Hän on harmaan kivikaupungin asukas. Siellä on viisasten viitoittama tie. Tuolla, tuolla . . .

Ti-to-to-to, ti-to-toto-tii . . .

Kotona oli vieraana äidin veli, Kustavi Nordström. Hän oli kymmentä vuotta Olavia vanhempi, ja Olavi oli tottunut pitämään häntä kaiken hienouden ja viisauden perikuvana.

Kirkkaan kesäaamun rinnalla näytti sali pimeältä ja rumalta. Seinät ahdistivat, ilma oli umpea ja raskas. Isä luki sanomalehteä, kuten aina, kun eno oli vieraana. Hänen kasvonsa olivat kokonaan lehden peitossa.

— Kas, terve! Miten mies talvitöistään suoriutui?
— tervehti eno.

— Se jäi luokalle, — mörähti isä lehden takaa.

— No, ei se mitään, — eno huitaisi kädellään, — sinua vain siunataan kaksinkertaisin tiedoin.

Nyt isä laski pois lehden ja irroitti silmälasit nenältään.

— Vai niin sinusta tuntuu, ettei tee, — hän painavasti virkkoi ja loi vieraaseen pitkän katseen. — Minun mielestäni luokallejääminen on suuri häpeä.

Eno nojautsi tuolin selustaa vasten ja näytti miettivän. Sitten hän tärkeän näköisenä kysyi:

— Kuule, lanko, mistä sinä tiedät, onko se häpeä vai ei? Ethän sinä koskaan ole luokalle jäänyt?

— Tarkoitat, etten ole käynyt koulua. — Kaislanen nousi seisomaan, ojentausi, kohotti rintaansa ja naurahdelti. — Olet oikeassa, en ole käynyt koulua. Minä olen *ilmankin* koulua tähän asti elänyt.

— Ja hyvin toimeen tullut, — lisäsi vieras.

— Niin. *Minä* olen tullut hyvin toimeen. — Hän loi jälleen merkitsevän katseen lankoonsa.

— Niin, ja vastedeskin tulet hyvin toimeen, — myönteli eno toimessaan. — Minulla onkin juuri sen johdosta sinulle, lanko, asiaa . . .

Kaislanen kohautti hermostuneesti olkapäitään, istahti ja alkoi jälleen lukea.

— Pieni, turhanpäiväinen asia. Tahtoisitko olla hyvä ja kuunnella tarkkaavasti ?

— No, sano se pian !

— Asia tosin on sangen pieni, mutta sillä on pitkä esipuhe. Näes . . .

— Jätä esipuheet sikseen, — keskeytti isä äreästi.

— Kas noin ! Enkö minä ole aina sanonut, että lanko on miesten mies ! No niin, siis asian ytimeen . . . Hitto, ei se käy päinsä ! En ole tottunut asioita toimitamaan ilman esipuheita. Muistan kerran, kun niinkään ilman esipuhetta pyysin lainaa, kuinka uhrini katsoi minuun kauhistuneena ja sanaakaan virkkamatta sai minut poistumaan. Sepä se ! Näes, Olavi, menin toisen luo, kumartelin, kaunistelin, loin häneen katseen kuin olisi hän ollut korkeampia älymaailman olennoita, ja pidin esipuheen, joka kesti ainakin kymmenen minuuttia . . .

— Ja se auttoi ? — kysyi isä halveksien.

— Auttoi.

— Minulle voit esittää asiasi ilman esipuheita. Olen sellaisiin paatunut.

— En voi, sillä läheisenä sukulaisena tunnen olevani vastuunalainen sinusta . . .

— Älä lörpöttele, — isä synkistyi, loi Olaviin vihai-

sen syrjäsilmyksen ja oli ilmeisesti levoton, — ei se kuitenkaan auta. Ikävä kyllä, minulla ei nyt ole pientä rahaa.

— Pientä! Kuka tässä on pienestä puhunut! En minä ainakaan.

— Sinä olet hullu! Paljonko sinä tarvitset?

— Kuusisataa.

Kaislanen jäi hämmästyneenä tuijottamaan lankoonsa. Sitten hän otti lehden ja alkoi lukea.

— Sinä näyt pitävän minua luonnollisena rahalähteenä, — tuli lehden takaa.

— Tietysti! Olethan ainoan sisareni mies ja siis sydämelleni kallis. Surisin vilpittömästi, jos tietäisin sinun viimeisenä päivänä turhaan hapuilevan hyviä töitä kuin hukkuva oljenkortta.

— Ole sinä huolelta. Kyllä minä viimeisenäkin päivänä omin neuvoin tulen toimeen. Pidä sinä vain huolta itsestäsi.

— Itsestäni minä tässä pääasiallisesti huolehdiinkin, lanko hyvä.

Eno rummutti sormillaan pöytää ja katseli sukkelan näköisenä Olavia, joka ei tiennyt miten olla.

— Kaunista huolehtimista!

— Niin — kukin tavallaan.

— Häpeäisit!

— Vaihdammeko kohteliaisuuksia, lanko?

— Häpeäisit kerjätä, nuori mies, sanon minä, — ärjäisi Kaislanen suuttuneena.

Enon kasvot värähtivät. Ääntään hilliten hän virkkoi:

— Totta puhuen minä olen joskus ihmetellyt, kun sinä, vanha mies, et vähitellen ala hävetä, että *et* kerjää.

Kun hän tällä kertaa loi katseensa Olaviin, sai se tämän säpsähtämään. Tuntui kuin olisi eno heittänyt likaisen verhon isän ja hänen kotinsa yli. Kerran ajoi isä talosta vanhan naisen maksamattoman vuokran vuoksi. Pihassa eukko silloin kiljui jotakin, mikä teki samanlaisen vaikutuksen.

— Jätetään pois turhat torat, — ehdoitti eno pitkän vaitiolon jälkeen, — sillä niitähän tämä asia ei lainkaan kaipaa. — Isä luki lehteä, eikä ollut kuulevinaan. — Minulla olisi hiukan kiire, joten . . .

— Minä en sinua pidätä, — tuli lehden takaa.

— Et pidätä! Mitä sinä sitten luulet tekeväsi? Suoraan sanoen minua on aina inhoittanut tuo sinun alituisen kiusantekosi raha-asioissa. Tiedänhän minä, niin kuin sinäkin, että . . .

— Ole vaiti, riivattu! Lähde ulos! — Kaislanen nousi kiivaasti. — Minun mittani on täysi, kuuletko, minä vaa-din rauhan omien seinieni sisällä!

— Se ei ole suuri vaatimus, — myönsi eno tyynesti. — Se olkoon sinulle sallittu. Voios parhaiten.

Hän poistui verkalleen. Olavi kuuli miten hän eteisessä palttoota yllensä pannessaan hiljaa vihelteli.

Enon poistuttua vallitsi huoneessa outo hiljaisuus. Isä alkoi kiivaasti kävellä edestakaisin; äiti tuli keittiön

puolelta ja istahti sohvalle, mistä hän rauhattomin katsein seurasi kävelijää.

Keskipäivän paiste virtaa huoneeseen, kello nurkka-pöydällä laskee aikaa yksitoikkoisesti tikittäen ja seinältä Jumalanpojan kuva katselee surumielisenä ihmisiä.

III.

Maahin Jalmari.

1.

Maallemuutosta syntyi Kaislasen perheessä joka kevät pientä eripuraisuutta.

Rouva Kaislanen oli kaupunkilaislapsi. Hänen sie-lunsa oli täynnä ihastuttavia kuvia sydänmaista, joita hän lähemmin tunsii vain tauluista ja maisemakorteista. Siellä vedenpinta välkkyi timanttikirkkaana, siellä kentät kasvoivat satukukkia, metsät jättiläispuita. Saada itse olla ja elää tämän ihanuuden keskellä, se oli ollut niitä unelmia, joiden hän toivoi rikkaaksi tultuaan toteutuvan.

Mutta Kaislasta itseään ei luonto eikä erämaa viehättänyt. Hän rakasti kaupunkia. Se oli aina ollut hänen unelmainsa esine. Kaupungin kiviset kadut hivelivät silmää. Ne olivat viljavainioita, joista hän oli korjannut runsaan sadon.

— Ihaile sinä mitä ihaillet, — hän tenäsi, — mutta minä en kaipaa paarmoja — enkä ikävöi lannan hajua.

— Hyvänen aika, onhan maalla muutakin, — hou-

kutteli rouva. — Onhan siellä raitis Jumalan ilma ja suuri luonto. Ajattele auringon suloista lämpöä, pilvien hopeahohdetta, taivaan kirkkautta, ja vertaa niitä kaupungin paahtavaan kuumuuteen ja harmaisiin katuihin. Ajattele kuinka turmiollista kaupungin ilma on kipeälle sydämellesikin.

— Sama aurinko se täälläkin paistaa, eivätkä pilvimöhkäleet kaupungin kohtaa kierrä. Olisipa hassua, jos minä, vanha mies, lähtisin sinun kanssasi pilviä takaa ajamaan.

Eikä Kaislanen lainkaan uskonut maaseutulman tervehdyttäviin ominaisuuksiin. Itse oli hän elävä todistus sellaista oletusta vastaan. Tänne myrkylliseen kaupunkiin tullessaan oli hän ollut harmaa ja laiha kuin aidanseiväs: täällä oli hän saanut punaa kasvoihin, kokoa ruumiiseen.

— Usko minua, — hän päätteli, — kun olen sinua vanhempi niin ikään kuin tietoonkin nähden, että jos vain on millä elää, niin paremmin täällä elää kuin maalla.

Vaikka rouva Kaislanen muissa asioissa olikin miehensä vallan alainen, niin tässä hän pysyi taipumattomana. Jotakin hän tahtoi unelmistaan toteuttaa. Hän terästi luontoaan ja taisteli, ja vihdoin, vuosien kuluessa, hän suoriutui voittajana. Mies oli taipunut kerran, toisen, kolmannen, kesä kesältä. — — —

Olavi oli aina ennen odottanut maallepääsyä kuin suurta juhlaa.

Talo, jossa he kesiään viettivät, oli korkean vuoren

ja järven välillä. Vuorelta, jolla oli kolkkona nimenään Kalmavaara, oli laaja näköala. Sen huippu oli Olavin mielipaikkoja. Katse sai sieltä vapaasti harhailta yli metsien, vetten ja kukkulain, jotka siintymistään siintyivät epämääräiseen etäisyyteen. Monen monta kertaa oli hän siellä istunut kasvoista kasvoihin ihanan, aurinkoisen maailman, olemassaolon hurmaavan todellisuuden kanssa. Vesien välke, taivaan sini, aurinko, puiden latvat, joissa tuuli humisee, olivat saaneet kantaa ajatusta omaan, keveästi liikkuvaan laajuuteensa.

Vanhoiden muistojen vetämänä hän tänäkin kesänä sinne ensi työkseen kiipesi.

Mutta muistot olivat jo muistoja, eikä todellisuus enää ollut sama kuin ennen. Katse kääntyi mieluummin sisäänkuin ulospäin. Ja muistotkin olivat jo niin kaukaisia ja etääntyivät yhä. Taivaan rannalla ne jo huiskuttivat suruisia jäähyväisiään. Sijalle ryntäsi murheita ja huolia. Ne ryhmittäytyivät luokallejäämisen ympärille ja haarautuivat siitä kaikkiin suuntiin.

Tapaus ei sellaisenaan mitään merkinnyt. Huolestuttavan luonteensa se sai niistä paljoa suuremmista tosiasioista, jotka sitä ympäröivät. Itse elämä uhkasi. Tavalla tai toisella oli se murjova häntä, ellei hän kävisi sitä vastaan, ellei hän perehtyisi siihen. Ja tämän elämän, ihmisellisen sielunelämän näköalat kiehtoivat hänen mieltään enemmän kuin vuorelta nähdyt. Hän olisi mieluisemmin ollut kaupungissa kuin maaseudun yksinäisyydessä.

— Mitä ihmettä sinä olet niin levoton, — toruskeli isä; — kuljet ja harhaillet kuin Jerusalemin suutari, etkä viihdy missään. Nuorethan pitävät onkimisesta ja sou-telemisesta, ja se minuakin miellyttää.

Nuhtelu vaikutti syvemmin kuin se tarkoittikaan. Se vaikutti perusajatuksen voimalla. Isän suun kautta puhui kokonainen maailma.

Kun siis Kaislanen eräänä aamuna lähti ongelle, tapah-tui niin, että Olavi tarkkana ja avuliaana oppilaana seu-rasi häntä. Siinähan oli isä, suuri ja ihmeellinen käy-tännön mies, lähin ja lujin rengas ketjussa, jonka Olavi tunsii itseään tempoilevan. Oli otettava siitä kiinni, ja niin kelauduttava eteenpäin elämän salaisuuksiin.

Tosin näytti isä — ainakin täällä maalla — varsin epäkäytännölliseltä ja olosuhteisiin sopeutumattomalta. Hänen lihava, helposti hiostuva ruumiinsa, juhlallisen tilava kesäpukunsa, pehmeät kädet ja isot, punakat kas-vot olivat miltei säälittävässä ristiriidassa ympäristön kanssa. Mutta keskipiste hän oli täälläkin, kuten kaik-kiällä, keskipiste, johon ympäristön huomio aina koh-distui. Tuntui hyvältä kulkea hänen rinnallaan ja saada osansa siitä arvosta ja kunnioituksesta, jota hänelle osoi-tettiin. Syntyi heti ensi yrityksellä tunto, kuin olisi itse-kin ollut tärkeä ratas ihmiskunnan koneistossa.

Tottuneesti työnsi isä veneen järveen, ponnahti perä-tuhdolle, tarttui melaan ja komensi:

— Masiina käyntiin!

Oli aivan tyyni. Järvi päilyi kuultavan kirkkaana, ja

rantojen kaiku vastasi airon loiskeeseen. Isä ohjasi veneen saaren poukamaan, kiinnitti upin, pyöritti vavan ympäriltä siiman ja alkoi onkia. Olavi teki samoin. Rannan puolella kulki vedessä väreily, ohut kuin rihma. Pieni vesihiiri kohoutui kaatuneen puun rungolle ja alkoi nakertaa kortetta. Keskeytti, kuunteli, viikset värähtivät — se tunnusteli naapureitaan. Kiven takaa pistäytyi esiin telkän pää, mutta katosi heti, ja vain kaislan hiljainen heilunta ilmaisi vaeltajan suuntaa. Kauempaa kuului kuovi.

Isä on kokonaan syventynyt työhönsä. Ei näe, ei kuule mitään. Katse on tiukasti luotuna kohoon, joka kevyenä kelluu vedessä. Sitä hän tähystää ja tähystää... Otsalle luo hatun reuna varjon, ja pystysuora poimu näkyy syvästä, tarmokkaana ja tarkkaavaisena.

Nyppää...

Poskilihakset jännittyvät, kasvot nuortuvat ja terästyvät.

Koho painuu veden alle...

Innosta vapisten vetää isä onkensa ylös. Siinä riippuu vain pieni, pärehdivä särki, mutta pyydystäjän silmät kiiltävät hänen irroittaessaan saalista.

Jälleen. Odotusta.

Olavi ei saa katsettaan irti isästä. Se mitä hän näkee on outoa, käsittämätöntä, uskomatonta. Onko se mahdollista? Se vaikuttaa kuin ikiaikojen tarina...

Rantojen puut ovat kohoutuneet korkeiksi. Pyökkejä,

tammia, jättiläishonkia, saarnia . . . Viljelystä ei näy missään . . . biisonilauman mylvintä vain kaiuttaa rantoja . . .

— Hitto vie!

— Mitä . . .

— Nekin hirtehiset osaavat olla viekkaita. Nyppäivät, vaan eivät tartu.

Tärkeän näköisenä hän pujottaa koukkuun uuden madon, sylkäisee taiaksi — ja jälleen alkaa tuijotus.

Olavi on ehtinyt loppuun saakka kuvitella ikiaikojen tarinan, katsella uuvuksiin asti tyyntä veden pintaa, missä tuulen väreet silloin tällöin kulkevat, väsyä, kylästyä, viritä jälleen ja taas väsyä, mutta isä onkii yhä yhtä tarmokkaasti.

— Hoitaisit onkeasi paremmin, — hän vihdoin ärähti, kun Olavin koho oli painunut veden alle. — No, vedä!

Olavi veti, mutta koukussa oli vain mutainen kalikka.

— Tuskin muistit koukkuun matoa pannakaan! — Isän ääni oli ärtynyt. Mutta sitten siirtyi hänen katseensa taivaalle, ja hän jatkoi huolestuneena: — Joka ei ole pienissä asioissa tarkka, sille eivät suuret menesty. Jos heittää pyydyksen järveen tai elämän mereen, niin tarkkaavaisuutta kummassakin tapauksessa tarvitaan.

— Että silloin vetää, kun koho liikahdaa, — säesti Olavi totisena ja korjasi madon riekaletta.

— Niin juuri, oikein sanottu, — ihastui isä.

— Eikä ympärilleen turhia vilu, — jatkoi Olavi ja sinkosi syötin järveen.

— Aivan niin. Muutoin sieppaa toinen saaliin ihan nenän edestä. Katso, taas!

Olavi veti äkkiä. Koukku oli tyhjä.

— Saakeli! Anna tänne! Sinä et näy osaavan asettaa matoa koukkuun, kun kalat vievät sen pois tarttumatta. Katso näin!

Isä valitsi ison madon. Se kiertyi sormen ympäri, mutta hän roimasi sen suoraksi ja alkoi pujottaa koukkuun. Mato kävi karheaksi, punertava veri muuttui sinertäväksi.

— No, heitäpä nyt!

Olavi heitti nopeasti, päästäkseen siitä värisyttävästä tunteesta, minkä koukussa kiemurteleva eläin oli häneen tehnyt.

Mutta tunne ei kadonnut. Koko toimitus alkoi tuntua viheliäiseltä. Hermostuneena hän kolautti vesiäyskärä . . . potkaisi airoa . . . Isä loi häneen kiukkuisen syrjäsilmyksen.

Mielikuvitus alkoi luoda suunnattomia muotoja. Pienen madon kärsimys kasvoi, paisui, laajeni suureksi, maailmaa ahdistavaksi tuskaksi. Ilma oli pimentynyt, aurinko ei paistanut, linnut eivät enää visertäneet rannan puissa. Yli taivaan, yli metsien ja vesien kaikkivat vihlovina, hirmuisina tuskien urut.

Olavi riuhtaisi onkensa pois vedestä. Kerrassaan, ei! Vaikka koko maailma, niin hän ei!

— Mitä, mitä, nykäisikö? — kysyi isä innostuneena.

— Ei!

— He, tässä on matoastia, pian, pian . . . — Isä veti kalan. Olavi laski tuohkosen veneen pohjalle. — Pane syötti pian! Nyt liikkuu tuulen henki . . . No, mitä?

— En minä.

— Mikset?

— Se ei huvita minua.

— Huvita, — toisti isä. — Se mikä on hauskaa, ei sinua huvita, ja hyödyllistä sinä et viitsi.

Hän oli ilmeisesti suutuksissaan. Vihaisen näköisenä hän tarkkaili koho ja veti kalan toisensa jälkeen.

— Jos ihminen vain sitä, mikä huvittaa . . . ähää, ähää — isä vapisi innosta, sillä koho painui syvälle ja vapa taipui — nyt siinä on itse . . .! Näe sua! Olipa siinä peto, joka onkeen osasi, olipa jo, — hän mielihyvin virkkoi irroittaessaan koukkua kalan kidasta.

— Mitä minä taas sanoinkaan? Niin . . . phtyi . . . että ei kala pyydystämättä suuhun lennä. Joka elää tahtoo, sen on saalista haalittava, niin on elämän laki, josta kukaan ei mihinkään pääse.

Hän puheli nyt rauhallisesti, ärtymys oli kadonnut äänestä. Olavia kadutti menettelynsä. Mikä oli hän asetuakseen elämän järkähtämätöntä lakia vastaan? Hän otti ongen ja asetti syöttiä. Teki mieltäkääntävästi pahaa . . . Onpa tämäkin taistelua . . . Tuntui kuin olisi eläimen tuska siirtynyt häneen. Hän karaisi luontonsa ja survaisi madon pään koukkuun . . .

— Mikä sinun on? — kysyi isä.

Poika ei mitään vastannut, vaan katseli avutonna kaukaisuuteen.

Mutta isä ymmärsi. Hän tunsi poikansa. Jo pienenä oli pojassa ilmennyt sairaalloista hentomielisyyttä, jota isä oli kaikin tavoin koettanut karkoittaa. Monia keinoja hän oli käyttänyt kasvattaakseen pojalleen luonteenlujuuutta. Parhaaksi oli hän havainnut viisaan opetuksen, ja siihen hän nytkin tarttui.

— Näes, poikani, tämän maailman järjestys on kerta kaikkiaan sellainen, että elämän taistelussa heikkoja sortuu. Se on kyllä kovaa, mutta Jumala on sen niin säättänyt; sellainen on elämän laki, jota ihminen parhaalla tahdollaankaan ei voi kiertää. Jos siis luonnon lain mukaisesti kamppailee elämänsä edestä, niin ei sitä ole rikokseksi luettava. Jos sinä hukut veteen, niin olet kalojen laillinen saalis, josta ne iloitsevat. Eivät ne kysy — eikä niiden ole velvollisuus kysyä — kärsitkö vai et. Jos vaivut maahan, olet matojen ruoka, jos eksyt erämaahan, olet petojen saalis. Niin kauan kuin elämme, on meidän sankarillisesti taisteltava. Sellainen on elämän ankara määräys.

Rinta kohoutui, silmät välähtelivät voittajan ylpeyttä. Verkalleen hän pujotti koukkuun madon ja oli vaiti antaakseen sanoilleen tehoa. Sitten hän jatkoi:

— Jos minä olisin ollut hentomielinen ja arka, niin arvaapa, miten minun olisi käynyt? Totisesti, maailma olisi minut musertanut. Jo varhain sain kokea iskuja, mutta yhtä varhain myös terästyin puolustamaan itseäni

... Pieninkin myönnytys saattaa olla häviön alku!... Kipeitä olivat iskut ja vihelmäiviä haavat, mutta sitä ihanammilta sittemmin tuntuivat voitot... Onpa siinä taas aika venkale! Vihurituuli tuo syöttiin suuria kaloja... Niin että totuttele sinä itseäsi pois turhasta hentomielisyydestä... Tai sitten, hanki tietoja, paljon tietoja! On, näet, vain kaksi keinoa elää rauhassa ihmisiltä, — rikkaus ja tiedot. Mutta kumpaakin pitää osata itse hankkia.

Herra Kaislanen oli opetuksiinsa täysin tyytyväinen, ja kun kalaonni oli myötäinen ja Olavi tarkkaavaisesti kuunteli, vallitsi heidän välillään jälleen täysi sopusointu.

Seuraavana aamuna ei Olavi kuitenkaan seurannut isäänsä. Kun Kaislanen varustautui lähtemään, kuului pojan huoneesta kovaäänistä lukua:

— *La Suède fut toujours libre jusq'au milieu du quatorzième siècle...*

Isä ei häirinnyt. Vieraan kielen kaiku teki mahtavan vaikutuksen vanhukseen, joka osasi vain omaansa.

2.

Vuori oli pohjoisen puolella. Sen ja järven välillä oli laaja, kalteva nummi, joka ylempää kasvoi viidakkoa ja alempana muodostui sileäksi pihaksi, mikä päättyi rantapengermaan. Idästä juoksi järveen mutkikas puro. Maantie kulki vankkaa harmaakivisiltäa puron ylitse.

Talon päärakennus oli uusi, punaiseksi maalattu, valkoisin nurkin ja akkunareunuksin. Puolet siitä oli luovutettu Kaislasen herrasväelle. Pääty antoi järvelle, sivuseinä maantielle. Tien toisella puolella oli upea kivenavetta tunkioineen ja väentupa. Ryhmä teki rikkaasta rakennustavastaan huolimatta surullisen vaikutuksen. Kaikkiällä vallitsi kylmä kopeus ja hengettömän työn jälki.

Mutta tuonnempana, puron ja järven kulmauksessa, kasvoi vanha villipuisto sammaltuneine omenapuineen, hoivatta jääneine ruusupensaineen ja rehevine rikkaruohoineen. Puiston keskellä oli ajan madaltama rakennus, jonka ruuduttomat ikkunat katselivat järvelle kuin sokeat silmät. Talon nykyinen isäntä ja varsinkin hänen isänsä, talon vaari, ja äitinsä tiesivät kertoa, että rakennus oli niiltä ajoilta, jolloin tila oli kuulunut herroille. Siitä oli jo satoja vuosia; nykyinen talonpoikainen suku oli hallinnut tilaa monta polvea, eikä puistorakennusta ollut enää miesmuistiin käytetty. Se oli saanut olla naakkojen ja kummitusten asuntona.

Olavia vanha rakennus ympäristöineen miellytti. — Kartanolla ja pihamaalla, navetan ja väentuvan vaiheilla oli alituista liikettä ja touhua. Väet tulivat aterioille ja menivät töihin likaisina, synkkinä ja vihamielisen näköisinä. Umpeasta katseesta ei saanut selkoa, lengoitteleva käynti oli miltei vaarallista, ja jos yritti puheisille, sammui keskustelu salakähmäiseen vaiteliaisuuteen . . . Isä oli oikeassa. Sen, joka tahtoi elää, oli taisteltava.

Ympäristö ei todellakaan ollut ystävällistä. Olavi oli alkanut hartaasti kuletella mukanaan — ja lukeakin — vaikeuksia tuottaneita koulukirjoja. Ne antoivat ikäänkuin siveellistä ryhtiä talonväen suhteen, ja kirjalla oli myöskin hyvä ampua isää, jos tämän päähän pälkähti käskeä mukansa ongelle.

Vanhassa puistossa vallitsi hiljaisuus. Se oli aivan kuin linnoitus, johon hän aseineen oli vetäytynyt elämän taistelussa. Missä muinoin oli ollut aita, sillä kohdalla kasvoi läpinäkymätön tiheikkö kaikkiin suuntiin, Hän istui mielellään lahoutuneen kuistin partaalla ja luki, tai katseli pitkin ruohottunutta käytävää alas rantaan, mistä järvi välkkyi ikivanhojen koivujen lomitse. Kun istui hetken hiljaa ja antoi ajatusten harhailta, siirtyivät ne helposti kauas muinaisuuteen, etäisiin aikoihin ja niihin olentoihin, jotka silloin olivat täällä asuneet. On ollut, ollut, ollut, luennoi vanha puisto entisyyden historiaa. On ollut monta, monta sukupolvea vuosisatojen kuluessa. Aavistivatko he järven kimmeltäviä laineita katsellessaan, että seuraa aika, joka hautaa heidän ilonsa, surunsa, toiveensa, pyrintönsä syvälle menneisyyteen? . . . Imeytykö vuosisatojen kuluessa ihmisen katse milloinkaan avaruuden siintäviin maailmoihin?

On ollut, ollut, ollut — rientää ajatus, ja tunne seuraa kaihoisana sen mukana; on ollut paljon, paljon aikaa. Tämä hetki on nyt, ja tämäkin katoaa syvälle, yhä syvemmälle unohdukseen . . .

Mutta myöskin muita uneksijoita vetivät vanhan puis-

ton tuuheat siimeiköt puoleensa. Eräänä lauantai-iltana alkoi sieltä kuulua rähinää ja meteliä. Naisväki kävi rauhattomaksi, ja emäntämuori asettui eteisen penkille lukemaan suurta postillaa. Hän tahtoi Jumalan sanalla varjella ihmisasuntoa kaikelta pahalta tänä lepopäivän aattona.

Meteli kasvoi ja paisui kirouksien ja ulvovien huutojen kuoroksi, johon Kalmavaaran kaiku ihastuneena vastasi, lennättäen äänet järvelle, jonka niemiin ja poukamiin ne humisten hukkuivat. Renkipoika Kalle, noin 15-vuotias, vanterra miehenalku, tulla porhalsi pihaan:

— Jeesus siunatkoon! . . . Siellä tapetaan voutia!

Muurilta putosi kirja. Kurttuiset kasvot nytkähtelivät. Hänen piti omaksua niille kauhistunut ilme, mutta sisäinen mielenkiinto soti vastaan. Sekalainen sointu oli hänen äänessäänkin, kun hän Kallea säestäen kirkui:

— Voi maailmaa, voi maailmaa . . .

— Isäntä hoi! Siellä tapetaan voutia!

Isäntä, pitkä, harteava, tylyn näköinen mies, tuli ulos, kuunteli, kirosi karheaan ja lähti joustavin askelin kädet nyrkissä tappelupaikalle, jonne Kalle oli jo hänen edellään innostuneena kiitänyt. Kaislanen ja Olavi seurasivat isäntää.

Varovaisuuden vuoksi pysähtyi Kaislanen tiheikköön, mutta Olavi ryömi levottomana puistoon suorinta tietä pensaiden alitse.

Näky, joka kohtasi häntä, jähmetytti. Hänen linnoituksensa oli valloitettu!

Elämäntaistelu oli vallannut pyhätön. Keitaassa, missä muinaisuuden hiljaiset henget asustivat, riehui eläviä ihmisiä tolkkuttoman vimman vallassa. Heihin oli lauantai-illan rauha vaikuttanut tällä tavoin. Aseinaan seipäät, halot, pullot he riehuivat, hyppivät, mörisivät ja antoivat kiljhdellen, silmät veristäen, iskuja oikealle ja vasemmalle. Rakennuksen nurkalla kaksi mukiloi toisiaan kivillä, karkasivat sitten toistensa kurkkuihin ja kaatuvat koristen ja ähkien maahan. Kolmas makasi käytävällä kuin kuollut, ja punainen veri pulppusi ohimosta.

Hetken aikaa katsasti isäntä asiain menoa ja suvaitsi sitten puhutella väkeään, sanoen:

— Hiljaa, p—leet!

Melu taukosi heti. Urhot seisoivat juroina kuin piiskalla taltutetut juhdat ja katselivat alta kulmain isäntää, joka välinpitämättömänä ja tyynenä seiso i heidän keskellään. Vain eräs pieni mies säilytti rohkeutensa. Tuskin jaloillaan pysyen, mutta silmät häijysti hehkuen hän hoiperteli satraappia vastaan, kädessään pitkä puukko. Isäntä antoi hänelle nyrkistään hyvin tähdätyn iskun leuan alle, ja pieni mies tuiskahti puukkoineen pensa an juurelle ja jäi siihen nukkumaan pois hulluuttansa.

Nyt rohkeni Kaislanenkin tulla esiin pensaikosta ja puuttua asiaan:

— Häpeäisitte, roistot!

— S—na! — Eräs ponnahti hänen eteensä nyrkit pystyssä.

Kaislanen väistyi kalpeana ja pienentyneenä. Isäntä

viittasi hänet loittonemaan, ja toinen totteli nöyränä ja tyytyi olemaan pelkkänä syrjästäkatsojana.

— Kenen tekoa tuo on? — isäntä tuomariäänellä kysyi osottaen voutia. Kukaan ei vastannut. Hän uudisti kysymyksensä kiroillen. Miesjoukko alkoi kirousten voimasta liikehtiä. — Hae, Kalle, köysyä!

Renkipoika vilkui ympärilleen.

— Köysyä, etkö kuule!

Kalle punastui, katse kulki avutonna miehestä mieheen. Sitten hän lähti, mutta nyt hänellä ei näkynyt olevan mitään kiirettä. Kun hän palasi, oli hänellä kädessään ohut naru. Isäntä huitaisi sillä poikaa vasten kasvoja: — Vai ei talossa ole vahvempia köysyä!

Kallen onneksi tulla köpitti samassa emäntämuori puistoon köysikimppu käsivarrella. Muori ihan itki:

— Niinhän ne ovat kuin metsän pedot ilman omaatuntoa ja Jumalaa, jota niillä ei olekaan! Siitä sen nyt näkevät, kuinka käy, kun kaiken maailman veijarien ja mokraattien opetuksia uskovat . . .

Isäntä aukaisi köysikimpun. Hän ei enää kysynyt mitään, katsoi vain merkitsevästi miehiin.

— Minä . . . sain ja annoin, — tunnusti vihdoin talon renki. Toinen puoli kasvoja oli musta. — Tässä kourat köyttä varten.

Hän hihkaisi, ponnahti ilmaan ja rehenteli. Toiset katsoivat häneen vilpittömästi ihaillen.

— Jaha, vai sinä . . .

Isäntä raapi korvallistaan ja vitkasteli. Istahti kivelle

ja pani tupakaksi. Ankaruus oli yhtäkkiä kadonnut.

— Helvettikö teidät juuri nyt riivasi tappelemaan, — hän tuskitteli. — Kaksi miestä kiireisellä työajalla . . . Ettette häpeä!

Mutta vihdoin oli naisiakin uskaltanut paikalle. Miesten miettiessä olivat he maailman pahuutta päivitellen alkaneet tutkia haavoittunutta. Tarkastelivat vammaa, nostelivat silmäluomia, kuuntelivat sydäntä.

— Ei se ole kuollut . . . se on vain tupertunut.

Isäntä nousi ja alkoi innokkaasti virvoitella voutiaan. Kohotti päätä, väänsi vihdoin leuat auki:

— Miehet, viinaa!

Joku otti taskustaan pullon ja kaatoi voudin suun täyteen.

— Kas niin, ei se enää kuole . . .

Mutta renki seiso i nolona syrjässä. Hän näytti pahastuneelta, ettei enää saanut olla yleisen huomion esi-
neenä.

Hetken kuluttua lähti kulkue voudin mökkiä kohden. Edellä isäntä ja renki voutia kantaen, heidän vieressään lihava herrasmies, sitten sinimarjoilla ja kuhmuilla koristettuja miehiä, sen jälkeen naisia ja lapsiakin, ja viimeisenä ikäloppu eukko köysinippua tuoden.

Olavi jäi taistelutantereelle. Pian vallitsi siellä entinen hiljaisuus. Telkkä narisi rannassa, pelästyneet pikkulinnut palasivat yösuojiinsa. Mutta keto oli tallattua. Kaikkialla seipäitä, halkoja ja pullonpalasia, joita olemassaolon taistelun kuohu oli mukanaan kulettanut. Hän

yrity heitellä niitä pois, mutta jätti sen hermostuneena sikseen ja istahti kivelle.

Pieni mies makasi entisessä asennossaan pensaan juurella. Ohuiden vaaterisojen läpi kuului laiha ruumis ja hintelät raajat. Nenästä oli vuotanut verta. Tiaisrukka, joka hulluna hetkenä oli nostanut noukkansa haukkaa vastaan . . .

3.

Pyhäaamuna Olavi istui ikkunan ääressä ja yritti lukea. Mitään halua vanhaan puistoon ei ollut. Ollisipa noloa, jos hän puhdistaisi paikan seipäänkappaleista ja pullojen sirpaleista renkien seuraavaa ilonpitoa varten . . .

«Lukua ^{1/273}, joka ilmaisee suurellako osalla siitä volyyministä, joka kaasulla on 0^0 , se laajenee . . .»

Metsiin . . . mitäpä sinne . . . On parasta pysyä erossa koko maailmasta, omissa oloissaan.

« . . . sanotaan kaasun laajenemiskoeffisientiksi».

Ikkuna oli navettaan päin. Navetan edustalla oli rekiä, valmiina seuraavan päivän ajoa varten, lapioita, talikoita ja rautakouria. Rekien välissä maitoastioita. Laajan kentän täyttivät heinien ja olkien tähteet, irtaimet halot ja kalikat. Ruoho oli lyhyttä ja tomuttunutta. Kaikki muistutti syksyä . . . epätoivoista, kalvavaa, hitaasti eteenpäin matelevaa syksyä, joka ei koskaan lopu. Tuuli puhalsi viluisesti, ei kylmänä, ei lämpimänä, ei tyyntä.

ei myrskyä . . . Ihmisten kohtalot soluivat eteenpäin umpeina, tyhjinä, vihamielisinä kaikelle kauniille ja valoissalle . . .

Ikkunan ohitse meni isä ja Kalle. Isä hiukan pysähtyi ja kuroittui katsomaan sisään. Olavi kohotti kirjansa pystyyn kuin kilveksi ja luki jyrkällä äänellä:

«Luku ¹/₂₇₃, joka ilmaisee . . .»

Kun hän jälleen kohotti katseensa, näki hän isän ja Kallen astelevan tunkiokasan luo, ja renkipoika alkoi noukkia matosia. Olavi nousi kiireesti ja lähti pakenemaan vuoren turviin.

Hän oli jo pääsemäisillään viidakkoon, kun isä huomasi hänet ja huusi luokseen. Olavi ei ollut kuulevinaan. Viidakkoa noustessaan hän huomasi Kallen juoksevan perässään.

— Kuulkaa, kuulkaa, — huusi Kalle, — vanha herra käski teitä ongelle! — Toinen vain jatkoi matkaansa. — Kuulkaa, hoi, se sanoi, että teidän pitää tulla ongelle!

Olavi pysähtyi ja odotti.

— Isänne käski hakemaan teitä . . .

— Mene sinä!

— Enkä mene.

— Mikset?

— Ei minun tarvitse.

— Tule sitten vuorelle minun kanssani.

— Niin, mutta kun se käski hakemaan . . .

— Ei se käskenytkin!

— Käski se, vakuutti poika silmät vakavuudesta pyöreinä.

— Vaikka! Onko sinulla aikaa?

— Lepopäivä luotiin pelkämästä ajasta, — vastasi Kalle totisena, — mutta se herra . . .

— Tule!

— Sama se.

Hän alkoi hiukan ujostellen kävellä Olavin rinnalla. He saapuivat vuoren juurelle, siihen, missä se äkkijyrkänä seinämänä kohoutui nummesta. Viidakko oli tällä kohtaa muuttunut vahvaksi havumetsäksi, mutta vasemalla kädellä oli pientä pensaikkoa ja louhikoita, jotka vähitellen alenivat niittymaihin.

— Nähkääs, — Kalle vilkastui ja muuttui tuttavalliseksi — tuon latuskaisen paaden luona, tuolla kaukana . . . tuolla missä kivet ovat punaisia, ihmisiä ennen, herrojen aikana, piiskattiin. Mennääs katsomaan . . .

Ikäänkuin salaisen vetovoiman pakoittamana lähti hän kulkemaan osottamalleen suunnalle. Olavi seurasi vitkaan. Hän oli joskus kuullut asiasta, mutta ei ollut milloinkaan tullut penkoneeksi Kalmavaaran mustia muis-toja.

— Tässä — merkitsi Kalle raapien jalallaan maata — tässä sanoi muori-vainajani olleen paksun tukin pystyssä. Siihen sidottiin mies, räätäri löi paljaaseen selkään, ja vallesmanni luki kovalla äänellä: yks', kaks', kolme, neljä, lyö kovemmin, lyö kovemmin, viisi, kuusi, — niin paljon kuin kunkin tuli saada . . .

— Kovaa pidettiin komentoa, — huomautti Olavi voimatta mitään sille, että ääneen tuli ivallinen sävy.

— Niin tehtiin, — uhosi Kalle, — ja tämän paaden päällä — hän varoi sitä koskemasta — sanoi muori kuulleensa, ruhjottiin kerran kapinan aikana, ennen mestausta, mieheltä kädet ja jalat, ja kerrotaan, että pappi vasta senjälkeen antoi herranehtoollista ja messusi . . .

— Lähdetään jo ylös, — ehdoitti Olavi, sillä pojan mielenkiinnossa oli jotakin, mistä hän ei pitänyt.

— Lähdetään vain.

He kiipeilivät viistoon, pensaista ja kivistä kiinni pidellen. Keskellä vuoren kuvetta oli tasainen, sammalta kasvava paikka. Olavi istahti siihen katselemaan. Se oli kuin kotkan pesä. Alhaalla louhikkoinen syväne, ylhäällä vuoren seinämä; vain pieni uurre johti niin ylös kuin alaskin.

— Tätä kohtaa sanotaan Olli-jyrkäksi, — huomautti Kalle. — Se Olli työnnettiin tästä alas hevosineen . . . Miehelle pantiin liina silmille ja hevoselle säkki päähän, ja sitten ne työnnettiin tuolta ylhäältä alas. Juuri tähän ne ensin putosivat, ja sitten . . .

— Mitä se oli tehnyt? — kysyi Olavi nousten seisomaan. Poika oli kuin ilmeinen pimeys, tai kuin painajainen, joka kauhukuvineen ajaa takaa nukkujaa.

— Mitä lienevät tehneet, kukapa heidät tiesi . . . Muori sanoi, että jos tuota suota tuolla kaivettaisiin, niin kyllä tulisi ylös pahoja jos hyviäkin. Vaikka kaikkein pahim-

mat eivät sinne koskaan joutuneet, sanoi muori, irralaan vain kävivät . . .

Olavi lähti kiipeämään ylös.

— Kutka pahimmat? — hän kiiwetessään kysyi toivoen kerrankin pääsevänsä pojan juttuvarastojen pohjaan.

— Herrat, tiedän mä, — vastasi Kalle touhussaan ja kiipesi askel askeleelta hänen perässään. — Entisajan herrat, — hän hämillään korjasi, kun Olavi pysähtyi.

— Eivät ne joutuneet sinne, — virkkoi Olavi tiukasti. — Eivät ne joutuneet, eivätkä joudu vastedeskään!

— Ei niin, ei — myönteli Kalle hätäisenä.

— Ei! Herrat eivät ole mitään suohon pistettäviä, tiedäkin se!

Kalle ei mitään vastannut. Ruskeihin silmiin tuli särkynyt ilme, ja kasvot sulkeutuivat.

Olavia kadutti. Mitä hän olikaan sanonut! Mitkä pahat henget puhuivat hänen suunsa kautta tässä kama-lassa seudussa? Vaitiollen he jatkoivat vaivaloista kulkuun vuoren huippua kohden. Sinne päästyä Kalle istahti velttona kivelle ja alkoi varpaillaan murtaa kaurista jäkälämattoa. Hartiat olivat kumarat kuin vanhan miehen.

— Tämä on kaunein paikka, mitä minä olen nähnyt, — virkkoi Olavi lepytellen.

Kalle raapi korvallistaan ja vilkaisi välinpitämättömästi sivulleen:

— Mikseikäs.

— Aivan kuin saarnastuoli kirkossa, johon näkyy koko seurakunta.

Renkipoika sylkäisi miestä matkien. Köyrästi niskaansa, levitti sääriään ja nykäytti koko ruumistaan. Sitten hän vakavasti ja ikäänkuin joka sanaa punniten huomautti, että on niitä korkeampiakin vuoria.

— Onko täällä päin?

— Riuttavuorelle sanotaan näkyvän seitsemän kirkkoa ja saarnastuolia, ja mittari sanoi, että Himilain vuori on niin korkea, että siellä voi imeä pilveä janoonsa... Mutta missähän se vuori on, johon koko maailma näkyy, — hän äkkiä, mielenkiintoisella äänellä kysyi.

— Ei sellaista vuorta olekaan.

— Oo-on!

— Ei ole.

— Se, johon piru kuletti Jeesuksen?

— Se on kuvakieltä.

— Eikä ole. Minä olen sen itse lukenut, mutten ole muistanut kysyä Maahin Jalmarilta.

— Se on vertaus.

Poika katsoi häneen epäillen.

— Maa on, näes, ympyriäinen, ei sitä voi kokonaisuudessaan yhtäikää nähdä, — selitti Olavi. Kun poika yhä katsoi häneen, alkoi hän pyöreän kiven avulla havaannollisesti esittää asiaa. — Jos sinä seisot täällä pallon yläpuolella, niin et voi sitä joka puolelta nähdä.

— Ettäkö olis maa ympyriäinen, — kysyi Kalle innostuneena ja loi silmänsä taivaanrantaan kohden.

— On. Se on pallon muotoinen.

— Ihanko kuin pallo? — kysyi poika päätänsä kääntämättä.

— Niin.

— Suuri pallo?

— Niin.

Kalle katsoi yhä. Hänen koko ruumiinsa oli jännittynyt. Mutta sitten hän varmana virkkoi:

— Se ei ole totta! Sillä kun Maahin Jalmari tuli Ameriikasta, sanoi hän sinne olevan puolen maailman matkan.

— Niin sinne onkin.

— No jalatko pystyssä siellä sitten kuletaan kuin kärpäset katossa?

Olavi alkoi selittää maailman rakennetta. Hän innostui, lämpeni, tunki tietojensa kasvavan, tajuntansa laajenevan.

— Me olemme tähdessä, — hän puheli, — avaruuden säteilevässä pallossa, joka aina, aina kiittää iäisyyden rannatonta merta. Tuo sini tuolla on äärettömyyttä, tähdet, jotka öisin kimaltelevat, ovat maailmoita, aurinko on . . .

— Ei herra huoli pitää minua vasikan vuotana; on minussa muutakin kuin nahkaa, — keskeytti Kalle.

— Mitä sinä tarkoitat? — Tuntui kuin olisi raaka käsi tarttunut niskaan ja paiskannut hänet yläilmoista alas maan päälle.

— Sitä minä tarkoitan kuin Maahin Jalmarikin — poika nousi seisomaan kivelte — että vale kuuluu kaup-

piaan virkaan niinkuin työ köyhän nälkään! Herrat vain valehtelevat uskotellakseen tyhmiä. Ei ole taivasta eikä helvettiä — ei ole — vaikka herrat niin valehtelevat.

Jäntevänä seisoi poika kivellä ja katseli tyynin, halveksivin silmin nuorta oppinutta. Tämän tuli paha olla, eikä hän oikein tiennyt mitä vastata. Tuntui kuin olisi poika nähnyt hänen tietojensa hataruuden.

— Jahka minä kysyn Maahin Jalmarilta, — Kalle suojelevalla äänellä virkkoi. Ja pitemmittä puheitta hän lähti vilistämään alas vuoren loivempaa kuvetta. — —

Seuraavana päivänä hän aamiaistunnilla tuli Olavin luo, kosketti lakin lippua tervehdykseksi ja myönsi:

— Kyllä siinä on perää, että tyhjää on paljon ja että maailma on kuin muna. Maahin Jalmary sanoi, että tähdet ovat niinkuin tämänkin maailma, mutta eivät ihmiset siltä pallon alla päät alaspäin kule.

— Enhän minäkään niin sanonut.

— Ette niin . . . Ja Jalmary tuumi, että jos te kertoisitte minulle enemmänkin, niin siitä olisi hyötyä . . . Sanoi, että ihminen, jolla on tietoa, kykenee paremmin pysymään . . . ei kuin pitämään puoliaan elämänsäolon taistelussa . . .

Olavi oli kuullut Maahin Jalmaryn nimeä mainittavan jonkun salaperäisen uhman ja vihan yhteydessä, jota hän ei ymmärtänyt.

— Mikä mies se Jalmary sitten on?

— Se on Maahin poika.

— Mitä se tekee?

— Se tekee vaikka mitä. — Kalle pöyhistäysi.

— Entä onko se käynyt koulua?

— Tottapahan tuo lie koulutkin käynyt Ameriikassa, koska tiesi sanoa, että kaikki, mitä kouluissa opetetaan, on totta, paitsi sorto, vääräys ja toisen työn kustannuksella eläminen.

— Ei koulussa sellaista opeteta, — sanoi Olavi.

Kallen suu vetäytyi leveään nauruun. Hän sikristi viekkaasti silmiään, merkiten hyvin tietävänsä, mitä herroille kouluissa opetetaan.

4.

Isäntä oli vihaisen, emäntä surullisen näköinen. Vanha vaari istui pihapenkillä syvämietteisenä, kuten hänen tapansa oli, mutta muori puuhaili tavallista ketterämpänä milloin missäkin, niinkuin olisi koko talon komento joutunut hänen varaansa.

Renki piti päätänsä pystyssä ja vihelteli vihlovasti, piijat vauhkoilivat, ja Kalle oli arka ja säikähtyneen näköinen, niinkuin ainakin sellainen, jonka asema riippuu täydelleen siitä, miten mahdollisimman olemattomaksi hän eripuraisuuksien sattuessa kykeni muuttumaan. Häneltä Olavi sivumennen tiedusti omituisen mielialan syytä.

— Isäntä on nyt niin käärmehikäs, että se söisi meidät, ellei sitä olisi ristitty. Mutta se onkin nyt sellaisessa satimessa, että . . .

Poika tuskin voi peitellä hillitöntä iloaan. Hänen mielialansa tarttui Olaviinkin.

— Mitä varten? Millaisessa satimessa?

Kalle alensi ääntään ja supatti:

— Maahin Jalmari pitää ensi lauantai-iltana valistuskokouksen, johon jokaisen työväenluokkaan kuuluvan kansalaisen velvollisuus on saapua.

Puhuessaan Maahin Jalmarista hän käytti tämän lausemuotoja.

Sekö vain! Olavi tunsi pettymystä. Tavattoman sähköisästä mielialasta oli hän vainunnut jotain suurenmoisempaa. Vaan ehkäpä asiaan sentään kätkeytyi jotakin.

— Missä se sen pitää? — hän kysyi harrastavana.

— Jalmari puhuu yksinomaan köyhälistön jäsenille, — virkkoi Kalle poistavasti, eikä näyttänyt lainkaan halukkaalta pitempiin puheisiin.

Sähköisä jännitys kasvoi päivä päivältä, kunnes se perjantai-iltana laukesi.

Olavi käveli navetan sivutse maantietä. Nurkalla lymysi Kalle, kädessään varovaisuuden vuoksi lapio. Hänen kasvonsa tempoilivat mielihyvää tuottavista sielun liikkeistä.

— No?

Poika lyyhistyi nurkkaa vasten ja vilkuen pelokkaana ympärilleen sopotti:

— Isäntä on nyt kuin villikarju. Tonkisi nurin koko maailman, jos sillä olisi kärsä. Mutta ei Jalmari isäntiä pelkää . . .

— Tule pois, Olavi! — huusi samassa Kaislanen ikkunasta niin vihaisesti, että Kalle kalpeni ja Olavi paikalla totteli. — Sitäkö sinä aina renkien kanssa, — hän torui, kun Olavi oli saapunut huoneeseen, — ei se sovi! Luulevat vielä, että olet Maahin Jalmarin kanssa yhteisissä kujeissa, moisen lurjuksen, joka kiihoittaa ihmisiä kaikkinaiseen pahuuteen!

Nähdessään Olavin hämmästyksen hän leppyi ja alkoi rauhallisesti selittää:

— Näes, niitä laiskuuden ja kaikkinaisten muiden paheiden apostoleja on jo tunkeutunut tähänkin maan kolkkaan. Huomenillalla yksi heistä uhallakin aikoo saarnata jossain huonomaineisessa mökissä . . .

Sisään tuli isäntä. Hän näytti entistä pitemmältä ja laihemmalta, ja hänen terävät silmänsä liekehtivät. Kaislanen muuttui huolestuneen näköiseksi.

— Mitä herra arvelee, — kysyi isäntä ja istahti, — onkohan minulla lain ja oikeuden voima puolellani?

— On, on aivan varmasti, — vastasi Kaislanen pikaisesti. — Ei teidän tarvitse, ettekä te saa laskea väkeänne sellaisiin paikkoihin, sillä isäntänä te olette heidän sekä ruumiistaan että sielustaan vastuunalainen . . .

— Niin, niin . . . Sen asian laita lienee niin ja näin, — keskeytti isäntä, ja tulisten loimujen ylle laskeutuvat paksut silmäluomet; — nähkääs, herra, en minä voi rehellisenä miehenä korkean oikeuden edessä, jos asia niin pitkälle menee, kieltoni syyksi vedellä verukkeita. Sillä puhuen niinkuin asia on, niin en minä tähän asti-

kaan ole heidän sielunasioihinsa sekaantunut, enkä aio vastedeskään sekaantua, sillä niitä minä en ymmärrä, enkä aiokaan ymmärtää. Minä vain tahtoisin tietää, onko minulla yleensä oikeus kieltää alustalaisiani ja eritoten palvelusväkeäni menemästä . . .

— On, on, aivan varmasti on! Sillä katsokaa, nämä kokoukset ovat yhteiskunnalle vaarallisia, niissä kun kehoitetaan ymmärtämätöntä kansaa kaikkinaisiin paheisiin . . .

— Sekin sikseen, — keskeytti jälleen isäntä; — nähkääs, en minä voi oikeuden edessä myöskään sanoa yhteiskunnan takia estäneeni heitä sinne menemästä, sillä se olisi ilmeinen vale. En myös voi syyttää väkeäni ymmärtämättömydestä, sillä sen vajavuus ei ole minua vahingoittanut. Minä vain tahtoisin tietää, onko minulla isäntänä lupa kieltää heiltä pääsy minulle epämieluisiin kokouksiin. Ei minkään syyn ja asian, vaan pelkästään isäntävaltani perusteella?

— On. Varmasti on!

— Jos niin on — ja onkin, kyllähän te sen tiedätte — niin kävisiköhän laatuun ja olisikohan pyyntöni sopimaton, jos pyytäisin teidät vieraaksimieheksi, kun minä kiellän väkeäni menemästä Jalmari Maahin toimeenpanemaan kokoukseen Maahin makituvassa huomenillalla?

— Kyllä, kyllä tulen, — lupasi Kaislanen.

Olavia hävetti. Isä näytti niin vähäpätöiseltä, köykäiseltä, miltei kurjalta. Hänen tuli sääli vanhaa isää,

ja estääkseen häntä näyttäytymästä voiman ja lujouden miehen rinnalla hän sanoi:

— Muistatteko, isä, aivan varmasti?

— Ole vaiti! Muistanko minä, muka! Miksen muista! Kyllä, kyllä minä tulen.

Sääli sai yhä suuremman vallan. Hän seurasi isäänsä, niin hävettävältä kuin koko retki näyttikin, voidakseen jotenkin hämmentää ihmisten huomion pois vanhuksesta.

Väki oli illallisella, kun isäntä saapui seurueineena. Antti-rengin suu vetäytyi lähemmäksi korvia ja ikenet paljastuivat, tallimies otti kokonaisen leivän kouraansa, puraisi luonnottoman ison palasen, pisti suuhunsa silakan päineen sisuksineen ja hörppäsi piimää pitkään — ikäänkuin näyttääkseen, että uskaltaa tämä mies muutakin kuin tätä. Muut miehet — veropäiväläisiä — eivät mitenkään osoittaneet mieltänsä. Käänsivät vain päätänsä, silmäilivät tulijoita ja jatkoivat syöntiään. Naisväki istui pöydän alipäässä hiljaa kuin asiaankuulumattomana ja söi sievistellen kuin juhlapöydässä.

Isäntä asettui seisomaan keskilattialle, katsoi arvokkaana ja tyynenä väkeään, ja lausui harvaksen:

— Minä kiellän täten vieraanmiehen läsnäollessa renkejäni ja piikojani ja muita alustalaisiani menemästä Jalmari Maahin toimeenpanemaan kokoukseen huomenillalla.

Väki ei hiiskunut, ei hievahtanut.

Isäntä otti taskustaan piipun ja täytti sen tupakalla.

Sitä tehdessään hän verkalleen, hiljaa, mutta omituisella äänenpainolla kysyi:

— Ovatko kaikki nyt minun tarkoituksistani selvillä?

— Joko pappi kuoli, kun isäntä pitää kinkereitä? — kysyi Antti.

— Minä kysyn, ovatko kaikki minun tarkoituksistani selvillä?

Isännän ääni oli kiristynyt.

— P—le!

Tallimies löi nyrkkiä pöytään, niin että astiat hypähtivät. Karkea tukka seisoj pystyssä, ja suuret, ulkonevat silmät verestivät kuin olisi kaulassa ollut surman silmukka.

Isännän laihat kasvat kalpenivat, suu muodostui hienoksi, siniseksi juovaksi, joka sähköisesti väräsi . . .

— Minä olen sanottavani sanonut, — tuli peloittavan hiljaa, miltei sihisten. — Joka ei tottele, syyttäköön itseään.

Hän istahti peräpenkille, nyökkäsi Kaislaselle, että asia oli toimitettu, ja alkoi pää pystyssä, käsi polvella tuprutella kuivia haikuja ohuiden huultensa lomitse.

5.

Väkeä lojui siellä täällä nurmikolla sunnuntai-iltaansa viettämässä. Antti-renki makasi suullaan keskellä pihaa ja luki itsekseen punakantista kirjaa; muori ja vaari istuivat seinustalla, Olavi tikapuilla.

Kaikki oli hiljaista ja levollista. Pyhäinen rauha valitsi, sellainen suuri sunnuntairauha, jolloin ajatus mielellään askarteleo ikuisuudessa ja viihtyy korkeimmissa kuvissaan.

Muorin korva seurasi tarkkana etäisintäkin puheen sorinaa. Tuon tuostakin hän kuroitti kaulaansa, kasvojen ilme vaihtui ja silmät välähtivät . . . Mutta vaari oli omissa mietteissään. Ympäristö ei näyttänyt häneen kajoavan, puhelu solui ohitse. Hänen kasvoillaan oli syvä rauha: olen kuullut paljon, nähnyt paljon, olen nähnyt ihmiselon aaltojen huimat nousut ja syöksyvät laskut, ja minun silmäni eroittaa aaltojen ylitse ulapan.

Hän oli kaunis, vanha vaari. Mitä mahtoi hän miettiä? Ajatteliko hän uutta maata ja uutta taivasta, joka viimeisen iltaruskon tuolta puolen väsyneelle raatajalle heijastelee, vai muistelikko muinaista aikaa, joka suurena, voimakkaana on solunut iäisyyteen hänen miehuutensa mukana?

Kaiketä hän muinaisia muisteli . . .

Tuuli suhisi vanhan puiston koivuissa, autereinen, lämmin tuuli. Aivan kuin olisivat menneiden aikojen henget harppujaan soittaneet!

. . . ne aseemme Reinin rannoilta toi
ja Tonavasta keisarin maljoja joi . . .

Siihen aikaan ei ollut orjia tässä maassa. Mies kulki pää pystyssä, ylpeänä kuin kuningas. Kuka uskalsi hänen tuloaan ja menoaan määrätä!

Mikä aika ja mikä kansa! Aina valmis paljastamaan miekkansa vääryyttä vastaan ja omantunnon vapauden puolesta!

Saada olla ja elää sellaisen kansan parissa, ihmisten, ihmisten keskellä . . .

Olavi nojautui hurmaantuneena tikapuita vasten.

— Mistähän se kaiken tämän tietonsa on saanut? — kuului känisevä ääni pihasta. Antti painoi sormeaan kirjansa lehteen, niin että kirja oli mennä poikki, ja katse li avuton ympärilleen.

Muori heristi korviaan.

— — —

Mihin sitten joutui se loistava aika, ja mihin oli kadonnut se jalo kansa? Mistä olivat Suomeen tulleet nämä bushmanit?

— — —

Isäntä tuli ulos huoneesta ja lähti verkalleen kävelemään navettaan päin. Hänet nähdessään teki Antti liikkeen kuin olisi tahtonut kätkeä kirjansa, mutta huomattessaan Olavin katseen antoi hän kirjan olla edessään ja silmiin tuli ilme: uhallasikin, nulikka!

— — —

Tämä arka, salavihainen ja raaka metsäläiskansa? Mistä oli se tullut ja mikä oli sen historia?

— — —

— Kun nyt esimerkki tuossa paikassa, johon minä äsken pääsin . . . annas olla, — Antti löysi kyntensä

jälen, — on ihan pelkkiä numeroita, joista ei luulisi saavan kenenkään selkoa.

— Lue, että muutkin kuulevat, — pyysi piika, joka istui portaalla.

Antti luki vaivaloisesti:

— Edistys on hämmästyttävä, sillä 20 vuoden ajalla on nisun tuotanto kasvanut hyvästi kymmenkertaiseksi. Muiden viljalajien, paitsi nisun, viljelyksellä oli maata... En minä osaa noita numeroita räknätä.

— Anna tänne!

Pieni rokonarpinen kylän räätäli astui esiin ja otti kirjan, josta alkoi kuin vettä valaen lukea:

— 8,279 acr. ja vuonna 1903 83,324 acr. Onhan tämä selvää kuin päivä! Samaan aikaan kasvoi perunan tuotanto 1,891 tonnista 5,948 tonniin... Kyllähän tämä on selvää kieltä!

— On se sille, joka ymmärtää, — äänsi renki masentuneesti.

— Mitä sitten ajat kalloosi asioita, joita et ymmärrä?
— kivahti muori.

Vaari säpsähti vanhan elämäntoverinsa äkillistä mielenpurkausta ja siirtyi hiukan loitommaksi. Hänen liikettään tuskin muut huomasivat kuin Olavi.

Kadonnut, kadonnut oli muinainen loistava aika, kadonnut niin kauas, ettei sitä tuntunut olleenkaan...

— Pysyisit vain siinä mihin kelpaat, — jatkoi muori,
— pysyisit työssäsi, senkin vetelys, ja söisit leipäsi, etkä lähtisi sos... sos...

— Sosialisti, — auttoi räätäli.

— Niin juuri, sosialistien kelkkaan! . . . Että ihmiset kehtaavatkin ottaa niin jumalattomia nimiä itselleen! Ja riittääkö se? . . . Kun siihen vielä pitää liittää mokraatti, niin jo minua kauhistuttaa! . . . Ja nämä sosialistimokraatit sitten muka panevat maailman mullin mallin! . . . Mutta hyvänen aika, — muori alkoi vihlovasti kimottaa, — pitäisihän järkevien ihmisten ymmärtää, että mistä se leipä ilman työtä tulee. Ehei, — ääni sai voimaa, — työllä sitä on tähän asti eletty ja eletään vastedeskin, eletään ja Jumalaan turvaten autuaiksi tullaan.

Isäntä tuli takaisin. Antti oli jo hyvissä ajoin piiloittanut kirjansa.

— Mitä se äiti turhia! Kyllähän ihmiset itse tietävät mihin turvaavat.

Hän nousi verkalleen portaita, loi vielä kerran silmäyksen pihaan ja järvelle ja painui sisään.

Renki nauroi.

— Naura sinä mitä naurat, kyllähän vielä itketkin, — ennusteli muori.

— No-no, — sovitteli räätäli, — aika kutakin. Aika itkeä ja aika nauraa, aika elää ja kuolla. Meidän köyhälistön aika on elää ja valistua itsetietoisiksi ihmisiksi.

— Ja . . . en niin tule ja sano . . . sinäkin! Viisas ihminen, Jumalan luoma ja lunastama!

— Räätälin se vielä ruusasikin, — äännähti joku.

Naurun rähähdyksessä viimeistä sanojaa. Eukon kiusaksi alkoi sadella pilkallisia ja Jumalaa herjaavia

huomautuksia ja sanasutkauksia. Miehillä tuntui tuottavan erityistä iloa saada eukko yhä enemmän yltyään. Ja hän yltyi. Ääni kohosi, leikkasi ilmaa, sai kaiun hereille.

— Ennen maailmassa ihmiset uskoivat Jumalaan, ja siinä oli heille kyllin! . . . Nyt he verenkarvaisista kirjoista etsivät itselleen autuutta! . . . Nyt on laiskuus ja riettaus sanan rieskaa ja jumalanpilkka evankeliumia! . . . Kun katselee ympärilleen, niin ihmetellä täytyy, kuinka suuri on taivaallisen isän kärsivällisyys ja pitkämielisyys.

— Antaa taivaan ukonkin kerran kärsiä, sittehän tietää miltä meistä poloisista elämä tuntuu, — jorautteli veropäiväläinen, vakava, harvasanainen mies.

— Niin, sittehän näkee, — napisi Antti, — että tarvitsee sitä köyhäkin muuta kuin Jumalan armoa ja linnunmaitoa.

— Anna meille meidän jokapäiväinen leipämme, — virkkoi vaari omia ajatusjohtojaan seuraten.

— No ei ihminen vain leivästä elä, — vingahti muori.

— Tarvitsee se silakkaakin, — jatkoi renki.

— Ja meijerisintua, — kuului Kallen ääni tuonnempaa, ja samassa hän pyrähti ylös heiniköstä ja lähti juoksemaan järven rantaan.

Kalle oli nähtävästi kaikkien mahdollisuuksien varalta pysytellyt tänä päivänä loitompana. Hän kaiketi arveli, ettei isäntä ollut leikkituulella. Mutta nyt kun päivä jo kohta oli lopussa, eikä isäntä ollut osoittanut mitään erikoisia voimannäytteitä, uskalsi poikakin sinkauttaa

sanansa. Ja hän lennätti sen parahiksi. Muorin kieli sai uutta vauhtia. Nuorison suureksi iloksi hän alkoi heille ja etenkin Kissa-Eedlan äpärälle ennustaa mitä turmiollisinta elämää tässä maailmassa ja ikuista piinaa tulevaisessa. Eukon tiedot näistä olivat verrattomat ja hänen esityksensä säteilevän värikäs.

Olavi lähti kävelemään rantaa kohden. Tässä näyssä oli jotain suunnatonta: penkillä muori, vihan puna kelmeillä poskilla, rähähteleville rengelle julistamassa Jumalan tuomioita... Siihen keskittyi koko maaseudun pimeys ja lohduton yksinäisyys.

Hän suuntasi askeleensa Kallen luo, saadakseen kuulla jotakin Maahin Jalmarista... Maahin Jalmarista, jota kohtaan hän tunsu käsittämätöntä myötätuntoa... ja eilisestä kokouksesta, joka oli pidetty yksinomaan köyhälistön jäsenille. Sillä vaikkei kokouksesta mitään mainittu, tuntui ja näkyi sen vaikutus kaikessa. Näkyihän se jo Antin punakantisesta kirjasta, näkyi paksusta sormesta, joka naurettavan totisena ja juhlallisena oli vaeltanut sanasta toiseen. Ilmenihän kokouksen vaikutus talossa vallitsevassa odotuksen hengessä, isännän eristymisessä, miesten napinassa...

Miesten! Napinassa! Miesten napinassa! Raamatunhistoria kertoi, että kun Israelin kansa napisi, niin itse laupias Jumalakin siitä jo pahastui... Ei suinkaan Maahin Jalmari, jonka pelkkä nimikin teki ihmisiin sähköisen vaikutuksen, miehiä napisemaan opettanut... eipä tietenkään, mutta mitä voi hän sille, että bushmani kään-

tää kaikki asiat oman luonteensa mukaisiksi . . . Niin, ja kajahtelihan tuon merkillisen miehen vaikutus itse asiassa emäntämuorin äänessäkin, kun hän parhaillaan rengeille esitti helvettä Joonas Hookananpojan mukaan . . .

Mutta jos Olavi Kallelta odotti suoraa ja selvää selostusta kokouksen menosta, niin siinä hän pettyi. Sitten eilisen oli Kalle suuresti muuttunut. Hän istui rentona rantakivellä, eikä ollut huomaavinaan tulijaa. Alkoi kaiken lisäksi laulaa:

Rikkailla kesää kestävi ain',
he kulkevat purppura päässä . . .

Se oli uusi laulu, ehkä vasta eilen opittu, sillä Olavi ei ollut sitä ennen kuullut. Hän yskäisi huomauttaakseen toista läsnäolostaan. Turhaan. Kalle ilmeisesti juonitteli. Olkoon.

Olavi alkoi heitellä kiviä.

. . . ja siksipä rikkaat vahtivat vain,
eivät köyhiä kesään päästä,

loppui vihdoinkin laulu, jota ylhäältä rakennukselta säästi muorin opetukset ja renkien naurunrähähdykset.

— Olitko sinä eilen kokouksessa? — kysyi Olavi pannen kiven siristen kiitämään veden kalvossa.

— Mitä se rikkaille kuuluu! — tuli äkäinen vastaus.

— No ihme, mikä sinuun on mennyt?

Mutta nyt ponnahti Kalle pystyyn ja tuikeasti silmiin katsoen ärjäsi:

— *Luokkarajat pitää olla selvät!*

— Kuule . . . mitä?

Kalle kohotti rintaansa ja lausui:

— Köyhälistö on tähän asti vaeltanut sekä henkisessä pimeydessä että aineellisessa kurjuudessa. Syyt tällaiseen tilaan ovat moninaiset. Ne riippuvat oloilasta ja . . . ja . . . Mutta se ei kuulu rikkaille, mitä se mies puhuu! Mutta sen minä vaan sanon, että . . .

— Maahin Jalmariko?

— Niin juuri! . . . Että itsetietoinen työmies ei voi elää eläimellistyttävissä olosuhteissa, vaan vaatii valoa ja onnea kuin kukkanen, jolle . . . jolle . . . Mutta ne opetukset eivät ole herroja varten, — hän äyskäisi, kun muisti petti.

— Sinä olet hävytön!

— Niin olenkin, sillä itsetietoinen työmies ei kumarra työnantajia. Työmies on oman työnsä laillinen omistaja, ja siis luonnon antimien herra. Hänelle kuuluu . . .

— Kalle muisteli.

— No?

— Että kun sorrettu kansa kerran herää näkemään hirveän kurjuutensa ja vaatimaan ihmisellisempiä elämän ehtoja, niin sen minä vaan sanon, että . . .

Olavi alkoi välinpitämättömästi heitellä kiviä. Pojan uhoisa mieliala ei sietänyt keskustelun jatkoa.

Hetken aikaa Kalle tarkkana seurasi toisen hommaa,

riisui sitten takkinsa ja alkoi hänkin heittää, kilvaten, oikein uhalla . . .

Väsyttyään ehdoitti Olavi vuorelle kiipeämistä.

Kalle muuttui tovin ajaksi entiselleen ja näytti epäroivän.

— Nähkääs, ihmiset sanovat, ettei sinne ole hyvä illoin ja öisin mennä, ei varsinkaan sunnuntai-iltoina . . .

— Ei niin, ei, — myönsi Olavi ivallisesti, — siellähän miehet pyhältoina päitään etsivät . . . Peloittaako sinua?

Ei! Kallea ei peloittanut! Se päivä ei valkene, joka hänen pelkonsa näkee. Hän ei edes aavista, mitä pelko on! Sanaakaan sanomatta astelivat pojat vuorta kohden. Sinne tultua Kalle näyttämällä näytti, ettei hän pelkää. Hän asettui Olavin selän taakse ja päästi kurkustaan pitkän, moniosaisen ulvonnan, niinkuin paimenkoikien joskus on tapana.

— Älä viitsi, — pyysi Olavi mennen loitommalle istumaan.

Kalle heittäytyi maahan ja alkoi nelin kontin juosta sammaleista kalliota ähkien ja möristen. Luoteisen taivaan kirkas rusko hehkui petäjien rungoissa, punasi kallioliot ja kivien kupeet ja välkkyi monivärisenä ja kuolleena pojan silmissä, kun hän suuren kiven kierrettyään tulla tormasi takaisin. Olavia alkoi peloittaa. Mieleen johtuivat Kalmavaaran kummitusjutut, joita hän tiesi pojan pään olevan täynnä.

— Uiiii-hiiiii-uuu-huu, — pani Kalle ja pingahti jaloilleen aivan vierestä.

Tahtomattaan teki Olavi liikkeen häntä kohden. — Renkipojan vaistot olivat tarkat. Hän taukosi ulvomasta, mutta huulet alkoivat väristä, hampaat paljastuivat . . . Hän kyyristyi.

Oli niin hiljaista ja yksinäistä . . . Olavi otti askeleen taaksepäin. Kammostutti.

— Kalle . . .

Tämän silmät verestivät.

Nyt ei Olavi enää uskaltanut väistyä, vaan teki nopean hyökkäyksen.

Se oli odottamaton, poika tuskin ehti väistyä. Hän kyyristyi uudelleen, verestävät silmät leimusivat.

— Kuule . . . ethän sinä toki tosissasi?

Kalle vain kiristeli hampaitaan.

— Miksi sinä noin?

Mutta peto oli vainunut vihollisen, ja päästäen voimakkaan karjahduksen hän ryntäsi. Olavin takinhiha repeytyi. Hän tiesi nyt, ettei kauneinkaan puhe auttanut — ja samassa hän jo olikin toisen alla. Häneen tarttui raivo, ja hän iski kyntensä pedon kurkkuun.

Tämän ote heltisi, Olavi nousi jaloilleen, ja vihan lumo katosi.

Mutta silmät kiihkoa hehkuen teki Kalle uuden hyökkäyksen. Syntyi ankara tappelu. Olavi oli voimakas ja notkea sekä paria vuotta vanhempi vastustajaansa. mutta häntä lamautti se käsittämätön vimma, jonka alai-

sena hänen vastustajansa toimi. Taistelu kävi siten pitkäksi. Repien, raastaen, mukiloiden ja torjuen piehtaroivat pojat vuoren sammaleisella laella . . .

. . . jossa ennen, herrojen aikana, oli ihmisiä mestattu . . .

Väsämykseen asti oteltua tuli aivan kuin yhteisestä sopimuksesta välirauha. Renkipojan silmät eivät enää punoittaneet.

— Kuules nyt, Kalle, mitä sinä tarkoitat? Oikeinko sinä tosissasi?

— Mitä varten te sitten . . .

Ääni väräsi pidätettyä itkua.

— Sehän oli vain leikkiä! Kun sinä ulvoit, niin minä kuvittelin sinut pedoksi.

— Miksette itse ruvennut . . . sudeksi!

— Ei viitsitä turhia! Lepytään pois . . . ja sitäpaitsi sinä olet väkevämpi.

Kalle alkoi itkeä. Koetti itkua salatakseen suuttua uudelleen, mutta itku sai voiton.

— No, Kalle, mitä turhia! Lepytään jo! Eihän ihmisen sovi turhasta suuttua!

— Minä en suutu *turhasta!* — äyskäisi Kalle.

— Sovitaan sitten! — Olavi ojensi kätensä, mutta Kalle kääntyi selin ja puri hammasta.

— Elukaksi minä en rupea . . . herroillekaan . . . Äitiäkin haukkuvat Kissa-Eedlaksi . . . mutta jumal'auta, kyllä minä näytän, jahka olen ripille päässyt . . . Minä näytän elukkaa!

Olavi tunsi tehneensä jonkun hyvin matalan ja kehon teon.

— Minä vannon, etten tiedä mitään sinun äidistäsi enempiä kuin isästäsi. Se äskeinen oli vain mielijohde, en minä mitään tarkoittanut.

— Miksette! Te tiesitte ja tarkoittitte! Jokainen äidin tuntee, ja jokainen minua haukkuu ja äidille naukuu, vaikkei me kellekään mitään pahaa tehdä. Eikä minulla mitään isää ole, senkin . . .

Pojan kasvot väentyivät intohimoisesta vihasta.

Olavi ei enää yrittänytkaan puolustautua. Hän istui hiljaa ja katseli hämärän verhoamia näköaloja.

Tuntui kuin olisi kesäinen ilta humahdellut suurten kärsimysten tuskaa.

6.

Päivät olivat kirkkaat ja lämpimät, monivärisiä hyönteisiä liehui kuin ilman koristeina. Ruispellon laineet olivat jo kuhilaina, ja metsien takaa kohoutui raskaita, vaivoin liikkuvia pilvivuoria. Yöt muuttuivat yhä enemmän päivien vastakohdiksi, ja tähti toisensa jälkeen ilmes-tyi taivaalle.

Nyt oli sydänmaan luonto sellaista, jollaiseksi rouva Kaislanen sen nuorena oli kuvitellut, ja hän eli muinaisten haaveittensa tunnelmissa. Hän on jälleen nuori ja onnellinen, ja hänestä tuntuu niinkuin hän aina olisi

ollut sellainen. Milloin toisin on ollut, silloin on valinnut vain pitkä pahojen unien yö.

Mutta herra Kaislanen oli tyyten väsynyt maallaoloon. Onkiminen ei enää huvittanut, sillä ainainen kalaruoka alkoi käydä vastenmieliseksi, ja hän ikävöi kaupunkiin. Aika kävi pitkäksi, kuumuus sietämättömäksi. Ja karpäset olivat tehneet liiton häntä vastaan. Milloin hän vain istahti, silloin ne aivan kuin yhteisestä sopimuksesta karkasivat hänen kimppuunsa.

Kaislanen ei pitänyt tapanaan kiroilla, mutta hänkään ei ollut muuta kuin heikko ihminen. Ensin hän aina koetti siivoin sanoin ja säysein liikkein saada itikoita ymmärtämään, että hän kaikin mokomin tahtoi olla rauhassa. Mutta kun nämä eivät siitä välittäneet, vaan pikemminkin käsittivät väärin hänen tarkoituksensa, niin silloin hän vasta turvautui voimasanoihin. Siitä karpäset kovin säikähtivät ja lensivät ympäri huonetta. Kaikki muut paitsi yksi.

Oli aina ja joka tilaisuudessa yksi, joka piti herra Kaislasta laillisena omaisuutenaan. Uhrin kiroukset se kuittasi ilkeällä surinalla. Sen tarmokkuus olemassaolon taistelussa olisi kelvannut esikuvaksi vaikkapa Kaislaselle itselleen, ja sen rohkeus ja vaarojen halveksiminen kelle sankarille hyvänsä.

Sillä vaara oli aina tarjolla. Monen monituista kertaa luuli Kaislanen tuhonneensa vainolaisen . . . Hän huoautti helpoituksesta ja asettui lepoasentoon, niin sil-

loin . . . tuhat tulimmainen h—ti! Se pärrytti ihan korvan juuressa.

— Pärrytä nyt, riena, kylliksesi!

Luvan saatuaan se vaikeni, mutta iski sen sijasta kutisevat kyntensä sierameen. Nenä sai läimäyksen. Ruokailun häiritsemisestä hermostuneena iski itikka kyntensä otsaan, sitten poskeen, niskaan . . . Seurasi uhrin puolelta mitä villeimpiä hyppyjä kirjavien kirousten säesityksellä.

— Minä lähden kaupunkiin, — karjaisi Kaislanen eräänä ihanana elokuun päivänä rouvalleen.

Hänen kasvonsa punoittivat, tuskan hiki valui otsalta, joka oli kirjavanaan paarmojen paukkuja.

— Täytyy kai sitä lähteä, — myönsi rouva huohtaen.

— Täytyy? Vai täytyy sinun? Älä hitossa lähde, pääsen minä sinne yksinkin.

— Pianhan Olavin koulukin alkaa, — jatkoi rouva sävyisästi.

— Ja ellei se nyt edisty, niin . . . s—na, ne syövät ihmisen elävältä . . . niin minä ajan sen maantielle! Kuu-letko, minä . . . tuhat tulimmainen pätsi ja piina . . .

— Emäntä neuvoi pikihikeä, sanoi että . . .

— Ja ruutia ja tulta ja mustia p—itä!

— Älä nyt noin kauheasti!

— Mene heti pyytämään emännältä tiinullinen pikihikeä ja upota minut siihen. Sytytä sitten tiinu tuleen, niin . . . ääh . . .

Herra Kaislanen oli veriin asti vaivautunut. Monien

öiden hikoilu, epämukava vuode, unettomuus, sopimaton ruoka ja karpäset olivat kuumentaneet hänen mielensä kiehumapisteeseen.

— Tämä muka on luonnon ihailua ja sydämen terveyttä, — hän kiukutteli. — Muotihulluutta tämä on. Kun maallaolo on olevinaan hienoa ja sivistynyttä, niin siellä sitä pitää kuoleman uhallakin olla. Pilvien, ilman ja nurmen takia, muka . . . Milloin sinä vahingossa-kaan olet nokkaasi pilveen päin kääntänyt tai nurmea nuhaillut . . . Mutta kunhan olet!

Kun rouva tapansa mukaan ääneti kuunteli, ärtyi Kaislanen ärtymistään.

— Mikä hitto sinunkin on olla ja elää kaupungissa? Huoneet ovat suuret, kauniit ja valoisat. On ruokaa, on juomaa, on mitä ikinä ihminen haluaa. Vai puuttuuko sinulta jotain? Sano Jumalan nimessä, että tiedän hankkia! Sano, onko sinulla liian vähän tilaa? Minä annan sinulle yhden taloistani asuttavaksi . . . Mitä sinulta puuttuu kaupungissa?

— Ei mitään, — vastasi vaimo nöyrästi.

— Mitä sinä sitten hapuilet? Sano . . . Vai onko tarkoituksesi vain kiusata minua? . . . Tällaista hornan kiusaa ei edes paholainen keksisi! Jos minä näkisin karpästen vaikka tiikeriä elävältä kalvavan, niin jo toki sydämeni heltyisi. Minä en voi nähdä madonkaan tuskissaan kiemurtelevan, saatikka ihmisen . . .

— Enhän minäkään . . .

— Etkö? Kuka sitten? Minäkö? Voitko sinä väit-

tää, että minä . . . Minäkö sinulle kuin lintu livertelin luonnon ihanuudesta, häh? Minäkö sinulle lauloin pilvien ja metsän ylistystä? Minäkö puhuin raikkaasta ilmasta ja muusta roskasta? Sano!

— Minä vain sinun sydämesi tähden ja Olavin . . .

— Olavin, Olavin! Pane minut puun oksaan roikkumaan, että poikasi oppisi lentämään! Mitä ihmettä sinä luulet Olavin täältä oppivan? Metsiä juoksee ja laiskottelee . . . Luonto muka ja terveys . . . Pitäisihän sinun tietää, kuinka vaarallista luonto on pojalle . . . Ja se sinänsä vielä, mutta tyytyykö hän pelkkään luontoon? Ei! Hänellä pitää vielä olla rengit höysteenä. Niin juuri, rengit! Niiden kanssa intoilee ja . . .

— Eihän Olavi . . . uskalsi äiti puolustaa. — Jos se alkukesästä hiukan Kallea opetti, niin se tapahtui säälistä orpo-raukkaa kohtaan.

— Orpo-raukkaa! — toisti Kaislanen, mutta hänen äänensä lauhtui samassa, ja kärsimättömyys katosi. —

Hänen sieluaan koskettelivat joskus, ja etenkin juuri maalla, muinaiset muistot. On mahdollista, että sekin seikka osaltaan esti hänet näkemästä maallaolon hyviä puolia. Kaislanen nimittäin ei millään ehdolla tahtonut muistella eräitä entisiä aikoja. Kun muistot pääsivät esiin, tapahtui se väkivaltaisesti. Ne ikäänkuin mursivat kammiottensa ovet, särkivät salpansa. Ja hän tuli siitä kovin levottomaksi, — sisäisesti, sillä tavalla, ettei hän mitenkään olisi tahtonut näyttää rauhattomuuttansa muille.

. . . Ulos katselee akkunasta pieni poika. Koko päi-

vän on hän siinä istunut ja katsellut yksinäiselle metsäpolulle, jota myöten äiti ja eräs mies aamulla varhain kantoivat mustan arkun, missä isä matkusti taivaaseen. Päivä on kirkas, syksyinen, linnut hyppelevät puiden oksilla, kaukaa metsän lomitse välkkyy lammen pinta . . . Huoneessa on yksinäistä. Nälkä on, ja sirkka uunin takaa sirkuttaa, että äiti on mennyt isän kanssa taivaaseen. Tontut tassuttelevat laipiolla salaperäisen hiljaa . . . Alkaa hämärtää. Ne uskaltavat hiipiä tupaan. Mörkö herää luhdista ja kömpii sängyn alle . . . Väijyvät pientä orpoa ja odottavat pimeän tuloa. Silloin näkyy polulla pieni, harmaa olento. Se on äiti, joka ei ole hennonut jättää orpoansa tonttujen valtaan. Äiti, äiti . . .

— Mitä joutavia! — Herra Kaislanen oikaisihe. Kumahdellen sulkeutuivat sydämen ovet, ja uudet lukot ja uudet salvat oli hän heti valmistava. Jällelle jää vain hiljainen tunne siitä, että salpojen takana asustaa katoamattomia kuvia. — Sääli orpo-rukkaa, — hän puheli vaimolleen, — sääli, — joutavia! Sääli ei ole mitään muuta kuin liian heikon luonteen toimintaa. Hyväsydämisyyttä — pötyä! Sydän ei kelpaa elämän ohjaajaksi. Se hyppelee mielialojen mukana kuin hyttynen aurin gon paisteessa . . . Älä keskeytä! Minä tiedän mitä sinulla on sanomista, mutta se ei tähän asiaan mitään vaikuta, ei yhtään mitään. — Hän puhui itselleen, puolustautui. Karaistu järki lääkitsi sieluelämän arkoja kohtia. — Jos ihminen antautuu hyvän sydämensä valtaan, niin pian, hyvin pian hän löytää itsensä — lähimäis-

tensä säälin esineenä, jotka ovat hänet kynineet . . . Taivas, niinkö sanoit? . . . Ettäkö muka pitää sortua syöfiksi, jolla hyväsydämiset itselleen iankaikkisen autuuden etuja onkivat? . . . Olisiko *minun*, kuule, vaimo, olisiko *minun* pitänyt sortua, jotta sinä pääsisit taivaaseen hallelujaa veisaamaan, sano!

— Enhän minä ole puhunut mitään.

— Se on hyvä. Muistakin, ettet sekaannu asioihin, joita et ymmärrä! — —

Siitä asti kun he vuorella tappelivat oli Kalle ollut vihamielinen. Olavi tiesi syyn ja piti itseänsä syyllisenä. Renkipojan kohtalo valaisi hänelle isän lapsuustarinaa. Ja kuitenkin oli isän ollut kaunis ja ylevä tähän verrattuna. Isän vanhemmat häipyivät pyhään olemattomuuteen, ja hän sai yksin taistella ja vain itseään ajatella, kun taas Kallella ei isää ollut lainkaan ja äiti — äiti — kulki maailman rantoja raakojen ihmisten pilkattavana. Mitä aikoi Kalle tehdä? Millä puolustautua? Ja miten hän yleensä jaksoi kaiken kestää, ja elää ihmisten joukossa? — Eräänä iltana kuului rannasta naurun rähäkkää ja taas kimeä-äänisen eukon sadattelua. Voi, voi niitä nuoria, — virkkoi emäntä nauraen, — taas niillä on Kissa-Eedla hännättävänään. Sinä iltana oli Kalle kalpea ja itkettyneen näköinen. — Se mitä vuorella oli tapahtunut, oli ollut kätketyn vihan purkausta, tarkoin hillityn sisäisen tuskan kuohahdus. Hän oli hetkeksi unohtanut avuttomuutensa ja tahtonut murjoa yh-

den niistä kiusanhengistä, jotka häntä ahdistivat. Voi, niitä on niin paljon, niin paljon . . .

Aivan aavistamatta oli ihmiselämä Olaville aukaissut näköalojaan, ja se mitä hän näki, kouristi sydäntä. Se oli niin kamalaa, niin alhaista, niin rumaa. Iskettiin onkimatoon, iskettiin orpoon, iskettiin orvon äitiin . . . Sellaista näköalaa ei silmä ollut jaksaa katsella. Hänen teki mielensä paeta, jälleen paeta johonkin vanhaan puistoon . . . kirjojen turviin, luokkahuoneen tuttuun, kaikesta tietämättömään rauhaan . . . johonkin, hyvä jumala!

Mutta hänkin oli iskenyt, iskenyt oikein olan takaa . . . niin ainakin Kalle luuli, iskenyt kuin kalamies konsanaan . . .

Se ajatus sai Olavin suunniltansa. Kun se aika tuli, jolloin hänen oli lähdeittävä, päätti hän antaa Kallelle täyden hyvityksen. Usein oli hän koettanut näyttää, että hän katui ja halusi sovittaa tekoaan. Joskus oli hän päässyt jutteisiin ja aloittanut ystävällisen keskustelun, mutta Kalle oli kuunnellut jurona ja lähtenyt sanaakaan hiiskumatta tiehensä. Nyt Olavi vartavasten pyysi häntä mukaansa vanhaan puistoon.

Kalle tekeysi hyvin tärkeän näköiseksi. Olavia aivan harmitti. Tuntui alentavalta rukoilla itselleen toisen ystävyyttä. Mutta sittekin . . . Hän matkustaa pian pois . . .

— Saahan tuota tulla, — virkkoi Kalle harvakseen, miestä matkien.

Puisto oli sellaisenaan kuin se miesten tappelun jälkeen oli jäänyt. Ruoho vain oli kohoutunut ja pyrki

peittämään pullojen palasia ja seipäiden kappaleita. Pimeä teki tuloaan, mutta kuu nousi metsän takaa suurena ja kirkkaana.

— Nyt on kesä pian lopussa, — virkkoi Olavi.

— Niin on.

— Ja me matkustamme pian pois, ja sitten joutilaat päivät loppuvat.

Kalle vilkastui:

— Mitä työtä te ja isänne kaupungissa teette?

— Isä . . . niin . . . isä hoitaa asioitaan, ja minä . . . luen.

— Onpa sekin olevinaan työtä. — Kalle nauraa hihitti.

Olavia suututti. Semminkin kun hänellä oli epäilyksiä oman työnsä täysipainoisuudesta.

— Lukeminen on henkistä työtä, — hän mahtipontisesti selitti, — ja ellei kukaan tekisi henkistä työtä, olisivat kaikki ihmiset raakalaisia. Vallitsisi sodat ja verenvuodaukset . . .

— Top tykkänään! Älkää alkako minulle syöttää pajunköyttä! Maahin Jalmari puhui meille juuri eilen illalla, että työmies se häätää maasta hyisen hallan, luo pellot viljavat ja nostaa tehdasvallat ja linnat uljahat. *Me* kaikki työ tehdään. Te ette tee mitään! Ette yhtään mitään! Te olette ihan hyödyttömiä! Jalmari sanoi — ja se tietää — että oppi ja viisaus ja herruus nykyisessä yhteiskunnassa lepää raskaana taakkana työväen hartioilla . . . Mutta *me* noustaankin kuin yksi mies — poika ponnahti pystyyn — ja vaadimme työmme hedelmät!

Maahin Jalmari . . .

Salaperäinen mies, joka pienessä, huonomaineisessa mökissä saarnaa rengeille turmiollista oppia, kasvaa äkkiä suureksi, mahtavaksi. Raakuuden, lian ja type-ryyden keskellä seisoo mies, joka uhkaa . . . Väen-tuvasta, tallista, navetasta, kaikkien mäkien ja törmien hökkeleistä hyökkää esiin joukko kuin petolauma tihei-köstä . . . Alkaa taistelu . . .

Mitä osaa hän, Olavi, on siinä näyttelevä ?

Ei taida hänestä olla taistelijaksi eikä puolensa pitä-jäksi. Jos Kalle ja Maahin Jalmari vaatisivat häneltä työnsä hedelmiä, niin hän antaisi taistelutta . . . kaiken. Hän vetäytyisi mielellään pois rintamasta jonnekin . . . jonnekin . . .

Ei, ei hän kaikkea antaisi, alkoivat syvät tunteet mur-rista. Kukkulat hän tahtoisii säilyttää pyhättöinä . . . Sillä ovathan hienous ja hyvyys, sydämellisyys, ystävällisyys ja ajatukset niin ihania. Ja onhan maailma niin kau-nis ja kirkas. Elämän kirkkauden hän tahtoisii minkä taistelun uhalla hyvänsä itselleen säilyttää. —

Maahin Jalmari . . .

Pimeä, syvien laaksojen riehuva, rähähtelevä joukko ryntää rauhan ja kauneuden pyhättöihin.

Olavin kädet puristuivat nyrkeiksi ja hän tunsii hur-jaa vihaa.

Kalle istui kivellä ja vilkui salaperäisesti ympärilleen.

— Joko te sitten piankin lähdette ? — hän kysyi.

— Jo, — vastasi Olavi jurosti.

— Minä sanoisin teille erään asian, — virkkoi Kalle käyden yhä salaperäisemmäksi. — Ettehän hiisku siitä yhdellekään ristin sielulle ?

— Mitäpä minä siitä.

— Nähkääs, minäkin aion . . . Maahin Jalmari sanoi, että . . . että . . . minä lähden, nähkääs, hänen kanssaan Helsinkiin matkarahoja ansaitsemaan.

— Mihin sinä sitten aiot matkustaa ?

— Sitä minä en ole sanonut kellekään . . . en Jalmarillekaan. — Poika tuli hiipien ja vilkuillen Olavin luo, kyyristyi eteen ja supisi:

— Eihän siitä vielä kenenkään tietää tarvitse, ei ainaakaan noiden, — hän nyökkäsi halveksien taloon päin, — ettei sika eväskontille pääse . . . Minä matkustan Ameriikkaan! Siellä sanoo Maahin Jalmari hyvän työmiehen ansaitsevan enemmän kuin täällä huonon herran. Ja Jalmari sanoi, että niinkuin herra ja hyväkin siellä rehellinen työmies elää . . . Jos te olisitte kuulut, miten se haukkui näitä meidän isäntiä ja herroja, hi-hi-hi. Sanoi niiden vaativan työtätekevää kansalaista kulkemaan kurjuuden virkapuvussa ja kerjäläisen univormussa . . . saakeli! Ameriikassa ei kuulemma pyhäisin eikä arki-illoinkaan ihmistä ihmisestä eroita . . . En ole muistanut Jalmarilta kysyä, mutta tiedättekö te, onko siinä perää, etteivät kipeäsilmaisiet pääse maihin Ameriikan valtakunnassa ?

— Niin minä olen kuullut.

— Entä . . . entä sairaat ?

— Sitä minä en tiedä.

— No entä . . . entä hyvin vähän hassahtaneet? Ei hullut, johan nyt. Eihän ne täälläkään vapaina liiku. Mutta sellaiset pikkuruikkuisen hassahtaneet, jotka eivät koskaan kellekään tee mitään pahaa — pääsisiköhän sellainen Ameriikan valtakuntaan?

Kuutamoa välkehti kirkkaana pojan otsalla.

— Pääsee, pääsee varmasti. — Olavi ei voinut toisin vastata.

IV.

Kaupunkilaisia.

1.

Herra Kaislasen suunnitelmat poikansa suhteen kulivat hyvää vauhtia toteutumistaan kohden. Kesä kaikkine vastuksineen oli ohi, ja Olavi ahkeroini. Jos se tätä menoa jatkaa, niin . . .

Kevein askelin käveli vanhus lattiaa. Tuntui omituisen hyvältä.

Ylioppilas . . . maisteri . . . tohtori . . . Herra tohtori Kaislanen . . .

Herpasi. Täytyi istahtaa.

— Ähää, — hän äännähti kuin härnäten, ponnahti jaloilleen ja alkoi jälleen kävellä.

Herra tohtori Kaislanen — noissa sanoissa piili ihmeellinen taikavoima, joka sai vanhuksen härnäämään koko maailmaa. —

Eipä siksi, eipä siksi, että hänellä, rikkaalla talon-omistaja Kaislasella olisi ollut syytä kantaa kaunaa ketään kohtaan. Sovussa hän eli kaikkien rehellisten ja oikein ajattelevien ihmisten kanssa. Ja kunnioituk-

sella kaikki häntä kohtelivat. Ensimmäisten joukossa hän oli kaikkialla missä liikkui. Kun hän puhui, kuuntelivat muut; kun hän nauroi, nauroivat toisetkin, ja milloin hän oli totinen, ei muidenkaan läsnäolijoiden kasvoilla hymy leikkinyt.

Mutta sittekin . . .

Jotakin siitä sentään puuttui, jotakin hienon hienoa, mutta silti selvästi tuntuva. Huomaavaisuudet ja kohteliaisuudet menivät ikäänkuin hänen ohitsensa, ne eivät oikein kohdistuneet häneen, häneen *itseensä*, sellaiseinaan.

Kyllä hän sen aina oli nähnyt, — miksei olisi, olipa hyvinkin . . . ei häntä niin vain petetty, maailman koulua käynnyttä miestä! Kyllä hän aina oli huomannut, että ihmisten oli vaikea osoittaa hänelle sitä erikoista, ikäänkuin mieskohtaista kunnioitusta, joka monen arvottomankin osalle lankesi kuin itsestään.

Mistähän se johtui?

Kaislanen asteli mietteissään nurkkahyllyn luo ja täytti piippunsa.

Mistäs muusta kuin ymmärtämättömyydestä — hän puhalsi ilmaan pitkän sauhun hollantilaista tupakkaa ja jäi hetkeksi muhoillen katselemaan komeata saliaan.

— Tosi kyllä on, ettei minulla ole mitään patenttikirjaa kyvyistäni ja mieskohtaisista ominaisuuksistani, — jatkuivat vanhan miehen mietteet hänen istahtaessaan keinutuoihiin. — Mutta pitäisihän niiden loistaa koko minun olennostani ja toiminnastani!

Onko minulla koskaan mitään kiirettä? Hätäilenkö minä? Olenko minä milloinkaan epävarma? — Hän otti piipun suustaan ja katsoi terävästi ja moittien olematonta kuulijakuntaansa. — Ratkaiseva sana tai teko sopivalla hetkellä, siinä kaikki!

Mistäkö minä tiedän milloin on aika ostaa tontteja ja panna rakennustyöt niiden vihaisimpaan vauhtiin? Siinäpä se, heh! . . . Ilmapuntari — mistä se tietää milloin ilma on raskasta ja milloin se taas kevenee? Ei suinkaan minkään opitun ja luetun tiedon perusteella. Se tietää sen omasta itsestään, kun sillä on sellainen ominaisuus. Minulla on myös ominaisuus, ihmeellinen taito, Jumalan antama leiviskä jota en ole maahan kaivanut, ja sitä minä tahtoisin teidän kunnioittavan! Mutta kas, te ette ymmärrä! Te kunnioitatte liiaksi kätenne töitä, etkä kykene näkemään sitä suurta ja ihmeellistä, mitä luonto ja Jumala ihmisessä vaikuttaa.

Malmström, se vanha veijari, rupesi kiskomaan korkoa, kun kyky petti . . . Kun kunnialliset keinot eivät riittäneet, tarttui kunnioittomiin ja vanhanaikaisiin, räähkä . . .

Kaislasen täytyi aivan nauraa muistaessaan entistä isäntäänsä ja liiketoveriaan.

Onhan ero rikkaan ja rikkaan välillä. Rikas se on Malmströmkin, mutta mitä kunnioittamista hänessä on? Mitä? . . . Poispa tuo jo onkin laudalta, iletys . . . Salassa vain harjoittaa ammattiaan . . .

Vanhus koputti piippunsa tyhjäksi ja katseli tovin suurta, hopeista tuhka-astiaa . . . Rikkaudella on paha

tapa varjostaa miehensä, — hän mietti. Ihmiset katsovat silmänsä sokeiksi siihen, eivätkä näe kättä, joka sen kokosi, eivätkä kykyä, joka käden työtä ohjasi.

Minun pitäisi puhua itsestäni, näytellä itseäni, keskustella pörssistä, arvopaperien noususta ja laskusta, pitää pitoja, elää loistavasti, olla muka tarkoin kiinni ajassa ja sen tuhansissa hassutuksissa — niinkuin ne tekevät, joilla ei ole luontaista liikekykyä, jotka hoippuvat toistensa turvin, horjuvat joka tuulessa, tekevät hullun kauppoja . . . ja häviävät . . . En ole milloinkaan hullutellut! Olen vain nöyrästi vaalinut Jumalan minulle antamaa leiviskää, siinä menestymisen salaisuus . . .

Hänen katseensa oli suuntautunut ylös katonrajaan, ja kasvoille oli tullut nöyryyden ja vaatimattomuuden ilme.

— Olisipa kohtalo suonut väljemmät vedet, — hän sitten kasvot kiristyen ajatteli, — niin kyllä minä teille, vetelykset, näyttäisin!

Olavi, niin . . . Jos poika olisi tullut isäänsä . . . Saa käydä koulua, saisi matkustaa, perehtyä suurempiin oloihin . . . aah! — Vanhus alkoi vinhasti kävellä lattialla kuvitellessaan kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita Olavilla olisi.

Mutta poika ei tule häneen. Ei sillä ole liikemieskykyä tyngäksikään! Pane sellainen mies maailman tavaramarkkinoille, ja se on jo huomenna matti . . . Hoh, vaistoton liikemies on kuin peräsimetön laiva. Varusta laiva miten vahvaksi tahansa, koneet kuinka oivallisiksi

hyvänsä, pane kartat, kompassit, kiikarit mukaan — karille ajaa.

Oli ollut suuri pettymys, kun Kaislanen huomasi, ettei hänen pojallaan ollut liikemieskykyä. Vielä suuremmaksi uhkasi pettymys tulla, kun poika ei alkanut koulussa menestyä . . . koulussakaan, missä isän mielestä ei kykyä kysyty, ei tarmoa tarvittu. Mitä teki sellaisella ihmisellä, joka ei kyennyt edes kirjoista oppimaan?

Tässä kohden oli käänne parempaan päin tapahtunut, ja hän iloitsi siitä. Olavi istui paljon huoneessaan ja luki kuin vihan tiestä — niinhän pitikin, siten lukien; jankaten tyhjästäkin jotain tulee.

Kaislanen heittäytyi sohvalle ja hymyili makeasti. — Herra tohtori! Ihmisten kunnioitus . . . se menee omia menojaan, sattuu mihin osuu. Jos sillä olisi ymmärryksen ja selvän järjen määräämä suunta, niin se kohdistuisi minuun, joka jotain olen, joka tyhjin käsin ilman oppia ja ohjausta olen kerjäläisestä talonomistajaksi kohoutunut. Mutta niin se ei suuntaudu, herra tohtori! Ja näin onkin hyvä, ehkä parempikin kuin toisin, heh . . . Sittehän näkevät, että lähtee sitä tästä pesästä muuttakin kuin mammonaa, . . . lähteepä niinkin . . .

Hän kohenteli pieluksia päänsä alle, sulki silmänsä ja alkoi kuvitteissaan vaeltaa ainoan lapsensa vastaisia elämänvaiheita. Ne olivat niin siloiset ja kauniit, niin mukavat ja mallikelpoiset kuin vaivattoman matkan vaiheet konsanaan saattavat olla. Ihaniin kuvitelmiinsa vanhus lopulta nukahti.

Hetkistä myöhemmin tuli Olavi saliin. Isä heräsi, ja nähdessään unelmiensa esineen hän kirkastui kasvoil-tansa. Mutta tällä oli isälle arkaluontoista asiaa.

— Nukahdin, — virkkoi isä hieroen silmiään.

— Herätinkö minä?

— Ei mitään, ei mitään. Ei minun uneeni solmua tule.

— Minulla olisi asiaa . . .

— Anna kuulua.

— Minä näin tänään kouluun mennessäni enon.

— Senkö? Missä se nyt taas retkuilee? — Isä haukotteli.

— Eno oli kovin sairaan ja rasittuneen näköinen.

— Rasittuneen . . . mistäpä sekin on rasittuvinaan . . . Pyysikö se rahaa?

— Ei juuri pyytänyt, mutta . . .

— Hä? — Isä ponnahti istumaan. — Ethän vain . . . mitä? Kuule, minä en tahdo tietää mitään siitä miehestä, en niin mitään, ymmärrätkö? Se on tähän asti elänyt minun kustannuksellani, minä olen maksanut kirjat ja koulut, minä olen elättänyt ja vaatettanut, ja miten on hän minua palkinnut! Sano, onko hän kiitoksen sanaa lausunut, ja . . . viis minä hänen kiitoksistaan, mutta kuinka on hän minun antimiani käytellyt . . . onko hän *edes* viitsinyt lukea?

— Hän on nyt sairas, — toisti Olavi.

— Sairas, sairas . . . laiskantautia, sanon minä, retku-

kuumetta, jätkäleiniä kurjissa koivissa! Kuolisi, niin tekisi edes yhden hyvän työn eläessään.

Olavi istahti. Hänen kasvoilleen oli levinnyt kylmä ilme. Kaislanen ymmärsi sanoneensa liikaa. Mutta sellaisissa tapauksissa hän ei korjaillut eikä katunut sanojaan, vaan todisteli niiden pätevyyttä.

— Nämä muka ovat karkeita sanoja, — hän virkkoi halveksuen. — Pitäisikö muka lillittää ja hyssyttää laiskureita, joita kaupungissa kasvaa kuin sieniä sateella, — toivoa heille menestystä ja pitkää ikää — menestystä, sanon minä, ja pitkää ikää! Mitä maailma sellaisilla tekee? Maksavatko he vuokransa? Ovatko he välttämättömiä, sano!

— Kukapa sen tietää, kuka tässä maailmassa välttämätön on, — huomautti poika jurosti.

Isä aivan äimistyi moisesta julkeudesta, katsoi kotvan tuikeasti häneen ja alkoi sitten kiivaasti kävellä. Olavi oli jo poistumaisillaan, kun isä viittasi hänet jäämään.

— Sinä säälit, — hän virkkoi pysähtyen, — sinulla on hyvä sydän! Sellainen on minullakin! Jota todistaa jo se, että näin kauan olen enoasi elättänyt. Ja minä elättäisin vieläkin, jos hän vain viitsisi lukea ja suorittaa tutkintonsa.

— Niinhän se on, — myönsi Olavi ja poistui, jättäen vanhuksen ärtyneenä miettimään hemmoitellun nuorison röyhkeyttä ja keksimään uusia, ankarampia kasvatuserämenetelmiä. —

Olavin kamariin tuli hetken kuluttua äiti. Hän oli

huolestuneen näköinen, nojautui pöytää vasten ja supisi salaperäisesti:

- Onko enosi sairas, vai . . .
- Siltä hän ainakin näytti . . .
- Puhu hiljaa, ettei isä kuule, hän on pahalla tuulella. Missä hän nykyisin asuu, enosi?
- En tiedä. Menen häntä tapaamaan tänä iltana.
- Kuule, — kuiskutti äiti pelokkaana, — älä lähde ennenkuin minä tuon mukaasi vähän rahaa hänelle. Mutta älä puhu tästä mitään isälle.

Kun Olavi saapui sovitululle paikalle, oli eno jo odottamassa.

Sitte viime kevään oli hänen olentoonsa ilmestynyt jotakin hyvin arkaa ja masentunutta, jota teennäinen huolettomuus pikemmin lisäsi kuin peitti. Hänen pukunsa, niin huolellisesti puhdistettu ja hoidettu kuin olikin, näytti kuluneelta. Kasvojen hienot piirteet olivat höltyneet, ja niihin oli tullut omituinen, inhoava ilme, joka miltei peloittanut. Nähdessään Olavin hän ikäänkuin kuroittui eteenpäin.

Mitä se oli? Mitä oli tapahtunut miehelle? Ei se ollut sairautta, se oli jotakin paljoo pahempaa. Olavi tunsu itsensä tuskaiseksi ja epäroiväksi.

— Kas niin . . . minä tiedän, — virkahti Nordström, ja hänen äänensä oli ohutta ja kaiutonta, — antamiseen tarvitaan tottumusta, kuten ottamiseenkin. Mutta näin omaisten kesken voimme naurahtaa ja sanoa: he, ota!

Hämillään antoi Olavi setelin, jonka äiti oli lähettänyt. Eno pisti sen huolimattomasti liivinsä taskuun.

He kävelivät kadun ihmisvilinässä, mutta Olavista tuntui kuin he olisivat kulkeneet epätoivoisen syvyyden partaalla. Siellä syvyydessä, näkymättömissä, kuohui synkän musta, ahnas virta, valmiina nielemään jokaisen varomattoman. —

— Miten kotonasi voidaan? — kysyi vihdoin eno.
— Äitisi?

— Äiti voi verrattain hyvin.

— Maallaolo virkistää häntä, tiedän sen vanhastaan. Hän, äitisi, on säilynyt sillä asteella, jolloin elämän monimutkaisuus rasittaa mieltä. Hän on aina haaveillut rauhaa ja kauneutta . . . Anna-rukka, — lisäsi hän hiljaa itsekseen.

Jostakin syystä teki enon viimeinen sana pahaa. Miksi surkutteli hän äitiä? Olavi oli siinä tajuavinaan äidin suhteen jotakin henkisen sukulaisuuden tunnetta, johon nähden eno katsoi häntä, Olavia, vieraaksi, ja samalla ikäänkuin syytöstä häntä ja isää kohtaan raakuudesta, plebeijimäisyydestä tai muusta sellaisesta. Suututti. Pahoiteltutti, että oli tullut tapaamaan. Hän pysähtyi ja ojensi kätensä hyvästiksi.

Eno tarttui siihen ja katsoi silmiin äkkiä ja tutkien:

— Joko?

Olavin pahastus katosi, sillä miehessä oli jotakin, mikä herätti syvää myötätuntoisuutta.

— Ei minulla mitään erityistä kiirettä ole, — ja he jatkoivat kulkuaan.

Syysilta alkoi hämärtyä. Katulyhdyt syttyivät, ja kävelijöiden virta vilkastumistaan vilkastui. Nordström kulki hartiat kumarassa, kädet taskuissa. Heitti silloin tällöin jonkun merkityksettömän sanan, johon Olavi yhtä lyhyeen ja alakuloisesti vastasi.

He saapuivat laitakaupungille. Erään ison, ikävänäköisen talon portille. Nordström ojensi kätensä:

— Minä asun tässä.

Olavi silmäili portista sisään.

— Jos sinua haluttaa, niin pistäydy huoneeseen, levähtämään.

— Kiitos.

Eno kulki pihan poikki kaitaista solaa kohti, joka oli likaisen kivimuurin ja ränstyneen puutalon välillä. Kellarikerroksen ikkunoista loisti umpeata valoa, — eräästä avonaisesta ryöpsähteli pahanhajuista höyryä. Joku pöröinen nainen tuli vastaan ja iski silmää.

Vaikutelmat olivat outoja ja vastenmielisiä. Eno huomasi sen.

— Älä pelkää. Rahasi on jo otettu, ja omakin henkeni on minulle liikaa.

Hän nauroi väkinäisesti. Mitään luontaista ei hänellekään täällä olo ollut.

Laskeuduttiin pimeitä portaita alas kylmään, mustaan eteiseen. Nordström raapaisi tulitikulla valkeata, löysi oven ja aukaisi sen. Huoneesta tuoksahti vastaan läm-

mön ja tupakan haju. Himmeässä kattolampussa paloi tuli.

Katto ja seinät olivat harmaat, ja niissä risteili ohuita halkeamia. Keskilattialle asetettu iso, ympyriäinen pöytä, tuolit, nurkassa oleva vuode, kaikki tekivät tavattoman surullisen vaikutuksen. Seinän takaa kuului kipeä lapsen itku.

— Älä räy siinä, — torui vihainen naisääni, ja siihen liittyi kaunis, liikuttava tyttösen viihdyttely: tussa-sa-lulla, tussa-sa-lulla, älä itke, älä . . .

— Piruako sinä siinä vikiset, ota se ylös, — kuului jälleen.

Lapsen itku yhä yltyi, ja siihen sekaantuivat tyttösen hellät hyväilyt ja naisen sadatukset.

— Istu ja ole kuin kotonasi, — kehoitti eno.

Olavi ei tiennyt miten olla. Hän tunsi itsensä oudoksi ja kömpelöksi täällä. Huone oli odottamattoman kurja, viereisen huoneen soinnut tekivät ilkeän vaikutuksen, ja tuntui melkein epähienolta tietää, millaisessa ympäristössä hänen äitinsä veli asui.

Nordström tulkitsi väärin hänen epävarmuutensa.

— Istuhan toki, — hän uudisti loukkaantuneen näköisenä. — Ei täällä sinulle mitään pahaa tapahdu enempää kuin muillekaan. — Vieras istahti hämillään ja punaisena. — Akka vain tuolla seinän takana purkaa sisuaan pieneen lapsenpiikaansa, ja akan lapsi ilmaisee vakiintuneen mielipiteensä tästä maailmasta.

Hän naurahti kylmästi, sytyttäessään lampun kirjoi-

tuspöydälle, riisui sitten takin yltänsä ja istahti pöydän ääreen viimeistelemään jotakin kirjoitusta.

— No, Olavi, — hän virkkoi nostamatta katsettaan, — mille alalle sinä olet aikonut antautua?

— Sitä en ole ajatellut. Äiti tahtoisi minusta pappia, mutta . . .

— Pappia! — Nordström ponnahti ylös ja katsoi sisarenpoikaansa kasvot inhosta vääntyneinä. Viereisestä huoneesta kuului tyttösen kaunis hyräily. — Hm, no niin, miksei pappikin, — hän tyyntyneenä sanoi ja istahti jälleen. — Itse et tunne kutsumusta millekään erityiselle alalle?

Harmaan huoneen jylyhyys, enon kuihtunut muoto ja viereisen huoneen kehtolaulu tekivät painostavan vaikutuksen. Olavista tuntui kuin olisi hänet äkkiä siirretty tosielämän syvyyteen. Hän mietti voidakseen antaa rehellisen vastauksen.

— Et, et tunne kutsumusta, — vastasi eno hänen puolestaan. — Nuori ihminen mielellään harhailee, etsiesään alaa, joka olisi hänen terveiden vaistojensa mukainen.

— Niin, — ihastui Olavi, — jos minä ajattelen mitä erikoista alaa hyvänsä, niin . . .

— Tunnet vastenmielisyyttä juuri sitä alaa kohtaan, — keskeytti eno. — Se johtuu siitä, että yhteiskuntalomme kaikkine työaloineen, pellonviljelyksestä tieteiisiin saakka, ovat kapitaalın arvioimisen alaisia. Raha yksin määrää niin henkisen kuin aineellisenkin työn

arvon, ja — eikö totta — joskus tuntuu raskaalta punnituttaa itseänsä kullalla. Sinä tahtoisit itse olla jotakin, havaita, nähdä, päästä selvyyteen ja saada tietoja, joita voisit ominasi rakastaa . . .

Eipä turvaa tullutkaan
turva meni turpeen alle,

tunkeutui seinän lävitse kehtolaulu kuin hiljainen kesä-
tuulen henki.

— Niinpä niin . . . Se on herttainen lapsi, tuo, joka laulaa . . . pieni, visertelevä lintu-parka, jonka mielikuvat kivimuurin kellarista tunkeutuvat turpeen alle, — jatkoi eno ja alkoi kirjoittaa. —

2.

Olavi on samalla luokalla, jolle hän viime keväänä jäi. Tutkintopäivästä on kulunut vain pieni aika, ja kuitenkin hän on vaeltanut pitkän matkan. On nähnyt paljon, kokenut enemmän kuin ennen koko elämänsä aikana.

Tuntui kuin olisi taivaltanut äärettömän ajanjakson lävitse, nähnyt muinaisten kansojen villedä menojä, katsellut raakalaisten riehahteluja, kuullut menneisyyden ääniä, joista vain tarut kertoivat.

Hänelle oli lyhyenä kesäsydämenä selvinnyt eräs seikka. Se synkkä, ahdistava jokin, mikä jo lapsena oli häntä painostanut, se jokin, mikä teki elämän vaikeaksi elää — se ei ollut hänen mielikuvituksensa tuotetta. Se oli olemassa ja painosti kaikkia ihmisiä.

Mikä se oli ja missä? Maalla oli kaunista, kedot uhkuivat värejä, järvi kimalteli, avaruus oli loppumaton, rauha ääretön. Mutta kuitenkin oli siellä, kartanon vaiheilla, rumaa ja pahaa. Se jokin verhosi ihmisten katseet kaikelta suurelta ja valoisalta, se sinkautteli silmistä epämääräisiä ilkeyksiä. Mitähän se oli? Mikseivät ihmiset olleet ystävällisiä, iloisia ja onnellisia? Miksei heidän kasvoillaan loistanut ympäristön suuruus ja kauneus?

Mikä oli se käsittämätön, joka pakoitti Kallen lähtemään kauniista kotikylästä vieraisiin seutuihin — se ahdistava painajainen, joka hallitsi muorin kelmeätä vanhuutta, isännän ryhdikkyyttä, renkien voimaa, ja esti heidät katsomasta toisiaan silmiin ja näkemästä toisistaan samoja ihmeellisen ja ihanan elämäntien vaeltajia — se jokin, mikä ilmeni enon katkeruudessa, pienen lapsen valituksessa ja lapsentytön surullisessa laulussa?

Näinä kuukausina oli ihmiselämä Olaville paljastanut syvänteitä, jotka kauhistuttivat.

Isä oli oikeassa. Joka tahtoi elää maailmassa, sen oli karaistava itsensä. Vain taistellen, ei mitenkään muutoin kuin taistellen!

Tuntui keventävältä karaista itseään, heittää mielestään todellisuuden monivivahteiset kuvat, ahkeroida, jättäytyä kirjojen ja säännöllisen kouluelämän huolettomaan rauhaan.

Mutta kevättalvella isä ankarasti sairastui. Kun Olavi eräänä iltapäivänä tuli koulusta, vallitsi kotona outo hiljaisuus. Vaikkei eteisessä ollut ketään, tiesi hän jota-

kin tapahtuneen. Hiljaisuus kävi vastaan. Ruokasalissa äiti kuiskaten kalpeana ilmoitti, että isä oli saanut vaikean sydänkohtauksen. Lääkäri oli vastikään käynyt, ja sairas oli nyt unen horroksessa.

Äidin ilmoitus teki Olaviin juhlallisen vaikutuksen. Se oli kuin kutsu todellisuuden maailmasta. Se jännitti ja pani odottamaan jotakin.

Herätessään vanhus käsketti poikansa luokseen.

Makuuhuoneessa oli poimu-uutimet laskettu alas. Niiden lävitse tunkeusi vain hiukan maaliskuun kirkasta valoa. Huonetta pikemmin pimensi kuin valaisi yksinäinen, vihreäkupuinen lamppu yöpöydällä. Korkeaan patjaselustaan nojaten istui isä kultanuppisella vuoteellaan.

— Miten voit, isä?

— Tuo sydän hiukan reistailee . . .

Hän sulki silmänsä väsyneesti. Harmaa tukka oli huolellisesti taaksepäin kammattu, otsalla oli kestetyntuskan kiilto, ja nenä, joka tavallisissa oloissa muistutti leveätä venäläisnenää, antaen hänen kasvoilleen hyväntahtoisen ilmeen, näytti suurelta ja ulkonevalta.

Olavi istahti tuolille vuoteen viereen. Hänen sydämensä oli täysi vanhusta kohtaan, joka istui siinä avuttomana kuin lapsi. Teki mieli lähestyä häntä, puhua hänen kanssaan, kysyä, — oi, olisi ollut niin paljon kysyttävää rakkaalta, kovia kokeneelta isältä.

Mitähän mahtoi vanhuksella olla sisintä sanottavaa?

Isä istui silmät ummessa, mutta hän ei nukkunut.

Hetken kuluttua tuli huoneeseen äiti, kohenteli hellävaroen sairaan selän takana olevia pieluksia, siveli kädellään hänen tukkaansa, siirsi sitten hiljaa tuolin aivan vuoteen viereen ja istahti. Kun sairas raotti silmiään, otti äiti yöpöydän hyllyltä pienen, samettiin ja kultaan sidotun kirjan ja alkoi hiljaisella, rauhoittavalla äänellä lukea:

«Taivaat ilmoittavat Jumalan kunniaa ja avaruus julistaa hänen kättensä töitä. Päivä saarnaa päivälle ja yö ilmoittaa yölle tietoa. Ei se ole lauseita ja sanoja, joiden sointu ei kuuluisi. Niiden voima käy kaikkiin maihin ja niiden puhe maan ääriin asti . . .»

Vanhan runoilijan säkeistä tunsu Olavi kaikua omassa sielussaan. Ne olivat kuin alkusoittoa sille, mitä sairas isä nyt oli hänelle sanova. Isä oli niin juhlallinen kuin olisi se, mitä äiti luki, väreillyt hänen otsallaan. Vihdoin hän virkkoi:

— Ymmärrätkö sinä, Olavi, kirjanpitoa?

— Ky-kyllä . . . hiukan, — änkytti poika. — Viidennellä luokalla sain siinä kurssin.

— Minä en niistä kurssi-kirjanpidoista paljoa välitä, sillä minulla on omaa, käytännöllistä kokemusta asiasta. Ojennapa minulle tuo kirja.

Olavi ojensi yöpöydän hyllyltä kultaan ja samettiin sidotun pikkunidoksen vierestä suuren, rekistereillä varustetun kirjan isälle, joka levitti sen eteensä peitteelle.

— Siltä varalta, että tämä taudin puuska on viimeiseni . . .

— Rakas Kaarle, — rukoili äiti, — älä rasita sydäntäsi tuollaisella.

— . . . tahdon opastaa sinut, Olavi, omaan kirjanpilotapaani. Sillä oikea kirjanpito on pääasia . . . Maalilisia, ajattelee Anna . . . Mutta niin katoavaista kuin tämä maallinen tavara onkin, on sitä jokaisen vaalittava isänsä ahkeruuden muistona.

Hän sulki silmänsä, pää vaipui hervottomana aluseen. Äiti hypähti, vaistomaisesti meni käsi omaa sydäntä kohden, mutta ojentui samassa tukemaan sairaan päätä. Toisella kädellään hän pyyhkieli hikihelmiä, joita oli kihonnut isän otsalle. Sairaam huuliin oli tullut omituinen kelmeys, ja vasemmalta puolelta suu vääntyi alaspäin. Olavi pyyhki otsaansa.

Hetken aikaa kesti kohtaam. Sitten palautui kasvoihin väri, ja suu sai oikean muotonsa. Vanhus aukaisi silmänsä ja käänsi kirjan lehteä.

— Minä pidän jokaisella talolla oman kirjansa . . . Yhdessä vain on isännöitsijä — Makkonen — mutta kirjan minä pidän siitäkin, varastaisi . . . Sinä voit ajaa Makkosen tiehensä, sillä sinä olet nuori. Ei hänestä muuta hyötyä ole kuin etteiväthän sen talon asukkaat hyppää minun luonani poraamassa . . .

Jälleen pieni lepo.

— Ja jokaisella huoneustolla on oma tilinsä, paitsi pienimmillä, joilla on vain yksi kerrosta ja porrasta kohden . . . Paina visusti mieleesi, että huoneusto se on pääasia. Vuokralaiset vaihtelevat, mutta tilin nimi

pysyy aina samana... Äläkä koskaan pane ihmisten nimiä kirjoihisi muuten kuin sulkumerkkien väliin...

Kun voimat tuntuivat loppuvan, jatkoi hän kuiskutellen:

— Älä pane ihmisten nimiä kirjoihisi muuten kuin sulkumerkkien väliin, äläkä katso heitä silmiin... silmiin...

Otsan pystysuora poimu syventyi. Hän mutisi vielä kerran itsekseen: silmiin, ja vaipui sitten syviin mietteisiin.

— Ihminen voi tehdä silmänsä miksi tahansa, — heh — ratkaisi hän mietittävän pulman keventyneenä ja aivan kuin voimistuen. — Siksi se on joutavaa. Jos katsoo ihmisiä silmiin, niin sivuseikka helposti muuttuu pääasiaksi... Jos huoneusto ei tuota, niin tyhjennä se, puhdistuta ja — jos *välttämätön* tarve vaatii — korjauta. Ilmoita vuokrattavaksi ja pidä jälleen kirjaa...

Sairaan silmät painuivat umpeen, ja hätäisesti supatellen hän jatkoi:

— Jos Jumala suo minulle vielä joitakuita päiviä, niin puolivalmiit asiat minä ennätän saada kuntoon. Jos taas en ennätä, niin pane mieleesi, että keitä hyvänsä onkin ympärilläsi, älä luota kehenkään, katso ainoastaan tileihisi ja toimi niiden mukaan. Sano sanasi järeästi, kenesäkään välittämättä, ja tee tekosi rohkeasti, muiden mieltä kysymättä... sillä maailma kuohuu joutavia neuvonantajia... Sinä saatat puhua tuhmasti, nuori kun olet, jopa tehdä itsellesi suuria vahinkoja, mutta älä siitä välitä. Paina mieleesi nämä minun sanani kuin

olisivat ne viimeiseni: on parempi, että kärsit vahinkoa liiallisesta tilien noudattamisesta kuin liiallisesta ihmisten neuvojen kuulemisesta . . . Ota pois, Anna, tyynyt selkäni takaa, tahdon nukkua.

Kun sairas oli täydessä lepoasennossa, olivat voimattain tyyten loppuneet. Kasvot olivat jylhän kalpeat, vain poskilla siellä täällä pieniä, tarkasti eroittuvia punatäpliä. Kasvolihakset nytkähtelivät, ja vasen suupieli vetäytyi vinoon. Äiti, joka tuskaa ilmaisevalla kiinnolla oli kuunnellut puolisonsa puheita, ei enää voinut hillitä itseään, vaan lankesi polvilleen vuoteen viereen ja alkoi itkien puhua maallisuuden turhuudesta, koettaen siten kääntää sairaan huomiota siihen, mitä hän nyt tarvitsi: Jumalaan. Mutta sairas kävi äreäksi, tuskaiseksi ja epäluuloiseksi.

— Tietysti minä kuolen, — hän käheästi mutisi. — Kuolen, kunhan maltat odottaa . . . Kyllä veljesi vielä ennättää viettää makeita päiviä . . .

Äiti loi kauhistuneen katseen Olaviin, mutta tämä tuijotti lattiaan. —

Sairautta kesti kauan. Sydän ei ottanut tointuakseen, ja vanhus kamppaili päivästä päivään ja yöstä yöhön elämän ja kuoleman välillä. Hänen ajatuksensa askartelivat yhä ja alituisen liikeasioissa. Sillä niin hyvällä kannalla kuin ne olivatkin, saattoivat ne hänen kuoltuaan joutua epäkuntoon — se seikka vaivasi kovin hänen sieluaan. Hän puhui siitä pojalleen, vedoten alituisesti niihin suuriin ponnistuksiin, joita hän oli kestä-

nyt kootessaan maallista tavaraa . . . joka katoavaisuudesta huolimatta on niin tärkeätä ihmiselle.

Sairaus ja kuoleman läheisyys antoivat isän liikehuolille erikoisen, juhllaisen leiman. Ne panivat aavistamaan jotakin suurta henkistä elämää — voimakkaampaa, syvempää ja laajempaa kuin se, mikä Olavilla oli, hengenelämää, joka oli kestänyt todellisuuden koskemukset ja muodostunut sen otteissa. Isän sanat olivat kylmää toiminnan filosofiaa, joka käsitteli ihmisiä tili-kirjojen välttämättöminä syrjäseikkoina, määritteli arvot ja arvottomuudet balanssien mukaan ja luki lakia kassa-kaapin rautaisen oven jysähtelyillä. Selvää ja johdonmukaista se oli. Ei tinkinyt itseään, ei sietänyt epäselvyyksiä eikä ratkaisemattomia arvoituksia. Sellaisilla sanoilla täytyi olla syvä henkinen pohja, josta ne kumpusivat.

Siihen pohjaan, taustaan, Olavi pyrki, — sinne sisimpään sieluun.

Mutta kaikki lähentelyt isä jostakin syystä torjui — keskeytti kärsimättömällä käden liikkeellä. Hänellä oli parempiakin mietittäviä. Ja niin hän jälleen jatkoi vuokrista ja vuokrasopimusten teosta, selitti missä yrityksissä, miten varmoissa ja vähemmän varmoissa hänen rahojaan oli kiinni, millaisten ihmisten kanssa Olavi niiden takia joutuisi tekemisiin, kuka heistä oli luotettava, kuka ei, kuka taas keinottelija pahinta lajia, oikea aito lurjus.

Tällä ajalla Olavi selvemmin kuin ennen tuli huomaa-

maan, kuinka erilaiset hänen vanhempansa olivat. Äiti oli hiljainen ja arka. Pieninkin kovuus teki häneen kiipeätä. Hän kulki kuin varpaisillaan, toi ajatuksensa esiin hienosti ja varoen, aina peläten loukkaavansa. Isän paatumus hengellisiä asioita kohtaan koski häneen syvästi, hän oli kalpea, itkettyneen näköinen ja näytti paljon rukoilevan. Isä taas — vielä heikkona sairaanakin hän kovakouraisesti piteli kiinni siitä, minkä hyväksi parhaina päivinään oli työskennellyt. Äiti pelkäsi hänen sielunsa puolesta, mutta Olavista tuntui, että vanhus oli kyllin voimakas pitämään puoliaan vielä haudan tuollakin puolella, sillä mitään henkistä hätää tai heikkoutta hänessä ei ilmennyt.

Kesemmällä isä sen verran toipui, että kykeni lääkärin neuvoa noudattaen Olavin tukemana tekemään pieniä kävelyretkiä. Hän käveli vaivaloisesti, mutta muuten oli hän kuin nuortunut. Puhui yrityksistään, taloistaan, niiden kannattavaisuudesta, kiukutteli niihin mahdollisesti tehtävistä korjauksista — sellaiseen tapaan kuin olisi hänellä ollut koko iäisyys maan päällä elettyäänä. Maalle hän ei lääkärin vakavista kehoituksistakaan suostunut lähtemään. Miksi maalle? — hän ihmetteli. — Muutaman kivenheiton päässä on raitista ilmaa enemmän kuin tarvitsen.

Ainoa kesähuvi, johon hän suostui, oli pienet saariretket, joilta millä hetkellä tahansa pääsi kotiin. Isä kulutti siellä aikaansa onkien veneestä, jonka hän saarivahdeilta lainasi, äiti tehden käsitöitä tai lukien hartaus-

kirjaa, ja Olavi loikoen kallion kupeella ja katsellen avara etäisyyttä tai huumaavaa korkeutta.

He, isä, äiti ja lapsi, olivat täällä, maailmasta eristettyinä, vieraampia toisilleen kuin ihmisten joukossa. Paljoa he eivät toisilleen puhuneet, ja silloinkin, kun haastoivat, he eivät toisiaan ymmärtäneet. Isän ajatus askaroi, kuten aina, taloissa. Ei sieltä, hänen sielustaan, mitään syvää taustaa alkanut Olaville ilmestyä. Se kuvasteli karuna ja elottomana kuin kivikkomäki. Joskus aivan kammoksutti tuo käsittämätön, raudankova ukko. Vanhus oli jälleen vankoin käsin kiinni asioissaan, eivät ne hänelle enää mitään huolta tuottaneet — hän pohti niitä pelkästään henkiseksi nautinnokseen. Oliko parasta ehkä, kun hänen pojallaan ei ollut kykyä talojen pitoon, myydä ne ja panna rahat pankkiin, — se kysymys muiden muassa oli sangen pulmallinen. Sillä pankkien korot ovat niin niukat, että hävetti tottuneen liikemiehen sinne suurempia omaisuuksia sijoittaa, ja muut liikeyritykset taas olivat sellaisissa käsissä, että Olavin kaltainen vetelys niissä pian joutuisi kynityksi kuin ateriaksi aiottu kana.

Äidin olemukseen oli kesä tuonut jotakin liikuttavan avutonta. Hän huojutteli ruumistaan omissa mietteissään, ja kasvoilla elehti milloin säikähtynyt ja hätäisiä, milloin taas tyyni ja iloisesti ihmettelevä ilme, niinkuin olisi hänen sielunsa sarjoittain heijastellut etäisen kaukomaan kuvia. Hän oli kuin jossakin elämän seisaus- tai käännekohdassa, josta hän ei osannut tai halunnut mitään puhua.

Kaupunki oli lähellä, mutta sieltä ei kuulunut muuta kuin veturien vihellykset, ja joskus tyyninä päivinä nostovipujen vingunta ja kolina. Pientä perhettä ympäröi täydellinen rauha. — Olavista se oli miellyttävää. Kuitenkin synnytti tämä syvän syvä yksinäisyys — isän filosofian säestämänä — levottomuuden pyörteitä sieluun. Miellyttävää oli olla näin yksin, hiljaa, aivan kuin yhtä ikuisuuden kanssa. Maa alla, ääretön avaruus yllä, ei tajuntaa muualla kuin omassa povessa. Ihanaa olisi aina olla näin, tuntea olevansa kaikkeuden keskipiste, ainoa tajuava olento, — olento, jonka ympärillä luonnonvoimat hyörivät ja pyörivät. Mielikuvitelmat kulkevat korkeina, valtoimina . . . kunnes joku pieni tapaus, joku rasahtava oksa, lintu, isä, äiti, tai vieraan veneen saapuminen hänet herättää.

Mitä? Mitä on tapahtunut? Sydän lyödä jyskyttää keskellä hiljaisuuden.

Kuvia alkaa samota mieleen, rauhattomia kuvia, kaihoisia muistoja . . . Mahtaisikohan Kalle olla kaupungissa? . . . Kenties on hän tuolla nostovipua vinguttamassa, tai kenties kiehuva asfaltti kilvan auringon kanssa imee hänen hikeään paahtavalla kadulla . . . Kiertääköhän Kissa-Eedla yhä maailman rantoja . . .

Kuvia seuraa toiset, hiljemmin nähdyt. Kaupungin kaduilla oli miehiä, jotka terävin hakkurein irroittivat kiviä ja rautalapioin loivat oja viemärijohtoja varten . . . Uutisrakennusten telineitä nousi alituisen aamusta iltaan ihmisjono, hartioilla tiili- ja savikuormat . . . elä-

vien nostovipujen jono. Höyrypurren koneenkäyttäjä tuli joskus matkalla ulos aukostaan. Hän oli rasvainen ja kivihiilien mustaama. Hyllyltään hän otti kaljatuo-
pin ja kaatoi siitä ahnaana juomaa hikiseen, laihaan ruumiiseensa.

Olikohan ihmiskuohunnan joka pisarassa elämä, koh-
talo, ajatuksia. Tunsiko rasvainen koneenkäyttäjä onnen ja rauhan kaipausta? Olikohan joukon seassa montakin Kallen tapaista, jotka itse tarttuvat kohtalonsa ohjaksiin, vai oliko kaikki, kaikki vain liikkuvaa ainetta, jota luonnonvoimat kuohuttavat, tilikirjojen sulkumerkki-olioita, joille aurinko turhaan paistaa, maa kauneutta uhkuu, tuuli humisee, vesi välkky? . . . Kaukana sydänmailla, kolean kartanon kulmakunnalla oli mökki, jonka luo Olavi kerran retkeillessään joutui. Tuvan päätyyn oli naulattu tuulen kela, joka siinä surisi ilmavirran tahdissa, ja peltoa kynti laiha ukko, yhtä harmaa, rikkinäinen ja laho kuin tupansa seinä. Kela pyöri, ja ukko kynti. Silloin oli jo myöhäinen ilta, mutta yhä kynti ukko. Kaiketi oli hän siinä kyntänyt koko päivän, monta päivää, viikkoa, vuotta. Kaiketi oli kela tuvan katolla aina surissut ja ukko aina, aina, ikänsä kaiken kyntänyt . . . tuulenkela, ihmiskela . . .

Työtä, työtä . . . sur-sur-sur . . . tuloksitta, tuuleen . . . laajoilla, laajoilla sydänmailla, suurissa, suurissa kaupungeissa.

Sekö luoduista jaloimman elämä ja osa?

Elämä . . . Aurinko kulkee yli siintävän avaruusmeren,

laskeutuu sädehtivän punaisena, kultahohteisena taivaan rantaan, ja kohoaa jälleen. Ruoho nousee keväisestä maasta, linnut, kukat, perhoset imevät ikivaloa. Ihminen kelaa liassa, sorassa, tietämättömydessä. Ihminen, ajatusten valtias . . .

Nouse, ihminen, viemäriojista — humisi keväinen meri — heitä tiilikuormat harteiltasi! Taukoa kelaamasta, ukko! Sinun peltosi kynnetään suurin auroin, sinun äkeittesi piikit taotaan viiltäviksi kuin miekat! Nouskaa, ihmislapset, hävittäkää ahtaat, likaiset pesänne, asettukaa rantakivilleni katselemaan äärettömyyttä, iäisyyttä! Puhdistakaa kirkkaassa sylissäni villit sydämenne, antakaa avaruuden laajentaa ahtaita aivojanne! Pakene orjuuden mailta, ihminen, jumalten ylpeys, maailman herra, asu vilpoisilla rannoillani, rakenna majoja, jotka loistavat kuin kuninkaiden linnat. Ole voimakas ja peloton kuin minä!

— — —

Kesäisten kuvitelmien jälkeen oli koulu, kun se syksyllä alkoi, oudon ahdas. Tuntui kuin olisivat meri ja avaruus, joita katse oli juonut, juovuttaneet ajatusten näppärän selvyyden ja asettaneet kirjojen kysymysten sijalle toisia, elämän ytimiin käypiä.

Maailma on taistelutanner, sen hän tiesi, sen oli hän lukenut kirjoista ja sen oli hän monelta taholta kuullut. Maailma oli valtaisten voimien temmelyskenttä. Hänen oli varustauduttava siihen . . . Mutta kun avaruuden voimat humisivat elämän taistelua Gylfaginningin lajiin, niin

känisi ihmiselämä sitä salakähmäisenä arkisäveleenä ... kuormaa ajava mies, jonka housuntakamukset poimuilevat oikeaan, vasempaan, oikeaan, vasempaan, laahustavien askelten mukaan.

Tänä syksynä ei Olavi ryhtynyt lukuihinsa vakaana, uneksivana lapsena, joka leikkien rakentaa älynmaailmaansa. Hänen sielunsa oli levottomuuden vallassa, jonka seurustelu isän kanssa, tarkempi tuntemus hänen suhteensa ja uudelleen virinneet vanhat muistot olivat herättäneet. Hän tarttui kirjoihin kiihkeästi — ne olivat aseet, joilla hän oli raivaava itselleen tien avarampaan elämäään. Jonkunlainen taikauskoinen tunne tai kuvite sanoi, että ylioppilaana hänelle tosielämän arvoitukset ikäänkuin itsestään selviävät. Siihen mentäessä oli levottomuus suunnattava työhön, — levottomuus, joka oli peloittava oudossa voimassaan.

Vanha herra Kaislanen tointui syksyyn mennessä täydelleen, eikä hän enää liikeasioistaan puhunut. Uusin voimin hän jälleen eli pitkää, huolista vapaata aikaa, ja talot seisoivat paikoillaan, joihin *hän* ne oli asettanut, ja kantoivat korkoa väsymättä kuten olivat tottuneet.

Mutta rouva Kaislanen ei enää tullut entiselleen. Puolison sairauden vaikutuksesta oli hän kuin syvästä unesta havahtunut. Entisen alistuvaisuuden ja pelonalaisuuden sijaan oli häneen ilmestynyt varmaa ryhtiä ja päättävyyttä.

Hän kulki ahkerasti uskovaisten kokouksissa. Elämä on ylen lyhyt. Se on kokoonpantu silmänräpäykselli-

sistä hetkistä, jotka nekin ovat olleet vain tuskaa ja vai-
vaa. Tämä maallinen vaellus on niin lyhyt, soi suloi-
nen uskonsävel hänen korvissaan. Tik-tak, kuluttaa
ajan ratas viimeisiä hetkiä... Uudessa elämässä uudet
toiveet ja toiveiden täysi täyttymys aukeaa. Mitä maal-
lisista, mitä rikkaudesta, rakkaudesta ja onnesta — pelk-
kää tomua ja harhaa Jumalan hengen valossa katsottuna.

Sen hän sanoi miehelleenkin, jonka sydän yhä oli kiinni
katoavaisissa. Mutta siitä ei herra Kaislanen pitänyt.

— Tomua, sanot! — järkeili mies; — on sitä sen-
tään ero tomulla ja tomulla. Ihminen on maan tomu
kuten sika, sammakko ja muut matelevaiset, mutta suuri
siinä on ero niin Jumalan kuin ihmistenkin silmissä.
En minä kiellä sinua olemasta ristitty, sillä se minä itse-
kin olen, mutta älä sinä pyri neuvomaan ja ohjaamaan
minua, ymmärrätkö, *minua!* Uskon valossa, Jumalan
hengen valossa, sanot, katsottuna, sanot... Luuletko
sinä minun näitä asioita pirun silmillä katselevan? Kuka
antoi Jaakopille kirjavia lampaita, hä? Eikö juuri Jumala?
... Kenen ympärillä Israelin tyttäret tanssivat? Oliko
vasikka puusta, kivistä vai tuohesta, sano! Eikö se ollut
sil-kas-ta kul-las-ta, mitä? Olenko minä kadotuksen
lapsi siksi, että olen omin voimin, töin ja toimin rikas-
tunut, ja tuleeko veljestäsi Kustavista kuoltuaan enkeli
siksi, että hän on laiska ja heittiö? ... Ethän sinä sitä,
sanot. Mitä sitten? Usko mitä uskot, mutta älä laske
suustasi ulos kaikkea mitä ajattelet, sillä se on sulaa
tyhmyyttä.

Vaimo vaikenä aina kerraksi, mutta uudelleen ja uudelleen hän palautui samaan asiaan. Mieheensä, joka oli elämän iltaan ehtinyt, hän tahtoi pelastaa iäisyys-yöstä.

Mies puolestaan tunsi elävänsä parhaita keskipäivää. Iso sairaus oli vienyt mennessään pienet kivulaisuudet, kaupungissa vallitsi asuntopula, — vuokrat nousivat — ja Olavin koulunkäynti lähenteli onnellista loppua.

Kun Olavi sitten keväällä pääsi ylioppilaaksi, oli isän ilo rajaton. Olihan pojan päässä nyt valkoinen lakki, — valkoinen lakki, joka oppimattomasta ja ajatusten viljelemiseen tottumattomasta isästä oli oikea viisauden ikiliikkujan vauhtipyörä. Nyt olivat unelmat toteutuvat kuin itsestään.

3.

Olavilta oli työskentely tukahduttanut sisäisen levottomuuden, ja ylioppilaaksi pääseminen kiinnitti mieltä sellaisenaan, ulkonaisena päämääränä. Hän tahtoi saavuttaa korkeimmat arvot useat kaikissa aineissa, ettei sitten olisi ollut mitään muistuttamista perusteita vastaan, kun yliopistoon astui, ja päämääränsä oli hän loistavasti toteuttanut. —

Elämä kohteli häntä nyt kokonaan toisin kuin ennen. Se oli pelkkää hymyä. Ja ihmiset sitten! Kuinka väärin hän olikaan heitä arvostellut yksinäisyydessään. Ihmiset olivat pelkkää päiväpaistetta! Isä piti hänen kunniaksensa kemut seurahuoneella, kutsui sinne liiketutta-

viaan ja heidän perheitänsä, ja siitä seurasi sarja kutsuja, illanviettoja ja kekkereitä pitkin kesää.

Jos vanha herra Kaislanen oli ollut ankara poikaansa kohtaan ja pitänyt ohjaksia kireällä tämän kouluaikana, niin nyt hän ei tahtonut kitsastella. Eikä se johtunut pelkästä ilosta. Niitä liiketuttavia, jotka viettivät kesiään kaupungissa — ja ne olivatkin sitä oikeata juurirotoa, Kaislasen malliin — hän usein keräsi ympärilleen. Nyt oli hyvä tilaisuus ikäänkuin juhlan ja leikin varjossa perehdyttää poika vastaiseen ystävä- tai vihollispiiriinsä . . . sillä talojen omistajana poika kerran, vaikkapa olisi miten oppinut, joutuisi tekemisiin heidän kanssansa. Niiltä taas, niiltä uudenaikaisilta, horjuvilta ja hapuilevilta, jotka asuivat maalla komeissa huviloissaan, tuli satelemalla kutsuja. Ne olivat vähemmän tärkeitä, mutta haitaksi ei ollut, että poika tutustui heidänkin meininkeihinsä.

Niin kulki Olavi, valkoinen lakki päässä, keppi kädessä, nuorena, hienona herrasmiehenä, hyvin varustettu lompakko povitaskussa, iloista iloihin — eikä entisestä koulu-
pojasta ollut mitään jälellä.

Kustavi Nordströmin luona hän silloin tällöin pistäytyi kaikessa hiljaisuudessa. Eno oli liittynyt vakinaiseksi avustajaksi sosialistien lehteen, ja tuntui mielenkiintoiselta katsella asioita siltäkin kannalta.

Joskus oli Olavi tuntenut syvää kiintymystä enoansa kohtaan. Sittemmin oli tämä tunne heikentynyt osittain siksi, etteivät Nordströmin kuivat järkeilyt löytäneet vas-

takaikua Olavin haaveellisessa luonteessa, osittain myös siksi, että ne loihtivat esiin tosielämän kysymyksiä, jotka silloin — koulupoikana — olivat tuntuneet niin kalvalta. Nykyisin sitävastoin olivat enon puheet juuri sitä henkistä ravintoa, jota Olavi kaipasi. Nordström arvosteli kaikkia ja kaikkea. Hän puhui ihmisistä kuin olisivat ne olleet hänen selkänsä takana ilvehtiviä apinoita, joilla oli parhiksi älyä osataksaan nälän pelosta kirkua tai sitten syödä enemmän kuin vatsa sulatti. Ihmisiä ja yhteiskuntaa arvostelevan viisauden omistaminen — niin Olavista tuntui — teki nuoren, hienon ylioppilaan intresantiksi, antoi hänelle omintakeisuuden leiman ja tilaisuuden loistella sanoillaan.

Kun siis yliopisto avasi Olaville ovensa, tunsikin hän astuvansa sinne monipuolisesti maailmaa havaannoineena, kokeneena ja itsetietoisena ihmisenä.

Ja kaikista kokemuksista selvimpiä oli hänelle nyttemmin se, että käytännön mies se yksin osaa kaikki asiat parhaiten järjestää. Niinpä siis hänkin ryhtyi lukuhinsa käytännöllisyyttä silmällä pitäen. Varustautuen vankalla määrällä vahakantisia muistiinpanovihkoja hän aloitti opintonsa perusteellisen laajasti, itämaista ja vanhoista ajattelijoista luonnontieteisiin ja miekkailuun asti. Siinä sitten oli varaa kaventaa ja kypsän harkinnan mukaan, harhailematta, muodostaa lopullinen ohjelma. Aikaa säästävänä miehenä hän heti alussa tahtoi tunnustella, millä alalla hän nopeimmin edistyisi.

Sama miellyttävä, hyväilevä henki, josta hän alun-

pitäin oli ylioppilaaksi tulonsa jälkeen nauttinut, kohtasi häntä myöskin yliopistosta. Oli imartelevaa, kun arvokkaat professorit ottivat hänet täysin vakavalta kannalta ja miltei tuttavallisesti keskustelivat hänen kanssaan opinnoista.

Osakunnassa näki paljon uusia, vilkkaita kasvoja, ja vanhatkin tuttavat olivat suuresti muuttuneet. Ei jälkeäkään koululuokan tunnelmasta, luokan, jossa jokainen tunti hänet viimeistä atoomia myöten, ja missä jokaista hänen sanaansa seurasivat silmäniskut ja tahalliset väärinkäsitykset. Hän tiesi tulleensa oikeaan ympäristöönsä, — vihdoinkin!

Yksinäisyyden kaipuu oli kadonnut. Itsekseen hän ihmetteli muutosta, mikä häneen oli tullut ylioppilaslakin mukana. Menneisyys oli jo kuin ikikaukainen, kaihoisa muisto. Paennut oli lapsuus ja sen mukana kaikki silloiset kaipaukset ja ajatukset — eikä niitä kannattanut muistella. Hän oli maailmanmies, kuten toveritkin, yksi heistä, vertainen vertaisten joukossa.

Mennyt aika esiintyi Olavi Kaislaselle muuttuneissa muodoissa. Se ilmeni joustavana käsityskykynä, nopeana mielteiden, mielialojen ja sieluelämän solmukohtien tajuaamisena. Hänen paikalleen osuvat, toisten sisimpiä kaivelevat sukkeluutensa, joissa aina säilyi hienous ja hyväntahtoisuus, hänen joskus lapselliseksi purkautuva iloisuutensa, äkilliset, tavallisuudesta poikkeavat ehdoituksensa ja runsaat rahavaransa tekivät hänet suosituksi toveriksi. Olla huomion esineenä, saada näytellä itseään

ulkonaisesti ja sisäisesti, viehättää, vaikuttaa — se hurmasi mieltä. Entiseen yksinäisyyteen verraten oli hänen nykyinen olonsa kuin puron solina meren maininkeihin verrattuna. Hänen sieluelämänsä oli ennen ollut laajaa ja voimakasta, — sen taustana oli ollut elämän syvyys, — nyt kuohuivat mietteet ja mielialat hyppelehtivinä ilon ja nuoruuden aallokkoina.

Uutuuden voimalla se aluksi viehätti. Siihen liittyi intohimoista nautinnonhalua, säälimättömyyttä kaikkia epämiellyttäviä elämän ilmiöitä kohtaan, ja kaiken sellaisen vaistomaista välttelyä, mikä uhkasi herättää ajatuksia.

Mutta kun ylioppilaaksitulon ensi riehahdukset asetuiivat ja olot palautuivat tavallisille laduille, hiipi sie luun tyhjyys. Henkinen laajennus, jona uudet olosuhteet olivat itseään kuvastelleet, ei jaksanutkaan säilyttää ryhtiään. Ja samalla hetkellä alkoi ympäröivä elämä kummuta vaikutteitaan.

Ensin niiden painostus tuntui vain ohimenevinä, hetkellisinä mielialoina. — Hän palaa yliopistosta. Aurin gon säteet heijastuvat rakennusten ylimmistä akkunoista. Sydän hervahtuu, ei tiedä miksi. Käsivarresta katoaa voima. On outoa. — Tai syystalven taivas kaartuu yllä kuulaana ja korkeana. Rusko punertaa pilvien reunat, vihainen tuuli puhaltaa sanomalehtiä myyvän lapsen repaleisiin. Muistoista syöksyy esiin laajoja synkkiä kuvia . . . Siinä on jälleen se jokin . . . se kuristava kummitus . . .

Toisinaan on kuin haahmoittelisi elämä sisintä ydintään kaikkialla. Sitä näkyy hevosen kaviossa, kun se läiskyy kiviseen katuun, vuohisen käärmehtivässä liikkeessä, pohkeiden tuskaisessa nytkähtelyssä, sivulihasten venyvässä kiskonnassa . . . Yhtäkkiä katoaa muistista kaikki opitut käsitteet. Kadulla ei enää kulje ylioppilaita, opettajia, salkkua kantavia pankkiherroja, työmiehiä . . . vaan siinä jauhaa itseään eteenpäin elämä tahmein katsein, tuhatpäisenä, tuhatleukaisena . . . itseään kalvaen . . .

Se oli kuin silmillä tajuttua ulvontaa . . . kuin mieli-puolisuutta, kuin jäytävää sairautta. Imartelevan ja kevyen elintavan jälkeen, jonka makuun hän oli päässyt, tuntui aistinten avautuminen peloittavalta.

Olavi tiivistä odottamattoman nopeasti lukusuunnitelmansa. Hän järjesti opintonsa kahden toverinsa kanssa tarkoin saman kaavan mukaan. Luettiin yhdessä, keskusteltiin, alleviivattiin «knopit» ja taottiin jälleen.

Järki alkoi kapinoida. Syvällä sielussa soi syytös, että tällainen opiskelu oli narrittelua, tiedoilla ilvehtimistä. Mutta järki sai tyytyä. Hän tahtoi, siinä kaikki, — tahtoi olla muiden ihmisten kaltainen. Miksi pitäisi hänen olla erilainen ja eksyä ristiriitoihin, kun maailmassa voi näinkin elää.

Uusi opintotapa oli käytännöllinen ja jouduttava. Se antoi mahdollisimman vähän aikaa yksinoloon, tyydytti sovinnais-omantunnon ja lunasti pääsyn ilojen pyörteeseen.

Ilojen, jotka jo olivat menettäneet välittömän viehätyksensä. Niistä oli — hänen huomaamattaan — tullut lymyapaikka, johon hän lepoheikinä pakeni omaa nousevaa itseään. Huvittelu muodostui — yhä enemmän — kiinteäksi pyrkimykseksi alistaa kapinoivat taipumukset nautintojen kulutettaviksi.

Eräänä yönä hän löysi itsensä halpahintaisen loistavasta huoneesta, joka samalla kertaa teki ihmisasunnon, kylpyhuoneen ja mukavuuslaitoksen vaikutuksen. — Toisiin huoneisiin vievä ovi on uutimen peitossa; punaisella kaihtimella himmennetyn lampun valo lankeaa miedontavasti huonekaluihin ja räikeihin seinäkoristeihin. Pöydän ympärillä istuu valkoisiin paitoihin puettuja tyttöjä ja pari hänen toveriaan. Nuorukaiset juovat kahvia ja konjakkia ja keskustelevat — Schopenhauerista . . .

— — —

Tässä ei pitäisi olla mitään ihmettelemistä . . .

— Schopenhauerin etiikasta voidaan sanoa samaa kuin hänen metafysiikastaan . . .

— Va' ska' herrarna tala sk. . .

. . . Mitään keskeytystä ei tajunnassa ole tapahtunut. Valveillaan on hän ollut koko ajan ja on yhä vieläkin . . . Ymmärtää selvästi mitä toiset puhuvat . . . On itsekin puhunut, juonut, lörpöttänyt esiin samaa pötyä . . .

— De' va' bra sagt, min tös . . . mutta mikä perhana Kaislaseen meni, kun se yhtäkkiä muuttui vakavaksi kuin sfinksi? Voitko pahoin?

Olavi koettaa hymyillä . . . mutta siitä uhkaa tulla pelkkä

irvistys . . . poskilihakset nytkähtelevät . . . ja hän jättää sen sikseen. Koettaa heittäytyä remuavaksi, mutta ei voi . . . On jotain käsittämätöntä, mikä pitäisi ensin selvittää . . . joku ajatusten mutka . . . Hän ikäänkuin näkee . . . eikös hän sitten aina ole nähnyt . . . päässä silmät kuin tinanapit . . . Hän yrittää ryhdistää itseään, tehdä oloaan tavallisemmaksi — kulkee nopeasti lävitse muistokuvat siitä, missä he ennen tänne tuloa ovat olleet . . . He olivat vahvoja latinassa . . . saamari! Gustafsson antoi approbaturin, ja jo . . . jo kevätlukukauden alussa saa siirtyä uudelle kurssille . . . Sen jälkeen kapakassa . . . ja niin tänne . . .

— Pahoin! — vastasi toinen toveri hänen puolestaan; — kaada Kaislaseen vaikka kannulla, niin kyllä se luonnollista tietä ulos vaelttaa . . . Kuule, kuinka soitto kaikuu . . .

— Nej-nej, för guds skull, int' får herrarna sjunga här!
 Olavi katsoi kelloaan. Olisiko hän todellakin nukah-
 tanut — vai nukkuuko hän nyt parhailaan ja näkeekö unta? . . . Alkaa jälleen selventää muistojen vyyhteä taaksepäin . . . Siellä on pelkkiä järjettömiä kuvia . . . ne asettuvat pitkäksi jonoksi, jonka toinen pää ulottuu hämmästyttävän kauas . . . Mahdotonta! *Niin* pitkä uni! Hän *ei* ole nukuksissa . . . nyt. Konjakkilasi on puolillaan pöydällä ja kahvi vielä lämmintä . . . Toverit istuvat ennallaan ja keskustelevat . . . Silmäluomet punertavat, posket ovat kalvakan laihat, nenät kiiltävät . . . taipuvia kauloja, mieltäkääntäviä päämukuloita . . . Sampsa

... pääsee, miekkonen, valmiiksi jo keväällä ... itkeviä akkoja ja pappilan mamseleja ... Sampsa näkyy olevan jo haltioissaan ... vuoron jälkeen hän «ymmärtää» toisia, nuorempia — ja väittelee räysäävällä äänellä tyttöjen kanssa siitä, saako laulaa vai eikö.

— Men sjung du, Alma, — ehdoittaa eräs tytöistä, jonka suu avautuessaan näyttää mustalta ja pahanhajuiselta kuin elävä hauta — den där vackra visan om flickan, som fick tröst och råd af sin fästeman ...

Nyt on Almassakin jotain outoa ja ihmeellistä ... Nuori tyttö, melkein lapsi vielä ... päässä tummansiniset silmät, jotka punertavan riippulampun valossa tavan takaa muuttuvat sysimustiksi. Huulet punaiset ja kaa-reilevat ... Se on kuin kuumokuva ...

— Ja, låt oss höra, fröken, — remuaa Sampsa. Silmäkulma on täynnä pieniä rasvarakkuloita, ja silmät kiihuvat tahmeina ja totisina ... Etoi ...

— Nej, int' kan jag. — Tytön huulet vääntyivät hermostuneina.

— Va' fan, visst ska' ni sjunga!

— Hej, Sampsa ... fan i våld ... fyll glaset ... annars börjar jag se smågubbar keskellä selvää y-yötä!

Sampsa täyttää lasin, ja Olavi tyhjentää sen. Uudelleen täyttää Sampsa, ja Olavi tyhjentää. Ja jälleen ja jälleen.

Alkoholihumma kiertää veressä, humisee korvissa, jyskyttää ohimoissa ... Kutoo aivojen ympärille umpean udun.

— Visst tusan ska' du sjunga, min rara flicka —

Sampsa kahmaisi tytön polvelleen; — sjung om kärlek och sprit, om — och — ha-ha-ha . . .

— Fy! — tyttö riuhtaisihe irti.

— Ja, kantänka, fy, ha-ha-ha — sjung, sjung, annars . . .

Sampsan rähinä katkesi kauniiseen säveleeseen. Olavi pyyhkieli ohimoitaan.

Sitten johtui hänen mieleensä, että hän joskus ennen oli kuullut saman surunvoittoisen äänen . . . eipä turvaa tullutkaan, turva meni turpeen alle . . . jossain maan alla . . . Missä, missä? Hetkeksi kiehui aivoissa kaikki sekaisin . . .

Rajulla ponnistuksella hän koetti selventää itseään, tavoittaa unikuvien toista päätä. Nythän pitäisi olla kaikki toisin . . . toisin . . . toisin . . . Rinnassa riehui tuska.

. . . det allra bästa rådet,
som jag kan gifva dig:
tag barnet uti armen
och gå till tiggeri . . .

— Ha-ha-ha! Fint, vid min själ!

När du blir trött på vandringen,
så får du sätta dig
och minnas Gufva tiden,
då vi . . .

— Tyttö, sinä et saa laulaa, — karjahti Olavi äkkiä, kalpeana.

— Tyttö säikähti, vaikenä, ja katsoi häneen pitkään.

— Miksei saa? Saa se! Laula pois vain . . . minun luvallani, — lallatti Sampsa.

— Se ei saa . . . ei saa . . .

— Sjung, flicka! Du ska' sjunga, fast självaste satan sku' förbjuda!

Olavin kasvot vääntyivät vihasta. Hän nousi . . . Hennot käsivarret tarttuivat hänen kaulaansa, nuori ruumis hykertyi häneen ja pelokas ääni kuiskutti:

— Rakas, rakas herra, älkää tehkö skandaalia . . .

Mutta ääni kuului jostakin lohduuttomasta etäisyydestä . . . läheisyydessä oli vain liekehtivää tulta ja mustakyntisiä paholaisia . . . Kajahti kirkaisu. Tyttö oli lyönyt ohimonsa pöydän kulmaan.

Joku pedoista tarttui rinnuksiin . . . seuraavana hetkenä se jo lensi läpi tulen ja pysähtyi johonkin . . . Mutta samassa monet, monet rautaiset kynnet tarttuivat Olaviin ja työnsivät hänet alas kylmään, pimeään syvyyteen — kadotuksen kaivoon.

4.

Tuuli hipoi ohimoita — jumalan tuuli. Hän ihastui siitä. Istahti porraspölkylle ja veti keuhkonsa täyteen ilmaa kuin ihminen, joka on ollut tukehtumisillaan — ja koetti selventää ajatuksiaan. Mutta ajatuksista ei ollut jällellä muuta kuin pitkä tummien unien jono, jonka toinen pää ulottui hämmästyttävään kaukaisuuteen ja lähimmässä oli pelkkää liekehtivää tulta.

Hän kauhistui. Mitäs tämä on . . . Sitä hän mietti sydän sykkien.

. . . Että mustakyntiset paholaiset ovat heittäneet ihmisen ulos palavasta heh-helvetistä . . . se on jotain . . . On tapahtunut *ihh-me!*

Sielu tuli täyteen vapisuttavaa hartautta. Ju-jumala se on . . . joka auttaa, ja he-erra, heh-herra, joka vanhurskaaksi tekee . . . ja vaikka minä vaeltaisin pimeässä — hk — la-aaksossa ja kuoleman varjon maassa . . . Ovat heittäneet palavasta kadotuksesta jumalan raikkaaseen ilmaan . . . minut, joka *kauan* olen seurannut saatanaa kuin koira isäntänsä askeleita, sylkeä nuollen . . . minä, jonka otsassa on jumalten sinetti . . . Teki mieli heittäytyä kasvoilleen tomuun . . .

Mutta sitten hän muisti että siellä . . . siellä . . . liekkien keskellä oli tyttö, jolla oli ihanat, kirkkaat silmät . . . jonka kasvot vääntyivät joka kerta, kun perkeleet sitä tavoittelivat. Viha alkoi kuohua.

Ha-ha-ha — hän nauroi hillityn kamalasti — tässä täytyy toimia vi-viakkaasti ja varovaisesti. — Hän kiipesi seisomaan ja alkoi tutkia ovea. Siinä oli luukku ja luukun yllä tähytysreikä. Hän kurkisti sisään — pimeää . . . Ähää — hää — pimeääh! . . . Yhtäkkiä hän löi nyrkillään raivokkaasti luukkuun, se särähti auki ja hän alkoi kaikin voimin reutoa. Ovi avautui, ja lujat rautakynnet tarttuivat häneen.

Nyt a-halkaa taistelu!

Mutta Olavi tunsi ruumiinsa veteläksi, eivätkä jalat

mitenkään pysyneet maassa. Rautanäppi kuletti häntä porttikäytävää kohden. Käytävässä hän vilkaisi sen kasvoja. Ilokseen hän totesi, etteivät ne olleet aivan mustat, sarvia tuskin ollenkaan.

— Kuules, — kuiskasi Olavi laheasti, — o-oletkos ihh-minen?

Rautanäppi, tavallisissa oloissa talonmies, hellitti nau-raen otteensa. Olavi nojautui seinää vasten, veti tas-kustaan lompakon ja antoi sieltä sadan markan setelin.

— Jos ss-inä olet ihh-minen, niin . . . kasta sormesi veteen . . . ja kostuta sillä sen tytön suuta, jolla on ii-ihanat silmät . . . ettei se ku-kuolisi . . . Ja minä tulen . . . Teetkös sen . . . Vanno! . . . Ja minä i-ilmestyn ja taistelen . . . tai sitten palan samassa tulessa . . . Ymmärrätkö, minä pa-palan!

Mies vannoi, ymmärsi ja sulki portin Olavin selän takana.

Olavi hoipertelee eteenpäin katua. Kylmä tuuli sel-ventää päätä. Tuonelan ahteelta hän vihdoin ymmär-tää joutuneensa tavalliselle kadulle ja alkaa viheltää aju-ria. Viheltää, viheltää, karjuu täyttä kurkkua: isvoshik! Ajuria ei näy ei kuulu, ja viha alkaa jälleen kuohua. Hän tahtoo saada ajurin vaikka . . . Ja päämääränään tämä saanti hän tallustelee keskellä katua. Huutaa jäl-leen kaikin voimin . . . Korkeat kivimuurit kaikuvat hänen vahvasta äänestään.

Se hiukan rauhoittaa. Is-vo-oo-oo-shik, hän laulaa ja kuuntelee jälleen. Kaiku kiiriskelee eteenpäin pitkin katua

... Om du blir trött på vandringen, då kan du sätta dig ... isvoshik — se on jo miltei ylikuonnollinen ponistus äänen alalla, ja sitä avustaa etäältä poliisin pilli. Kohta sen jälkeen lonkuttaa ajuri häntä vastaan. Ymmärsivät pähän vihdoin!

— Joks' herran yötyö on päättynyt, vai vieläks' jatketaan, — kysyi ajuri virnistellen.

— Mitä s—naa se sinuun kuuluu, vosikka, tai vasikka mikä liet. Aja!

— Mihin?

Olavi sanoo osoitteensa.

— No, vasikka, vedäpäs porsas kotiin, — mutisee ajuri nykäisten ohjaksista.

— Porsas? ... Kuka on porsas ... sano, mies, kuka on porsas ... yrittelee Olavi, mutta ei jaksa enempää.

— Porsas on porsas, — tulee ajopukilta tyyni vastaus.

Siihen ei Olavilla ole mitään muistuttamista. Hän retkahtaa ensin selkänöjaa vasten, mutta huomaa sitten, että vaunujen pohjalla on mukavampi. Om du blir trött på vandringen ... koettaa hän laulaa tyttöä muistellen, mutta vaipuu samassa uneen. —

— Jaksaa kos herra itse nousta, vai autankos, — ajuri ravisti hihasta.

— Mene hiiteen!

— Me ollaan jo perillä. Olkaa hyvä ja nouskaa ylös vain, ja jos koivet ei kannaa, niin kontatkaa!

Olavin päätä huimoi, ja hänen oli vaikea pysyä pystyssä kopeloidessaan rahakukkaroa. Kun hän ojensi

rahan, kyyristyi ajuri häntä kohden ja katsoi tarkasti kasvoihin.

— Mutta sehän onkin itse Kaislasen nuori herra, — hän huudahti.

— Niin on, — vastasi Olavi, mutta jäi samassa jähmettyneenä tuijottamaan. Tuntui kuin olisi katsonut ison-nuslasin lävitse ja nähnyt Kallen monta kertaa suurennetussa muodossa.

Hän tahtoi sanoa jotakin, olla iloinen jälleennäkemisestä, mutta ei voinut. Kallen muoto oli niin suunnattoman suuri ja selvä . . .

4.

Jos koko yliopisto pedellejä myöten olisi tuona yönä ollut häntä vastassa kotiportilla, olisi hän sivuuttanut heidät pelkällä laajalla käden liikkeellä, jonka olisi voinut ottaa tervehdykseksi tai miksi tahansa. Ja seuraavana aamuna olisi hän ilmestynyt yliopistoon rauhallisena, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut.

Mutta seisoa retkalehtivana vintiönä miehen edessä, joka on syntynyt kuin suden penikka — joka on itkenyt, ynissyt, ulvonut, kamppailut elämänsä taivalta, tukeunaan vain oma itsensä — seisoa hänen edessään vintiönä, joka paraillaan saapuu hekumoimasta turvattomien ja pilkattujen kärsimyksillä — se oli surkeata.

Päätäpahkaa ei ollut mitään tehtävissä. Hän oli hajallaan, ei tiennyt mitään, ei ymmärtänyt mitään, ei osannut mitään ajatella.

Suurina, mahtavina kuohuivat elämän järjettömät voimat ympärillä, kuohuivat hänessä itsessään. Pieni lastu elämän aallokolla, missä on sinun sijasi, missä, missä on kulkusi määrä?

Tänä iltana hän lähti enon luo, jotakin koettaakseen. Ehkä tapaisi hän siellä ihmisiä, miehekkäitä miehiä, joilta saisi kuulla jonkun järkevän sanan.

Onni suosi häntä. Nordströmin luona oli muutamia tämän tuttavvia — eräs työmies ja pari kolme herrasmiestä. Herroille oli silmäänpistävästi yhteistä kasvoissa ilmenevä katkeruuden ja resignatsion sekainen ilme. Kun eno esitteli hänet sukulaisenaan, tervehtivät he erikoisen kohteliaasti ja aivan erikoisen kylmästi uutta tulokasta.

Oli jäykkää ja juhlallista niinkuin aina, kun ventovieras saapuu läheiseen tuttavapiiriin. Vihdoin eräs nuori mies, joka pitkästä tukastaan päättäen oli taiteilija, särki juhlallisuuden, tarttumalla väittelyyn, jonka Olavin tulo nähtävästi oli keskeyttänyt. Taiteilija oli nuori, elämän arvot olivat hänelle kuin lapselle lelut: saadessaan ne käsiteltäviksi hän ei malttanut niistä luopua.

— Nordströmissä, — hän virkkoi, — on paljon jälellä vanhaa dualismia, hän on tietämättään uskovainen!

Se oli kuin joku hyvin raskas syytös, ja kohteliaisuuden vuoksi täytyi sitä naurahduksella lieventää.

Nyt kuului uunin nurkasta, odottamatta, pehmeä nuoren naisen ääni:

— Niin onkin — Nordström on jumalinen, ja kyllä

minustakin tuntuu, että Jumala on. Eihän Jumalaa voi syyttää siitä, että ihmiset ovat piruja, sillä . . .

Herrat odottivat teennäisen vakavina jatkoa.

— Sillä mitä, jatka vain, Alma, — kehoitti Nordström suojelevasti.

— Sillä, — jatkoi tyttö värisevällä äänellä, — jos ei Jumalaa olisi, niin elämä kävisi liian toivottomaksi.

— Niinhän se on, — myöntelivät toiset ja jäivät pelkäästä kohteliaisuudesta miettimään tytön sanoja.

Olavi tarkisti katsettaan nähdäkseen uunin luo. Mutta tyttö istui selin huoneeseen ja katseli hiipuvaa hiillosta.

— Alma on oikeassa, — virkkoi Nordström vakavasti, — elämä ilman ihanteita, minkä nimisiä tahansa, olisi toivotonta.

— Se johtuu siitä, — yhtyi keskusteluun korkeaoitsainen, silmälaseja käyttävä mies, joka istui pöydän luona, — että ihmisen on vaikea siirtyä vuosisatoja vallinneista, olosuhteisiin ja kieleen leimansa painaneista käsityskannoista uusiin. Mutta jos hän kerrankin uskaltaa . . . uskaltaa lakata haaskaamasta aivojensa energiaa jumaliin ja muihin haavekuviiin, niin varmasti siten säästynyt voimamäärä luo mieleen enemmän tyyneyttä ja luottamusta kuin mikään Jumala.

— Kuuluu hyvältä, herra maisteri, kuuluu mainiolta näin kamarissa, — lausui Nordström, mutta tässä tapauksessa minun todellakin täytyy käydä puolustamaan Alman edustamaa dualismia. Niiltä vuosisadoilta, joista mainitsitte, on meillä varmoja tietoja siitä, että Jumala

on antanut ihmisille voimaa kestämään elämän painostusta, kun taas säästetyn aivoenergian ekspansiota ei aika ole vielä punninnut elämän ahjossa . . . Vai mitä, Olavi?

— Minä en ole sitä ajatellut.

— Ja mitäpä sellaisella päättään vaivaa, — virkkoi kovapiirteinen työmies, joka tarkkaavaisesti oli seurannut keskustelua. — Itse en luota enemmän jumalaan kuin aivoihinikaan. Elän syntymiseni voimalla ja kätteni työllä. Ja . . . niinkuin minä tyhmyydessäni olen ollut huomaavinani . . . *me* sitä sentään taitaan ylläpitää sitä jumalaa, niinkuin sitä toistakin, josta maisteri puhui.

Olavi ei voinut olla hymähtämättä. Mies huomasi sen ja jatkoi:

— Kun porvareilla on kaikkea, mitä tarvitsevat, niin aikansa ratoksi ja ollakseen jotain, — ettei tarvitse hävetä — he työkseen luottavat jumalaan tai ihmisviisauteen. Mutta me, joita kaikkinaiset vastoinkäymiset, sairaus, työttömyys ja senkin seitsemät kurjuudet puskevat, me emme voi luottaa muuhun kuin näkyvään ja kouraan-tuntuvaan. Ja uskallanpa väittää, että kun nykyiset olosuhteet kerran hajoavat omaan mahdottomuuteensa ja ihmiset pääsevät nauttimaan työnsä tuloksia, niin ei enää meluta siitä, minkä jumalan tai aatteen selässä kukin ratsastaa.

Herrat kuuntelivat vakavina — Olavin mielestä liiankin vakavina ja kunnioittavina — työmiehen järkeilyä, ikäänkuin heitä viisaampi ja mahtavampi tai muuten

mielisteltävä olento olisi lopullisen tuomion asiasta langettanut.

Mitähän sekin on olevinaan, hän ajatteli. Jotakin surkeata se oli — eikä missään tapauksessa omiansa selventämään muutenkin epäselviä ajatuksia.

— On Jumala, sanokaa mitä sanotte, — takasi tyttö ja nousi lähteäkseen.

Mitä! Miten oli tuo tyttö täällä! Tuskallinen hiontus kulki Olavin ruumiiseen, kun hänelle siinä yhtäkkiä selveni, että hänen yöllinen mellastuspaikkansa oli juuri tässä lähettyvillä. Hänelle tuli tuskallinen kiire poistua niin pian kuin suinkin.

Hän ei ennättänyt kuin portille, kun kuuli nimeään mainittavan. Tyttö, joka oli ollut enon luona, ilmestyi hänen rinnalleen.

— Herra Kaislanen ei enää näy tuntevan minua, — tyttö käveli hänen vieressään. Olavi joutui hämilleen.

— Olitteko te niin sikana?

Nuori mies punastui.

— Minä olen se tyttö, jonka te paiskasitte pöydän kulmaan . . . No, joko muistatte?

Olavi aikoi sanoa jotakin ystävällistä ja selittelevää, mutta sitten valtasi hänet inho. Miten saattoi nuori tyttö valaistulla kadulla tulla hänelle muistuttelemaan yöllisiä asioita! Se oli hävytöntä.

— Kuulkaa, — hän virkkoi ja pysähtyi, — menkää, hyvä neiti, tiehenne!

— Tämä on minun tieni.

— Mitä te minusta tahdotte?

— En yhtään mitään, — hän pani huulensa suppuun ja alkoi katupoikaa matkien viheltää jotakin renkutusta.

— Tahdoin vain lähemmin tarkastella herraa, joka . . .

— Jota teidän siivottomuutenne suututti, — täydensi Olavi.

— Niin! . . . Joka tuli sinne kuullakseen hartausvirsiä.

— Olette sukkela.

— Se kuuluu ammattiini.

— Mikä?

— Sukkeluus.

— Ja siivottomuus?

— Niin . . . Olen palvelijanne, herraseni.

— Onpa teillä ammatti.

Tyttö mittaili halveksivin katsein nuorta miestä päästä jalkoihin, nauraa virnisti ja pyrähti sanaa sanomatta omalle suunnalleen.

Sinä iltana Olavi tunsu itsensä kovin avuttomaksi. Ajatukset matoivat hitaasti — mutta selvästi ne sanoivat sen, että hän oli vielä peräti lapsekas ollakseen aikamies. Hän kulki lapsenkengissä siellä, missä miehet käyttivät anturasaappaita. Raakuutta muka . . . tyttö oli todellakin hyvin sievä, sellainen nuori, hento, siro . . . Miten somasti se nyrpisti nenäänsä . . .

Hitto! . . . Olen esiintynyt siveänä . . . paheita inhoavana muka, minä . . . Mitähän tyttökin siitä ajattelee . . .

Hiostutti. Teki mieli takoa päätänsä seinään. Mitä

tekemistä, s—na vieköön, minulla on kenenkään elintapojen kanssa! Ylioppilastoverit — niitä täytyi sittekin kunnioittaa. Heillä oli terve ymmärrys todellisuuden suhteen... osasivat ainakin ottaa elämänsä täydestä...

5.

Kustavi Nordström ei löytänyt mitään hyvää nykyisestä yhteiskuntajärjestelmästä. Kaikissa sen toiminnoissa oli kätkeytyä sivutarkoituksia, ovela juoni. Rehellisyys oli keino, jolla rehellinen petti epärehellistä, uskonnollisuus koukku, jolla oli hyvä kansanmerestä kalastaa etuja itselleen. Oli turhaa etsiä muita selityksiä kapitalistiselle toiminnalle. Kaikki porvarilliset hyveet olivat pelkkiä verhoja, joiden takana tehtiin oman edun suunnitelmia. Oikeudellisuus! Pennin varkaita varten pitää yhteiskunta yllä mahtavaa poliisilaitosta ja vankiloita, jotta kansa katsoisi silmänsä sokeiksi oikeuden voimaan ja unohtaisi, että järjestelmä itse on suurin rikollinen. Nyt kuitenkin ovat kansan enemmistön silmät auenneet. Petetyt joukot heristelevät korviaan, ja sitten...

Ja sitten — toisti Olavi ajatuksissaan, välttämättä kiinnittämästä huomiota omituiseen, kuivan känisevään, kirjaimaiseen sivusointuun Nordströmin puheissa — sitten! Hänen sieluunsa kuvasteli sunnuntai-ilta maalla. Väki lojuu pihanurmikolla, juroilmeinen, kookas, arka renki tavailee punakantisesta kirjasta uutta oppia, uutta maailmankatsomusta... Kissa-Eedla kulkee maailmanran-

toja pilkattuna ja häväistynä . . . Uusi aika . . . Jylhän kartanon pihamaalla kasvaa ruusupensaita, pihlajia ja tuomia. Ihmiset ovat ihmisiä, miehet miehiä — on kadonnut kauhistus ja tuska. Onni, kauneus ja rauha vallitsee. Ihmiset menevät töihinsä iloisina, palaavat tyytyväisinä. Suuri, ihmeellinen on uuden ajan nouseva voima! Se lupasi katkaista tuhatleukaiselta, itseänsä kalvavalta hirviöltä sen hampaat, taltuttaa elämän pedolta sen ulvovan luonteen.

Sellaisia uuden ajan rakentajia oli eno, sellaisia miehekkäitä miehiä, Kallen ja Maahin Jalmarin tapaisia — vakuutteli Olavi itselleen. Vahingossakaan hän ei myöntänyt, että hän vakuutteli sitä melkoista voimakkaammin kuin oli tarpeen pelkäksi tosiasian toteamiseksi. Hän ei halunnut itselleen tunnustaa, että hänen uudelleen virinneessä mielenkiinnossaan enoa kohtaan kulki aatteellisten harrastusten alla pohjavirta älytöntä halua saada tavata tyttöä, joka oli hänelle ilkkunut.

Siitä hän ei ollut tietävinään. Sillä se olisi ollut surkeata.

Ilmankin oli elämä käynyt niin monimutkaiseksi, että sitä oli vaikea hallita ja sille mitään varmaa suuntaa määrätä. Yliopistossa hän tutki vanhoja ajattelijointa — tutki kiihkeästi, pysyäkseen edes jonkunlaisessa edeltäpäin harkitussa juonessa. Tavattomalla vauhdilla niiden rautaiset kourat velloivat aivoja. Nordströmin luona hän eläytyi nykyisen ajan oppeihin, jotka Olavin sielunelämän läpi kulkiessaan virittyivät hänen syvimpien, sopu-

suhtaisuutta kaipaavien vaistojensa soitoksi. Tovereis-
saan hän tapasi miehiä, joiden ajatusjuoksu liiteli tieteen
pyhäköstä lähimpään virkapaikkaan. Ja vihdoin äiti. Pos-
ttilojen avulla äiti häntä ohjasi ikuisen elämän ikikau-
kasiin päämääriin. —

Rouva Kaislasessa oli mielenmuutos saavuttanut vii-
meistellyn valmiutensa. Tyyten olivat kadonneet kaikki
entisen nöyrän turvattomuuden jätteet. Mutta hänen
herännyt tahdonvoimansa ei kohdistunut maallisiin —
niihin hän tuskin kajosi. Ikuisuudessa liikkui koko hänen
toimintansa. Taivaasta hän puhui, sen riemuista hän
hyräili, sinne pääsyä hartaasti toivoi. Ja kadotuksen
tulialtoja, jotka nielevät uskottomat, sen hirmuisia tus-
kia ja vaivoja hän yhtenäen miehelleen ja pojalleen
kuvaili.

Herra Kaislanen piti sitä turhana lörpötyksenä. Kun
ihminen on tarmokas, säästävä ja rehellinen, eikä elä
yllellisyydessä ja hekumassa, vaan pysyy kohtuudessa
ja sydämen yksinkertaisuudessa, niin hän pääsee taivaa-
seen, olihan se selvää kuin päivä.

Se oli sitä tavallista suruttomuuden puhetta. — Herä-
tyksen saatuaan oli rouva Kaislanen alkanut nähdä, että
tämä maailma, jonka kauneutta hän ennen niin ihaili,
oli saatanan temmellyskenttä, jossa maailmanlasten veri-
virrat viimeisinä päivinä tulvehtivat. Lävitse kauhujen
johdatti Karitsa sitä pientä laumaa, johon hänkin kuin
kekäle tulesta oli temmattu, uutta Jerusalemiä kohden.
Itkun, tuskan ja kirousten lävitse he riemuiten vaelsivat

taivaallista kotimaata kohden. Mutta hänen ilonsa ei ollut täydellistä. Hänen sielunsa oli tuskan ja ahdistuksen vallassa puolison ja lapsen tähden.

Olavi koetti hellävaroen johtaa äitiä pois näistä synkistä kuvitelmista. Keskellä henkisen elämän räikeätä moninaisuutta oli äidin uskossa yksinkertaista ja ylevää suuruutta, joka teki rauhoittavan vaikutuksen. Äiti suuntasi vaellustaan suuria todellisuuksia, kuolemaa ja ikuisuutta silmällä pitäen — ja siinä yhteydessä vaikutti äärettömän tuskaiselta hänen tolkuttoman järjetön ja synkkä ajatusjuoksunsa. Uskovaisen kannalle asettuen koetti Olavi puhua Jumalan rakkaudesta ja todistella, että kun ihminen, Jumalan luomus, on kaikkensa — niin hyvän kuin pahankin — luojaltaan saanut, niin on sula mahdottomuus, että Jumala hävittäisi hänet, oman itsensä osan.

— Mitä se nyt sitä hävittäisi, — säesti isä; — mikä on, se on, ja pysyy. Kun vain yksinkertaisesti uskoo, eikä tee vääryyttä, niin . . .

— Siinäpä se! Ihminen ei voi olla vääryyttä tekevä.

— Jaa etteikö voi?

— Ei! Sinullakin, Kaarle, on paljon laiminlyömissiä.

— Minulla! Ja mitä ne ovat, saanko kysyä?

— Sinä itse tiedät. — Äidin ääni oli ankaran vakava.

Isä ponnahti pystyyn ja pauhasi:

— Olet ristitty, muka, pelastettu, puhdistettu muka, etkä tunne Jumalan ensimmäistä käskyä, jossa sanotaan,

että vaimon tulee olla miehelleen alamainen, nöyrä ja kuuliainen kaikessa!

— Meidän tulee totella enemmän Jumalaa kuin ihmisiä.

— Jumalaa! Jumala se itse niin sanookin ja lisää, että nainen vaietkoon seurakunnassa! Jos olet olevinasi ristitty, niin seuraa Saaran esimerkkiä . . . Tiedätkö sinä, millainen vaimo Saara oli, sano, tiedätkö sinä sitä?

Uskonnollisissa väittelyissä herra Kaislanen aina pääsi voitolle. Mutta se ei äidistä tuntunut niinkään toivottomalta kuin Olavin tyyni järkeily. Poika-parka oli saanut maailman viisautta, joka verhosi silmät syvemmin kuin isän pintapuolinen kiivaus.

Ja äidin silmiin tuli, milloin hän lapsensa kanssa hengellisistä asioista keskusteli, niin syvä surumielisyys, että Olavi tehdäkseen äiti-rukalle mieliksi joskus seurasi häntä kirkkoon ja uskovaisten seuroihin.

Oli kirkas talviaamu joulun aikaan, ja kaduilla vallitsi hiljaisuus. Huurretta katoilla, seinillä, sähkölangoilla, kimmeltäen sitä leijaili kuulaassa, pilvettömässä ilmassa. Kaikkialla valkoista ja puhdasta.

Tuntui kevyeltä kuin ennen lapsena näin kulkea äidin rinnalla. Tekipä mieli tarttua hänen käteensä . . .

Heidän edellään kävellä köpitti vanha eukko keppiinsä nojaten, iso virsikirja kädessä. Rouva Kaislanen hiljensi kulkuaan.

— Näetkö sinä mitään? — hän Olavilta kysyi. Tämä

katseli ympärilleen. — Et, et näy huomaavan. Jumala ei ole aukaissut silmiäsi.

— Näetkö sinä siis jotakin erikoista, äiti?

— Näen. Minä näen ihmisen kohtalon.

— Kohtalon?

— Niin. Tuossa se on ilmielävänä edessämme, sinun, minun, kaikkien kohtalo. Tuo olet sinä! Et voi tuota kiertää. Ei rikkaus, ei viisaus, ei valta eikä voima voi estää lihan katoavaisuutta. Nuoret kulkevat kaula kenossa, silmissä turhuuden loiste, kohti kadotustaan. He eivät tiedä matkansa määrää. Jos Jumala avaisi heidän silmänsä, niin he kauhistuisivat ja alkaisivat etsiä iäistä nuoruutta. He eivät tomumajaansa koristelisi, eivätkä sammuvilla silmillään keimailisi . . . Vanhuus ja kuolema, siinä osasi, ihminen.

Eukko pysähtyi kadun kulmassa, ennenkuin uskalsi mennä ylitse. Olavi näki hänen kasvonsa. Eukon pienet, sameriaat silmät olivat syvissä, tummissa kuopissa pään sisällä, leuka ja nenä tavoittelivat toisiaan, ja kurttuisiin kasvoihin oli kalma lyönyt leimansa.

Oliko siellä takana sielu? Vai lekuttiko vaivainen elontuikka viimeisiä kurjia hetkiään — kurjia toivottoman viimeisyytensä vuoksi ja vielä kurjempia, jos niissä hehkui lohduton jatkumisen into . . . Mitähän oikeastaan oli elämä, joka niin kaunein lupauksin tähtää tulevaisuuteen, ja johtaa tuohon . . . He olivat saapuneet rukoushuoneen kohdalle ja menivät sisään.

Äiti painoi päänsä penkkiin ja rukoili kauan. Olavi

oli aikeissa tehdä samoin, painaa päänsä alas ja miettiä, miettiä . . . kun puhujalavalle nousi nuori, mustiin puettu mies. Samps! Olavi joutui omituisen hämmästyksen valtaan nähdessään saarnaajan, jonka kanssa hän joskus oli ollut kokonaan toisenlaisissa menoissa. Mutta mies oli nyt kuin toinen olento. Sileäksi kammattu, kiiltävä. Hän seisoivatovinvaiti ja katseli hurskain ilmein seurakuntaa . . . kunnes Olavi iski hänelle silmää niinkuin huijarien on tapana markkinoilla. Samps ummisti silmänsä ja pani kätensä ristiin. Rukoilkaamme!

Hänen otsalleen ilmestyi kurttuja, suun ympärille jännittyneitä poimuja. Rukoillessaan oli hän kalpea, karsineen näköinen. Mutta rukouksen loputtua muuttui hänen muotonsa. Otsa aivan kuin kirkastui, poimut suun ympärillä muodostuivat muokkaamattoman makeaksi hymyksi.

Hän alkoi selittää synnin tuhoisia seurauksia. Varovaisesti, niin että vain Olavi asiantuntijana sen käsitti, hän teki viittauksia omaan entisyyteensä, ottaen sieltä esimerkkejä ihmisheikkouksille ja pahan vallalle. Kävi yhtäkkiä totiseksi, sulki silmänsä ja jyräytti: mutta Jumalan armo ja rakkaus on rajaton!

Samps oli samalla kertaa vastenmielinen ja sääliittävä ilmiö. Sääliittävä ennen kaikkea. Kun silmät kerran vaipevat syvälle kuoppiinsa, ja nenä ja leuka tavoittelevat toisiaan, ja kalma painaa leimansa kasvoihin . . . Turhuus, turhuus, soivat salin perällä pienet urut. Seurakunta yhtyi hartaana virteen, mutta Olavi painoi päänsä alas. Turhaa, turhaa, soi hänen sielunsa sävel. Miksi

tätä pientä rihkamaa suuressa, kauniissa maailmassa? Sydäntä ahdisti polttava ikävä.

Jälleen oli Sampsä alkanut puhua. Kasvot makeilevina, ääni teennäisen kyynelherkkänä selitti nuori mies Jumalan rakkautta kuulijoilleen, joista useimmat olivat iäkkäitä, kovaa kokeneita ihmisiä. Hänen sanansa tulivat sujuvina, liukkaina, kuten aina sellaisen, jolla ei ole kokemusta esittämästään asiasta. Olavia hävetti Sampsan puolesta, mutta seurakunta kuunteli vakavana.

— Se on ihana nuorukainen, — puheli äiti kotimatalla, — niin nuori ja kaunis, mies, jolle maailma kaikine riemuineen on avoinna . . . ja kuitenkin on hän osannut parhaan osan valita . . .

Kotona oli harvinainen vieras — Kustavi Nordström. Hän näytti olevan mitä parhaassa sovussa isän kanssa, sillä tämä istui keinutuolissa piippua polttaen, kuten hänen tapansa oli hyvällä tuulella ollessaan.

— Heh, tämä Anna on sen jälkeen kun viimeksi meillä kävit tullut uskovaiseksi, — ilmoitti herra Kaislanen osotellen peukalolla rouvaansa. Tämä huokasi syvään. — Se kuuluu oikeastaan niihin hihhuleihin, vaikka käy se muissakin kirkoissa.

— Se on oikein, — eno suojelevasti virkkoi.

Hiljaisuus.

— Sinä, Kustavi-parka, tuskin tiedät mikä on oikein, mikä väärin. — Äiti oli hyvin surullinen.

Kustavi hymyili.

— Olet oikeassa, tavallasi, — hän kotvan kuluttua myönsi, ja jatkoi Olaviin katsoen:

— Oikeutta lienee vaikea muuten määritellä kuin asettamalla itsensä sen ja vääryyden väliin. Jos toinen ihminen suhtautuu minuun niin, että se tuottaa harmia, tekee hän vääryyttä *minulle*. Jos taas kaksi merihädässä olevaa ihmistä kamppailee samasta pelastusrenkaasta, tekevät he kumpikin vääryyttä toisilleen. Se, jonka käsi ensin irtaantui, teki jällellejäänneelle oikeutta. Eikö niin?

— Ei maar, ei se sentään niin ole . . . yritti herra Kaislanen.

— Annapas olla, — keskeytti Nordström odottaen Olavin vastausta.

Mutta Olavi oli vaiti. Hänen äitinsä istui sohvan kulmassa kalpeana ja surullisena. Isän ja enon keskustelu oli raakaa ja karkeata.

— Suu luo sanoja, virkkoi vihdoin äiti, ja hänen äänensään oli odottamatonta pontta ja ryhtiä, — mutta sanat ovat kuin tuhka tuulessa, sillä kerran tulee hetki, joka elämän merellä kamppailijoille näyttää, että taistelu pelastusrenkaista on ollut turhaa.

Säädyllisyyden nimessä olisi enon jo pitänyt jättää asia sikseen, mutta sitä hän ei tehnyt, vaan jatkoi:

— Pitääkö siis ihmisen painua pohjaan, tehdäkseen oikein?

— Pitää, — kuului vastaus, — pitää sovussa ja rakkaudessa vaipua syvyyteen, jotta Jumala itse saa pelastaa. Sillä vaikka ihminen miten ponnistelisi, niin hän

vajoa . . . syvyys hänet nielee ! Iäisyyden merellä kestää vain iäisyyden pursi. Joka sitä ei ole rakentanut, hän hukkuu.

— Mutta kuule, sisko hyvä, miten voi ajallisen meren vaeltaja iäisyyden meren mukaista venettä veistää ? Jos rakennelma, joka täällä katsotaan oivalliseksi, ei siellä kelpaa mihinkään ? Olettakaamme esimerkiksi, että muovailemme selkäämme siivet, mutta siellä ei lainkaan lennetä . . . Liitelemme sitten iäisyyden siivet selässä ja lentelyn haluisina . . . Tai harjoittelemmekin täällä uutta veisua, mutta siellä ei lainkaan lauleta. Astumme Sioniin hoilaten . . .

Isä nauroi makeasti.

— No aivan kuin minun suullani sanottu . . . että hoilaten ! . . . Sinä, Kustavi, olet viisaampi kuin miltä näyttät . . . Vai että siivet selässä, hoilaten, heh-heh-heh. Kuulitko, Anna, hoilaten . . . Se oli aivan prikulleen sanottu.

— Kyllä, — yhtyi nyt Olavi, — kyllä se oli hyvin sanottu, mutta olisi se voinut jäädä sanomattakin.

— Niin olisikin, — myönsi eno, — mutta seisovien *vakaumuksien kunnioittaminen* on tietämättömyyden, taikauskon ja yhteiskuntamoraalin vankin tuki. — Hän katsoi merkitsevästi Olaviin, ja tämän mieleen johtui Sampsu, loinen, joka likaisena ja viekkaana tunkeutuu siihen, missä ihmisen ajatus korkeintansa tavoittelee.

— Yhteiskunta on *hyvä*, — painosti vuorostaan herra Kaislanen.

6.

Kahvila oli täynnä väkeä. Olavi istui muutamien tovereittensa kanssa erään seinimmäisen pöydän ääressä kuluttamassa kahden iltaluennon välistä aikaa. Hän oli katsellut ihmisiä, sillä sellainen on tapa helsinkiläisissä kahviloissa. Aina kun uusi vieras ilmestyy, tähystelevät häntä kaikki kuin ihmettä, seuraavat hänen liikkeitään, pitävät tarkoin silmällä mitä hän tilaa. Tämä puolestaan tekee ensin yleissilmäyksen ja alkaa sitten tähystää lähinnä istuvia. Jokainen tietää olevansa huomion alaisena, ja siitä johtuu, että koko yleisö on samalla kertaa katselija ja särmäisen sujuva ja kömpelön vapaa näyttelijä.

Muuan nuori, kaunis tarjoilijatar oli herättänyt Olavin toverien huomiota. He olivat tyyten tarkastaneet kaikki lähistössä olijat, saamatta mitään hupaista puheenaihetta, kun tarjoilijatar ilmestyi näyttämölle. Heidän katseittensa vaikutuksesta hän tuli pöydän luo ja kysyi, olivatko herrat kutsuneet häntä. Eivät herrat heti vastanneet. He tarkastelivat ensin. Katseet kulkivat rinnoille, kaulaan, kasvoihin, hiuksiin ja pysähtyivät kauniisti kaareileviin huuliin tai tummiin silmäkulmiin. Tytön hymy muuttui pilkalliseksi, ja kehenkään katsomatta hän vastasi omaan kysymykseensä: eikö — ja aikoi poistua.

— Pst, hei, neiti, kuulkaa, olkaa hyvä ja odottakaa. Hän lähestyi jälleen. Kasvot olivat kylmän viralliset.

— Mitä? Otammeko vielä jotain?

— Minä puolestani en mistään välitä.

— Otetaan hitossa jotain . . . Neiti, onko teillä . . . no, sano sinä, Kaislanen.

— Olisiko neiti hyvä ja toisi annokset wienerleipää ja — maitoa, — hän pyysi.

Tyttö loi häneen kiitollisen katseen ja poistui. Hän oli vielä kuuleman päässä, kun herrat rähähtivät nauruun.

— Näittekö pojat, miten Kaislanen . . .

— Huomasitteko tytön silmäpeliä?

Siitä riitti naurua ja sukkeluuksia, kunnes vakavin joukosta otti kauniin kahvilatyttö lähemmän arvioimisen alaiseksi. Ensin tietysti tuli kysymykseen kasvot ja vartalo. Kysymystä pohdittiin ja siitä väiteltiin perusteellisesti aina Milon Venusta myöten — taidetta tuntevaa väkeä. Sen jälkeen ehti asian fysiologinen puoli esille. Mistä esimerkiksi johtui mustat renkaat, jotka olivat tytön silmien ympärillä, ja raukea katse? Väsymyksestäkö? . . . Ääh, . . . hm — nyökättiin, iskettiin silmää, pistettiin tupakaksi . . . Ja samoista syistä epävarma, hermostunut käytös. Entä ilmeet ja teennäinen, somuutta vailla oleva ylpeys . . . kaiken sen voi käsittää samoilta selitysperusteilta. Monipuolisen, tarkan ja yksityiskohtaisen arvostelun tulokset eivät olleet yleisöä palvelevalle neitoselle edulliset.

— Millainen hänen oikeastaan pitäisi olla? — kysyi Olavi.

Naurua.

— Kyllä hän meille sellaisenaankin kelpaa, mutta entä sinulle? Sinähän sitä... Mutta saamari, pojat... näetkö?

Kahvilaan oli tullut kaksi ulkomaalaisen näköistä heraa ja huomiota herättävästi pukeutunut, erityisen kauris neiti.

— Katso ihmeessä, — vieressä istuva toveri työnsi Olavia kylkeen. — Näetkö?

Se oli Alma.

Tyttö puheli vilkkaasti seuralaisilleen, jotka ihastuneina ja ilman syrjäilmeitä seurustelivat hänen kanssaan.

— Ne ovat rohkeita miehiä, nuo.

— Sellaisia ovat kaikki ulkomaalaiset. He ovat totuneet suurempiin oloihin kuin me.

— Meillä ollaan todellakin liian pikkumaisia, — tiesi kolmas ylioppilaista; — meillä tähystellään, mittaillaan, supistaan ja pidetään sen seitsemän touhua toisista ihmisistä. Minua ihan etoo.

— Ei sitä niinkään voi sanoa, — virkkoi vanhin joukosta. — Tuskin meillä on toisin kuin muuallakaan. En luulisi noidenkaan herrojen uskaltavan omassa kaupungissaan esiintyä — lutkan seurassa.

— Tuskin siellä sentään moisia nimityksiä käytetään, — huomautti Olavi. — Solvaavat sanat ovat ominaisia pienille oloille ja — maalaisille.

Närkästynyt vaitiolo.

— Sano, Kaislanen, miten meidän, joiden ei sovi käyttää kansanomaisia nimityksiä huonomaineisista naisista,

olisi heitä nimitettävä? Minun nyt käyttämäni sana tunnetaan liian papilliselta.

— Voimme olla nimittelemättä.

— Miten? Kun tulee kysymys... ja niistähän nykyisin keskustellaan parhaissakin seuroissa...

— Naisemme ovat antaneet heille nimen: langennut, — tiesi eräs.

— Se kuulostaa miehen suussa lapsekkaalta.

Oli jälleen saatu keskustelun aihe. Kevytmielinen, kevytsieluinen... Tutkittiin kevyt-sanaa puolelta ja toiselta ja kaikissa yhteyksissä. Kukkanen on kevyt, perho liitelee kevyesti, sydän, mieli keventyy... kevytmielinen, se kuvaa ajattelemattomuutta, huikentelevaisuutta pikemminkin kuin... kuin irstaisuutta.

Herrojen keksiessä uutta sanaa suomenkieleen, Olavi katseli tyttöä. Kieli tuntui hänestäkin hyvin kankealta ja vaikealta...

Sillä mikä sana kuvaisi ilmiötä, joka on kaunis kuin kesäpäivä... jonka olemus on pelkkää suloa, silmät kirkkaat, hehkuvat, — sielua, syvyyttä? Sen ominaisuuksia? Keskellä ihmisvilinää, kupprien kilinää, nuori mietiskelijä vaipui ajatustensa valtaan.

Elämä, se joka kuohuu kuin valfameri, missä pisarat pärskyvät rantakiviin... elämän synkät Kalmankalliot, joiden huipuilta sielut syöksyvät syvyyksiin... Nimitys. Nimi raivon kohinalle, sävel atomien liikunnalle, herjaus tuskien ilmenneelle muodolle...

— Kaislanen!

— Kaislasella on omituinen tapa vaipua ihan kuin horrokseen keskellä vilkkaintakin keskustelua. Oletteko huomanneet?

— Mistähän se johtuu?

— Se johtuu siitä, mitä suomenkielellä sanotaan ominaisuudeksi, — vastasi Olavi kuivasti ja katsoi kelloaan, Oli jo aika lähteä.

Heidän poistuessaan hän jättäytyi viimeiseksi. Sivuttaessaan tytön hän silmäsi tätä. Heidän katseensa kohtasivat toisensa, ja Olavi tunsi pistoksen sydämessään.

Pistoksen, joka sai hänet raivoon. Luento oli suunnattoman pitkä ja kuiva. Salin ilma tukahduttavan kuuma.

Kotona hän sulkeutui huoneeseensa ja alkoi kuin vihan tiestä lukea. Mutta kaikista ponnistuksista huolimatta hän ei voinut syventyä, tuskin tiesi mitä luki. Oliko hän hullu — ihastunut ehkä, rakastunut?

Täytyi nauraa, hohottaa.

Eihän toki? Ei hän ole edes mieltynyt.

Häntä vaivaa vain hänen inhoittava säälinsä . . . hän säälii surkuteltavaa olentoa . . .

Sääli olentoa, joka on niin kaunis. Hipiä hieno, ehjä, hiukset pehmeät, silmät kirkkaan ilmehikkäät . . . Nytkin . . . Olavi heitti kirjansa permantoon. Nytkin, tänä iltana, yönä . . . s—na!

Joku kosketti ovea.

— Kuka siellä?

— Minä.

Se oli äiti.

— Mikä sinun on, lapseni? — äiti katsoi hellästi silmiin; — kävelet kuin isäsi silloin, kun hän on rauhaton.

— Ei mikään, ei mikään. Taidan vain olla hiukan väsynyt.

— — —

— Olavi, älä koeta pettää äidin silmiä! . . . Sano, mikä sinua vaivaa? Miksi olet rauhaton?

Olavi veti raskaan lepotuolin lähemmäksi pöytää.

— Istuhan, äiti, niin juttelemme.

— Sinä et kuitenkaan tahdo ymmärtää minua, — virkkoi äiti.

— Minäkö!

— Sinä. Maailmassa on niin paljon asioita ja niin monenlaisia ihmisiä, jotka kiinnittävät mieltäsi.

Olavi istui pöytänsä ääressä. Nojaten päätään kätänsä vasten oli hän syventynyt äidin omituisen surumielisten silmien katselemiseen.

— Mutta tiedäthän, lapseni, että katoavainen ei voi pysyväistä tyydyttää. Tunnethan joskus ikäänkuin ikävää ja kaipausta, jonka syytä et voi selittää?

Olavi nyökkäsi myönnytykseksi, irroittamatta katsetaan äidin kasvoista.

— Se on Jumalan kaipausta, jota silloin tunnet.

— Niin . . .

— Niin, Olavi. Jumalan ääni ei vaikene ihmissielussa.

— — —

Illallispöydässä isä nauraen kertoi ystävästään, räätäli Forsista, joka oli vedättänyt itseään nenästä osakeasioissa.

— Olisi kysynyt minulta ensin, ennenkuin antautui vieraille aloille, niin heti olisin sanonut, miten käy. Heh, mutta antaapa miehen omin päin puskea osakkaaksi epävarmaan taloon . . . Muka ettei enää tarvitse rikastuttaa talonisäntiä, heh-heh. Tämä muka viisas mies, joka lukee kaiken maailman lehdet . . . puolueeton muka, antautuu uusille urille, kuuntelee näitä uuden ajan liikemiehköjä, jotka veivaavat juoniaan kuin italialainen posetiivä. Heh! Sanoin, heh, Forsille, että sait mitä pyysit . . . että mikset pysynyt pöydälläsi ja ottanut osaasi neulasta . . . kullakin, hyvä mies, sanoin, on omat lahjansa, yksi harsii kokoon housut, toinen rakentaa talon . . . Voi vietävä, miten minä nauroin!

— Luulitko oikein tehneesi, nauraessasi lähimäisesi vahingolle? Mitä sanoisit, jos . . .

— Häh, mitäkö sanoisin, jos joku *minulle* nauraisi? Naurakoon! Jos *minä* pistän pienen penninkin epävarmihin yrityksiin, niin itse nauran itselleni, niin että repeän.

— Koko sinun elämäsi, Kaarle rakas, sinun kallis sielusi ja ruumiisi ovat epävarmoissa . . .

— Vai niin! . . . Vai niin ovat asiat, että päineni sorkkineni olen huut' helvetissä, heh! . . . Muuan vanha mies minun kotipuolessani sanoi, että sokea hevonen ja jumalinen akka näkevät vain pimeätä. Se oli prikulleen sanottu.

— Isä! — Olavi loi häneen moittivan katseen.

— No taivas! Joko sinäkin alat eijailla, miehinen mies ja ylioppilas! Jo otti minut ohranen, — mihin minä joudukaan, vaimo vatvoo syntiä kuin taikinaa ja poika leipoo mukana!

Olavi oli tottunut isäänsä, mutta tällä kertaa hän ärtyi. Koko maailma oli täynnä hyppelehtiviä paholaisia. Hän nousi kiivaasti pöydästä, tyrkkäsi tuolia ja poistui omaan huoneeseensa. Hän vihasi.

Vihasi isää, enoa, koko maailmaa.

Hänen isänsä oli raaka, sydämetön, ammatiltaan kapitalisti ja luonteeltaan verenimijä, — ja eno oli kurja ilotyttöjen, jätkien, siipirikkojen vintiöiden suosija . . .

Vihdoin, kun suuttumus oli saanut puskeutua mitä mieltömimpään raivoon, hän tyyntyi, riisuutui ja meni vaihteen vuoksi levolle.

Uni ei tullut, ja kiihkeät ajatukset alkoivat jälleen melastaa . . . Ylioppilastoverit ovat muka ahdasmielisiä . . . Viisaita miehiä! Hän yksin on mieletön. Sääli . . . hah, haa! Aatteellisuus, periaatteet . . . Pelkkää sanahelinää! Tietysti heittiöt ovat heittiöitä ja lutkat katuharavia . . . eikä niitä voinut siivo ihminen muutoin kuin tikulla koskettaa . . .

Oli mahdotonta teeskennellä lepoa, kun mieli raivosi ja kuvitteet kiemurtelivat kuin myrkkysiset madot. Hän nousi vuoteeltaan, pukeutui kiireesti ja lähti ulos.

Ulkoilma tynnytti, mieli rauhoittui rauhoittumistaan. Se oli kuin lammikko, missä myrsky on äsken riehu-

nut ja pohjamuta vielä kelluu veden kalvossa. Iletys, häpeän tunne kellui hänen sielunsa pinnalla. Miksi oli hän riehunut, mitä ja ketä vastaan? Eihän kukaan ollut hänelle mitään paha tehnyt.

Hän koetti selitellä itseänsä itselleen, arvioida, tutkia tunteitaan ja mielialojansa. Mutta tutkija sekaantui tutkittavaan, ja tulos jäi epäselväksi ja hämäräksi.

Kirkkailta kaduilta hän painui himmeämmille, niiltä yhä pimeämmille, joutui vihdoinkin hautausmaan harmaan aidan luokse. Siinä hän seisoivatovin hiljaa, antaen pyhän vakavuuden valella mieltään. Mutta rauhan maasta kohou-
tui kummia kuvia, kuoleman ikityyniä varjoja. Hän kääntyi ja pakeni elävien turviin.

Kadun kulmassa oli ajuri. Hevonen pää alas painu-
neena, korvat lerpallaan — toivottomuuden ja elämän synkkyyden kuva. Mies heitti käsiään ristiin rastiin rin-
nuksilleen, lämmintä saadakseen, ja vihelteli jotain mars-
sia. Muuten oli katu tyhjä.

Olavin saavuttua kohdalle ajuri läiskäytti ohjaksia ja
kääntyi vaistomaisesti aukaisemaan rekipeitettä, mutta
veti samassa kätensä takaisin ja huudahti iloisesti:

— Hyvää iltaa.

— Hyvän aika! Sinäkö, Kalle?

— Minä se olen.

— Sinä olet siis Helsingissä?

— Tottakai uskotte, kun jo toisen kerran näette...
hi-hi-hi! — hän iski merkitsevästi silmää; — vaikka tai-
sitte silloin nähdä pelkkiä pikku-ukkoja.

Olavi punastui.

— Eiks' sovi tulla rekeen?

— Samahan tuo.

— Mi-his ajetaan? — kysyi Kalle ovelasti.

Kyydittävä sanoi osoitteensa.

— Kotia siis! — huudahti ajuri hämmästyneenä, niinkuin ei Olavilla olisi muuta tointa ollutkaan kuin kulkea yöllisissä paikoissa. — Eihän kello vielä ole kahtatoistaakaan! — Hevonen jo ravasi täyttä vauhtia. — Mutta kyllä te *silloin* olitte kännissä...

— Joko olet kauankin ollut Helsingissä? — kysyi Olavi.

— Johan minä... Mutta kyllä te silloin olitte niin täysi, että... Mutta viime yönä minä vein erästä, joka, senkin sika, sottasi rekeni, niin että sain sitä puoli päivää siivota...

— Sinä siis olet jo niin perehtynyt Helsinkiin, — keskeytti Olavi, — että tunnet kadut ja paikat.

— Pian minä tähän kaupunkiin tutustuin, — kehui Kalle, — ei siihen kulunut kuin kaksi viikkoa, jos sitäkään... Sottasi, raato, istuimen ja pohjan...

— Entä mitä sinne maalle kuuluu? Vieläkö kartanon vanhukset elävät?

— Vaari kuoli jo, mutta muorista ei pirukaan huoli.

— Entä Antti?

— Se nai.

Kotvan kuluttua jatkoi Kalle:

— Kaikkein pahimmat olivat puhdistaa alavällyt...

Isäntäkin jo sanoi, että olisit heittänyt sen . . . herraa meinaten . . . katuojaan . . . mutta ehtiikös niitä! Ker-
ran vain yökkäsee ja silloin on kaikki myöhäistä . . .
Ja kuka sen osaa arvata, miten täysi mikin kulloinkin
on . . . Tpruu!

7.

— Nykyinen yhteiskunta on muodostunut pelkästään
eläimellisten vaistojen toiminnasta, — haastoi maisteri.
— Mikään inhimillinen järki ei olisi voinut johtaa sitä
niin harhaan.

Ja hän alkoi laajasti kuvailla nykyisessä yhteiskun-
nassa vallitsevaa typeryyttä Nordströmille, Olaville ja
nuorelle taiteilijalle. Hänen mielestään ei mikään ollut
kohdallaan. Tieteen totuudet eivät pääse leviämään,
eikä sen luoma maailmankäsitys vaikuttamaan, kun sen
edustajat rahan painostamina vaikenivat, tai muodoste-
levat sanansa kansantajuisuuden nimessä totuudesta poik-
keaviksi. Taide pitää silmällä rikkaan nousukkaan ais-
tia, ja kirjallisuuden velvollisuutena on ilmituoda val-
heita uskottavassa muodossa. Jo lapsena kiskotaan ih-
misestä pois jokainen itsenäisyyden itu ja hänet puris-
tetaan mitä sieluttomimpiin yleiskaavoihin. Ajatus tukah-
dutetaan, ja niiden sijalle ahdetaan iänikuisia lainalau-
seita.

— Olette aivan oikeassa, — ihastui taiteilija, — minulla
on siitä kokemusta. Minun tauluni eivät kelpaa näyt-

telyyn. Miksei? Ovatko ne niin huonoja? On siellä huonompiakin. Ei, vaan siksi, että ne ovat omintakeisia. Ei saisi maalata niin ja niin, vaan toisin. Mutta sitä en *minä* tee! Olen ja pysyn omana itsenäni!

— Se on oikein, — virkkoi Nordström suojelevasti, kuin ohimennen taiteilijalle. — Mutta teidän kanssanne, maisteri, uskallan olla eri mieltä. Iskee kirveensä pahasti kiveen, jos uskoo, että yhteiskuntajärjestelmä on tyyrien vaistojen synnyttämä. Ei se ole vaiston, vaan taiston luoma, ja järkeä siinä on tavattoman paljon.

— On, sanoi Olavi, — järkeä niin viljalti, ettei moni enää pelkältä järjen pakolta tiedä miksi ja mistä hän taistelee.

— Aivan oikein, — huudahti maisteri käsiään hykertäen, — aivan niin! Älyllinen ylimystö on muodostumassa, joka alkaa tajuta vaistotoiminnan järjettömyyden ja liittyä yhteen yhteiskunnan luonnonterveiden aineiden kanssa . . . Kuulkaa, herra Kaislanen, teidän pitää liittyä meidän perustamaamme lehteen!

— Oletteko perustaneet oman lehden? — kysyi Olavi harrastavasti.

— Aiomme perustaa, kunhan ehdimme tunnustella maaperää.

Joku kolkutti oveen.

— Kuka siellä?

— Alma.

Olavi säpsähti. Maisteri katsoi häneen merkitsevästi. Alma-neiti oli mitä hupaisimmalla tuulella, pyörähteli,

nauroi, nipisti maisteria nenästä, nykäisi Nordströmiä viiksestä, heitti taiteilijalle lentosuukon — mutta Olavia hän tervehti kylmän virallisesti.

— No, eikö herra Kaislanen saakaan osaansa? — kysyi maisteri.

— Ei, minun hyväni loppuivat kesken. — Tyttö heittäytyi sohvalle ja huudahti:

— Hyvä Jumala, miten täällä on kodikasta!

Olavi silmäili harmaata, ikävännäköistä huonetta. Täällä oli todellakin kodikasta. Täällä oli aatteen valoa, ihmisyypden lämpöä. Pieni, koditon nainen, jolle maailma keksii nimityksiä, tuntee täällä olevansa turvassa, johon ilkeydet ja raakuudet eivät ulotu. On suurta, on jaloa työskennellä sorrettujen puolesta! Täällä on todellakin kodikasta!

Tyttö on ummistanut silmänsä. Hän on niin kaunis ja puhdas . . . Se johtuu siitä, että hän on täällä. Missä käsitteet ovat kauniit, siellä teot puhdistuvat. Olavista tuntui suhteensa tähän ympäristöön eroamattomalta.

Alma kohotti päätänsä ja virkkoi väsyneesti:

— Mikä teihin on mennyt, kun istutte hiljaa kuin kirkossa? Jutelkaa jotain! Maisteri, te, pitäkää hiivatin ankara esitelmä typeryydestä, tai te, taiteilija, piirtäkää häväistyskuvia porvareista, sillä muutoin minä nukun ja alan uneksia olevani ankara siveyssiisar, joka heidän pelastusverkon maailman syntisille teille ja vedän sieltä iloisia tyttölapsia kuin muinoin Paavali kaloja. No, joko alatte!

— Ei se ollut Paavali, vaan Pietari, — huomautti taiteilija.

— Olkoon vaikka Juutas, mutta nyt teidän täytyy puhua jotain hyvin viisasta ja opettavaista. Keskustelkaa Jumalasta, papeista ja naisista! Te, Nordström, sanokaa, lieneekö naisella senkään vertaa älyä kuin kanalla?

— On sillä noin kukon verran.

— Niin paljon! Eihän nyt toki, — huudahti tyttö, ja löi käsiään yhteen.

— — —

Oli jo puoliyö, kun Alma tarttui taiteilijan käsivarteen ja sanoi:

— Te saatte kunnian saattaa minut kotiportille.

— Portille?

— Niin.

— Edemmäksi . . .

— Hävetkää!

— Hyvä. Minä häpeän, enkä tule.

He jäivät vielä kinastelemaan, kun Olavi lähti. Maisteri seurasi häntä.

Navakka tuuli puhalsi pyrypilviä pitkin katuja. Ihmiset kulkivat kumaraisina, kiireesti; ohitse juoksi täyttää laukkaa iso, ohutturkkinen vinttikoirra, kaiketi kotoaan karkuun päässeenä seuraten isäntänsä öisiä jälkiä.

Maisteri oli nostanut palttoon kauluksen ja kulki viluisena Olavin rinnalla. Hänen veltot kasvonsa olivat sinertävät ja katse kuin kauhistuneen.

— Tuo Alma-neiti . . . hän on omituinen sekoitus iloa ja surua, järkeä ja järjettömyyttä, — virkkoi Olavi.

— Niinkuin naiset yleensä. — Maisteri kiirehti askeleitaan.

— Teidän on lämmin, — hän hetken kuluttua huomautti, kun Olavi aukaisi palttoonsa.

— On. Minun on miltei aina liian lämmin.

— Vatsanne on kunnossa?

— On.

— Siitä se riippuu.

Vaellettiin ääneti eteenpäin. Mereen antavilla kaduilla oli ryöppy suunnaton.

— Tuo lehtiasia, — kuului maisterin kauluksen sisältä.

— Minusta se on välttämätön, — sai Olavi huudetuksi.

Maisteri kohotti päätänsä — pyry pieksi sinertäviä kasvoja täysin voimin.

— Meillä on paljon vastustajia, ja, ja . . . öh-öh, ellette pahastu, jätämme keskustelun tuonnemmaksi. Tämä pyry tunkeutuu keuhkoihin asti.

Olavin kodin portilla hän vielä kerran palasi asiaan.

— Niin, meillä on paljon vastustajia . . . Uskallanko toivoa teiltä myötätuntoa asialle?

Olavi puristi ojennettua kättä. Maisteri jatkoi yksin matkaansa. Hänen lyhyt, lihavahko ruumiinsa näytti turvattomalta armottoman ilman käsissä. Käynti oli epävarmaa, pehmeää, kengät lintassa, ja päätä suojaasi räns-

tynyt huopahattu, jota hän molemmin käsin piteli kado-
tessaan pyryyn. —

Muutamia päiviä tämän jälkeen kutsutti herra Kaisla-
nen poikansa työhuoneeseensa.

Moniin aikoihin ei Olavi ollut saanut sellaista kutsua,
ja hän tuli lapsuusaikaisten muistojen vaikutuksesta rau-
hattomaksi.

Vanhuksen otsa oli pahaenteisissä poimuissa, ja hän
katseli edessään seisovaa pitkää, leveäharteista miestä
samalla lailla kuin muinoin honteloa poikasta. Mutta
Olavi ei enää, kuten silloin, vapissut ja ujostellut. Hän
istahti, ojenteli jalkojaan ja kysyi rauhallisesti:

— No, isä-ukki, mitäs minulle nyt opetetaan?

Isä äimistyi moisesta menettelystä.

— Ala nyt vain, — kehoitti Olavi rohkaisevasti.

Se oli jo liikaa. Kaislanen heitti kädet selän taakse
ja lausui painokkaasti:

— Sinä luulet jo olevasi niin paljon ylempänä isääsi
arvossa, että katsot voivasi potkaista häntä nenään!

— Mutta, staarosti, mitä te nyt puhutte! Milloin
minä . . .

— Nyt juuri, tällä hetkellä, ja tässä *minun* huonees-
sani!

— No?

— Kun minä, isäsi, jota sinun tulisi olemassaolosi,
kasvatuksesi ja kaiken puolesta kiittää ja kunnioittaa,
kutsutan sinut luokseni, niin suvaitset sinä ottaa Nord-
strömin eleet ja kujeet.

— Minä en ainakaan ole ollut tietoisia niistä, — puolustautui Olavi.

— Siksipä sinun tuleekin visusti vartioida itseäsi. No, niin, asia, josta aion kanssasi puhua, on sängen vakavaa laatua . . . Hm, sen ei nyt sinänsä, tai sellaisenaan, miten sanoisin . . . Tuota, se aiheutuu eräästä seikasta, joka tapahtui tänään. Tänne tuli joku herra, joka esitelti itsensä maisteri — nimeä en muista — ja pyysitavata sinua.

— Entä sitten? — kysyi Olavi uteliaana.

— Sanoin, ettet ole kotona.

— Niin, ja sitten?

— Sitten, — matki isä. — Sitten ei sen enempää kuin että minä luulen miehen olevan niitä Nordströmin maiistereita.

— Kuinka niin?

— Hän on toinen muunnos — Nordström on yksi — niitä oppineita, joista ei mitään tule. So-so, älä ala tehdä vastaväitteitä, kyllä minä haljut tunnen, oli ne miltä alalta tahansa. En minä ole suotta vuosikana kymmentä vuotta ollut. Minä eroitan ihan tarkalleen herran ja herran. Ja tämä oli halju tykkänään — phtyi!

— Tätäkö asiaa isällä minulle oli?

— Minua ihmetyttää, mitä asiaa *sellaisella* voi sinulle olla.

— Ei ole koiraa karvoihin katsomista, isä hyvä, sillä . . .

— Opetatko sinä minua, — ärjäsi isä, ja hänen silmänsä sikristyivät. — *Minua!*

— En, — vastasi Olavi jäykästi, — mutta minä neuvon teitä panemaan portaistoon sakkotaulun: sellaisia ihmisiä, joiden ei ole onnistunut tai joilla ei ole ollut kyllin julkeutta rikastua, kielletään sakon uhalla . . .

Kaislasen kasvot muuttuivat sinertäviksi.

— Vai sellainen on ääni kellossa, — hän peloittavan tyynesti virkkoi. — Vai Nordströmin nuottia se Olavi Kaislanen piipittää.

Sitten hän kohotti rintaansa, katsoi tuikeasti poikaansa ja sanoi pontevasti:

— Minä olen *itse* se sakkotaulu, joka peloitan lurjukset nurkistani. Ymmärrätkö?

— Ymmärrän, — tuli kylmä vastaus.

V.

Alma.

1.

Soittokunta kajautteli säveleitään hämärtyvään kevät-iltaan. Lavaa ympäröi harras yleisö, nuoria, vanhoja, lapsia. Oi kevättä ilmassa, kevättä ja lämpöä, ja soittolla oli oma tehonsa. — Kadut tulvehtivat kävelijöitä.

Olavi oli hiljalleen solunut ihmisvirrassa, seisahdellut hetkisen soittolavan kohdalla ja oli jo aikeissa lähteä Kaivopuistoon katselemaan miltä meri näytti, kun torilta päin tuli vilkkain, tanssivin askelin nuori tyttö.

— Hyvää iltaa, herra Kaislanen.

— Iltaa, iltaa, Alma-neiti.

Tytöllä oli vaalea puku, vaaleat kengät ja hattu. Eikä maalia kasvoissa kuin nimeksi. Kenties hiukan ruskeata leukaperissä, hiukan punaa huulissa ja hyvin säästeliäästi tummaa silmien alla. Mutta silmien oma väri oli varmasti oikea, kun ne lämpiminä, tumman sinisinä loistivat hatun reunan alta. Hän hymyili arkaillen ja samalla kertaa kiehtoen . . . Hän oli sama ja kuitenkin erilainen kuin se tyttö, jonka hän oli tavannut yöllisessä ilo-

paikassa. Se oli raaka, tämä hieno, se julkea, tämä kaino.

Oli kevättä ilmassa ja ihmissydämissä... Nuoren miehen katse syöksyi syvälle tytön kirkkaiisiin silmiin.

— Olitteko menossa johonkin? — kysyi tyttö.

— Enpä juuri.

— No sittehän voimme huvitteleida yhdessä.

Hän lausui Olavin toivomuksen. Kuitenkin rypisti tämä kulmiaan.

He astelivat Kaivopuistoa kohden.

Olavi ei voinut käsittää, miksi tytön ehdotus tuntui pahalta. Eihän siinä mitään ollut... Sehän oli kuin ollakin piti.

Alma purskahti äkkiä nauramaan.

— No, mitä nyt?

— Muistatteko...

— Mitä?

— Sitä — tyttö nauroi, koko olento oli pelkkää naurua ja hän teki kädellään heittävän liikkeen — te olitte silloin niin hassun juhlallinen!

Olaviin matoi häpeä ja inho. Hän oli kuin lyöty. Hermot valittivat, sydän oli sairas, sillä tyttö oli todellakin liian raaka. — —

Alma oli äkkiä vaiennut kuin säikähtäen, eikä heillä ollut toisilleen mitään sanomista. Mutta sitten tyttö hypähti, tarttui käsivarteen ja sopersi:

— Katsokaas... ei se ole minun syyni...

Silmissä oli kuumeinen loiste.

— . . . Minun on täytynyt! Ymmärrätekö? Täytynyt! . . . Muistan — olin silloin pieni tyttönen — huoneen, jossa jää nousi seinää myöten katon rajaan asti . . . siellä oli kylmää kesälläkin, eikä aurinkoa koskaan . . . minä pelkään kylmää ja pimeää . . .

Hänen kasvonsa olivat kalpeat, omituisen kauniit, ja ääni värisi pidätettyä itkua. Mutta samassa hän ryhdistäysi, nauroi —

— En tiedä . . . minusta tuntuu joskus hauskalta puhua ikäviä asioita . . . Katsokaas, täytyy saada olla surullinen, niin ilo kelpaa . . . Mitä te minusta ajattelette?

Olavi katseli häntä tarkoin, tutkien, katseli kasvojen piirteitä, suuta, nenää, otsaa, ja katse pysähtyi ihaniin, nuoruutta säteileviin silmiin.

— Minusta on ihmeellistä, Alma, että sellaista voi olla . . . sellaista . . . Sitä nimittäin, että jos ihminen yleensä mitään ymmärtää, niin hän ymmärtää toisen ihmisen olemuksen ilman selityksiä . . . Sinä . . .

— Niin . . . ajatteles!

Tytön katse hymyili . . . tarkistui . . . hyväili . . . ihmetteli. Mutta sitten hän säikähti, kumartui, ja alkoi jälleen kertoa. Se oli synkkää lapsuustarinaa. Hän kertoi katkonaisesti, hyppi asiasta toiseen, teki aivan kuin kiirehtien selkoa itsestään, selitti — avomielisesti, ujostelematta — mitä hänelle oli tapahtunut muinaisuudessa . . . ennen tätä hetkeä, tätä, jota he nyt elivät . . .

Ohimenevä mieliala — mutta Olavin sydäntä ahdistaa. Häipyvä sävel — mutta hän ei voi irtautua sen

lumoista. Hänen rinnallaan ei kävele nuori, kaunis nainen, vaan olento, joka on vedonnut hänen sisimpään sieluunsa, ja todellisuus sen, mitä hän milloinkaan on herkintä ja hienointa ajatellut. Hän on tajunnut sävelleen — kuvaamattoman ja harvoin kuullun — mikä syntyy, kun sielu haastelee toiselle elämän harhoissa.

Syvää valitusta . . . tuskien laulua . . . evolutions poltettavaa tulta, kun se muodottomasta luo muotoja, tajuttomuudesta tietoisuutta. Kertomusta elon kipinästä, jolla aseenaan oli vain sydämen herkkyys, ja suojuksenaan vain hermojen säikkyvä paljous.

He olivat saapuneet meren rannalle. Olavi istahti kalliolle.

Tyttö jäi seisomaan ja katseli merta, joka tummana, illan hämärtämänä, aukeni heidän eteensä. Länsitaivaalla pilvien longat sulautuivat vahvaksi seinämäksi, joka kulki taivaanrannan suuntaan. Itse taivaanranta oli sees. Siellä paloi vielä rusko keltaisena, kylmiä uhkaavana. Rusko loi valoaan saarten yksinäisiin puihin, joiden nuorella vihreällä valetut latvat sitä surumielisinä heijastivat; se hehkui kaukaisissa salmissa, joista pitkät, aaltojen ja pilvenvarjojen katkomat valojuovat soluivat hiljalleen hengittävään mereen.

— Jospa minä pääsisin täältä kauas, kauas, kauas . . .

Tytön silmissä oli kaihoisa loiste.

— Alma, tule . . . mennään, paetaan kauas yhdessä!

— Niin, niin . . . mennään. Minä tulen . . . Minä lähdän vaikka minne . . . sitten! . . . Sitten, kun olen lopet-

tanut kouluni, minä menen kauas . . . tuota vettä pitkin . . . Tuolta minä katson tätä kaupunkia . . . Tuleekohan minun ikävä? . . . Tuntuu kuin tulisi . . . Laps' Suomen, älä hyljää pois sun maatas' ihanaa . . . Minä hyljään . . . lennän kuin lintu . . .

— Käytkö sinä koulua?

— Tietysti.

— Mitä koulua?

— Tanssi- . . . ei, ei, älä naura, ei mitään tavallista . . . vaan oikeaa, sellaista, jossa tehdään balettitanssijattaria . . . Näes, minä olen kuin luotu tanssijattareksi! . . . Se rouva, joka opettaa, on sellainen lyhyt ja lihava, mutta voi turkanen, miten se hyppii . . . kuin kummi-pallo, pom-pom-pom-pom! . . . Tanssi on kovaa työtä, mutta niin innostuttavaa . . .

Hän alkoi hiljaa hyräillen liikehtiä. Jalat leikkivät valttomina kuin kokeillen, mutta sitten hän heittäytyi kiihkeään tanssiin ruskon valaisemalla kalliolla.

— Sinusta tulee siis tanssijatar, — kysyi Olavi hiukan synkästi.

— Niin . . .

Tyttö katsoi häneen pitkään, kysyvästi. Silmiin tuli epätoivoinen ilme, ja hän alkoi katkerasti itkeä.

— Mikä sinun on, pieni Alma? Älä itke, ethän!

— Elämä on kuitenkin niin surkeaa, nyyhkytti tyttö, minä toivoisin, että olisi toisin, en tiedä miten, kunhan vain olisi toisin.

— Alma!

— Mutta minkä sille mahtaa, kun on näin, niin on näin.

— Minä rakastan sinua.

— Niin, niin, — myönteli tyttö.

— Minä rakastan sinua, — Olavi otti hänen kätensä omaansa, — sinä olet niin kaunis, niin omituisen hieno ja suloinen ja . . .

— Ja mitä vielä! Hassutuksia, illan iloja . . . Mutta mitä siitä, — hän huolettomin äänin jatkoi, — oletko vihainen, kun minä olen niin surullinen? . . . Aina, kun olen iloinen, minua itkettää. Kun taivas ja maa on näin kaunis, eikä mitään tosisuruja ole, niin silloin minä itken. Mutta kun on oikein rumaa, ilkeää ja surullista, silloin nauran kuin hullu . . .

Olisiko hänellä, Olavilla, rohkeutta . . . Isä, äiti, koko maailma . . . Vai oliko tyttö vain hetkellisen huvittelun esine . . . Ehkä — ehkei . . .

— Näes, tyttöni, elämä on niin lyhyt ja nuoruus kuin uni. — Se oli Olavin harkinnan tulos. Hän rakasti tyttöä ja tahtoi omistaa hänet, siinä kaikki.

Tyttö alkoi nauraa kovaa, räikeätä naurua.

— Älä noin . . . Se ei ole kaunista . . . Kuule, minä rakastan sinua . . .

— Niinhän minäkin sinua. Sehän on niinkuin olla-kin pitää. — Tytön silmät loistivat kiihkeinä, vihertävinä.

Ne häikäisivät, hypnotisoivat. Mutta nuoren miehen sielussa soi jälleen kumma kaipausta.

Sellainen hän on. Jos hän milloin irtautuu ja alkaa

elää niinkuin muut ihmiset, hetkellisesti, kevyesti, niin heti alkavat syvyydet kuohua. Hän on kuin tuomittu!

Ja ihan kuin uhalla, kaiken uhalla hän kietoi kätensä tytön vyötäisille ja suuteli häntä. Hänellä oli siihen oikeus, niinkuin muillakin, jotka ennen olivat tyttöä suudelleet. Tyttö oli nyt, tänä kevätyönä, hänen, kuten ennen oli ollut muiden. Mitä sillä oli omantunnon kanssa tekemistä!

Ja että hän oli oikeassa, sen vahvisti tytön suhtautuminen hänen menettelyynsä. Tyttö puristautui häneen ja virkkoi silmät loistavina:

— Nyt sinä viet minut Cityyn tai johonkin muuhun rauhalliseen paikkaan illalliselle, ja sitten . . .

2.

Oli hyvä, että lukukausi jo oli lopussa, sillä luennoilla käynnistä ei enää ollut sanottavaa hyötyä.

Olavi istui kevätlukukauden viimeisellä luennolla ja kuunteli koneellisesti, ajatusten ollessa kokonaan muualla.

Mitä tekemistä hänellä on muinaisten savitaulujen kanssa, mitä arvoa maan alta kaivetuilla kalloilla . . . Kärsimysten kaivannoissa on ihmisiä, jotka ikävöivät auringon valoa. —

Velvollisuuksien maailma, jota hän muinoin oli pelännyt, huokui vastaan rakkautta. Hän oli tähän asti ollut kuin tuuliajolla, tyhjää oli hän hapuillut ja tyhjää saanut. Toisin oli nyt.

Tosin hiipi mieleen hiljainen epäily. Tuntui kuin olisi osa elämää joutunut — isän sanantapoja käyttäen — hataraan liikeyritykseen. Hän oli ottanut Alma-tytön tulevaisuuden huostaansa. Kykenikö hän vastaamaan siitä . . . pysymään periaatteille uskollisena . . . No, jumal'avita, miksei!

Toinenkin seikka teki mielen rauhattomaksi.

Aamulla ulos lähtiessään oli hän tavannut maisteri Saarnin aivan portilla. Se tietysti oli varta vasten siinä väijymässä; tiesihän se, milloin hän lähtee luennolle. Maisteri veti siekailematta hänet mukanaan Nordströmin luo, ja siellä arvon herrat hänelle ilmaisivat, minkä hän jo ennestään tiesi, — sen nimittäin, että sivistyneen ja tunnollisen ihmisen velvollisuus on tehdä kaikki voitavansa yhteiskunnallisen kurjuuden poistamiseksi. Pelkät sanat eivät enää auta, täytyy ryhtyä tositoimiin — ja perustaa lehti. Sentähden oli päätetty kääntyä Kaislasen — Olavin — puoleen, joka oli osottanut syvää harrastusta asialle . . .

Minun on siis tunnusteltava maaperää isän kohdalta ja johdettava kultasuoni aatteiden tainta kostuttamaan . . .

Sellainen oli tarkoitus . . . Ja hän oli myöntynyt . . . mitenkäs muuten . . . eihän hänessä ole miestä kieltäytymään . . . Sellainen se oli, se osa, joka hänelle yhteiskunnallisen kurjuuden poistamisessa tarjottiin . . .

— Kiitos, kiitos, — huudahti maisteri käsiään hieroen.

— Saatpa nähdä, Nordström, että meillä on tässä asiassa tuhoton onni!

... Ja minä siis olen se, joka... s—na...

— Kuule, Olavi, — vinkui eno, — tietysti sinä teet parhaasi...

— Minä olen varma siitä, että herra Kaislanen tekee minkä voi, — säesti maisteri.

Hänen leveä nenänsä oli kuin rasvoittunut, ja sen kärki kiilsi. — — —

Kulkiessaan kotiin luennolta Olavista tuntui kuin olisi hän seissyt päällään tai kävellyt jalat ilmassa.

Miten oli hän näin muuttunut? Ennen oli hän vilpittömästi ihailnut enoa ja maisteria, ja nyt...

Ja yleensä... Oli sellainen kiusallinen tunne mielessä, ettei hänellä ole pohjaa, jolla seistä... että kaikki ihmiset ikäänkuin hajoavat tomuksi, kun niiden kanssa tulee lähemmin tuttavaksi... ettei ole käsissä mitään oikeata perusjuonta tai johtolankaa. Kalle istuu vankana ajopukillaan, mutta hän, Olavi... väliin mukana elämän virrassa muiden lailla... käy kokouksissa, kuuntelee, puhuu, intoilee... väliin taas kuin jotakin tunnustellen... kuin savimaata pohjattomasta lietteestä... Jos tätä menoa jatkuu, joutuu hän pian ainaiseen yksinäisyyteen...

Hän on ontto, niin että kumisee. Tilapäisten mieli-alojen johdettava...

Mitä hänellä siis on noita kunnon miehiä vastaan? Ei mitään, ei yhtään mitään!

Niin, jos epäilet, Olavi, etkä halua . . . onhan parasta olla varovainen, ettei synny lovea lompakkoon — olihan eno sitä sanoessaan tyyni kuin itse totuus. — Me — hän löi maisteria olalle — me, mies, tavoittelemme tuulta! Olemme hulluja, järkevien ihmisten irvikuvia. Miksi sellaisia? Eihän ihmisen pidä pyrkiä ihanteita toteuttamaan, niitähän pitää säästää juhlatilaisuuksien ohjelmaksi . . . Meidän pitäisi ryhtyä toisiin, kunniallisiin toimiin, ryhtyä esimerkiksi kauppaamaan härskiä amerikanläskiä, niin olisimme silloin miesten miehiä, yhteiskunnan tukipylväitä.

Tietysti eno ja maisteri olivat kunnan miehiä, hienoja, jaloja, aatteiden puolesta kamppailevia miehiä!

. . . puhuvat liian paljon miehisiksi miehiksi, loruvat, lörpöttävät . . . Ovat omien sanojensa pätevydestä ja painosta varmoja kuin papit taivaanvaltakunnan avaimista . . . Pöyhivät kaikkia asioita maan päällä, maan alla ja taivaassa . . . ovat kehityksen laeista varmoja kuin olisivat ne heidän oman neronsa tuotteita . . .

Entä sitten? *Mikseivät* he saisi olla varmoja? Mikseivät he saisi puhua, suunnitella — he, jos kutkaan — sillä he ainakin koettavat suunnitelmia toteuttaa . . . Minua vaivaa yhä vanhanaikaisuus, porvarillisuus. Minun mielestäni pitäisi niiden, jotka nykyisiä yhteiskunnallisia kaavoja eivät hyväksy, vaieten mukautua vanhoihin — niinkö? . . . Vain bushmanit Suomen saloilla ovat vaiti, tai korkeintaan rääkyvät härnäilläkseen vanhoja akkoja . . .

— — —
Isä oli sinä iltana parhaalla tuulellaan. Hän myhäili itsekseen sekoitellessaan teelasiansa.

— Tiedätkö mitä, Olavi?

— No?

— Äitisi on tehnyt keksinnön, jolle minä aion hakea patentin.

— Kaarle!

— Mikä se äidin keksintö on? — kysyi Olavi.

— Synti.

— Synti?

— Niin, äitisi on keksinyt uuden synnin.

— Isä se vain kujeilee, — virkkoi äiti.

— Kujeilee, vai kujeilee se isä. Ei maar. Meidän äiti on keksinyt, että vaikka ihminen on hyvä, jumalinen ja vanhurskas, niin jos hän vain tietää sellainen olevansa, on se synti. Hänen pitää olla olevinaan kaikkein pahin roisto maan päällä.

— Ei niin . . .

— Itsehän tuota Loimoskan kanssa keskustelitte. Minua niin nauratti, kun muijat tuumivat, että armo ja laupeus ei tapahtunut fariseukselle, vaan ryövärille ja puplikaanille ristin päällä ja Pietarille, joka petti mestarinsa. Ja tämän jälkeen he virittivät veisun, että olen täynnä saastaa ja syntiä. Loimoska veti niin että luita viilsi.

Äitikin hymyili.

Nyt oli sopiva hetki.

— Minä tapasin tänään enon.

Isä hörppäsi teetä pitkään, äänekkäästi, eikä ollut kuulevinaan.

— Enon asiat ovat nyt hyvällä kannalla.

Tuntui kuin olisi isä heristänyt korviaan.

— Jumalan kiitos, — huudahti äiti ja jatkoi varovasti:

— Onko hän saanut jonkun paremman toimen?

— Hänellä on hyvä, minun mielestäni erinomainen suunnitelma.

Isä hymähti.

— Eno ei ole mikään typerä mies. Hänellä on kykyä, hän on ahkera, ja kun hän nyt vain pääsee alkuun, niin . . .

— Mitä alkua hän nyt hapuilee?

Olavi ei ollut ollakseenkaan isän ivallisesta kysymyksestä. Hän kaatoi teetä lasiinsa, sekoitteli sokeria ja oli omissa tiedoissaan.

— Mitä se nyt jälleen on hahkailevinaan? — uudisti isä.

— Hän ja maisteri Saarni perustavat kaunokirjallisuutta, tiedettä, taidetta ja yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevän viikkolehden.

— Viikkolehden! . . . vai on se mies jo niin . . . Lehden, sanoit!

— Niin, lehden, — toisti Olavi painokkaasti.

— Vai perustaa Kustavi lehden . . . huustasplatin . . . No jo minä olen myöty, vaikken vielä syöty! . . . Vai sellaista se nyt . . .

— Ja miksei? — kysyi Olavi tuikeasti.

— Miksei, — myönsi isä. — Miksei Kustavi vaikka mitä. Ihme, ettei hän maanmittarina kokeillessaan perustanut ylihallitusta. — Herra Kaislanen nauroi makeasti. — Mutta ehkä näin onkin parempi. Maailmalta puutuuikin sitä suurinta viisautta, sitä oikeata nordströmläistä . . . heh.

Olavia katkeroitti isän sydämetön iva, mutta hillityllä ja uhallakin vakuuttavalla äänellä hän äidille virkkoi:

— Eno ja maisteri Saarni perustavat todellakin lehden.

— Joko heillä on tarvittavat varat siihen? — Äiti kosketteli asiaa kiusallisen perusteellisesti.

— Kai heillä jo vähin lienee . . . Maisteri on tietopuolisesti pätevä, hän valmistelea tohtorinväitöskirjaa.

Isä muuttui vakavaksi.

— Mitä — valmistele, sanoit?

— Niin . . . että maisteri Saarni valmistelea tohtorinväitöskirjaa.

— Noo, sitten . . . Mutta miten hän, tohtorismies, Kustavin . . .

— Yhdistävät mielipiteet, isä hyvä.

— Hm . . . vakka kantensa löytää. Onko hänellä rahoja, maisterilla?

— Tuskin. Mutta rahat eivät ole pääasia tällaisessa hankkeessa. Hiukan taloudellista tukea he tosin tarvitsevat . . .

— Eiköhän meidän olisi avustettava Kustavia? — ehätti äiti.

— Ei.

— Mutta jos sentään . . . minun mielestäni meidän pitäisi, Jumalan ja omantunnon . . .

Herra Kaislasen silmät sikristyivät:

— Jumalan ja omantunnon, niinkö? Mitä tuhat tulimmaista minun ja Jumalan omallatunnolla on Kustavin lehtihomman kanssa tekemistä? Vai vaaditko sinä taivaat ja maat sekaantumaan siihen humpuukiin?

— Ei, ei äiti sitä vaadi, — vastasi Olavi tavattoman tyynesti. — Sillä eihän mikään voima voi taivuttaa porvaria . . .

— Pooo-rrvaria! — toisti isä ja katsoi halveksien poikaansa. — Vai pitäisi meidän, porvariensa, hyppiä huijariensa aatehevosina!

— Kuka on sellaista ehdoittanut?

— Sinä!

— Minä! Erehdytte.

— Sinun tarkoituksesi oli taivuttaa minua!

— Ei!

— No sepä!

— Olavi! — varoitti äiti.

— Jos haljut, lurjukset, suunpieksäjät ja sen seitsemät sorkehtijat pääsisivät *meidän* rahamassiemme kimpuun, niin kelpaisipa, heh . . . Mutta nepä eivät pääse; ei! — Hän löi nyrkkiä pöytään. — Ei ole hyvä pistää kynsiä . . . heh! . . . On niillä keinot ja kujeet, ruojilla, on jo.

Olavi oli tunnustellut porvarillista maaperää, ja se oli kumissut elotonta ja sielutonta kovuutta. Hänen mielensä oli kuohuksissa.

Kustavi Nordström sitävastoin nauroi koko asialle.

Mutta maisteri oli vakava, sangen vakava. Hän istui kotvan ajatuksiinsa vaipuneena. Kasvot olivat veltot, silmät sameriaat, otsa epäonnistuneiden suunnitelmien uurtama. Hänessä oli sekoittuneena jotakin, mikä herätti sääliä ja vaikutti raukkamaiselta.

— Missään tapauksessa meidän ei tarvitse masentua, — hän lohdutti enemmän itseään kuin Nordströmiä. — Ehkäpä me jotenkuten näistä alkuvaikeuksista suoriudumme — ja . . . laitamme lehdelle *repäisevän* ohjelman! — Katse kirkastui ja hieroen kättä polveen hän jatkoi. — Nykyisenä yhteenliitynnän aikana on helppo saada asiamiehiä, ja kirjoitukset on laadittava kaikkia mahdollisuuksia silmällä pitäen . . . Kirjoitattehan tekin näytenumeroon, eikö totta?

— Voinhan koettaa, — vastasi Olavi.

— Lehdelle on eduksi, että sillä on takanaan tuoreita ja innostuneita kykyjä . . . Koko hanke on siis jo sikäli valmis, ettemme syksyyn mentäessä tarvitse muuta kuin jokusen tuhatmarkkasen . . . Me kirjoitamme nuorille, kasvatamme rohkea-aatteisia ihmisiä . . . Mitä me huolimme huolehtia; kuka tietää, mitä huominen päivä tuo mukanaan?

Maisteri oli innostunut, Olavi kuohui vihaa omistavaa luokkaa, sen sydämettömyyttä, kovuutta, sen pint-

tynyttä itsehyväisyyttä, sen raakuutta ja petosta vastaan. Ainoastaan Kustavi Nordström harkitsi lehti-hommaa sen käytännölliseltä, vaikeuksia tuottavalta puolelta.

3.

Alma-tyttö asui Olavin vuokraamissa parihuoneissa ja opiskeli.

Hän opiskeli lukemaan, kirjoittamaan, ajattelemaan, ymmärtämään. Niin oli Olavi tahtonut. Se oli ensimmäinen käytännöllinen seuraus liitosta, jonka heidän keskinäinen rakkautensa oli todellisenäntanut ja jonka Olavi periaatteillansa oli vahvistanut.

Mutta opettajan ja oppilaan välinen suhde tuotti opetustyölle arveluttavia vaikeuksia.

— Ole nyt vakava, Alma-rakas, — pyysi opettaja aloittaessaan kirkkaana kesäiltana läksyjen kuulustelun. He istuivat vieretysten sohvalla, ja heidän edessään oli avattu kirja. Avonaisesta akkunasta näkyi kesäinen meri saarineen. — Jos olet vakava, niin pikemmin pääsemme tämän kuulustelun ohi. Ei noin!

— Eikö näinkään? — Oppilas siirtyi lähemmäksi ja painoi pehmeän poskensa opettajan luisevaa leukaa vasten. Samassa hän kuin vahingossa tyrkkäsi kirjan permantoon. Opettajan täytyi nauraa.

— Alma, — jälleen on opettaja totinen ja ankara, — sinun on tehtävä työtä kehittyäksesi!

— Rakastatko sinä minua?

— Nyt ei ole kysymys siitä.

— Onpahan! — Hän kiertäysi opettajan syljiin. Tämä suuteli, katsoi silmiin, hyväili otsaa, hiuksia, mutta työnsi sitten hellävaroen luotansa vallattoman oppilaan.

— Keskustelimme eilen sielunelämän huomattavimmista ominaisuuksista. Jatkakaamme, Alma!

— Sano ensin!

— Mitä?

— Rakastatko sinä minua?

— Etkö sinä voi mitään muuta ajatella.

— Jos te kielillä puhuisitte ja vuoret siirtäisitte, eikä teillä olisi rakkautta . . . Opetetaanhan koulussa uskontoakin, vai mitä . . . No niin . . . Jos te kielillä puhuisitte, Olavi, eikä teillä ole rakkautta, niin . . . miten se onkaan?

— No? Sano se edes!

— En minä muista siitä muuta kuin että rakkaus on niistä kolmesta suurin . . . Siis: rakastatko sinä minua?

— Rakastan, rakastan, mutta jatkakaamme. Muistatko mitä egoismi-sana merkitsee?

— Itsekkyyttä . . . arvasinko oikein?

— Arvasitko! Ei saa arvailla!

— Miksei? Saahan!

— No . . . Itsekkyyks on . . .

— Itsekkyyden valossa . . .

— No, anna tulla, no . . .

— Ovat omat tekemme hyviä, kun taas . . . Älä viitsi, kulta Olavi . . . Mitä se siitä paranee! Tiedänhän minä

opettamattakin, että itsekkyyks on jotain sellaista, millä ei kannata päättään vaivata. Mutta katsos, — hän nosti jalkansa pöydälle kirjan päälle, — eikö ne olekin pienet ja kauniit? . . . Mitä? Oletko vihainen? Vastahan minulla oli läksynä, että kauneus on sisäistä näkemystä . . . että ihminen, jolla ei ole kauneusaistia, näkee taivaan ihanassa ruskossa vain poudan tai sateen merkin . . . että kaikissa elämän ilmiöissä niiden syvin syvyys . . . vai miten se lie ollut . . .

— Kas, Alma, muistatko sinä sen!

— Tottahan toki . . . No, ovatko jalkani kauniit?

— Ovat, ovat.

— Mitä me siis huolimme oppia sellaista, jota jo osaamme?

— Ei, ei! Kyllä meidän on opittava ottamaan kauneuskin vakavasti.

— Enkä ota, — intti tyttö, — se ei ole sen arvoista!

— Alma!

— Eikä ole! Sinun ruskosi sammuvat, ja huomina päivä voi olla sadetta ja räntää. Minun kauneuteni kuuhtuu, ja edessäni voi olla vanhuus ja kuolema. Minä en tahdo oppia, minä tahdon elää, elää ja rakastaa. — —

Rakkauden filosofiassa oli Alma etevä. Kaikki elämänsä ongelmat hän ratkaisi sen avulla. Se oli hänelle psykologiaa, kauneutta, sisäistä näkemystä, tietoa, viisautta, kaikkea. Laulun, tanssin, ilmeiden, liikkeiden, hyväilyn muodossa hän esitti opettajalleen rakkauden viehättävää oppia.

Alman huoneessa oli ilma kyllästettyä hajuvesillä, lavertelulla, naisen ja tupakan tuoksulla. Se huumasi aistimet, uuvutti ajatukset, vaivutti mielen syvään haaveuneen.

Olavi saattoi tuntikausin lojua sohvalla ja kärsivällisesti odotella, että tyttö pukeutui. Vain silloin tällöin hän jaksoi heittää jonkun kiirehtivän sanan, — muutoin ei pukeutumisesta olisi tullut lainkaan loppua.

Sillä tavallisesti Alma makasi iltapäivään asti, jolloin Olavin oli tapana saapua — makasi kuin kissa aurin gon paisteessa. —

Opettaja saapuu. Aukaisee oven omalla avaimellaan, astuu sisään. Huoneessa on hiiskumattoman hiljaista. Akkunaverho on puolittain syrjään vedetty, ja sieltä pilkistää kesäinen meri. Vuodekaihtimien takaa ei kuulu mitään. Iso kuvastin seinällä on totinen kuin pidätetyn naurun edellä. Sen alla on vaatetuspöytä lukemattomine pikkuesineineen. Käherryslaitteiden alla on kohokkeena pari oppikirjaa.

Keskellä lattiaa sukka. Tuoleilla, sohvalla, pöydällä, kaikkialla huiskin haiskin vaateparsia: puseroa, hametta, alusvaatetta, hattua, sukkanauhaa. Kirjoituspöydän koristeina pienet, somat puolikengät.

Kirjahylly asukkaineen on nolon ja ympäristöään ihmettelevän näköinen. Hyvikkeeksi on sentään erään kirjan saranarakoon pistetty ruusu, ja toiseen kimalteleva hiusneula osottamaan omistajattaren uutteria lukuharrastuksia.

Olavi istahtaa. Hän katsoo asiakseen edustaa todellista vakavuutta tässä epäilyttävän vakavassa hiljaisuudessa. Hän ottaa kirjan ja alkaa arvokkaan näköisenä sitä lukea.

Kaihtimien takaa kuuluu naurun kiherrys. Pieni valkoinen käsi vetää verhoa syrjään, vilahtaa esiin suloiset tytön kasvot —

— Olavi, — ja katoavat samassa.

— Alma, — opettaja työnsi kaihtimen syrjään, — sinä et taida tietää, mitä kello on?

Tyttö ojenteli käsivarsiaan, haukotteli, hymyili ja alkoi puoliunisena lörpötellä unen suloisuudessa. Vihdoin hän nousi ja meni yöpaidassaan aamukahvia valmistamaan. Kun Olavi moitti häntä huolimattomuudesta, sylvähti keittiöstä kokonainen tulva puolustuksia.

— Mitä minä kellosta . . . minulle on ilta ja yö, aamu ja päivä samanarvoisia, ja itsehän olet niin sanonut, että ihmisen tulee niin syventyä itseensä, että koko ulkomaailma unohtuu . . . juuri niin sinä sanoit! . . . Tule tänne, pieni Olavi, pian, pian! . . . Sinä *sanoit* niin! . . . Sanoitpahan! . . . Ole nyt hyvä . . . katso silmiin . . . naura . . . noin!

Hän heittäytyi syliin ja pakoitti kantamaan itsensä huoneeseen. Ohuen yöpaidan lävitse kuului punertava, raiakas iho, Olavi syleili solakkaa tyttöä ja unohti kaiken . . . Kaasun haju keittiöstä juorusi pienen emännän huolimattomuudesta.

Alma kiirehti hätäisenä ja touhuten keittiöön, ilmes-
tyäkseen pian takaisin:

— Oma pieni, rakas, ainoa aarteeni, menisitkö sinä hakemaan kermaa ja leipää . . . älä ole vihainen, kulta sydämeni, mutta minun täytyy hiukan siistitää huonetta, voidaksemme säädyllysten ihmisten tavoin juoda aamu-
kahvimme.

Ja Olavi totteli — tämä kertakaikkiaan kuului jo hei-
dän suhteensa luonteeseen. Palkkioksi hän palattuaan huomasi vaatekappaleet kerätyiksi yhteen kasaan.

Ja kahvin tultua juoduksi alkoi pukeutuminen.

Ensin tuli jalkojen vuoro. Tyttö valeli niitä rohdos-
vesillä, harjasi, hioi kynsiä, voiteli, pyyhkieli, silitteli. Nosti ne vihdoin pesukaapin reunalle ja vaipui hartaa-
seen ihailuun.

— Katso, Olavi, miten isonvarpaan kynnet ovat puner-
tavat kuin vastasyntyneen lapsen!

— Niin on, mutta kiirehdi!

— Saanhan minä ensin tanssia pienet jalkani lämpi-
miksi?

Ja vastausta odottamatta hän alkoi. Tanssiin hän pani paljon työtä ja huolta. Hyräillen itselleen tahtia hän lii-
teli, solui, pyörähteli kevyesti kuin keijukainen.

— Itsehän olet sanonut, että käytökseen on pantava huolta, — hän puolustihe nähdessään Olavin luovan kaihoisia katseita merelle.

— Voi, lapsi, sinä saatat olla mestari tanssin alalla, etkä siltä osaa käyttäytyä.

— Nyt minä opettelen . . . . Minä tulen kyökistä . . .
 sinä olet hyvin arvokas, vanha herra . . . nouse istu-
 maan . . . tupakka pois! . . . Nyt!

Hän tuli keittiöstä pää pystyssä, juhlallisin liikkein.

— Ei-ei-ei, rakas, rakas tyttöni, sinä käyttäydyt kuin
 puukauppiaan rouva pääkaupungissa! Älä leikilläsikään.

Alma punastui ja oli vähällä itkeä.

— No, no, mitä sinä suotta!

— Mistä minä tiedän, miten teikäläiset käyttäytyvät
 . . . opetat minulle . . . ii-ii-ihii . . . egoismia, psykologiaa
 . . . etkä tarpeellisia . . .

— Näes, Alma — hän silitteli tytön hiuksia kuin lap-
 sen, — sinä olet maailman ihastuttavin ihminen; miten
 minä sinulle käytöstapoja opettaisin!

— Millaisia ne teikäläiset käytöstavat ovat?

— Eihän niitä kannata . . .

— Sano vain lyhyesti, miten ne ovat keskenään!

— Kutka?

— Kutka! Teikäläiset miehet ja naiset!

— Siitä ei kannata puhua.

— Sinun täytyy! . . . Millaiset niillä on huonekalut?

— Millaiset milläkin.

— Kaikkein hienoimmassa salongissa, jossa olet ollut?

— Punertavaa mahonkia ja silkkiä, — sanoi Olavi
 jotakin sanoakseen.

— Ja montako huonetta?

— Yhdeksän.

Tyttö heittäytyi sohvalle ja ummisti silmänsä.

— Yhdeksän lämmintä ja valoisaa huonetta, joissa on huonekalut punertavaa silkkiä . . . Lämpimiä talvella-kin, valoisia yölläkin . . . Minä aukaisen kaikki ovet ja kävelen huoneesta huoneeseen . . . Ajelen autolla pitkien katuja . . . pidetäänhän me auto ja moottorivene?

— Tietysti.

— Ja talvella, kun on pimeää, minä sytytän kaikki lamput?

— Tee niin, ystäväni . . . mutta kiirehdi nyt!

Alma peseytyi, voiteli, maalasi, kähersi — kokonainen sarja huolellisia, miltei juhlallisia toimituksia. Hän pukeutui hitaasti, nauttien, katseli joka vaatekappaleen jälkeen itseään kuvastimesta, kohentelihe, asettelihe — ja vihdoin viimein nyökkäsi, että kaikki oli kunnossa.

Siinä kaikessa oli jotakin selittämättömän viehättävää. Olaviin, jonka ajatuselämä oli tottunut rinnastumaan todellisuuden kanssa toiseksi maailmaksi, vaikutti tytön välitön elämän myönteisyys kuin rauhoittava satu. Se velvoitti työhön, ponnistuksiin — ettei satu milloinkaan pääsisi särkymään todellisuuden kosketuksista.

4.

Kun hän eräänä varhaisena aamuna oli palaamassa Alman luota, kiusasi häntä epämääräinen tunne jostakin, joka ei ollut niinkuin olla piti. Itseään vastaan hänellä ei ollut mitään varsinaista sanottavaa, ja kaupunki oli rauhallinen ja hiljainen niinkuin se vain var-

haisena elokuun aamuna voi olla, mutta sisäisen tyyneyden ja ulkonaisen hiljaisuuden takana sykähteli levottomuus. Päivä saattaa kulua niin että mitään ei tapahdu, samoin toinen ja kolmas, vieläpä viikkojakin, mutta sitten — jotenkin niin sykähteli levottomuus — tapahtuu jotakin tavatonta . . . tapahtuu, tapahtuu . . .

Hän koetti karkoittaa levottomuutta. Ainahan niin oli — aina milloin onnellisuus on suuri ja syvä, humisevat etäältä tuskat kuin säästyksenä . . . mitään tapahtumatta. Se kuuluu hermoston luonteeseen. Kun lapsena kulki kumisevaa nummea, syntyi sama mieliala. Linnut lauloivat, aurinko paistoi, kanerva kukki, oli rauhaisaa ja onnellista . . . kunnes äkkiä heräsi tuhansien tuskien aavistus. Se on sukupolvesta sukupolveen vaaroilla ja levottomuuksilla kiusattu veri, joka veisaa esi-isien synkkää virttä . . . Sitä se on . . .

Hän antoi sen olla ja vaipui muistoissaan viime viikkoihin, elämänsä ihanimpiin hetkiin. Iltoja pienessä purjeverneessä, kun he tuskin tuntuvan tuulen ajamina palautuivat kaupungin rantaan. Horrostuvia hetkiä Luodolla, jonka kuisteilta meri aukeni eteen milloin syvän sinisenä, milloin kuohuvan viheriäisenä . . . Öitä hämärässä huoneessa . . . Alma, hehkuvasilmäinen, kaiken unohdettava Alma . . . Jumalten lapsi!

Olavi istahti puiston penkille.

— Pehmeä, valkoinen käsivarsi, hiusten hieno tuoksu . . . Alma . . .

Mieli tuli hartaaksi. Ikäänkuin pitäisi muuttua, tulla paremmaksi, puhdistua.

Hänen vaatteensa tuoksuivat hekumalta ja tupakalta. Se ei sopinut yhteen mielialan ja raittiin kesäaamun kanssa, ja hän kiirehti kotia vaihtamaan pukua. —

Mikään salaisuus ei ollut, että Olavi oleili öisin poissa kotoa. Vanha herra Kaislanen tunsu ajurivuositiltaan herrojen tavat. Hän ymmärsi eroittaa ne rentustelevat herrasmiehet, jotka katuja laukkaavat ja rienauspaikoissa vetelehtivät, niistä siisteistä nuorista herroista, joilla oli omintakeinen ystävätär. Tietysti ei hän tätä jälkimäistäkään elämäntapaa hyväksynyt, mutta se oli kahdesta pahasta vaarattomampi. Vanhus olisi mielellään tästä asiasta — kuin ohjaten — puhunut pojalleen, mutta hän ei voinut säädyllisyyden ja yleisen siveyden nimessä sitä tehdä. Voidakseen sopivalla tavalla ja aivan kuin asiaan koskettamatta pysyttää poikaansa tämän verrattain vaarattoman ja — niin raskasta kuin tämä myönnötyys olikin — jonkun verran luvallisenkin elintavan puitteissa, hän jätti Olavin toimeksi tilien pidon samalla huomauttaen, että tämä sai siitä palkakseen omaan laskuunsa vetää neljäsataa kuussa. Jos minulla olisi — vanhus ajatteli — noin nuorena ollut sellainen rahamäärä käytettävänä, niin . . . huiit . . . nyt minulla olisi puoli kaupunkia. Mutta pojalleen oli hän virkkanut: — Ymmärränhän minä, että siisti, säädyllinen ja varakas herrasmies tarvitsee jonkun verran rahoja, voidakseen elää luonnollisella ja kohtuullisella tavalla. —

Vaihduettuaan vaatteet Olavi suuntasi kulkunsa meren rannalle, siellä yksinäisyydessä ajatellakseen ja harkitakseen elämän kulkua, ja ikäänkuin järjestääkseen tulevaisuuden ohjelmaa.

Hän istahti rantakalliolle ja alkoi miettiä.

Mutta aallot kuohuivat tänä aamuna kummallisina. Ne aivan kuin kohoutuivat syvyydestä, arvoituksellisina, avoimina, täynnä syvyyden silmiä . . .

Jospa sinä olisit vapaa, ne huokailivat.

Aurinko paistoi täydellä terällä, tuuli vinheni. Korkea aalto lähestyi rantaa, ponnahti, syöksyi ylös kalliolle kuin tavoittaen.

Jospa sinä olisit vapaa, ärjähti syvyys. Ja aurinko ja tuuli säestivät helisevin äänin: vapaa suunnitelmista, vapaa lemmeestä, vapaa huomisesta päivästä . . . meidän, meidän.

Tenho oli voimakas, eikä hän jaksanut sitä vastustaa. Sielun syvyydestä kohoutui valitus:

Voi, jospa minä olisin vapaa . . . se, mikä minä olen ja mikä minä ennen olin — ja: ennen olit, ennen olit, lauloivat laineet — meren rantojen lapsi, metsien lapsi, auringon poika, jumalten kirkasotsainen valittu . . .

Taidan jälleen olla ylösalaisin, koetti hän toinnuttaa kuohuvaa mieltään. Mikä estäisi minua noudattamasta omintakeista elämäni suuntaa?

Isä . . .

Lukukauden lopussa oli ukko pyytännyt nähdä hänen opintokirjaansa.

Entä sitten! Vielä joku vuosi kurssien jauhamista, ja sitten!

Mieleen kuvasteli rauhaisa pikkukaupunki tuuheine puutarhoineen . . . Hän on siellä sellaisena hyvänä, herttaisena opettajana, joka jo kaukaa tuoksuaa lämpöiseltä huoneelta, musteelta ja vihkoilta . . . joka polttaa sikarinsa hyvien ystävien piirissä ja politikoitsee . . .

Nauratti. Eihän niin tarvitse olla. Hän tekee työnsä ja on vapaa! Hän ja — Alma . . .

Alma pikkukaupungissa . . . Mitä tekee hän siellä . . . Olavin tuli tuskaisa olla, ja hän katseli ympärilleen kuin neuvoa etsien. Mutta kirkas, kesäinen taivas oli vaiti, meren ulappa armoton, vain laineet, jotka syvyydestä nousivat, pauhasivat: hän vetelehtii, makaa, syö ja lihoo. Vuoteeltasi sinä löydät laiskan naisen, painavamman kuin laivan ankkurin. Sillä ankkuri nostetaan ylös, tuuli paisuttaa purjeet ja alus kiittää ulapoille, mutta vetelehtivää naista ei ihmisten eikä jumalten voima voi kohottaa . . .

Olavi pyyhki hikeä otsaltaan. Vilutti.

Mikähän siinä on, ettei se tyttö mitään harrasta? Lukisi romaaneja edes! Puhdistaisi huoneensa, pukeutuisi ihmiselliseen aikaan! Tekisi jotakin! Eihän ihmisen luulisi pelkissä syleilyissä viihtyvän. Harrastaisi edes näön vuoksi muutakin. Mutta ei: maalia, hajuvesiä, kynsiharjoja, nauhoja, rusetteja loppumattomiin . . .

Sydämen ympärillä kähisivät kylläisyyden kyyt.

Mihin minä sen kanssa joudun? Nyt jo katoaa nel-

jäsataa kuussa — miten sitten . . . Autot, moottoriveineet, yhdeksät huoneet . . . Olavi ei rahamenojen kannalta asiaa katsellut, hän vain rahan avulla laski sitä henkistä painostusta, joka häntä uhkasi.

Mutta sitten virisi sydämeen pieni liekki. Hänen mieleensä muistui tyttö sellaisena kuin hänet tänä aamuna oli nähnyt.

Minä olen ajatellut väärin, hän mietti, olen arvioinut Almaa vain oman hyötyni ja etuni kannalta. Kaikki arvot on uudelleen arvioitava. Alma on ihana, suloinen ihminen, välitön tunteissaan, vilpitön lemmessään. Mitä voisi maailmassa sellaiseen verrata!

5.

Sinä iltana hän vain pikimältään pistäytyi Alman luona ilmoittaakseen, ettei tämä häntä odottaisi, sillä hänen, Olavin, oli nyt ryhdyttävä työhön.

— Työhön . . . Tyttö kalpeni.

— Miksi sinä sen otat niin vakavasti, tyttöseni, — eihän meidän elämässämme mitään muutoksia tule tapahtumaan? Tiedäthän sinä, että minun on tehtävä työtä yhteisen tulevaisuutemme vuoksi.

— Niin . . . mutta . . .

— Mitä, ystäväni?

Alma katsoi häneen surullisesti.

— Tai voinhan lukea täälläkin. Mitä sanot?

Tyttö muuttui jälleen iloiseksi.

— Hyvä, minä luen täällä.

Mutta kun hän muutamina päivinä yritti lukea, ei hommasta tullut mitään. Almalla ei ollut aavistustakaan henkisen työn tärkeydestä. Hän tanssi, lauloi, lörpötteli ja hyväili lakkaamatta. Tai —

— Sinä et enää rakasta minua, — hän valitti, kun Olavi syventyi työhönsä.

— Olehan nyt vaiti.

— Sinä et, et, et rakasta minua. Sinä ajattelet enemmän tulevaisuuttasi kuin minua. Sinusta tulee suuri herra, korkeasti oppinut tohtori tai tuomari, ja sitten sinä nait hienon neidin . . . Niin sinä teet, saatpa nähdä! Nyt sinä olet minun luonani, mutta sitten . . .

— Alma!

— Niin juuri. Sitten sinä et tiedä tällaista tyttöä olevankaan. Ja kun sinä sitten kävelet nuoren ja hienon rouvasi kanssa käsikynkässä ja Alma-tyttö tulee teitä vastaan, niin sinä punastut ja käännät kasvosi toisaalle.

— Älä puhu noin, — ärjäisi Olavi. — Minä en ole mikään lurjus.

— Et olekaan.

— Mitä sinä sitten . . .

— Niin kuitenkin käy, — intti tyttö. — Käy aina niin . . . Ja kun sitten muistelet Almaa, niin ajattelet . . .

— Minä lähden heti pois, jos sinä tuollaista puhut.

— Mene!

— Mikä sinua vaivaa, tyttöseni?

— Elämä, elämä minua kalvaa . . . ei usein, mutta joskus . . .

Olavi jäi. Mutta muutamien päivien kuluttua Alma itse ehdoitti, että Olavi lukisi kotonaan:

— Sinä voit vielä katkeroittua ja luulla minun aikovan johdattaa sinut turmioon.

Olavia oli näinä päivinä vaivannut jonkunlainen sielullinen velttous. Hän ei ajatellut mitään, ei tehnyt mitään, olihan vain niinkuin oletettiin. Tytön huolenpito ärsytti häntä. Hän heitti savukkeen suustaan ja ärähti:

— Mitä hittoa sinä minusta tahdot?

Tyttö vetäytyi aivan kuin paeten ovelle ja sopersi:

— Minä . . . minä . . .

— Sinä! Väliin sinä tahdot niin, väliin näin! Sekö sinut tietää! Anna minun olla!

Seuraavana iltana Alma ei ollut kotona, eikä toisenaakaan. Olavi meni hänen luokseen varhain aamulla ja tapasi hänet pukeutuneena.

— Mihin sinä näin aikaisin?

— Tanssikouluun, — vastasi tyttö.

— Tanssikouluun! Miksi? Mikä oikku se nyt taas on?

— Se, — vastasi tyttö silmät liekehtien, — että minä olen oma itseni, enkä kenenkään muun. Itse olen itseni kasvattanut ja elättänyt pienuudesta saakka. Ja vaikka minä olisin millainen hyvänsä, vaikka minä kulkisin miehestä mieheen ja olisin jokaisen oma, niin se ei kuulu kenellekään! Itse teen ja itse teoistani vastaan!

Olavi istahti ja koetti arvailla syitä muutokseen, mikä hänen tytössään oli tapahtunut.

— Nyt minä lähden, — virkkoi tyttö kylmästi, mutta heittäytyi samassa Olavin syliin ja alkoi itkien soper-taa: — Minä rakastan sinua, älä hylkää minua, sillä minä olen niin onneton, niin onneton . . . jos sinä tietäisit . . . Enhän minä sinua lukemasta estäisi, mutta se eroittaa meidät . . . Jumala tietää, että se eroittaa.

— Se ei eroita, — vakuutti Olavi, — kuuletko! Mikset luota minuun!

— Rakastatko sinä siis minua oikein . . . *oikein* . . . sillä tavalla, ettet *voisi* hylätä?

— Ei se ole yksin sitä, — Olavi katsoi häntä silmiin vakavammin kuin ketään ihmistä koko elämänsä aikana, — minä rakastan sinua, Alma, ja sinussa minä tah-toisin rakastaa kaikkia ihmisiä, joita elämä kalvaa.

Tyttö katsoi häneen ihmetellen. Olavi oli sanonut jotakin, mikä vapisutti, peloitti, hämmästytti, mutta samalla teki sanomattoman onnelliseksi. —

Nyt Olavi ryhtyi toden teolla työhön kotonaan.

Kirkkaat syyskesän päivät kuluivat kamarissa kirjojen ääressä — hän ei niiden kulkua huomannut. Hänen oli valmistauduttava nopeasti, siihen velvoitti hänen suhteensa Almaan. Ja ajatus siitä, että nuori, ihastuttava nainen hänen työnsä kautta saavuttaa täyden onnen, antoi työlle vauhtia.

Kun he kerran, monista ajoin, jälleen käyttivät kokonaisen päivän toisilleen, huomasi Olavi, että tyttö oli muuttunut. Häneen oli tullut jotakin epäoleellista ja luotansa työntävää. Ääni oli hiukan julkeaa, nauru hiukan raakaa, ja keskustelua hän ei saanut kulkemaan höystämättä sitä pienillä karkeuksilla.

Olavi oli herkkä tajuamaan toisen ihmisen sieluntiloja, ja Alman suhteen hän oli tavallista herkempi. Hän oli ymmärtävinään syyn Alman muuttuneeseen olemukseen. Se johtui siitä, että tytön sielunelämällä ei ollut varmaa suuntaa ja että yksinäisyys siitä syystä vaikutti häneen haitallisesti, ehkä peloittavastikin. Nainen koristeleikse juhlaa varten, mutta vaarojen uhatessa hän käpristyy.

Ja Olavi jatkoi lukujaan kuumeisen kiireesti.

6.

— Monet tunnetut kynämiehet ovat lupautuneet avustajiksi. — Kustavi Nordström oli tyyni ja kovin arvokas. — Heidänkin mielestään tulee tällainen lehti kipeään tarpeeseen. Onhan niitä lehtipahasia jos jonkinlaisia ja -nimisiä, mutta niitä kaikkia vaivaa pieniä olojamme kuvaava valonarkuus ja hengenahdistus. Nyt olisi tarkoitus saada pientä hämminkiä aikaan, esittämällä uusia aatteita niiden arvoa vastaavassa asussa . . . Mitä tästä pidät? — Hän näytti Olaville erittäin taiteellista piirustusta, joka kuvasi pientä purtta keskellä rajatonta ulappaa. Piirustuksen kulmassa oli tunnetun taiteilijan nimi-merkki. — Se on lehemme kansikuva. Mitä pidät siitä?

— Verraton, — huudahti Olavi, — kerrassaan suurenmoinen! Tämä kuva puhuu lehden puolesta vakuuttavammin kuin mikään sanallinen esitys!

— On täällä toinenkin. — Nordström otti laatikostaan kuvan, joka esitti alastonta miestä uhkaavassa asennossa, kädet nyrkkiin puristettuina.

— Ei ole hullumpi tämäkään.

— Ei niin, — myönsi Nordström, — se kuvaa kyläkin elävästi uhkaa . . . jota olisinkin taipuisa käyttämään, jos se jotakin auttaisi . . . Ajatteles, että meidän lehtemme on jo valmis. Taiteilijat ja kirjailijat ovat antaneet sille muodon ja sisällön, — mutta ne, joilla on rahaa, ne paksumassiset ja ohutaivoiset kansalaiset saavat aikaan, ettei lehti voi ilmestyä! Tässä nyt on elävä todistus yhteiskuntajärjestelmästäme. Keinottelijat ja huijarit sulkevat neroilta tien, rajoittavat liikuntavapauden, panevat kapulan suuhun. Eivätkä ne menettele niinkuin maantiersvot salaa ja vaanien, vaan julkisesti, päivänvalossa, koko maailman silmien nähden. Luvalisin, hyväksytyin keinoin.

— Se on surkeata!

— Se on niin surkeata, että tekisi mieli itkeä, ellei se narrimaisuudellaan samalla naurattaisi. — Hän otti kansikuvan ja katseli sitä. — Tässä sitä nyt ollaan, aatteen pursi varustettuna, matkavalmiina . . . mutta rahalaituriin kytkettynä . . . Ja onko tämä summa! Kolme — korkeintaan viisituhatta markkaa! Mikä vähäpätöinen asia . . .

— Minusta tuntuu, — virkkoi Olavi ottaen piirustuksen ja alkaen sitä tarkastella, — että vähäpätöisyydet, ja vain ne, ovat kaikkien pyrintöjen esteenä . . . Mutta kaikissa tapauksissa on meidän hankittava rahat keinoilla millä hyvänsä.

— Keinoja ei, hyvä mies, saa käyttää ilman laillista lupaa, sillä niillä on valtion monopoli . . . Mutta yhden keinon minä tietäisin . . .

— — —

Kun Olavi nyt ensi kertaa aikoi esiintyä itsenäisenä miehenä rahamarkkinoilla ja hyvän nimen turvin hankkia lainaa, tuntui yritys sekä jännittävältä että peloittavalta. Jo pienuudesta oli häneen imeytynyt se tietoisuus, että hän itse ei merkinnyt yhtään mitään, vaan että kaikki ansio varallisuuteen nähden oli yksinomaan isän. Pelotti kuin olisi ollut tarttumaisillaun hengenvaaralliseen aseeseen, jota ei osannut käytellä. — Hän oli Nordströmin ja maisterin kanssa menossa rahamiehen luo.

Oli ilta. Kaduilla oli valoisaa, mutta talon pihassa, johon he saapuivat, vallitsi vastenmielinen hämärä. Se oli likainen, ruma piha, puurakennusten ympäröimä, joista kadunpuoleisessa alikerta oli tiilestä. Lukemattomia lahoja laatikkoportaita antoi pihaan. Yhdellä sivulla oli suunnaton talli, perällä valtaisella peltitorvella varustettu korjauspaja, ja pihan keskustaa koristivat moniaat ajopelit, aisat pystyssä, laatikot ja romut.

Nordström kulki edellä pihan yli, pysähtyi perimäi-

sen laatikkoportaan ovelle ja kopautti sitä kepillään. Pitkään aikaan ei kuulunut vastausta.

Vihdoin raoittui ovi hiukan, ja raosta kuului käheä naisääni:

— Ketä haette?

— Meillä on isännälle vähän asiaa, — suhisi maisteri salaperäisesti.

— Mitä miehiä te olette? — uteli nainen.

— Sanokaa isännälle, että herra Kaislanen haluaa puhutella häntä.

— Häh?

— Herra Kaislanen.

— Jassoo.

Tovin kuluttua ovi avautui, ja seurue kompuroi pimeitä portaita ylös ja saapui pieneen, hämärään keittiöön. Heidän opastajansa, suunnattoman lihava, mieltäkääntävän kirjavaan silkkikauhtanaan puettu nainen vyöryi sisähuoneeseen.

Keittiössä vallitsi ihmeellinen lian ja siisteyden sekasotku. Katto savustunut, seinillä uudet paperit ja runsaasti karpästen koristamia, korkkipuitteisia kiiltokuvamaisemia. Pestyllä lattialla likaiset räsymatot, hyllyillä riekaleisten paperireunustain yllä kirkkaita kupariastioita. Miehemme seisoivat oven suussa odottaen.

Sisähuoneen ovi avautui, ja keittiöön ilmestyi kumara, vanha ukko, joka vikisevällä äänellä kysyi:

— Herra Kaislanenko?

— Niin, — vastasivat Nordström ja maisteri yhteen ääneen ja syvästi kumartaen.

— Hän tulkoon tänne.

— Mene, — kuiskasi Nordström.

Kamari oli keittiön vertainen, mutta upeampi. Savutuneen öljylampun sijasta loi täällä valoa punainen, aikoinaan kallisarvoinen, nyt kitillä paikkailtu riippulamppu, ja kultakehyksiset kuvat esittivät hallitsijoita perheineen ja yksin, ja ihmeen ihania alastomia sulottaria kaikissa mahdollisissa asennoissa. Nurkassa seisoj järeä, rautakiskoilla ja vahvoilla saranoilla lujitettu kassakaappi. Suuren osan huonetta valtasi leveä, avoin sänky, jota peitti tulipunainen silkkiloimi. Äskeinen naisolento istui sängyn laidalla katsellen katselemistaan Olavia.

— Nimenne on Kaislanen, — vikisi ukko seisoen kassakaapin edessä.

— Niin.

— Ajuri Kaislasen poika?

— Aivan oikein. Isäni oli ennen, nuorempana, ajuri.

— Oli... hi-hi-hi, — ja ukko alkoi yskiä. Hän kohotti leukansa ylös, veti vinkuen henkeä ja yski jälleen. Silmät työntyivät ulos kuopistaan, ja laihat kaulajänteet kiristyivät.

Olavilla oli tilaisuus tarkemmin katsella häntä. Ukko näytti hyvin vanhalta, mutta hänen kasvoillaan ei ollut ainoatakaan ryppyä. Ne olivat lihavat, mutta omituisella tavalla, sillä liha seurasi niissä erikoisen tarkasti

pääkallon muotoja. Silmät olivat pienet, kirkkaat kuin samea lasi, ja suu muistutti kalan kitaa.

Kun hän vihdoin tointui yskänkohtauksestaan, jatkoi hän hihitystään.

— Vaivaa, vaivaa herraa ajuri kuin ennen valjaat isänne hevosta, hi-hi-hi. Teidän isä-herranne oli aikoinaan minulla renkinä.

— Piruako sinä asiaa sotket, — ärähti nainen, hymyillen samalla Olaville.

— No, ja mitä nuorella vapaaherralla on asiaa?

— Ei mitään, — murahti Olavi ja aikoi poistua.

— Eh-eh . . . tulinen veri . . . odottakaa!

— Istukaa, — äännähti nainen, tehden kädellään liikkeen, joka oli olevinaan siro.

— Eh-eh . . . rahaa, arvaan ma? — Olavi oli kahden vaiheilla. — On pieniä velkoja, joista papalla ei ole aavistustakaan . . . eh-eh . . .

Nainen hymähti ja iski merkitsevästi silmää.

— ja nyt on tultu Malmström-ukon turviin, eh-eh . . . jotta tämä panisi ainoat, kovalla työllä ja vaivalla ansaitsemansa pennit . . .

— Jos ette halua, ei tarvitse, — keskeytti Olavi tyyli.

— Hi-hi-hi, eh-eh . . . kuka on sanonut, ettei Malmström-ukko tahdo? Miksei tahtois! — Ukko hymyili kuin kuolema. — Paljostako olisi kysymys?

— Kymmenestä tuhannesta — vastasi Olavi röyh-

keästi. Hän oli aivan varma, että ukko summan suuruuden kuultuaan kieltäytyy.

— Kym-me-nen tu-hat-ta, — lauloi ukko päätään heiluttaen. — Eh-eh, kymmenen tuhatta!

— Aivan niin. Kymmenen tuhatta, pennilleen. — Olavi nautti ukon hämmästyksestä.

— Lilli, tämä herra aikoo nylkeä meidät puhtaiksi... Kymmenen tuhatta!

— No, saanko minä, vai miten? kysyi Olavi.

Vanhus aukoi suutaan, pyöritteli silmiään, levitteli käsiään ja vikisi:

— Lilli, Lilli, mitä sinä tästä sanot?

Lilli ei sanonut mitään.

— Minä olen vanha mies, ja tämä on vaimoni...

Hän istahti pöydän ääreen ja selaili muutamia papereja. Olavi nousi ja oli aikeissa poistua, kun vanhus kavahti pystyyn ja aivan kuin ihastuneena huudahti:

— No, hyvä, minä luotan teihin. Rehti poika näköjään, eh-eh...

Olavi säikähti. Oikeinko se ruoja tosissaan?

Mutta ukko viittasi hänet istumaan pöydän ääreen, pani eteen paperia ja velkakirjakaavakkeen ja osotti pitkällä etusormellaan paikan, josta kirjoittaminen oli alettava.

Nuori mies epäröi.

Silloin kuului keittiöstä enon yskäys. Siinä oli hän kuulevinaan jännittynyttä odotusta, pelkoa, toivoa.

Hän kirjoitti.

Ukon naama venyi pitkäksi, kun hän näki Olavin merkinneen summan viideksi tuhanneksi.

— Te pyysitte kymmentä, — hän vikisi.

— Mutta otankin vain viisi.

— Te pyysitte kymmentä, ja te kirjoitatte kymmenen! — Vanhuus ja avuttomuus oli tyyten kadonnut. Ukko oli kireä kuin jousi. — Te pyysitte kymmentä, ja minä suostuin sen teille lainaamaan. Kirjoittakaa!

— Mutta mitä takeita teillä on rahojenne takaisinsaamisesta? kysyi Olavi.

— Eh-eh. Olen periaatteen mies, eh-eh, periaatteen. Minä suostuin kymmeneen tuhanteen ja pysyn siinä.

Jälleen kuului enon yskäys, ja Olavi alkoi kirjoittaa uutta velkakirjaa. Inhotti, pöyristytti, — hän kirjoitti kiireesti kuin hätäntynyt, päästäkseen pian, pian ulos tästä pesästä.

Herrat Nordström ja Saarni kutsuttiin todistajiksi, jonka jälkeen heidät jälleen siirrettiin keittiöön, ja nyt otti ukko kassakaapistaan tukun seteleitä ja luki niitä juhlallisin, palvovin ilmein Olavin eteen pöydälle. Summa teki kuuttasataa vaille kuusi tuhatta.

— Mitä! ärjäsi Olavi.

— Provisioni ja yhden vuoden korot. — Ukon muoto on ihmeellisellä tavalla muuttunut. Kasvot ovat kunnioitusta herättävän arvokkaat, silmät tyynet ja rehelliset, otsa kupera ja jalo kuin temppelein kupu. — Te otatte minulta lainan. Hyvä. Ja minä annan sen. Mutta täysiä takeitahan minulla ei ole lainani takaisinsaami-

sesta. Teidän hyvä tahtonne? . . . Mutta, hyvä herra, hyvä tahto ei kasva pellolla. Täytyy olla siementä, ystäväni, siementä!

Hyi h—ti, — hyvästeli Olavi itsekseen, poistuessaan arvoisan pariskunnan huoneesta.

Kadulla Nordström kulki hänen toisella ja maisteri toisella puolellaan. Molemmat olivat häneen päin kumartuneina, ja Olavia miltei peloittanut se kiihko, joka loisti heidän silmistään. Jos heidän kielensä olisivat riippuneet ulkona suusta, olisivat he olleet kuin kaksi metsäkoiraa otusta kantavan metsästäjän kintereillä.

— Paljonko se antoi? sähisi eno.

— Niin, paljonko? läähätti maisteri.

— Viisi tuhatta neljäsataa.

— Antoiko se niin paljon!

— Katsos lempoa!

— Nytki kokonaista neljä tuhatta, — huomautti Olavi.

— Niiden on tapana antaa vain puolet, — tiesi maisteri.

Miesten käynti oli hyppelehtivää. He työntelivät vastaan tulijoita, huitoivat käsillään ja pitivät kiinteästi silmällä välissään kulkevaa olentoa kuin olisi tämän aikomus ollut haihtua.

Olavin sydänelässä oli kuin häkää, kuin vihreätä myrkkyä. Hän joudutti matkaa, joudutti lopulta kuin henkensä edestä. Perille päästyä hän laski pöydälle viisi tuhatta ja pyysi niistä tunnustetta.

— Tietysti, — ja Nordström oli jo alkamaisillaan kir-

joittaa sitä, kun maisteri huomautti, että rahat oikeastaan kuuluivat hänelle, lehden vastaavalle toimittajalle.

— Minkä h—tin lehden? ärjäisi Nordström.

— Minkäkö? kysyi maisteri ihmeissään.

— Minkä lehden *sinä* perustat? *Minä* sen perustan, etkä *sinä*!

— Jätkä! sähähti maisteri.

— Puolihullu maisteri-retku! murisi Nordström.

— — —

— Ellen erehdy, niin rahat ovat minun, — keskeytti Olavi pistäen setelit takaisin povitaskuunsa.

Hiljaisuus. Miehet seisoivat noloina.

— Minä häpeän, — virkkoi vihdoon Nordström, — näin käy, kun kapitaali pääsee peliin.

— Mitä te ajattelette meistä? kysyi maisteri.

Olavia tukahdutti, ahdisti, inhotti. Heitä oli siinä kolme miestä . . . ihmistä . . . mutta mihin oli kadonnut se jokin, mikä teki heidät sivistyneiksi? Se siunausta ja onnea tuottava jokin, mitä nimitetään tiedoksi ja valistukseksi ja mitä he olivat aikeissa levittää kansan syviin riveihin? Se oli kuin poispyyhkäisty . . . ja he riitelivät siitä, *kuka* sitä saisi levittää! He, kolme veijaria, jotka kaihtoivat toistensa katseita, peläten niistä näkevänsä oman alastomuutensa.

Viisi tuhatta markkaa oli paljastanut heidät . . . Mitätön summa! Olavi otti sen taskustaan ja heitti pöy-

dälle. Poistuessaan hän vilaukselta näki, miten neljä kättä hätäisesti ojentui rahaa kohden.

— Sudet, — mutisi hän kulkiessaan ulos kadulle.

7.

Olavi ei enää naurahdellut isän kiteytyneille ominaisuuksille, eikä tuominnut hänen sydämettömyyttään lähimäisiä kohtaan. Isä tosin oli kova ja tunteeton kuin kivi — mutta ehyt hän myöskin oli, eikä kenenkään tarvinnut eksyä luulemaan häntä toisenlaiseksi kuin mikä hän oli. Ei hän keinotellut aatteilla, ei tiedoilla, ei sivistyksellä — pelkkää metallia hän siihen käytteli.

Vanhuksen suhteen Olavi alkoi pysytteleitä kunnioittavassa tasapainossa. Siitä johtui, että koti, joka ennen oli tuntunut ahdistavalta, nyt muuttui kylmäksi pyhäköksi, missä joka sopukka velvoitti äärimäisimpään juhllisuuteen.

Oli toinen koti, edellisen vastakohta, missä jännitys laukesi herttaiseen arkipäiväisyyteen. Hän rakasti Almaa. Kaikista oikuistaan ja omituisuuksistaan huolimatta oli tyttö käynyt hänelle päivä päivältä kallisarvoisemmaksi, Olavi oli jättänyt kaiken opetuksen sikseen. Tyttö oli hyvä sellaisenaan. Hän tiesi, mitä kauniin, nuoren ja luonnollisen naisen tarvitsee tietää. Kun Olavi hänelle joskus kuvaili heidän yhteistä tulevaisuuttaan, kuunteli tyttö kuin satua. Hän ei vaatinut mitään, ei toivonut

mitään, hän eli hetkittäin huomisesta huolimatta. Se oli liikuttavaa ja samalla kertaa velvoittavaa.

Se velvoitti Olavia kiinteään työhön, hänen voidakseen pian valmistaa työlleen oman kodin. Isänsä suureksi iloksi luki poika päivät pääksytysten huoneessaan. Niinhän pitikin, ajatteli vanhus, — ponnistaen kehnostakin jotain tulee.

Mutta eräänä lokakuun iltana, kun Olavi oli kirjoihinsa syventyneenä, alkoi tuuli akkunan takana oudosti vinkua. Mistä lie johtunut — liiallisesta työstä, väsymyksestä — se teki kaamean vaikutuksen. Hän tukki korvansa ja koetti lukea . . . ei.

Hän aukaisi akkunan. Vikinä taukosi. Hän sulki sen jälleen — ja jälleen alkoi vikinä, nyt terävänä, äityneenä. Olavi aukoi ja sulki akkunaa, kuunteli ja tarkkasi . . .

Hii-ii-eh-eh . . .

Hiki kihosi otsalle.

Hän ei ollut tahtonut ajatella koko asiaa, mutta nyt se tuli itsellään.

Ilkeä juttu . . . että oli tullut antauduttua sellaiseen . . . tässä vielä salaisuuksia kotiväeltä . . .

Hii-ii-eh-eh, vinkui Malmström akkunan takana kuin pahalainen . . . Joutavia! Narri, lapsekas! Mitä se nyt on, mokoma summa! Hän maksaa korot, ja sillä hyvä . . .

Mutta omituinen, selittämätön pelko sousti suonissa. Se on väsymystä, hän ajatteli, hänelle on käynyt samoin kuin eräälle toverille, joka luki niin kiinteästi, että

kun kirja kerran putosi kädestä, ei se pudonnut lattialle, vaan jäi ilmaan . . .

Hii-ii-eh-eh. — Vingu nyt, ruoja, kylliksesi! Hän pukeutui nopeasti päällystakkiin ja lähti pakoon.

Hän suuntasi kulkunsa suoraan Alman luo.

Olavilla oli oma avain, mutta tällä kertaa oli ovi sisäلتäpäin lukittu. Hän soitti ovikelloa, soitti kerran, toisen, kolmannen. Odotti tovin ja soitti jälleen — tulos oli sama. Hän soitti ja soitti, koputti kepillään. Ei mitään vastausta.

Vihdoin avautui viereisen huoneuston ovi, ja vihaisen näköinen nainen tuli portaistoon.

— Siell' on nyt toinen, ei sinne sovi yrittääkään, — sanoi nainen karkeasti.

— Toinen!

— Toinen siell' on. Menkää muualle, hä-hä-hää . . .

Poistuako kaikessa hiljaisuudessa, vai lyödäkö ovi rikki? Sydän jyskytti, korvissa suhisi . . . Alma . . .

— Viitsittekin juosta sellaisten jälessä, niinkuin ei parempia naisia olisi, — lallatti nainen portaistoa kaiutavalla äänellä.

Toisista kerroksista kuroittautui uteliaita päitä.

— Ovet ovat sulletut näyttösten aikana, — kaikui ylhäältä raaka miesääni.

Korvia alkoi kuumottaa kuin ampaispesässä. Uteliaiden katseiden seuraamana hyökkäsi Olavi alas, juoksi kadulle ja piiloutui miten parhaiten taisi vastakkaisella puolella olevien puiden suojaan.

Hetkisen kuluttua aukaisi Alma akkunansa ja silmäili ulos. Eikä kestänyt kauan, kun portaita tuli sivuilleen vilkuen tuttu mies. Olavi antoi hänen edetä hiukan, kapaisi sitten jälessä ja tarttui olkapäähän.

— Hei-hei, — hän äänsi, kieli tahmeana.

— Hyvää iltaa, — mainitsi toinen.

— Mihin maisterilla noin kiire?

— Eipä juuri mihinkään. — Maisteri Saarni oli aivan levollinen. Hän oli hiljan uusinut pukunsa kiireestä kanta-päähän ja keppiin saakka.

Olavi koetti hillitä vimmaa, joka oli tukahduttamaisillaan hänet.

— Te tulette Alman luota?

— Aivan oikein.

— Mitä tekemistä teillä siellä oli?

Toinen kohautti olkapäitään:

— Mitä tarkoitate, hyvä herra?

— Tätä — tätä — tätä . . .

Maisteri kömpi ylös katuojasta, tuli niinkuin ei mitään olisi tapahtunut Olavin luo ja virkkoi lahealla äänellä:

— Me herätämme huomiota. Miten te, sivistynyt mies . . .

Olavi puristi häntä kauluksesta, kunnes toisen kasvot sinertyivät . . . Sivistynyt . . . Mutta sitten hän vielä kerran jaksoi hillitä vimmansa. Kopeloiden toisella kädellä liivinsä taskua hän siirsi maisterin pois katu-käytävältä:

— Näkeekö maisteri tuolla etäisyydessä omnibus-ase-

man? Minä annan teille viisitoista penniä rahaa ja kaksi minuuttia aikaa. Menkää nopeasti, muuten . . .

Toinen ei useampaa kehoitusta odottanut.

Tuskin oli hän kadonnut, kun Olavia kadutti, että oli päästänyt hänet käsistään. Silmissä säkenöi — edessä oli pelkkää liekehtivää tulta.

Sinä iltana hän tuntimäärin risteili katuja, aivot ajatuksista tyhjinä, sydämessä polttava tuska.

Kun hän saapui kotia, piteli äiti eteisen ovea auki kalpeana, rauhattomana.

— Voi, voi, rakas lapsi . . .

— Mitä on tapahtunut?

8.

— Jaa mitäkö on tapahtunut! — kuului isän jyrisevä ääni, ja samassa hän jo tulla töytäsi poikansa eteen. — *Malmström kävi täällä!*

Olavi vavahti, henkeä salpasi — mutta tuska, jota hän oli tuntenut, hellitti.

— Malm-ström kä-vi tääl-lä, — tavasi isä.

Kun Olavi oli vaiti, kuroitti isä suunsa aivan hänen kasvojensa eteen ja karjaisi:

— Malmström kävi täällä!

— Vai niin, — sai Olavi sanotuksi.

— Tiedätkö sinä, mitä varten Malmström kävi täällä?

— Eikö hän sitä sanonut?

— Minä kysyn sinulta: tiedätkö, mitä varten vanha Malmström kävi täällä?

— En.

— Et? — Herra Kaislanen levitti silmänsä, niin että valkuainen näkyi kauttaaltaan. — Katso minua silmiin, katso, katsó, — hän ulvoi.

— Mitä te minusta tahdotte? . . .

Vanhus oli pannut kaikki voimansa liikkeelle. Panos oli loppunut, ja pojan kysymys teki hänet epäröiväksi. Entä jos Malmströmin käynti ei koskenutkaan Olavia . . . Jos hän, isä, suotta . . .

Olavi vetäytyi väsyneenä huoneeseensa.

Kaislanen ei kävellyt edes takaisin salissaan, kuten muulloin, kun mieli kuohui. Hän istuutui keinutuoliin. Sillä asia oli tavaton! Mitä, *mitä* tekemistä oli Malmströmillä täällä?

Kaislasen kasvot ovat kireät, huulet lujasti yhteen puristuneet, ja harmaat, terävät silmät tuijottavat lattiaan.

Malmström, se vanha mato, on aina ollut hänen pahin vihollisensa . . . Minä menestyin, pääsin arvoon ja kunniaan . . . vietin häitä herrasneidin kanssa samaan aikaan kun hän nai lutkan . . . se sitä, heh-heh, eniten piruutti . . . Tulee nyt tänne, vetää luunsa *minun* kunniallisen vaimoni kotiin . . . ei ole tietääkseenkään . . . laahustaa käskemättä saliin, ojentaa sorkkansa vaimolleni . . . vin-kuu, irvistää, ähkii — sika. Tässä piilee jotakin!

Kaislanen meni tupakkapöydän luo ja alkoi täyttää piippuaan.

— Jos se sittenkin, kuten sanoit, tuli vain tervehti-
mään vanhaa ystävänsä, — virkkoi rouva.

— Hä! Vanhaa ystävänsä, sanoit! Olenko *minä*,
minä Kalle Kaislanen, *minä* tunnetun koronkiskurin
ystävä?

— Jumalan edessä . . .

— Ja pirun takana! Mitä tekemistä Malmströmillä
on minun ja Jumalan kanssa! Vai aiotko sotkea mei-
dät kolme samaan taikinaan . . . Saatana sen tänne len-
nätti . . . Ellei Olavi . . .

— Sitä minä en usko.

— Usko! Sinun uskosi ei siirrä sinapinsiementä-
kään! . . . Minun täytyy saada selvyys asiasta!

Samassa hän jo juoksi poikansa huoneeseen, ja rouva
kuuli, miten hän riuhtaisi oven auki.

— Laupias Jumala meitä kaikesta pahasta varjelkoon,
— huokasi rouva.

Olavi istui huoneessaan pää käsien varassa.

— Vanno, ettei sinulla ole asioita Malmströmin kans-
sa, — läähätti vanhus seisahtuen poikansa taakse —
kuuletko sinä, vanno minulle, isällesi . . . kuuletko, vanno
kaikkien pyhien, vanno taivaan ja maan nimessä, kuu-
letko!

Olavista tuntui kuin olisi hän seissyt Kalmavaaran
jyrkän teellä valmiina syöstäväksi syvyyteen . . . Sinun
on nyt, tällä hetkellä heittäydittävä . . .

— Minä olen Malmströmiltä lainannut kymmenen-
tuhatta.

On hiljaista, peloittavan hiljaista. Olavi kääntyy varovaisesti katsomaan. Hyvä Jumala!

Isän silmät ovat nurin päässä, kasvot vääntyneet, ja sinertävien huulien välitse pursuaa vaahto. Olavi ehtii juuri apuun, kun vanhus retkahtaa permantoon.

— — —

Lääkäri on lähtenyt. Vaara on ohi, ja sairas on pitkään sängyssä, ummistetuin silmin.

Kaislanen ei nuku. Hän on valveilla ja täydessä tajussaan. Omantunnon ukset vain ovat auenneet, ja kätkeyty elämän kuvat liikkuvat valtoimina.

Monta kertaa ennenkin on hän niitä katsellut. Eivät ne ole häntä peloittaneet. Mutta nyt ovat ne tulleet askelta lähemmäksi, ovat eroittumattomasti kietoutuneet häneen itseensä — hänen henkiseen tukeensa, hänen ylpeihin unelmiinsa.

Hän koettaa irtautua niistä periaatteittensa avulla.

Jos hän elämänsä varrella olisi menetellyt toisin, niin maailma olisi hänet murjonut. Hän on ollut voimakas, siinä kaikki. Ne, jotka ovat heikkoja, sortuvat, siinä kaikki. Onko hän velassa kerjäläisille siitä, että itse on kerjännyt? Tulisiko hänen maksutta pitää taloisiaan orpoja ja leskiä siksi, että itse on orpo ja lesken poika . . .

Mutta periaatteet eivät auta. Sydämettömyys, kovuus, julmuus . . . Olavi, hänen lapsensa . . . Malmström . . . Kuvat, tunteet, mietteet muodostuvat kauhistuttavaksi vyyhdeksi . . .

Sairaana otsalle kihoutuu hikihelmiä, kasvot väentyvät ja vavahtelevat.

Rouva Kaislanen ei enää voi hillitä itseään, hän vaihtaa polvilleen vuoteen ääreen ja alkaa ääneensä rukoilla lievennystä ruumiin tuskille ja armoa sielu-poloiselle.

Se vaikuttaa sairaaseen paremmin kuin paras lääke. Muistonäyt vetäytyvät sielun syvyyksiin, omantunnon ukset paiskautuvat kiinni, ja hän on jälleen entisellään, mies ehjä ja voimakas.

— Minulleko sinä armoa rukoilet? *Minäkö* Malmström-lurjukselta olen lainan ottanut? . . . Poikasi sen on tehnyt, sinun ainoa sikiösi, jota minä olen hellinyt . . .

Sydämen toiminta järjestyy, veri alkaa kiertää kuumana, ja vanhus kavahtaa vuoteeltaan.

— Pois näkyvistäni, — hän ulvoo pojalleen, — pois, pois minun talostani, sinä konna ja väärentäjä! . . . Vai sielumessuja jo ennenkuin henki on lähtenyt . . . ha-ha-haa . . . vai sielumessuja . . . Nordströmien kelpaisi sitten kiittää Jumalaa, kun minut saataisiin hengiltä . . .

Voimat uupuvat, hän istahtaa huohottaen sängyn laidalle ja jatkaa hillitymmin:

— Minä elän vielä. Kuuletteko, minä elän vielä . . . Näettekö, että minussa on henki? Katso, Anna, minä elän ja hengitän, näetkö sinä, sano!

— Näenhän minä, rakas Kaarle.

— No, mitä sanot siitä? . . . Ettet jo mennyt ruumisarkkia tilaamaan ja papille ilmoittamaan, että nyt siitä ukko-rähjyksestä vihdoin päästiin, Jumalan kiitos.

Vanhus heittäytyy uupuneena vuoteelle.

— Sano, — hän mielipuolen tavoin valittaen jatkaa,
— mikset mennyt papille ilmoittamaan ja ruumisarkkua
tilaamaan, ruumisarkkua . . . papille . . . siitä päästiin . . .

— Rakas, rakas ystävä . . .

— Vai rakas ja ystävä! — raivokohtaus uudistuu.
Hän ponnahtaa jälleen ylös ja alkaa käsiään huitoen
karjua:

— Mitä tuhannen h—tiä sinä *minun* edestäni rukoi-
let ja *minun* vikojani Jumalalle luettelet? . . . Onko mi-
nulla vikoja, häh, sano? Taivaan voimat minua var-
jelkoot, minä tulen hulluksi! . . . Olenko minä varas-
tanut, murhannut, tehnyt pilkkaa pyhäänhenkeä vastaan
tai lainannut Malmströmin p:ltä rahoja? . . . Mitä tuhan-
nen tulimmaista te minusta tahdotte, te mustasorkkaiset
Nordströmit? . . . Kiesus ja liekki ja kadotus, sano, kuka
on lainannut, sano, herrasryökinä, kuka on lainannut
Malmströmiltä, siltä vanhan porton aviomieheltä kym-
mentuhatta? Lainasiko Kalle Kaislanen, entinen vosi-
kan renki, vai sinun poikasi, valkolakkinen herra? Etkö
tiedä, etkö arvaa? Minä huudan sen sinun korvaasi,
niin että maailma kaikuu: sinun sikiösi, sinun oppinut
pentusi, sukusi koristus, veljesi seuraaja . . .

— Kuulevat, — tyyntyyttää rouva hätäisenä ja kal-
peana.

— Vai kuulevat! Kiesus ja perkele! Vai jo minun
suuhuni pistetään kapula ja kurkkuuni miekka! Minä
en saa omassa talossani hiiskahtaakaan! Minun pitää

olla vaiti ja hymyillä . . . Hyvä, hyvä! Minä hymyilen, minä nauran, hah-hah-hah . . . näes, minä tanssin ilosta kuin kuningas Taavetti . . . Näin minä iloitsen . . . Oi riemua, oi riemua, minun lapsellani on verrattomat varkaan, väärentäjän, konnan, murhamiehen ja kaikki Nordströmien edellytykset. Iloitse, Anna, hypi ja riemuitse, sillä meille on syntynyt poika, ja esikoinen on meille annettu, joka ylennetään hirsipuuhun asti . . .

— Oi Jumala, oi Jumala, — valittaa äiti hiljaa ja pitelee sydäntään.

Olavi, joka synkkänä oli kuunnellut isän raivonpurkauksia, riensi äitinsä luo.

— Isä, hillitkää toki hiukan itseänne, — hän virkkoi, silmissään kylmä ja halveksiva ilme.

— Sinä, — kirkaisi vanhus, sieppasi tuolin ja ryntäsi poikaansa vastaan.

Poika tarttui tuoliin, riuhtaisi sen irti isän kädestä ja piteli sitä kuin voiton merkkiä ilmassa. Syntyi peloitava, pahaenteinen hiljaisuus. Sen särki äidin valitus, ja Olavi laski tuolin kädestään.

Vanha herra katsoi tovin poikaansa. Ensin oli hän tuntenut kiihkeätä halua hyökätä kiinni hänen kurkuunsa ja puristaa, puristaa . . . Mutta sitten, äkkiä, arvaamatta, sydän aivan kuin herpaantui, viha vaimeni ja olemuksen täytti onnettomuuden tunne.

Voi, miten hän oli onneton, onneton ja yksinäinen kuin ihminen, joka seisoo elämänsä rakenteen raunioilla ja katselee särkyneen työnsä sirpaleita.

— Voi minun päiviäni, voi minun poloisen päiviäni, — hän vaikeroi kävellen hartiat kumarassa, horjuvin askelin edestakaisin lattialla. — Nyt olen mennyttä miestä . . . Nyt voi Malmström-roisto hyvin . . . aah, miten se kellii minun häpeässäni kuin sika pahnoissaan!

Hän pysähtyi poikansa eteen, levitti kätensä ja lausui liikutuksesta väräjäväällä äänellä:

— Katso nyt! Näetkö mitä olet isällesi tehnyt! Olenko minä tämän ansainnut? Näinkö palkitset minut? Tä-mäkö se ilo ja kunnia, jota toivoin. Häpeää, häpeää! — Pää painui alas, hartiat kumartuivat. — Nyt voi Malmström astua minun kunnialliseen kotiini. Nyt voi koronkiskuri sylkäistä rehellisyydestään tunnettua Kalle Kaislasta silmille ja sanoa: tuosta saat! Hän voi osoittaa minua sormellaan ja sanoa laisilleen: missä on nyt miehen maine ja kunnia? Mitä hyötyä on Kaislaselle rehellisyydestään, kun poika on minun verkoissani . . . Voi minua, voi minua . . .

— Mitä joutavia, — virkkoi Olavi.

— Jou-joutavia! — Isä ällistyi, hätääntyi, mutta sit-ten hänen kasvonsa kiristyivät.

— Tyyntykää, isä hyvä, niin minä selitän, — ehätti Olavi.

Ja hän alkoi selittää. Kertoi asian alusta loppuun, kaunistellen enoa ja itseään. Hän oli tahtonut vain auttaa. Oli kaiken uhallakin tahtonut hankkia enolle rahaa lehteä varten.

Äiti oli kuunnellut sydän liikituksen vallassa, ja kun Olavi lopetti, pani hän kätensä ristiin ja huudahti:

— Jumalan kiitos! Ja minä kun jo epäilin pahinta! Luulin lapseni sortuneen maailman kuiluihin.

— Mitä sinä kuilulla tarkoitat? — kysyi isä hämmästyneenä. — Jos ei Malmström ole kuilu, oikea syvyyden nielu, niin ei sitte mikään. Sillä jos minä Malmströmin oikein tunnen, niin vaatii hän summan kaksin kerroin, ennenkuin suostuu antamaan velkakirjan takaisin . . . Ja entä häpeä, Anna, häpeä!

9.

Ei ole Kaislasen poika vielä joutunut hunningolle, ei ole, ehei . . . eikä taida joutuakaan . . . Se on vain joutunut konnien kynsiin, kynittäväksi, nypittäväksi . . . Täytyy vain *yhä* opettaa ja neuvoa — sillä vaikka poika onkin opin ahjossa, niin ei sieltä kuitenkaan lähde sitä oikeaa viisautta jokapäiväistä elämää koskevine vihjauksineen, käänteineen ja määritelmineen, joita vain hän, isä, kykenee antamaan. Sillä mitä se auttaa ihmistä, vaikka hän koko maailman osaisi, vaikka hän taivaat ja maat punnitsisi ja sydämet ja munaskut tutkisi — *jos hän ei osaa pitää puoliaan ja katsoa eteensä?* —

Sinä iltana vanha Kaislanen jälleen pitkästä ajasta valvoi kauan ja mietiskeli. Ja seuraavana aamuna hän vastoin tavallisuutta lojui vuoteellaan ja jatkoi mietiskelyään.

Sydän, hm — siihen sitä aina takerruttiin kuin kär-

pänen hämähäkin seittiin. Pojalla on sydän, siitä ei pääse mihinkään . . . Mutta se mikä naiselle on kaunistukseksi — Jumala kun ei ole heille suonut järkeä liike-elämää varten — se ei kelpaa miehelle . . . On kerrassaan käsitämätöntä, ettei poika ole perinyt hituistakaan isästään, ei edes siemeneksi . . . Ja vaikeaa, ah, niin vaikeaa, on nauriin siemenestä saada perunaa . . . Sydän . . . Tulee vaikka itse piru ja hirnuu, niin heti tarttuu mies ohjaksiin . . .

Herra Kaislanen tunsii tehtävänsä vaikeuden. Hänen oli tällä kertaa käytettävä jotakin aivan erikoista opetus-tapaa.

Entä jos hän ei kävisikään sydämen kimppuun sellaisenaan, vaan sen sijaan valaisisi sen ominaisuuksia . . . Sillä jokaisella ihmisellä on sydän, sitä ei voi kieltää. Toisilla se on pehmeä ja taipuisa, kuten Annalla ja Olavilla, toisilla loistava ja kirkas kuin timantti, kuten hänellä itsellään, mutta useimmilla se on musta ja saastainen, kuten Malmströmillä. Kun siis nyt saastaiset kädet alkavat velloa hellää sydäntä, niin siitä tulee sangen pian pahojen tarkoitusten välikappale. Sentähden, poikani . . .

Hän ihaili ajatuksiaan, kertaili niitä, keksi uusia, yhä sattuvampia, ja kun hän vihdoin nousi vuoteeltaan, oli hän juhlallinen ja vakaa, niinkuin ainakin mies, jota pyhä tehtävä odottaa. — Hän kutsutti Olavin työhuoneeseensa.

Mutta Olavi ei heti noudattanut kutsua, sillä hänellä

oli ylen tärkeää tehtävää. Varhain aamulla oli hän saanut näin kuuluvan kirjeen :

Tule, rakas ystävä, heti. Odotan sinua sydän sairana.

Alma.

Tätä kirjettä Olavi luki ja luki. Sen muutamat sanat antoivat enemmän miettimisen aihetta kuin monet vaikeatajuisimmat teokset.

Ensin, kirjeen saatuaan, oli hän raivostunut ja heittänyt sen menemään, mutta sitten oli loukattu itserakkaus alkanut suunnitella kosta. Kirjoittaisiko hän pari sanaa vastaukseksi . . . Päähän pälkähti lauseita, joita hän häpesi. Ei, ei hän ole tietääkseenkään koko elukasta. Olkoon . . . Tai jos sentään lähettäisi saamansa kirjeen takaisin . . . Ei, ei sitäkään . . .

Äiti tuli kiirehtimään isän luo :

— Ole nyt, lapsi-kulta, kärsivällinen, ja muista, että hän on isäsi, joka sydämestään tarkoittaa sinun paras-tasi, ja pidä joka hetki mielessäsi, että isäsi on vanha ja sairas mies, jolle mielenliikutukset saattavat tuottaa kuoleman. — —

Herra Kaislanen istui laajan ja tukevan kirjoituspöytänsä ääressä, sen pöydän, jolla hän kirjoitti vuokrasopimuksia ja merkitsi maksettuja vuokria. Hänen oikea kätensä oli kyynärpäätä myöten pöydällä; vasen, sormet harassa, polvella. Vanhuksen kasvoilla oli suurten huol-

ten painostus. Hän katseli ulos akkunasta pihojen vastaisella puolella olevan talon ylitse kohden korkeutta.

Olavi ei häirinyt, vaan istahti lähinnä ovea olevalle tuolille, mihin köyhien vuokralaisten oli tapana istua.

Vihdoin herra Kaislanen käänsi katseensa huoneeseen, huomasi poikansa ja huoahhti.

— Niin, se on tosi, — hän nousi ja alkoi pöytään nojaten tuijottaa permantoon. Riistäysi mietteistään ja jatkoi pontevasti:

— Minun on jo tänä päivänä maksettava velkasi Malmströmille — ja samalla saat sinä tilaisuuden puhdistaa itsesi. Vai tietääkö hän, mihin tarkoitukseen olet lainan ottanut?

— Ei, ei hän sitä tiedä.

— No niin. Sinä saat sen hänelle sanoa.

— Onkohan se tarpeellista?

— On!

— Mitä varten?

— Mitäkö varten? Sitä varten, että *minä* tahdon ja vaadin niin!

— Minä puolestani en pidä sitä tarpeellisena, enkä aio lähteä isän mukana.

— Et aio lähteä! Vai et aio lähteä minun mukana selvittelemään pahoja tekojasi, joita enosi kanssa olit kerkeä tekemään.

— Tehty teko ei tunnustuksilla tekemättömäksi tule.

— Ei ole kysymys tunnustuksista, vaan selityksistä! Sinun on Malmströmille selitettävä, mihin tarkoitukseen

rahat lainasit, ja minä autan sinua kuvailemalla sinun luonteesi laatua.

— Mutta, isä hyvä, ettekö itsekkin huomaa, että se olisi naurettavaa! Mitä tekemistä Malmströmillä on minun luonnonlaatuni kanssa? Ei hän välitä, olenko minä kala vai lintu, — hän vaatii rahansa takaisin — ja saa — ja siinä kaikki.

— Vai niin yksinkertaisesti se käy! Poika lainaa, isä maksaa, tik-tak! — Vanhus istahti jälleen ja alkoi katsella katonharjan yli sinistä taivasta.

Merkillistä, miten ihminen, joka ei ole mitään kokenut, saattaa olla lyhytnäköinen! Siinä on hänellä poika kuin mikäkin kallis loistoesine, jota ei voi mihinkään käyttää... Kuitenkin on isä täyttävä velvollisuutensa kasvattajana.

Vastapäätä olevan talon ullakon aukossa kyyhkyspari kyni pörröisiä sulkiaan ja nosteli ensimmäisen syyspakasen oudostamia jalkojaan vuorotellen höyhenten lämpimiin. Tämä lintuperhe, taustanaan harmaa levykatto ja kylmä avaruus, loi runoutta vanhuksen mieleen. Siinä oli nyt selvä kuva tyhjyydestä, minkä toimettomuus ja harkitsemattomuus synnyttää. Hän itse, Kalle Kaislani, on toista maata kuin taivaan linnut. Jumalan luomus hänkin tosin on, kuten kyyhkysetkin, mutta ei hänen tarvitse varpaitaan kylmän vuoksi nostella, eikä suojaa kenenkään ullakoilta etsiä...

— Elämä on niin ihmeellistä, — hän virkkoi, — sitä

kummallisempaa moninaisuudessaan, että siinä vallitsee muutamia järkähtämättömiä lakeja.

Olavi jännitti tajuamiskykyänsä, sillä isän tapa oli juhllallisilla hetkillä sommitella sanansa sangen monimutkaisiksi.

— Ihminen luuloittelee saavansa jotakin aikaan hyvillä töillään ja hyvällä sydämellään. Eikä hän sokeudessaan näe, että hän on kuin taivaan lintu, yhtä avuton ja toisen tuettava.

Hän yskäisi, karisti kurkkuaan ja piti tiukasti silmällä kyyhkysparia, pysyäkseen niiden antamassa ajatusjuoksussa. Mutta pahaksi onneksi toinen lintu levitti siipensä, lehahti lentoon, ja pian toinenkin seurasi juoheassa kaaressa. Herra Kaislanen käänsi katseensa poikaansa.

— Sinun mielestäsi ei mikään ole mitään! Mutta kun minä sanon, että Malmströmin täytyy saada tietää, ettei *minun* poikani ole heittiö, niin hän saa sen tietää, maksoi mitä maksoi! Ja sinä voit arvata, että minulla on siihen pätevät syyni. Ymmärrätkö?

— En.

— No . . .

— Minä en ymmärrä miksi te, isä, niin suuresti välitätte Malmströmistä. Eihän hänestä kunnan ihmiset kehataa puhuakaan, ja te vetäisitte *minut* hänen eteensä tunnustuksille!

— Tjaa, — pojan perustelu vaikutti, mutta hän ei tahtonut sitä näyttää. — Tjaa, sen asian kanssa on niin

ja näin. Mutta ettet luulisi tätä päänäpistoksi, oikuksi minun puoleltani, täytyy minun ilmaista sinulle eräs seikka. Se ei nyt sinänsä vaikuta tähän asiaan, mutta kokonaisuudessaan se on sangen tärkeä. — — Siihen aikaan, jolloin meillä, minulla ja Malmströmillä, oli yhteisiä asioita, ei hän vielä ollut leimattu mies. Hän oli ensin isäntäni, sitte liikekumppanini — kunnes minun onnistui hyvillä ehdoilla ostaa talorähjä, jolla oli neljän tontin maa-alue. — Alkoi sitten se kuumeinen rakennuskiihko, ja minä, köyhä mies, havaitsin omistavani neljä tonttia verrattain hyvällä kohtaa kaupunkia. Minä vainusin kulta-aikaa jo hyvissä ajoin, mutta en hiiskunut Malmströmille mitään, vaan menin hissukseni ja ostin vielä viimeisenkin talorähjän, jolla oli yhtä suuri tonttimaa. Siten pääsin alkuun. Malmström pääsi asian päälle vasta sitten, kun hökkeli-pahasten omistajat jo tiesivät tonttiansa arvon, he-he-he . . . Siitä asti on se kavala mato minua vihannut, varsinkin kun minä olen rehellisesti päässyt varoihini ja hänen on täytynyt käyttää rikollisia keinoja . . . Hän on koettanut myrkyttää minun mainettani jos jollain tavoin. Voisitko ajatella, että hän on lähettänyt luokseni hätäytyneitä herrasmiehiä, jotta minä tulisin osalliseksi hänen maineestaan. Kerrankin tuli tänne eräs pankkiherra, joka — sivumennen sanoen — samana yönä ampui itsensä. Mutta sellaisia minä ajoin ovestani ulos kuin koiria.

Olavia puistatti.

— Kaiketi nyt käsittänet, etten minä turhia . . .

— Minä en lähde kanssanne Malmströmin luo.

— Et lähde!

— En.

— Vai rohkenet sinä sanoa minulle, että et! — Isän silmät sikristyivät.

— Minä en tahdo olla tekemisissä sellaisten miesten kanssa! Minä vihaan ja inhoan sellaisia, jotka . . .

— No-no, — keskeytti isä myhäillen. — Minä käsittän sinun oikeutetun vihasi. Minäkin inhoan Malmströmiä, heh-heh. Tuota, minä käsittän asemasi hankaluden. Hyvien vanhempien lapsena ja ylioppilaana sinun on vaikea käsittää sellaista miestä kuin Malmströmiä. . . . Mutta maailmassa on vielä kunnottomampia kuin hän. Enosi ja maisteri esimerkiksi. Eivät he ole edes Malmströmin arvoisia . . . No niin, päätyköön koko asia nyt tähän. — — —

Eteisessä seisoi pieni poika, jota rouva Kaislanen kuulusteli:

— Sellainen se oli nätti ryökinä, — kuuli Olavi pojan selittävän.

— Olavi, täällä on kirje sinulle.

Olavi otti kirjeen ja aikoi poistua, kun poika huomautti, että —

— Pitäis saara vastin ja.

Hän päästi pojan huoneeseensa, meni itse jälessä ja sulki oven.

— Kuka tämän lähetti? — hän kuuluvasti kysyi. Se ei ollut tarkoitettua pojalle, mutta tämä oli nähtävästi

tuskastunut jo edellisistä tiedusteluista, ja vastasi näkökäästi:

— En mää sen nimeä kysynyt, lukekaa, niin sitte hän tierätte.

Kirje oli Almalta.

Arvoisa herra — kirjoitti tyttö — olkaa hyvä ja tulkaa tänä iltana k:lo 8. Odotan teitä kadulla entisen asuntoni kohdalla. Minun täytyy välttämättä puhua kanssanne.

— Jaha, — mutisi Olavi.

— Se pyys' vastint', — huomautti poika.

— Sano neidille, että . . .

— Eiks' teill' o' paperia?

— Onhan sitä, — naurahti Olavi ja kirjoitti: Tulen.

Hän antoi pojalle kirjeen, mutta tämä seisoi yhä paikallaan.

— No?

— Se ryökinäkös mulle maksaa, vai . . .

Olavi antoi hänelle markan. Pojan silmät välähtivät. Hän tarkasteli rahaa tuntijan tavoin, nyökkäsi kiitokseksi ja vilisti ulos kuin pahastateosta tavattu kissa.

Olavi oli monien erilaisten mielialojen murjoma. Elämä näytteli yhtäikaa liian monia puoliaan, että hän olisi jaksanut niitä eritellä. Valtoiminaan ne kiehuivat hänen sielussaan, pimentäen, puristaen. Hän heittäytyi vuoteelleen raivoavan tuskan vallassa.

Kauan hän ei saanut olla, kun ovi varovasti avautui ja äiti tuli hiipien hänen luoksensa.

— Ole vain pitkänäsi, poikani, — hän hiljaa virkkoi, istahti vuoteen laidalle ja alkoi hyväillen silitellä poikansa hiuksia, kuten silloin, kun Olavi vielä oli lapsi.

Silloin olivat äidin hyväilyt tuntuneet rauhoittavilta, mutta nyt niissä ikäänkuin piili erikoinen tarkoitus.

— Lapsi-raukkani, — virkkoi äiti surullisella äänellä.

Olavi odotti jatkoa, Äiti otti hänen kätensä omaansa ja katseli sitä.

— Minä kysyisin sinulta, Olavi, jotakin. Saanko?

— Mitä kysyisit, äiti?

— Onko äitisi muuttunut sinulle kovin vieraaksi?

— Miksi niin, emo-kulta?

— Siksi, että äitisi ei enää kuulu tämän maailman ihmisiin, — että hänen rientonsa ovat aivan toiset kuin maailman lasten.

— Minäkin kysyisin sinulta jotakin, äiti.

— Mitä niin?

— Onko poikasi maailman lapsi?

— On.

Keskustelu taukosi. Rouva Kaislanen tuijotti syvämietteisenä eteensä, ja Olavi katseli hänen kasvojaan. Ne olivat vaaleat, hienopiirteiset, hennot, ja niihin oli ilmestynyt jotakin erikoista, mitä Olavi ei ollut kenenkään ihmisen kasvoilla ennen nähnyt. Hipiä väreili puhautta ja rauhaa, mutta silmissä paloi hillitty kiihko. Äiti oli kaunis, kaunein nainen, mitä hän koskaan oli nähnyt.

— Sinä olet luotu sitä elämää varten, — aloitti äiti jälleen, — jonka Jumala on lapsilleen valmistanut, sitä ihanaa elämää varten, jota silmä ei ole nähnyt, eikä korva kuullut, eikä sydän tajunnut. Mutta sinä harhaillet eksyksissä, ryömit synnin soissa, etsit maailman iloja, sen kunniaa ja loistoa.

— Nyt erehdyt, äiti. En minä mitään etsi. Olen tällä kertaa ainakin kuin sälehditty puu.

— Synnin seurauksia, poikani. Synnin myrsky murjoo sielun, — huudahti äiti. — Voi, Olavi, sinä olet minulle suurten surujen lapsi, kärsimysten hedelmä. Ilok-seni synnyit maailmaan . . . Muistatko miten pienenä ollessasi etsit turvaa minun luotani . . . ja minä sinun luotasi? Elimme toisillemme, ymmärsimme toisiamme . . .

Olavi otti äidin käden ja suuteli sitä. Lapsuuden muistot sylvähtivät tuoreina mieleen.

— Elän jälleen ja jälleen uudelleen ne ajat, — jatkoi äiti. — Minä katselen totista, omituista poikaani, joka ei ollenkaan sovi tämän maailman kaavoihin. Muistisani iloitsen silloiset iloni, sillä minä rakastin lastani juuri siksi, että hän oli erilainen kuin muut ihmiset . . . Kun sitten muistoistani herään nykyisyyteen ja alan etsiä sinua, Olavi, en löydä sinua enää. Olet kadonnut minulta, maailma on sinut minulta ryöstänyt.

— Äiti . . .

Mutta äidin silmissä on kiihko alkanut palaa loimuten, peloittavana.

— Missä on minun lapseni tällä hetkellä? Oi, Jumala,

salli minun löytää lapseni! . . . Olavi, Olavi, anna itsesi Jumalalle, nyt, tällä hetkellä! Jumala kutsuu . . . kuule, kuule!

Olavi ponnahti ylös, sillä äidin kiihko vaikutti mieli-puolisuudelta.

Äiti painoi kasvonsa pielukseen, jolla pojan pää juuri oli levännyt, ja itki.

— Ole nyt järkevä, äiti rakas, ja sano, mitä toivoisit minun tekevän.

— Antaudu Jumalalle!

— Miten?

— Polvistukaamme yhdessä Jumalan eteen nöyrinä syntisinä, niin hän ottaa meidät omikseen . . . Sampsan poika teki niin, polvistui syntisenä, raadollisena, ja nyt on hän Jumalan lapsi. Polvistukaamme, Olavi!

— Minä en ole mikään Sampsan poika, — pääsi Olavilta, ennenkuin hän ehti harkita tai valita sanojaan.

— Et, et ole, — vastasi äiti ja poistui murtuneena.

10.

Olavia kovin suututti, että oli luvannut mennä Almaa tapaamaan. Miksi oli hän aina niin altis ja herkkä! Hänen olisi pitänyt käskeä pojan viedä kirje lähettäjälle takaisin. Niin joku toinen olisi tehnyt. Mutta hän . . .

Ja tietenkin minä täytän lupaukseni ja menen juoksu-jalassa, kuten narri ainakin! — Moista ivailua ei miehen mieli sietänyt. Se teki äkkitenän. — Olisinpa minä

aika hullu! . . . Ja jos tyttö minua vielä kirjeellä ahdistaa, niin . . . Olavi löi nyrkkiä pöytään.

Mutta illalla, vähää ennen Alman määräämää aikaa, hän tapasi itsensä odottamassa tyttöä. Hän tahtoi kieltää Almaa lähettämästä kirjeitä, joista koitui vain kotoisia mieliharmeja.

Kun Alma saapui, tunsu Olavi inhokseen sydämensä herpaantuvan . . . Oliko hän todellakin rakastanut niin syvästi? Pah! Ei se ole muuta kuin iletystä . . .

Alma puolestaan ei ollut ollakseenkaan. Hän tarttui käsivarteen kuten ennenkin, ja alkoi torua:

— Sinä tarvitsisit saada selkäsi! . . . Ilkeä poika, kun tekee julkisen skandaalin. Nyt minun on täytynyt muuttaa asunnostani sen vuoksi, että luonani oli eräs siisti vaimo, jolle en tahtonut sinua näyttää. Nyt minun on päätäpahkaa täytynyt lähteä asunnostani . . . Mihin minut nyt viet?

— Mihin minä sinut vien! Kadut kuhisevat laisiasi!
Alma sävähti tulipunaiseksi.

— Mutta ellei sinulla ole yösijaa, niin eiköhän maisteri Saarni . . .

— Sinä olet raaka, — sähähti tyttö.

Olavi nauroi. Hänen oli nyt niin kevyt olla. Tyttö hänen rinnallaan ei enää ollut sama velvoittava olento kuin ennen. Hän oli vain ilolintu.

— Olinko minä liian raaka? Sepä ikävää. Ja minä kun tahtoisin olla oikein hieno kauniiden tyttöjen seurassa.

Alma kävi kalpeaksi.

— Sinä et enää rakasta minua, — ääni oli kuin särkynyt ja hän puristui Olaviin.

— Miksen! Rakastanhan minä joskus toiste.

Tyttö alkoi vapista.

— Hyvä Jumala, tiesinhän minä, että näin käy . . .

— Tjaa . . .

He kävelivät vaitiollen Kaivopuistoa kohden.

— Sinä varmaankin luulet, että . . .

— Minä en luule mitään.

— Että maisteri . . .

— Entä sitten? Hän eilen, joku toinen tänään, minä huomenna ehkä.

— Oi, Olavi, saanko selittää?

— Selitä pois vain.

Tyttö vapisi ja pyyhkieli ohimoitaan.

— Sinähän tiedät, mikä minä ennen olin . . .

— Sitä sinun ei lainkaan tarvitse epäillä, — keskeytti Olavi.

Alma pysähtyi. Rinta nousi ja laski, hän hengitti kuin läähättäen.

— Peto!

Olavi nauroi.

— Sen perusteella, että toisemme tapasimme tyttöpaikassa, luulet olevasi oikeutettu heittämään likavettä kasvoilleni! Mutta, arvon herra, minut johti sinne kodittomuus, kurjuus ja orpous. Mikä teidät toi sinne? Joh-

tiko teidät ilopaikkaan samat syyt? Olkaa niin hyvä ja vastatkaa, ja heitelkää vasta sitten solvauksianne!

— Täytynee vastata. Aivan sama tarve, joka eilen illalla pakoitti sen siistin vaimon teidän luoksenne, johdatti minut silloin tyttöpaikkaan.

— — —

— Minä olin pieni tyttö, — aloitti Alma kotvan kuluttua murtuneella äänellä, — viidentoista vuotias, kun maisteri . . . Nordström tietää sen. Minä inhoan maisteria . . . Nordström tietää senkin . . . Ei hän enää ole minun rakastajani, mutta minun on täytynyt pitää häntä mielinkielin siitä asti kun sinä . . . Olen pelännyt, että hän puhuisi sinulle minusta pahaa, sillä hän on niin alhainen . . . Hän lainaa minulta yhtenäen rahaa, Jumala tietää, että niin on . . .

Tyttö vaikenä nyyhkien hiljaista epätoivon itkua.

Olavi oli näkevinään hänet hentona, viattomana lihavahkon, löysäkasvoisen miehen sylissä . . . Teki pahaa, tuli surku niinkuin säälitellään kaunista, tallattua kukkaa.

— Minä rakastan sinua, — jatkoi Alma, — sinun tähtesi minä tahdoin tulla toiseksi ihmiseksi . . . Enkä minä sinulta mitään vaadi . . . en mitään. Sinä saat jättää minut sitten, kun en enää ole nuori ja kaunis . . . Näes, Olavi, minä en voi elää ilman rakkautta, sellaista kuin sinun oli . . . Ei minun kohdalleni enää sellaista osu . . . Miehet eivät rakasta, sinä rakastit . . . Älä hylkää minua. Miksi olit niin hyvä minua kohtaan — eihän kukaan ole koskaan ollut hyvä minulle — ja ope-

tit, jos nyt hylkää? Muistatko, kun aina sanoit, että ihmisen pitää olla mielialojensa herra? Kuuletko, että minä muistan! . . . Sinä luulit, etten opetuksiasi ymmärtänyt . . . kyllä minä ymmärsin . . . Sinä olit niin viisas ja jalo. Ethän enää luule, että minä olen ollut uskoton . . . Miten minä maisterin . . . sellaisen, jota inhoan kuin saastaa. Minä annoin hänelle rahaa. Hän tarvitsee aina rahaa . . . Nordström ei tiedä, että maisteri minua kynii. Eilen illalla hän houkutteli narraamaan sinulta rahoja luentomatkaansa varten. Ja minä lupasin ilomielin . . . olisin päässyt hänestä pitkäksi aikaa . . . Jos sinä vielä minua rakastaisit, niin minä menisin kuolemaan. En minä kuolemaa pelkää, sillä sitä minä aina ajattelen . . . Pitää ajatella kuolemaa, niin jaksaa elää . . .

— Alma-rukka.

— Niin, Olavi, sano vielä kerran: Alma-rukka. Minä olen niin onneton, niin onneton . . . minun sielussani ei ole tervettä kohtaa . . .

He saapuivat meren rantaan, samaan paikkaan, missä he keväällä olivat olleet. Alma hykertyi hänen kylkeensä kuin turvaa etsien.

— Älä hylkää minua, — hän yhä toisteli yhtä ja samaa asiaa, — jospa sinä vielä rakastaisit minua . . . Näes, Olavi, olenhan minä vielä nuori . . . Minä pelkään muita miehiä, ne ovat niin raakoja . . . Mitä sinä välität, mitä muut ihmiset sanovat, sinähän olet niin

voimakas . . . Sinä olet niin voimakas, ei kukaan ole sinun laisesi.

— — —

Tuonnempaa, kaupungin puolelta, kuului soittoa ja laulua. Se oli kiihkeää nuoruuden ja lemмен säveltä. Se lupasi hekumaa ja pettymysten huumaa, se lupasi riemua ja unohdusta.

— — —

— Sinäkö nyt olet näin . . . Olavi? Sinä, joka annoit minulle opetusta, joka tahtoit, että minä käyttäytyisin oikein . . . sinä, jonka turvissa minä elin ja uneksin . . . Tiedäpä, mitä minä viime yönä ajattelin . . . Minä ajattelin sinun opetuksiasi . . . ja sitten, äkkiä, alkoi tuntua kuin olisin minä ollut kaksi eri olentoa, ja kumpikin olento sääli toistaan. Sitten olennot jälleen muuttuivat yhdeksi, mutta ei se enää ollut mikään olento, vaan jokin, mikä ei ole juuri mitään . . . Se oli sitä samaa, jota aina silloin tunnen, kun kadotan sen, jota oikein syvästi rakastan. Pienenä tyttönä minulla oli kesy hiiri, mutta suutarin emäntä, jota palvelin, ei voinut sietää hiiriä, ja eräänä iltana hän toi naapurin kissan meille . . . Silloin minä ensi kerran tunsin sellaista, etten ole juuri mitään. Ja silloin, kun maisteri . . . mutta se oli kauheampaa . . . ja nyt . . .

— Alma! — Olavi puristi häntä rintaansa vasten.

— Miksei ihminen voi elää hetkittäin, — jatkoi tyttö, — huomisesta välittämättä? Miksei ihminen ole silloin, juuri silloin onnellinen, kun hänellä on tilaisuus

siihen! Sinä, Olavi, olet siinä, ja minä olen sinun riinallasi, ja sinä hyväilet minua. Miksen minä ota näitä hetkiä kuin olisivat ne minun ainoani? Sitten jälleen, kun toisin on, olisin jälleen toisin . . .

Olavi oli aivan kuin kylpenyt tytön sanoissa. Tämän epätoivo oli suloisesti hivellyt mieltä. Loukattu itserakkaus oli saanut täyden hyvityksen.

Alma oli hänelle rakkaampi ja arvokkaampi kuin milloinkaan ennen. Mutta sitä hän ei sanonut. Oli imartelevaa pysytteleitä suurten tunteiden esineenä.

He istuivat kauan, myöhään yöhön, yli yön, meren rannalla. Kun päivä alkoi koittaa, sanoivat he toisilleen hyvästi iltaan asti.

Illalla Olavi kävelee määrätyllä paikalla ja odottaa. Kuluu hetki, toinen, kolmas, mutta tyttöä ei kuulu, ei näy. — — —

Hän ei enää odota, vaan harhailee vain aikaa kuluttaen pitkin puiston käytäviä.

11.

Eno oli yksin kotona.

Olavi jäi hämmästyneenä seisomaan ovelle, sillä häntä kohtasi kummallinen näky. Kaikkialla, hyllyillä, akkunalla, pöydillä ja permannolla oli isoja paperikimppuja. Eno istui eräällä sellaisella ja hymyili hirtehisen hymyä.

— Mitä . . . ?

- Väjillä vesillä.
- Mitä tämä merkitsee?
- 'Väljien vesien' näytenumero.

Nyt Olavi ymmärsi. Lehti oli siis todellakin ilmes-
tynyt . . . Sitä hän ei olisi uskonut.

— Tässähän tämä nyt on, — virkkoi eno yksioi-
koisesti, — ja tässä olen minä yksin kiipelissä tämän
lehti-pahaisen kanssa.

— Vai yksin! No mihin herra kumppani on jou-
tunut? — kysyi Olavi ivallisesti.

— Se, se lemmon nauta! — ärjäisi Nordström kiuk-
kuisesti. — Roisto, sai rahat, mutta luuletko, että se pani
penniäkään tähän lehteen? Tuon — hän näytti lehden
etusivua ja naputti sormellaan pääkirjoitusta — tuon
ajatusvälkkeen se tähän pani, siinä kaikki, ja sekin on
niin surkea, niin . . . Voisiko kukaan luulla, että mies
on jauhanut estetiikkaa! Ja tämä neronleimaus on jo
tehnyt miehestä oikean aatepomon . . . pitää supliikkia
puoleen ja toiseen, esitelmöi ja varusteleikse jo laa-
joille puhujamatkoille. Kyllä minä sen vintiön vielä
paljastan.

— Miksette ole paljastanut häntä jo ennen? Teidän
ei olisi tarvinnut perustaa kokonaista lehteä paljastaak-
senne häntä esimerkiksi minulle!

— Sinulle! . . . Mutta ethän sinä ensinnäkään ole
asioissa hänen kanssaan, ja toisekseen minä en ole
ennen tiennyt, mikä hän on miehiään. Vasta eilen kuu-
lin, että hän on kehunut yksin perustaneensa tämän

lehden ja hankkineensa siihen tunnettujen kirjailijain avustuksia . . .

— Oletteko nähnyt Almaa? — keskeytti Olavi äkkiä.

— Almaa . . . En . . . En tosiaankaan ole nähnyt Almaa moneen aikaan.

— Tiedätekö mitään Alman ja maisterin suhteista?

— Olavi oli jäätävän tyyni ja virallinen.

— Alman ja maisterin suhteista! — toisti Nordström ihmetellen. — Mitä niissä on tietämistä?

— Te ette siis todellakaan tiedä, että maisteri . . .

— Vietteli tytön, — keskeytti Nordström kyynillisesti hymyillen.

— Viidentoista vuotiaana, — huomautti Olavi.

— Niin, — myönsi eno.

— Te tiesitte sen?

— Tiesin; entä sitten?

— Te tiesitte, että hän raiskasi lapsen ja jätti hänet sitten hysteerikkona jatkamaan aloitettua uraa. Mitä te siitä arvelette?

— Siitä ei kannata arvella mitään.

— Se ei siis teidän mielestänne ole mitään?

— Sitä en ole sanonut. Mutta minä en painosta yksityisiä tapauksia, kun koko yhteiskunta-järjestelmä . . .

— Silläkö te kuittaatte lurjustekojanne! Teille on siis yhteiskunta puolustuksena ja verhona vaikka mihin! Ja mikä on se yhteiskunta, se mörkö . . .

— Pyydän, älä kiivastu. Keskustelkaamme tyynesti, niin pääsemme parhaiten selville toistemme tarkoituk-

sista. Niin, mikäkö se yhteiskunta on? Se on juuri tämä porvarillinen yhteiskunta . . .

— Ja se vapauttaa teidät mieskohtaisesta kunniantunnosta?

— Se on kasvattanut meidät siksi, mitä me olemme — ei mitään muuta. Meidän siveellinen ryhtimme on juuri siinä, että me emme teeskentele itsellemme hyveitä, joita meillä ei ole.

— Ja te nousette sitten puhujalavoille ja julistatte vihan puna poskilla yhteiskunnalle tuomiota Joonas Hookananpojan näyn mukaan . . . ja kansa luottaa teihin.

— Meihin, niin, — Nordström pöyhistäysi ja naputti sormellaan «Väljien Vesien» näytenumeroa, — meihin se luottaa, esiinnyimme sitten puhujalavoilta tai lehden palstoilta — sillä niin huonoja kuin poroporvarien mielestä olemmekin . . . sehän on luonnollista . . . niin me kuitenkin herätämme kansan tajuihinsa, ja sitten . . .

— Ja sitten, — keskeytti Olavi katkerasti nauraen, — sitten te istutte lujina satulassa ja vihaatte ja pelkäätte vuorostanne jokaista uudistavaa liikettä.

— Keskustelumme käy laihaksi, — huomautti Nordström kylmästi, — sillä sinä olet kerta kaikkiaan saanut päähäsi, että työväen eturivin miesten pitäisi olla enemmän kuin ihmisiä.

— Tiedättekö, että maisteri Saarni on kiristäjä?

— En. Keneltä hän olisi kiristänyt?

— Almalta.

— Se ei ole totta.

— On,

— Voisitko sen todistaa, jos kysymykseen tulee?

— Tietysti en. Minä en ilkenisi olla teidän tekojenne todistajina.

— Mutta isäsi poika sinä ilkenet olla . . . hän varmaankin on laupias samarialainen! — Nordström luuli hymyilevänsä, mutta hymy oli sellainen, että se paljasti hampaat ikeniä myöten.

Ovelle koputettiin. Hän riensi avaamaan.

— Onks' se täällä, kun otetaan lehden myyjiä ja tilausten ottajia. — Ovella oli liuta poikia.

— On, täällä on. — Nordström touhusi pojat sisään ja alkoi tehdä heidän kanssaan sopimuksia. Olavia hän ei ollut näkevinään, kun tämä poistui.

VI

Isäntänä.

1.

Mitä maailmalla tapahtui, millaisia ihmiset olivat — se oli täydelleen yhdentekevää.

Viimeaikaiset tapahtumat olivat antaneet Olaville tun-
tuvan iskun. Kaikki mielenkiinto elämää ja sen tar-
koituksia kohtaan oli kadonnut. Jäytävänä tuskana hal-
litsi mieltä syvä kaipaus — ja katkeruus. Hän oli usko-
nut ihanteellisiin voimiin, kadotessaan vei usko parhaan
osan hänen olemustaan. Jällelle jäi vain arvottomuus.

Elämän arvottomuus ja tarkoituksettomuus pani hänet
etsimään lohdutusta sieltä, mistä sitä vaivatta oli saa-
tavissa. Kaiken unohtavalla voimalla hän heittäytyi
nautintoihin ja eli niissä kuin sankari uroteoissa. Hän
ei pitänyt remuavista tovereistaan eikä heidän keveistä
naisistaan, mutta sitä innokkaammin hän otti osaa sii-
hen elämään, jota he edustivat. Hän tahtoi kuulua sii-
hen infernoon, jonka loimuissa tunteiden tuskat poroksi
palavat, jossa elämän hetket ovat kuin kiehuvaa metal-
lia. Kohenna kulutuksen liekkiä, saatana, rautkoot

pian ruumiin vastustavat voimat, sillä tajunta pyrki kiihkeän pyörteen mukana olemattomuuteen.

Niin kului kuukausia, kului vuosi. Ja ajan tuottama tottumus nautintoihin alkoi vaikuttaa. Olavi alkoi vähitellen havaita, että ruumiin vastustuskyky oli hänen tahtonsa voimakkaampi. Kiehuva metalli hyytymistään hyytyi, ja sielu pysytteli elämän pinnalla. Tyhjää tuolla, tyhjää täällä, arvottomuus laaja kuin iäisyys . . .

Vaistomaisesti hän tunsi, että ihmiset ihmettelivät hänen elintapaansa ja säälivät hänen nuorta elämäänsä. Tapahtuipa niinkin, että eräs ylioppilastoveri pysähtyi kadulla varta vasten kysymään, mitä Olavi luki, vai eikö hän enää lukenut lainkaan . . . Se oli tungeskelevaa, epähienoa, hävytöntä. Pääkaupungin yöelämässä karaistunut mies punastui. Hän silmäili tovin kysyjää ylhäältä alas asti ja taputti vihdoin olalle:

— Vai on pikkuvirkamiehistä jo *niin* kova puute, että kandidaattien täytyy itselleen tovereita haeskella?

Toinen säpsähti harmaiden silmien jäätävää katsetta, hätääntyi, soperteli jotakin, ja Olavi jatkoi matkaansa.

Lienee poika-parka tarkoittanut hyvää, mutta Olavi ei voinut sille mitään, että hän tunsi mieletöntä inhoa kaikkia siveellisen maailman tuntotorvia kohtaan.

Siitä asti hän ei ollut tuntevinaan entisiä tuttaviansa.

Mutta eräänä iltana hän tapasi Kallen kävelyllä. Olavi ei ollut ennen häntä nähnyt muualla kuin ajuri-istuintimellä. Kalle oli siististi puettu, eikä ajurista näkynyt

jälkeäkään lyhyessä, leveäharteisessa miehessä, joka itsefietoisena asteli pääkaupungin katua.

— Näkeehän sinutkin kerran siviilinä, — tervehti Olavi ivalliseen tapansa.

— Ja teidät se-le-vänä.

— Maksettu ja kuitattu, — naurahti Olavi; — sinä siis pidät yhä luokkarajaa kireällä?

— Mitenkäs.

— Voinet sentään tulla kanssani kahvilaan, niin juttelemme. Vai hölleneekö se siellä?

— Ei höllene, kiitos, ei se yhdestä kerrasta höllene . . . jos ei kiristykään.

Kotvan yhtä ja toista juteltua Kalle lämpeni ja alkoi innostuneena kertoa elämästään ja suunnitelmistaan.

— Se on sellainen ahne rähjys, se minun nykyinen isäntäni, lapseton, ja vanha kuin peikko . . . niin, Malmström sen nimi on . . . mutta kyllä sen kynsissä penni paisuu jos poikiikin . . . Mutta olen minäkin sellainen mies, että mull' on silmät edessä ja takana, hi-hi-hi. — Hän iski merkitsevästi silmää. — Ja niin sitä olla-kin pitää, jos mieli menestyä! Tämä vosikan toimi näyttää yksinkertaiselta, mutta siinä on monta mutkaa ja meininkiä, ja kyllä siinä eteensäottava mies itsensä läpi lyö . . .

— Entä Maahin Jalmary? — kysäisi Olavi katsellen tarmokasta pystysuoran rydyn alkua Kallen otsassa.

— Jaa Jalmaryko? Se voi hyvin. Eturivin miehiä, sill' on jo vastaanottotunnit ovesa . . . Muuten kuin

ennenkin, ei ylpeä lainkaan . . . Enkä minäkään — Kalle pöyhistäysi — aio vosikkana koko ikääni olla; on niitä muitakin virkoja maailmassa. Olenpahan vain niin kauan, että alkuun pääsen . . . Sillä kun ihminen on säästeliäs, tarmokas ja ahkera, niin . . .

— Ha-ha-ha-haa . . .

Kalle vilkaisi ihmetellen ympärilleen ja kysyi sitten:

— Mikäs naurattaa?

Olavi löi häntä tuttavallisesti olalle:

— Kyllä sinä, poikani, vielä kuolet neljän talon omistajana, saatpa nähdä! — — —

Kun he erosivat, ihmetteli Olavi, että hänellä vieläkin oli saattanut olla jokin side siihen maailmaan, missä ihmisten ainoana pyrkimyksenä on eturivin paikat.

Entistä kiihkeämmin hän jatkoi hurjistelujaan.

Mutta vihdoin — vihdoin tarttui vankka käsi Olavin kohtaloon. —

Herra Kaislanen tiesi, että hänen poikansa oli luisunut vieläkin laveammille teille kuin mitkä siisteille herrasmiehille olivat sallittuja. Surukseen totesi hän pojallaan olevan voittamattomia taipumuksia äidinpuoleisen suvun siipirikko-elämään. Aivan nordströmiksi tosin Olavi Kaislanen ei ulkonaisessa suhteessa voisi vaipua, sillä . . . Mutta surullista olisi, surullista, kovaa ja kauheaa, että hänen poikansa — hänen, jolla syntiluetelossaan ei pitäisi olla moniakaan hairahduksia — heit-

täytyisi rentuksi, jonka alennustilaa eivät hyvät vaatteetkaan ajan mittaan voisi salata.

Hän oli tehnyt paljon poikansa tähden, oli opettanut, neuvonut, ohjannut sanoin, töin ja esimerkein, mutta kaikki oli ollut turhaa. Kenelle Jumala ei luo runkoa, se taipuu. Ja Nordströmien suvulla ei ole runkoa edes näöksi. Jo appiukko aikoinaan . . . no, levätköön rauhassa, keho, ja vastatkoon itse synneistään . . . Mutta että Olavi . . . se oli ihmeiden ihme, sillä Olavilla on ollut *oikea* kasvattaja . . . Äly, hm . . . sitä niillä tosin on, sitä sanasutkaus-älyä, ja se on Olavinkin vahvin puoli. Mutta tarmoa — ei haistimiksikaan. Tämän puutetta Nordströmit sitten peittelevät joka seikkaan sopivilla viisastelulauseilla . . . Kustavillakin on filosofia keppihevosenaan . . . Filosofia muka, aate muka, filosofia ja aate, pariirit, joilla minun, Kalle Kaislasen, vakumus kumoon ajetaan. Filosofia! Kun herrasmies on joutava tyhjäntoimittaja, laiska ja kykenemätön, vetää hän ylleen filosofian, ja kun hänen ei onnistu filosofialla saavuttaa tarkoituksiaan, hyppää hän aatteen selkään. Mutta olisinpa minä ajuripukilla istuessani alkanut rentuilla, niin mikään filosofia ei olisi ollut kyllin viisas eivätkä kaikki maailman yhdistyneet aatteet kyllin voimakkaita estämään Malmströmiä tarttumasta vosikkanutuni kaulukseen ja paiskaamasta Kaislas-Kallea katuojaan.

Mutta ihmeistä suurin oli kuitenkin se, että hän, Kaislas-Kalle, oli näin kauan sietänyt Olavin renttuilua . . . Mistähän se johtui?

Herra Kaislanen istui työpöytänsä ääressä ja mietti. Hän oli lukemattomia kertoja samaa asiaa aprikoinut tuloksiin pääsemättä.

Sydän, niin. — — —

Hän otti esiin tilikirjansa ja selaili sitä. Se oli kunnossa. Hän olisi voinut sen levittää itsensä taivaan Isän nähtäväksi. Ja tämän oli Olavi tehnyt. Numerot olivat selviä, summat virheettömiä. Taitoa ei siltä puuttunut. Mutta . . .

Hän pani kirjan jälleen paikalleen ja vaipui taas mietteisiin. Niistä hän äkkiä havahtui, löi nyrkkiä päytään ja karjaisi:

— Filosofia!

Rouva Kaislanen raotti ovea ja kysyi hätäisenä:

— Sanoitko sinä jotakin?

— Filosofia! Minullakin on filosofia! Ja aate! —

Rouva poistui ovelta.

Oli kuukauden ensimmäinen päivä, ja Olavi tuli hakemaan hänelle kuuluvaa kirjanpitopalkkiota.

Herra Kaislasen edessä oli vuokrasopimuksia koskevia kirjoja, joita hän huolellisesti tutki, tehden merkinnöitä pääkirjaan. Poikaansa hän ei ollut huomaavinaan.

Oli ukkosta ilmassa. Nuori mies istahti. Hänen kalpeilla, uurtuneilla kasvoillaan oli ivan hymy.

— Isä on ryhtynyt *työhön*, — hän huomautti ojentuen veltosti tuoliin.

— Niin on, — vastasi vanhus levollisesti.

Kumpikin oli tovin vaiti. Vihdoin isä päätään kääntämättä kysyi:

— Miten pitkällä olet luvuissasi?

Poika ei vastannut.

— Minä en lukuasioita ymmärrä, mutta minusta tuntuu, että nekin vain tehden valmistuvat.

Olavi oli yhä vaiti.

— Tänään on ensimmäinen päivä, vai kuinka?

Herra Kaislanen oli ajan suhteen tarkin ihminen maailmassa. Sitäpaitsi oli seinällä hänen edessään suurilla numeroilla varustettu allakka.

— Jos tuo almanakka paikkansa pitää, niin ensimmäinen päivä kai on.

— Ahaa, ja sinä olet tullut ottamaan rahaasi?

Olavi nyökkäsi.

— Tjaa, — isä sively leukaansa ja oli hyvin virallinen, — minä olen vähin aikonut ruveta omaksi kirjanpitäjäksi . . . Neljäsataa on rahaa, ja minä ansaitseen mielelläni . . . Mieleni on paha, kovin paha, mutta minä en enää tarvitse apuasi.

— Hyvä on.

— Ja jos tämä minun päätökseni saattaa sinut sellaisiin rahanhankinta-toimenpiteisiin, joita minä en hyväksy, niin pyydän ilmoittaa, etten vastaa asioistasi, ja että olen valmis, jos sikseen tulee, julkisesti . . .

— Tehkää niin.

Isä katsahti poikaansa, mutta tämä katseli välinpitämättömästi kenkensä kärkiä.

— Mutta, — vanhus muuttui tuttavalliseksi, — minä suostun sinulle maksamaan miten suuren summan tahansa jokaisesta tutkinnosta, jonka suoritat, Suostutko kauppaan?

— Näin suurissa kaupoissa tarvitaan ajatusaikaa.

Isä säpsähti, mutta kääntyi samassa kirjoihinsa, jatkaakseen työtänsä. Hetken kuluttua hän otti silmälasit päästään ja pyyhkieli niitä. Mistä lienevät käyneet sumeiksi. Räpytteli silmiään ja käänteli kassakirjan lehtiä, nojaten leukaansa vasempaan käteensä.

Tässä oli jotakin *vielä* pahempaa kuin Nordström. Tätä hän ei olisi odottanut . . . tätä tyyntä, jäätävää kylmyyttä.

Moninaiset tunteet riehuivat vanhuksen mielessä, mutta hän kiteytti ne yhdeksi, sellaiseksi, että siitä kajasteli vain liikemaailmassa tunnettu Kalle Kaislanen.

— Ymmärrätkö! Kirjakauppa- ja räätäلیلaskut saavat tulla tänne, — ei penniäkään sinulle!

— Tietääkseni en ole pyytänytkaan.

Tapahtui jotakin, mitä Kaislaselle ei liikeasioissa koskaan sattunut. Hänen verensä kuohahti yli äyräiden. Päätä huimoi, otsasuonet paisuivat ja silmissä säkenöi. Raivosta mielettömänä hän singautti pöytäkoristeen, pronssisen pienois-Apollon poikaansa kohti. Raskas esine suhisi ilmassa ja kolahti vastaiseen seinään. Olavi istui paikoillaan.

— Mene, mene, — ulvoi vanhus, — mene pois, kurjimus, väärentäjä, retku . . .

Ääni oli ensin karjuvaa, mutta särkyi sitten korinaksi. Äiti tuli hätäisenä huoneeseen.

— Katso, katso, — korisi isä silmät luonnottoman avoimina ja nousi hyökätäkseen poikansa kimppuun, mutta horjahti samassa ja kaatui tämän jalkoihin.

2.

Kaislanen ei enää omin voimin noussut. Toinen puoli ruumista oli halvautunut, Lääkärin lähdettyä istuivat äiti ja poika vuoteen ääressä. Äiti rukoillen Jumalaa, ja poika — niin, mitään ajattelematta, mitään tuntematta hän katseli sairaan vääntyneitä kasvoja. Ne eivät mitään vaikuttaneet, ei sääliä, ei surua, ei mitään.

Myöhemmällä tuli isä tajuihinsa. Hän käänsi päätään, ja katse etsi pojan katsetta. Hänen silmissään oli omituinen, palava ilme, jota Olavi ei niissä milloinkaan ennen ollut nähnyt.

... Ei voi irtautua niistä. Ne hallitsevat, ne kiertävät kaameaan lumopiiriin koko olemuksen. Vapisuttaa katsoa. Isän koko tarmo, pontevuus ja toimeliaisuus on hänen katseeseensa keskittynyt. Mutta siinä ei ole kovuutta, ei syytöstä, ei valitusta. Vain lämmintä loistetta ...

Pohja ... syvyys ... se tausta, jota hän on etsinyt ...

— Isä, isä!

Vanhuksen kasvot kirkastuivat.

— Isä, anna anteeksi!

Saira suu vääntyi jäykkään hymyyn, joka liikuttavalla tavalla ilmaisi, että hän oli antanut anteeksi.

Siihen voimat loppuivat. —

Kova päähkinä oli poika ollut. Äidinpuoleisen suvun pahat vaistot olivat imeytyneet hänen lapseensa, — mutta hän, Kalle Kaislanen, oli halkaissut kuoren, hän, joka kaikista elämäntaisteluista oli voittajana suoriutunut. Tämä, tämä viimeinen oli hänen voittojensa kruunu.

Vaimo rukoili hartaasti Jumalaa miehensä sielun puolesta, mutta tämä itse tunsi, että hänen sielunsa oli puhdas ja kirkas kuin timantti.

— Lohduta tuota äitiäsi, — hän eräänä iltana sanoi, kun rouva Kaislanen paljon valvonnan jälkeen oli mennyt levolle. — Hän, äitisi, on näet saanut päähänsä, että minä joudun helvettiin, ja se tuottaa hänelle levottomuutta. Naisen järki on sellainen, lyhyt ja hetkellinen. Se ei ylety käsittämään, että minä olen elänyt juuri niinkuin on pitänytkin elää. Jos hiukankin toisin, niin . . .

Sairas vaipui horrokseen, ja Olavi kehitti itsekseen hänen ajatustaan.

Jos isä olisi elänyt hiukankin toisin, niin elämän ristiriidat olisivat hänet murjoneet. Hän on elänyt niinkuin pitääkin, voimakkaasti, horjumatta. Lujalla kädellä on hän ohjannut elämän purtta, ja ehjänä on hän saapunut satamaan.

Ikäänkuin vahvistukseksi poikansa ajatuksille vanhus alkoi hourailla:

— Jumala . . . sanoit: Jumala . . . Omatunto . . . oma-

tunto . . . kissa väijyy, hiiri pujahtaa . . . omatunto . . .
sanot . . . Haukka iskee kyntensä . . . omatunto . . .
muka . . .

Hän naurahti ja tuli samalla tajuihinsa.

— Jumalaa pelkää äitisi, pelkää Jumalaa . . . muka
helvettiin . . . Taistele, Olavi, pidä puoliasi . . . puoliasi
. . . Sydän, sääli . . . heikko . . . Kunnioita työtäni . . .
älä tuhlaa . . . hoida sitä! Lupaa!

— Niin, isä. Minä lupaan!

— Niin, isä, — toisti sairas hymyillen ja katseli kuin
ihmetellen epämääräiseen etäisyyteen. — Jumala . . .
Jumala, Kalle . . .

Hän hapuili ilmaa kuin kooten siitä jotakin. Sitten
käsi vaipui alas, silmät ummistuivat, ja pää kääntyi sei-
nään päin.

Olavia nukutti. Hän oli viime aikoina paljon valvo-
nut isän sairastuoteen ääressä. Tovin hän katseli, kuinka
rauhallisesti isä lepäsi, ojentui sitten nojatuoliin ja nukahti.

Omituinen hiljaisuus herätti hänet. Tuntui kuin olisi
tyhjiys kumissut. Hän koetti nousta, mutta vapisi niin
ettei voinut pysyä pystyssä.

Hän kyyristyi vuodetta kohden . . . Katsoi, mutta ei
nähty mitään . . .

Isä on kuollut, — se tieto syöksyi tajuntaan kuin isku.

Äiti tuli hiippien huoneeseen, pysähtyi ja alkoi väristä.

— Oi, herra Jumala, oi, herra Jumala! — Vaimo vai-
pui polvilleen miehensä ruumiin ääreen. — Missä, missä
on sielusi, missä on sielusi, sielusi, sielusi . . .

- Älä häiritse isää, — pyysi Olavi kuiskaten.
- Miten hän kuoli, oi, miten hän kuoli? Sanoiko hän mitään? Puhuiko hän mitään Jumalasta, mainitsiko hän kertaakaan Jumalan nimeä, oi, oi, oi . . .
- Hän nukahti.
- Mainitsiko hän kertaakaan Jumalan nimeä, oi-oi-oi . . .
- Mainitsi, mutta ole nyt hiljaa.
- Ja sitten? Sano, sano, oi sano.
- Sitten hän nukahti.
- Nukahti, nukahti, oi-oi-oi . . . Nukahti . . . iankaikisen kadotuksen liekkeihin . . . Nukahti, nukahti, oi Jumalani, Jumalani . . .
- Annahan nyt vainajan olla rauhassa, äiti.
- Rauhassa, rauhassa, oi-oi-oi . . . Mato ei kuole, tuli ei sammu, oi Jumala, Jumala . . .
- Vihdoin hän tyyntyi, nousi, otti verkalleen kuin juhla-toimitusta tehden poikaansa kädestä ja lausui:
- Katso, lapsi, isääsi!
- Ja sitten:
- Näetkö kohtaloasi?
- Sitä Olavi ei nähnyt. Hän näki vain isänsä kasvot rauhallisina, kaunistuneina.
- Joka hetki on kallis, — julisti äiti, — sillä joka hetki voi olla ainut. Polvistu, poikani, elävän Jumalan eteen!
- Olavi oli joutunut karun arkimielen valtaan. Mutta

samassa hän muisti, että isä oli pyytännyt häntä lohduttamaan äitiä.

— Äiti hyvä, isä on nyt päässyt lepoon ja rauhaan. Mitään ei ole tapahtunut, sillä kaikkien meidän on kerran kuoltava, koko maailmakin kerran katoaa. Talmud sanoo, että maailma on lentävän linnun varjo: lintu lentää pois, ja kohta ei ole jällellä lintua eikä hänen varjoaan.

Äiti hykertyi kokoon, ja hänen silmiinsä tuli kauhun ja epätoivon ilme. Hän ei enää sanonut mitään, vaan vaipui pitkään rukoukseen.

Olavi poistui omaan huoneeseensa. —

Mitä on tapahtunut? Isä on kuollut. Isä on nyt kuollut, toisti Olavi, kun huomasi, ettei tämä tieto häneen mitään vaikuttanut. Hän ei surrut, ei ikävöinyt, vaan tunsu itsensä pitkästä aikaa täysin levolliseksi. Isä on nyt kuollut, ja suuria muutoksia tulee tapahtumaan. Isä on todellakin nyt kuollut...

Jospa Alma eläisi... Voi jospa Alma nyt eläisi...

Eläisi... Onko Almakin kuollut...

Hän tahtoisi saada itsensä liekehtimään, sydämensä laajenemaan, tuntemaan tuskaa — mutta se ei tunne mitään, ei mitään, ... jokin liikkumaton ja ahdistava vain painaa sitä.

Hän ummistaa silmänsä ja muistelee, millaista tuska on. Viime aikoina ei ole ollut hetkeä, jona hän ei olisi sitä tuntenut, mutta nyt... Onko täällä liian vähän valoa? Hän väänsi kaikki lamput palamaan... Tai

jos olisi aivan pimeässä . . . Hän sammutti lamput, istui pimeässä ummistetuin silmin.

Kuvitteisiin ilmestyi Alma, hymyilevänä, kauniina. Tummansiniset silmät loistivat valoa ja aurinkoa.

Valoa ja aurinkoa ihmissilmissä . . . Isä ja Alma.

Oli puoliyö, kun Olavi heräsi polttavaan tuskaan. Hän näki jotakin, se näky selkeni selkenemistään, sai piirteet, värin, sävyn. Hän näki hetken, jolloin isä kaatui lattialle hänen eteensä.

Syylinen, syyllinen . . . isä on kuollut, — riehui sie-lua polttava tuska.

Hän nousi äkkiä vuoteeltaan ja alkoi kiireesti pukeutua.

Ensi iskun sai isä jo Malmströmin asiassa . . . tai kenties jo kauan, kauan sitäkin ennen . . . Sitten seurasi isku iskua . . . Isä räpytteli silmiään kuin sairas juhta, jota sydämetön ajaja suomii . . . Oli kalpea, väsynyt, kumara . . . Ei torunut enää viime aikoina . . . Kirjoit-teli itse tilikirjoja . . .

Nopeasti rihmoitti Olavi kenkiä jalkaansa. Hän oli valmis.

Mihin hän olikaan valmis . . . Jokin kietoutui yhä tiiviimmin sydämen ympärille.

Isä oli tahtonut sairastaa työhuoneessaan. Siinä missä ennen oli ollut sohva, oli nyt isän vuode. Ja sohvan yläpuolella seinässä oli ammoisista ajoin pieni, kiiltävä koriste, panostettuna.

Hän hiipi hiljaa isänsä huoneen ovelle, tarttui ripaan, lukko narahti.

Epämääräinen kauhu valtasi hänet. Eteinen oli pimeä, mutta kuolinhuoneen ovesa näkyi valojuovia . . . Käsi piteli ripaa, mutta ei ollut voimaa vääntää sitä. Hän seisoi odottaen . . . Entä jos isä istuu pöytänsä ääressä tilikirjoja selaten?

. . . Jos se nyt, tällä hetkellä, on tulossa ovea kohden . . . Ripa vingahti . . . Mielettömän kauhun ajamana hän pakeni huoneeseensa.

Tämäkö vielä puuttui, tämä viimeinen kehnouden todiste! . . . Päätäväisenä hän meni takaisin, aukaisi oven yhdellä otteella. —

Valkoisen peitteen alta kuvastuivat selvästi ruumiin piirteet. Oikein — kiiltävä koriste oli paikallaan. Hän kuroittausi vuoteen yli ja otti sen käteensä. Leppeästi loisti sen sinisenharmaa piippu huoneen himmeässä valossa.

Tämä oli tuskien loppu.

Niinkö lähellä! Millä hetkellä hyvänsä saavutettavissa!

Hän katseli sitä ihmetellen ja ihailien. Veti sitten peitteen pois ruumiin kasvoilta, katsellakseen kuolemaa.

Isän kasvot olivat tyynet, arvokkaat ja juhlalliset.

Olavi istahti ja vaipui ajattelemaan elämän ja kuoleman ihmeellistä salaisuutta.

3.

Isännyys — olihan se vienyt isänkin jättiläisvoimat.

Virallinen opiskelu oli nyt siis lopullisesti päättynyt. Olavi oli vapaa, ja hänen oli lupa tietää ja oppia omalla tavallaan — tai olla oppimatta.

Olla oppimatta! Niin kauan kuin hän muisti, oli häntä velvoitettu oppimaan tullakseen joksikin. Tiedon tarkoitus oli kuvattu arvoasteilla ja palkkasuhteilla.

— Sinä olet tietenkin nyt, olosuhteiden pakosta, lopettanut lukusi? — kysyi häneltä muuan tungeskeleva ylioppilastoveri. Ja jatkoi erityisen kunnioittavalla äänellä:

— Suottahan sitä päätänsä vaivaa, kun on rikas ja varmassa asemassa. Työstä ei tietenkään puutetta?

— Eipä ei. — Hämmästykseseen Olavi huomasi kohottavansa rintaansa, kuten isän oli ollut tapana.

— Montako taloa sinulla onkaan? — tiedusti toinen hiljennetyllä äänellä.

— Neljä, — paukautti Olavi tuntien hartioittensa painuvan ja otsansa menevän huolten poimuihin, kuten isän, kun taloista oli kysymys.

— Neljä! — huudahti toinen kokoon kutistuen. — —

Mutta yksin ollessaan Olavi ei jäljitellyt isäänsä. Hänen huomionsa oli kiintynyt elämän tilikirjoihin.

Missä oli hän ollut viime vuodet? Aurinko on pais-tanut, avaruus on ollut pään päällä, elämän ihmeelli-suus ympärillä — mutta missä on hän itse ollut? . . .

Kalmavaaran rotkoissa . . . Kuilussa, johon paljon, paljon arvokasta on kadonnut.

Alma ja isä . . . Ah! Hänen kaksinaisluonteensa uhreja . . .

Mutta kaipausta ja katumus eivät enää tuottaneet tuskaa — epätoivo oli loppuun kulunut eräänä yönä isän kuolinvuoteen ääressä — vaan ne ilmenivät syvänä tietoisuutena siitä, että elämä oli vakava, ettei ollut yhden tekevää, seuraisiko hän sielunsa syvimpiä ääniä vai eikö.

Hän oli ajelehtinut mielipiteiden ja katsantokantojen vihureissa . . . ajautunut karille. Ja sielu janoi täyttyä elämän todellisella sisällöllä.

Isän perintö häiritsi häntä. Hän tunsu itsensä kovin heikoksi neljään raskaaseen kivikasarmiin verrattuna. Mitä hän niillä kykeni tekemään, millä erikoisella tavalla niitä hoitamaan?

Kuolleelle isälle annettu lupaus velvoitti. Hän tutki tarkoin isän jättämät asiapaperit. Antoi talonmiehille tarpeellisia määräyksiä, kuunteli silmät sikkarassa vuokralaisten valituksia. Karttoi katsomasta heitä silmiin. Merkitsi tileihinsä menot ja tulot, talletti liiat rahat huolellisesti pankkiin — ja niinhän piti kaiken olla kunnossa. Hän oli tehnyt velvollisuutensa ja oli vapaa. — Miten ihanaa oli vapaana pyrkiä tietoon, ymmärtämään elämää ja sen tarkoituksia. Hänen tutkimuksensa olivat huumaa, hänen rakkautensa tietoon rajatonta. —

Mutta tapahtui jotakin.

Se oli hyvin vähäpätöistä, tuskin mitään. — Eräiden pienempien huoneustojen vuokraajat jättivät vuokransa maksamatta.

Luonnollisesti se oli pelkkä tilapäinen ilmiö. — Ja Olavi unohti pian koko asian ja syventyi opintoihinsa ja ajatteluun. Hän kävi lävitse vanhoja ajattelijoitaan, jotka nyttemmin olivat muuttuneet hyvin läheisiksi ystäviksi, sillä nyt hänellä ei ollut mitään kiirettä niiden suhteen, pääasiana ei ollut loppusivun saavuttaminen. Nauttien, hermoja tyynnyttäen, koko olemusta parantaen vaelivat ajatukset viisauden maailmassa. —

Tapausten luku kasvoi.

Ne eivät maksa! Olavi selaili tuskastuneena tilikirjojaan. Tyyntyi jälleen. Kun eivät maksa — niin olkoot, minkä sille voi. Eihän sellaiset seikat saa häntä järkyttää! Hän pauskasi tilikirjan kiinni ja syventyi Platoniin.

Kalle Kaislasen poika jätti vuokrakirjoihin valkoisia paikkoja, saadakseen elämänsä tileihin uutta sisältöä. —

Velvollisuudesta isää kohtaan hän asui vainajan konttorihuoneessa. Siellä vallitsi työn tyyni henki. Jyhkeä pöytä pisti esiin akkunan kohdalta. Sen monista laatikoista oli Olavi valinnut itselleen muutamia omiin tarpeisiinsa, mutta kunnioituksesta vainajaa kohtaan olivat useimmat laatikot isän jälkeenjättämien paperin vallassa. Pöydän kulmalla oli rikkinäinen Apollo, — velvoittava muisto. Vastaisella seinällä isän kuva öljyyn maalattuna. Sen vieressä sinisenharmaa koriste. Tilikirjat kunnipaikalla, huomiota herättävän upealla hyllyllä, kuten

vanhankin Kaislasen aikana. Vain pöydän asustus oli hiukan muuttunut. Siihen oli ilmestynyt Platon, Emerson, James, ikivanha, Agrippan aikana sidottu «*Vanitas scientiarum*» ja Haeckel.

Eräänä päivänä hämmästytti nuori ajattelija mahtavia edeltäjiään jälleen sangen vähäpätöisillä huolilla.

Huoneustoja, jotka eivät mitään tuottaneet, oli *liian* monta, ja yhä useammilla oli taipumusta samaan suuntaan. Tilien tyhjät paikat pistivät kiusoittavasti silmiin.

Oli ilkeä, epäfilosofillinen pulma ratkaistavana. Miten oli isä tuollaisissa tapauksissa menetellyt? Talojen omistaja katseli isänsä kuvaa kuin vastausta odottaen.

Kuva oli etevän taiteilijan tekemä. Isän kasvot olivat ilmielävät. Otsan pystysuora ryppy, täynnä tarmoa ja lujuufta, teräksenharmaiden silmien kovuus ja kätkeyty hyvyys, punertava iho, jota leuan seuduilla aina pyrki karkea sänki varjostamaan, leveä venäläisenä . . . Miten oli isä tällaisissa tapauksissa menetellyt?

Taiteilija on pannut huolta ja työtä vieläpä kellon periinkin. Ne ovat kiiltävät, painavat, kallisarvoisen näköiset, paksut — ehkä liiankin paksut.

Samat vitjat olivat isän jättämien pikkuesineiden joukossa. Olavi otti ne esiin laatikostaan. Tukevat kultavitjat — kuvan vitjoihin verraten ne kuitenkin olivat ohuet. Mitähän varten taiteilija ne on maalannut noin paksuiksi?

. . . Tyhjennä sellaiset huoneet, jotka eivät tuota, tuuleuta ja täytä uusilla asukkailla . . .

Tyhjennä, niin . . .

Vitjat ovat todellakin mauttoman paksut ja kiiltävät. On ihmeellistä, miten taideaisti vuosien kuluessa kehittyi. Hänessä ei ole koskaan ennen ollut miestä näkemään virhettä missään taideteoksessa. Hän on sokeasti ihailnut, ja iloinnut jokaisesta maalauksesta, jota on katsellut . . . Nuo vitjat ovat suottaisen paksut, ne aivan irvistelevät . . . Ja tuntien jostakin syystä katkeruutta taiteilijaa kohtaan hän otti lyijykynän ja alkoi korjata kellonperiä himmeämmiksi.

Tyhjennä . . . niin . . . onhan se selvää . . . Noin on parempi, nyt ne eivät ainakaan irvistä . . .

Hän muisti, että talonmies oli isän vanha uskottu. Tälle päätti Olavi ilmaista huolensa. Hän kutsutti miehen luokseen.

Tämä tuli, hioi jalkojaan kynnysmattoon ja kumarteli kumartelemistaan. Isäntä istui työpöydän ääressä, edessään tuttu rekisterikirja. Se herätti vapisuttavaa kunnioitusta takapihan asukkaassa. Mies pani lakin suunsa eteen ja yskäisi merkiksi, että oli valmis vastaanottamaan määräyksiä.

Isäntä tunsu omituista ujoutta, hän ei tiennyt miten palvelijaa tällaisissa tapauksissa puhutellaan. Hän koetti muistella, miten isä oli menetellyt.

— Tiedätekö, Aaltonen, millainen mies se on, joka asuu C-portaan ullakkohuoneessa n:o 15 ?

Aaltonen tuli varpaillaan köpitellen, varoen ja sala-

peräisesti kumarrellen pöydän luo, katsoi isäntänsä olan yli kuroittaen kirjaan ja kysäisi vahingoniloisesti kähisten:

— Jaa Johanssonko ?

— Niin. — Olavi käännähti hermostuneena.

— Se on . . . tuota . . . seppä se on.

— Jaha, vai seppä.

— Seppä se on, mutta onks' se maksanut vuokraa kans' ?

— Ei.

— No onks' Heikkiskä . . . takapihan n:o 2 Heikkiskä?

— Ei.

— Entä n:o 6 Tuhonen ?

— Ei sekään.

— Entä . . .

— Niitä on muutamia, jotka eivät ole maksaneet, — keskeytti Olavi.

— Heh, — naurahti talonmies.

Olavi tunsi itsensä neuvottomaksi. Miten neuvotella miehen kanssa, joka sähisi, oli vahingoniloinen, kumar-televa, nöyrä? . . . Isäntä naputteli sormillaan pöytää, sikristi silmiään, koetti muodostaa otsaansa pystysuoraa poimua.

— Herra on, — sähisi mies jalkojaan rapsutellen, — jos saisin luvan nöyrimmästi sanoa, liian peräänantavainen hyyryläisille. Tuhoskakin asettaa räsymattonsa perjantaisin palkongille, kun muilla on sänkyvaatteiden vuoro . . . eikä se minun kiellostani mitään piittaa . . . Niin että, jos tuota, kun herralla on parempaakin teh-

tävää, minulle annettaisiin valta ortningin pitoon, sillä muuten menee talossa kaikki myllin mällin . . .

— Tietysti teillä on valta pitää talossa järjestystä!

Mies kohotti rintaansa ja lausui painokkaasti:

— Minä olen ollut talossa viisitoista vuotta.

— Niin olette.

— Puhuakseni esimerkiksi Tuhosista, niin ei renkää hyyrä odottaa . . .

— Niinkö luulette?

— Niin luulen. Eikä talo häviäisi, vaikka sellaiset potkittaisiin menemään. Entä tietääkö herra mitään Venholan tyttäristä?

Olavi loi kaipaavia katseita «Vanitas scientiarumiin». Aaltonen maksautti suutaan ja jatkoi:

— Ne niinkuin niin . . . hm . . . tuota öisin . . . heh. Se äiti, kana, kaakattaa äidillenne, tuota: rouvalle, Jumalan sanaa peitteeksi.

Mies oli ilmeinen ilmiantaja. Inhotti, teki mieli tarttua niskaan ja heittää ulos. Aaltosen kasvoilla kulki-
vat jatkuvien juorujen vihurit, kun Olavi keskeytti:

— Kutsuin teidät luokseni sanoakseni, että teillä on valta pitää järjestystä pihamaalla, takapihalla, verannoilla ja portaissa.

— Entä vintti? Akat tappelevat vaatenuorista ja . . .

— Vintti myös, tietysti!

— No, ja pesutupa, prankonki, kellari, sillä . . .

— Samoin, samoin!

— Minä pidän tehtävistäni vaarin.

— Hyvä, hyvä.

Aaltonen tassutti varpailleen oven suuhun ja jäi siihen lakkiaan hypistellen seisomaan. Hän oli jälleen arka ja vauhko.

— Vanha herra puhui niinkuin . . . tuota . . . uskollisen palveluksen johdosta kymmenen markan palkan korotuksesta kuukaudessa. Ehti kuolla, enkä minä . . .

— Hyvä, hyvä, minä täytän herra-vainajan lupauksen.

— Herra-vainaja meinasi, että kyllä Aaltosen kannattaisi saada korkkimatto ja uudet tapeetit . . .

— Aivan oikein, — kiirehti nuori herra myöntämään päästäkseen näkemästä uskollista palvelijaansa, — te saatte ne!

Aaltonen poistui jalkojaan rapsutellen ja kumarrellen.

Isäntä ei ollut tullut hullua hurskaammaksi, mutta talonmies oli heti päässyt tarkoitustensa perille, . . . saakeli! Siinä sitä oltiin . . . Olavia suututti, ja hän purki vihaansa ensin talonmieheen ja sitten vuokralaisiin. Vai hyppivät hiiret pöydälle, kun kissa on poissa! Se nähdään! Vai olen minä liian hyvä! Seppä lopettaa maksunsa, Tuhoska panee räsymattonsa ulokkeelle . . . s—na! Venholan tyttäret . . . h—ti! Miksei hän antanut Aaltosen puhua kaikkea mitä tiesi . . . Siisti mies, siveä, rehellinen, pitää talon puolta, valvoo sen mainetta . . .

Ennenkuin kiukku ehti sulaa, kiirehti isäntä C-portaan 15:een ja koputti jyrkästi ovelle.

Se aukeni miltei heti, ja siinä seiso i kookkaan isän-

nän edessä pieni, kuiva, sairaalloisen näköinen mies pelokkaasti tulijaa katsellen.

— Oletteko seppä Johansson?

Mies kumarsi.

— Tulin huomauttamaan teille, että vuokranne on kolmelta kuukaudelta maksamatta.

— Olisiko herra hyvä ja tulisi sisään, — pyysi seppä.

Huone oli omituinen. Ulkoseinä niin matala, että katto ja lattia miltei ottaneet yhteen. Akkunan sivustat muodostivat kolmion, ja sivuseinät kumpikin neliön, jonka kulmasta katto leikkasi ison palan. Virheettömällä seinällä oli ovi ja pieni hellauuni. Kalustona oli pari lavitsaa, pari tuolia ja pöytä-pahainen, joka oli akkunan alla. Akkunalla kasvoi rehevä, kirkaskukkainen «kodin ilo», ja lavitsalla kalpea, suurisilmäinen ihmistaimi.

— Minä olen viime aikoina sairastellut, — valitti seppä. — Poden jäsenkolotusta ja näivetystautia, ja vaimoni on sairaalassa.

Lapsi katseli suurin, ihmettelevin silmin vuoroin isäänsä, vuoroin vierasta.

— En minä ole epärehellinen, enkä huolimaton, mutta . . . mitä tehdä . . . nähkääs . . .

Hän näytti sinisiä, pahkuraisia ranteitaan.

— Näissä on sellainen kolotus, että sen kärsimisessä on enemmän työtä kuin näin heiverö mies jaksaa kestää . . .

Lapsen silmät olivat luonnottoman totiset.

— Mutta jos herra voisi odottaa kesään, niin . . .

Seppä tarkasteli käsiään kuin arvioiden, voisiko niiden perusteella mitään luvata.

Olavi tunsi jaloissaan vetoa, ja isäntänä hän kysyi:

— Onko tämä huone kylmä?

— Eihän minun sovi valittaa, — vastasi seppä, — näin ollen olisin hyvin kiitollinen, jos saisin tässäkin kesään asti olla.

Olavi katsoi lasta. Se värisi vilusta. Sen kasvot olivat ankaran totiset.

— Onko täällä aina näin kylmä?

— Öisin vesi jäätyy ämpärissä.

— Eikö lämmityskään auta?

— Taitaisihan se auttaa, mutta . . . häpeä sanoa, minulla ei ole puun palikkaa.

— Eikö teillä ole puita?

— Ei.

— Menkää heti ja ottakaa meidän vajasta! . . . Hm, te saatte ottaa sieltä tämän talven . . . kesällä minä laitatan huoneen. — —

Olavilla ei ollut aavistusta, että hänen taloissaan oli sellaisia huoneita. Hän päätti järjestään tutkia, missä kunnossa asunnot olivat, ja vasta sitten hyvällä omallatunnolla vaatia vuokrat säännöllisesti, etukäteen, jokaisen kuun ensimmäisestä kolmanteen päivään.

4.

Tutkimus tuotti masentavia tuloksia. — Takapihojen huoneustot olivat kuvaamattomassa kunnossa. Jo por-

taistot antoivat niistä aavistuksen: jylyä, ahtaita, pimeitä ja kylmiä. Akkunoissa likaa, käsipuut inhoittavan tahmeat. Seinämät tahraiset ja täynnä naarmuja.

Huoneissa kohtasi häntä sarja lohduttomia näkyjä. Syöpäläisten koristamia seiniä, joissa roikkui vaateriekaleita, — savuttuneita kattoja, vioittuneita uuneja. Löyhkää, lasten itkua, vikinää, hätäytyneitä ihmisiä . . .

Täällä jauhaa itseään eteenpäin elämä, hirvittävä, järjenvastaisena . . .

Portaistot ja huoneet voi helposti auttaa, mutta . . .

Olavi oli joutunut käytännölliseen kokemukseen isän jättämän omaisuuden kanssa. Hän oli pyhästi luvannut kunnioittaa ja hoitaa sitä. Mutta silloin se oli ollut kirkasta metallia ja kivitaloja, nyt siihen sekaantui ihmisiä. Tilikirjojen tyhjät paikat merkitsivät pohjatonta kurjuutta.

Mitä hän sille voi? Ei ole hän enempää kuin isäkään kurjuutta kokoon haalinut! Itse on se kasvanut ja kasaantunut, kuin syöpäläiset siellä, missä lika ja liikkumattomuus vallitsee. Minkä voi hän sille? . . .

Tilikirjojen sarekkeissa oli tyhjiä paikkoja. Isälle annettu lupaus velvoitti ne täyttämään.

Nuori isäntä oli kahden tulen välissä. Joko rikkaa vainajalle annettu pyhä lupaus, tai täyttää sarekkeet kurjuudesta pyydystetyillä numeroilla. —

Eräänä aamuna kuului pihasta kovaa meteliä. Olavi heräsi ja kiirehti akkunaan näkemään mistä meteli johtui.

— Minä kantelen isännälle, — kimitti joku cukko.

— Kantele vaikka emännälle, karjui Aaltonen — mutta se on sanottu, että vaatteiden välissä pitää olla väylä, ettei ihmisten tarvitse sun ryysyjesi alitse kumarrella. Tiedäkin, senkin kerjäläinen, että asuu tässä talossa parempiakin ihmisiä kuin sinä!

— Siinä oli väylää kylliksi.

— Suus' kiinni, kutjale, ja maksa ensin hyyryvelkas'!

— En ainakaan Aaltoselle ole hyyryvelkaa!

— Et *sinä* ainakaan tässä talossa kauan ryysyjäsi kuivaile!

— En, jos sää olisit isäntä!

— Sinutteletko, sinä, ruoja, minua! — ulvoi Aaltonen uhaten luudalla.

— Jeesus, Jeesus, — kirkui eukko kuin tapettava sika. — Aaltonen murhaa minut — hii-ii!

Samassa tulivat riitapuolet isännän luo. Akka edellä, Aaltonen kintereillä. Akka syyti mitä kirjavimpia herjauksia, syyttäen Aaltosta murhayrityksestä, pesuvaatteiden varkaudesta, solvauksesta ja kunnianloukkauksesta. Aaltonen puolestaan pysyi tyynenä ja asiallisenä.

Isäntä ratkaisi riidan siten, että ajoi eukon ulos ja kehoitti talonmiestä kohtelemaan vuokralaisia siivommin,

Mutta Aaltosen sisu kuohahti moisesta ratkaisusta. Hän kohotti päätään ja sanoi ylpeästi:

— Minä olen herravainajan kasvattama, eikä minusta tule toisellaista tekemälläkään! Jos herra tykkää ottaa

sellaisen miehen, joka makeilee vuokralaisille, niin sopii ottaa, kyllä minulla aina paikkoja on!

— Se on hyvä. Aaltonen menee vain.

— Mutta hyvästiksi minä sanon suuni puhtaaksi. Tästä talosta tulee tällä ortningilla sellainen pesä, jolle muinainen Antipoffi ei vertoja vetäisi. Akat suuna päänä kaikkialla. Joka kerroksessa h—ia ja hampuuseja . . . Portissa yökaudet miehiä kuin mouruavia kollikissoja . . . Paremmat ihmiset jo pelkäävät . . . Toista oli ennen! Ei silloin tapiseerailtu eikä maalailtu. Joka ei tyytynyt, sai mennä huut'h—tiin, — ja kaikki tyytyivät, maksoivat hyrryensä ja olivat sentäänkin kunniallista väkeä. Se oli miesten mies, se vainaja.

Aaltonen kosketti arkaan paikkaan, mutta sitä hänen ei tarvinnut tietää.

— Epäilemättä oli herravainaja miesten mies. Mutta nyt olen *minä* isäntä.

— Niin tuota . . . että — Aaltonen pelästyi ja muuttui nöyräksi jälleen — herra on nyt isäntä. Minun on siis mentävä?

— Itsehän tuota uhkailitte.

— Enhän minä . . . että jos . . .

— Jääkää sitten.

Nuori isäntä on hyvä ihminen. Hänellä on säälivä sydän, mutta ihmiset eivät osaa antaa arvoa hänen hyvyydelleen, vaan käyttävät sitä väärin . . . herra Ju-

mala, miten väärin ne sitä käyttävät — soimasivat vuokralaiset toisiaan.

Mutta isännän sydämen laadusta heillä ei ollut aavistustakaan.

Jouduttuaan käytännölliseen kosketukseen isän omaisuuden kanssa, ei sydämen hyvyys kestänyt koetusta. Hän tuli pian huomaamaan, että sydän joko murtuu, tai kivettyy. Ja hänellä oli taipumusta jälkimäiseen.

Sääli, sydän, phtyi!

Hän syventyi tutkimuksiinsa ja antoi elämän kulkea kulkuaan. Sonnustaen itsensä viisaan tyyneydellä hän antoi talossaan asuvien olioiden elää omaa elämäänsä, sitä, mikä vastasi heidän kehitystasoaan. — Huulet puristuivat tiiviisti yhteen, silmät sikristyivät, ja otsassa oli havaittavissa pystysuoran poimun alku.

VII

Aiti.

1.

Syvästi oli rouva Kaislanen surrut Olavin huonoa elämää, ja järkyttävästi vaikutti häneen puolison äkillinen kuolema. Usein oli niinä aikoina tuntunut pimeältä ja toivottomalta. Mutta hän oli jättänyt elämänsä Jumalan haltuun ja hän jaksoi kestää kaiken. Yksinäisyyden ja avuttomuuden hetkinä hän kääntyi Jumalan puoleen, ja uutta rauhaa ja uutta voimaa virtasi häneen ylhäältä. Sellaisina autuaallisina hetkinä tuntui kuin olisivat maailman myrskyt saaneet pauhata miten uhkavina hyvänsä, häneen niillä ei ollut valtaa.

Sitte elämä ulkonaisestikin tyyntyi. Hän rauhoittui miehensä sielun suhteen, ja Olavista oli tullut siisti mies. Jumala oli siunannut rouva Kaislasen huonetta.

Elämän ilta läheni, oli tyyntä, tuntui niin sanomattoman hyvältä. Raamattu ja Tuomas Kempiläinen olivat hänen ainoat maalliset aarteensa.

Mutta maailman synnillinen elämä, joka nostaa ja laskee laineitaan — se on vihamielinen kaikelle rauhalle.

Rouva Kaislasesta alkoi tuntua, että talossa jokin sisäinen jänne oli särähtänyt rikki. Pihakäytävällä näkyi joskus kellariin heittämittä jääneitä puukalikoita. Käsi-rattaat olivat oudolla tavalla pystyssä . . . Tai tuntui kuin olisi ilmassa ollut jotain hillittyä soinnuttomuutta, mete-liä, ääntä, jota jo on, vaikkei sitä vielä selvästi kuule.

Hän muisti usein nauttineensa siitä miltei pyhäisestä rauhasta ja siisteydestä, mikä miesvainajan elässä oli pihassa vallinnut. Yksinpä muuttokuormatkin tulivat ja menivät varmalla täsmällisyydellä. Se oli ollut samalla kertaa sisäistä ja ulkonaista järjestystä, joka ulottui talon joka asujameen, joka sopukkaan, vieläpä jokaiseen pi-hassa olevaan esineeseen asti.

Ensi aikoina, silloin nuorena, oli hän sitä kammonnut. Se oli tunkeutunut sydämeen ahdistuksena, josta kaikin tavoin tahtoi päästä. Se oli ollut samaa kuin lapsessa sadun tuska, jota väreilee puissa, kivissä, ilmassa, tai-vaalla. Mutta kun hän oli perehtynyt siihen, oli se muuttunut pyhäiseksi rauhaksi. Ja nyt hän oli levoton sen katoamisesta.

Hän lohduttautui kuitenkin sillä, että asia johtui nuoren isännän tottumattomuudesta, ja korjautuu ajan mittaan.

Niin ei kuitenkaan käynyt. Soinnuttomuus vain kas-voi, ja rouva Kaislasen levottomuus yhä syventyi, alkoi vähitellen muuttua vaaralliseksi, sieluntilaa uhkaavaksi.

Entä jos hän ei olekaan Jumalan lapsi — soivat epäi-lykset hänen sielussaan — jos hän ei olekaan armosta osallinen? Jos se rauha, jota hän on tuntenut, onkin

vain hienompaa muotoa siitä rauhasta, jonka maailma antaa? En minä anna teille sitä rauhaa, jonka maailma antaa, sanoo Jeesus, maailmassa teillä on sota, mutta olkaa levolliset, minä voitin maailman . . .

Kellarikerrokseen ja takapiha-rakennukseen ilmestyi epäilyttäviä olioita. Vastaan pihassa tuli naisia, jotka saivat hänet punastumaan. Kerjäläisiä ja kaupustelijoita alkoi tulvehtia portaissa . . .

Rouva Kaislasen täytyi sekaantua asiaan yleisen järjestyksen nimessä.

— Talossa on asiat sillä kannalla, — hän eräänä päivänä tiukasti virkkoi pojalleen, — että minun täytyy pakoilla, ellen tahdo hävetä silmiäni puhki! Mitä ihmeen joukkoa tässä talossa asuukaan! Äsken tapasin pihassa kamreeri Holmgrenin. Pysähdyin tervehtimään — niin meidän sivutsemme mennä leuhotti nainen, joka . . . hyi, en voi niin sanoa! Punastuin ja häpesin. Kamreeri katsoi minuun säälien ja sanoi sitten, että teidän pojallenne on kunniaksi hänen hyvä sydämensä, hän kun antaa talossaan tyyssijan yhteiskunnan lapsipuolille, mutta, hän lisäsi, oikein se ei ole. Hän — sinua tarkoittaen, Olavi, — on nuori, eikä vielä tunne ihmisiä, ei tiedä, että mitään hyvää hän ei tee enempää niille kuin itselleenkään. Ja vanha kamreeri nyökytti surullisena päätään ja lisäsi, että talo voi joutua huonoon maineeseen.

— Vai niin hän sanoi, — virkkoi Olavi, ja hänen laihat, luisevat kasvonsa kiristyivät.

Äitiä suututti.

— Ja poliisilla on harva se päivä asiaa meidän taloon! Mitä se merkitsee?

— Mutta, emo-kulta, älähän nyt kovistu typerälle pojallesi. Minä olen sanonut Aaltoselle, että hän saa pitää järjestystä minkä voi. Ja hän voi paljon ja tekee paljon — virkaintoinen mies; mutta ei hänkään voi ihmisiä paremmiksi tehdä kuin mitä ne ovat. Siis: anta-
kaamme poliisin tehdä mitä poliisille kuuluu.

— Älä viisastele! Asia on vakavaa laatua! Miksi sinä annat talossasi tyyssijan kaiken maailman . . .

— Jossainhan niiden täytyy asua, jos ei minun talosani, niin muiden. Niitä on, äiti, sellaisia kaiken maailman . . . Ne elävät . . . No, mitä niille mahdamme? Ei Mefistofeleskaan voinut mitään alituisesti uudistuvalla verelle . . . saatikka minä!

Rouva Kaislanen malttoi mielensä ja oli vaiti. Sillä hän oli tietoinen siitä, ettei kristitty saa tuomita, eikä omaa etuansa etsiä, ei velkaansa vaatia, eikä tarvitsevalta apua kieltää. Hänen taloissaan asui ihmisiä, joista on kirjoitettu, että jos he pyytävät hametta, on heille muitakin vaateparsia annettava.

Oi, Jumala! Nuorena, köyhänä naisena oli hän tullut tähän taloon. Sinä, taivaan Isä, tiedät, mitä hän silloin tunsi. Sinä yksin näit hänen kyyneleensä, sinä yksin kuulit hänen äänettömät valituksensa. Oliko vää-

rin, että ahdistettu sydän pyysi rauhaa. Onko hän milloinkaan mitään muuta pyytänyt?

Ankaraa taistelua kävi uskovainen vaimo kahden mahtavan voiman ahdistassa sielua, Jumalan ja mammonan. Siihen aikaan, jolloin puoliso piteli mammonan ohjaksia, oli hän, vaimo, saanut olla siltä rauhassa, mutta nyt . . .

Vereen asti kamppaillen piti hän kiinni Jumalasta. Hän tiesi, että sydämen on vapauduttava maallisista huolista, rikkaudesta, arvosta ja kunniaista, ennenkuin se kelpaa asunnoksi pyhälle Jumalalle. Mutta Jumalan voima tuntui hetkittäin niin heikolta, verrattuna pahan mahtiin.

Levottomuuttaan hän koetti poistaa rukouksella. Hän rukoili taivaalliselta Isältä voimaa ja neuvoa.

Ja Jumala kuuli hänen rukouksensa.

Eräänä iltana tuli muuan nuori uskonsisar hakemaan rouva Kaislasta kokoukseen. Kaukaa Pohjanmaalta oli saapunut hengenmies tervehtimään pääkaupungin seurakuntaa. Neitonen huojuttelihe hiljaa keinutuolissa, ja rouva istui sohvalla ja katseli häntä. Tuntui kodikkaalta. Aavistutti kuin olisi neitonen ollut Jumalan lähettämä. Sydän lämpeni lämpenemistään.

Kokouksessa Pohjanmaan veli selitti, ettei ihminen tule autuaaksi tekojen kautta, vaan uskon. Teot muodostuvat myöhemmin, Jumalan valaisema henki tekee uskon tekoja, täyttää käskyt. — Sillä, rakas kuulija — puhui harmaaseen sarkatakkiin pukeutunut, karkeapiir-

teinen, korkeaotsainen pohjalainen — jos sinä päätähakkaa alat tehdä uskon tekoja, niin sinä väsyit kuin pieni lapsi, joka alkaa isänsä avuksi vääntää kivikkomäkeä pelloksi. Ihmiselle sattuu usein uskon huumauksia, niinkuin lapselle päänäpistöjä. Lapsi kuvittelee voivansa lentää ilmassa tai sukeltaa meren pohjassa. Mikään ei ole lapsen mielestä mahdotonta. Samoin kuvittelee uskovainenkin ensimmäisen Jumalan säteen lämmittäessä sielua voivansa heittää maailman ja kaiken mitä siinä on ja seurata Kristusta askel askeleelta. Voi sinua, joka luulet voivasi seurata Kristusta! Voi sinua, lapsi, joka luulet voivasi seurata Kristusta! Tiedätkö sinä ja tiedätkö minä, mitä Kristuksen seuraaminen on? Se on häpeää, se on ylenkatsetta maailman puolelta, se on tie Golgatalle, se on orjantappurakruunu . . . Ne, joilla on korvat kuulla, kuulkoöt ja ymmärtäkoot . . . Minä sanon sinulle, joka heittäydyt hyvien tekojesi, siveytesi ja rehellisyytesi syliin, sinulle, joka luovut omaisuudestasi, ystäivistäsi, miten sinulle käy — miten käy sellaisen Jumalan lapsen, joka ei ole pyhänhengen tulikastetta saanut. Hänen käy niin, että kun tunteen huumaus häipyä, hän jää alastomaksi ulkonaisesti ja tyhjäksi sisäisesti. Pois se, rakkaat kanssakilvoittelijani, että minä kehoittaisin teitä riippumaan maallisissa. Minä vain neuvon teitä odottamaan Jumalan hengen hetkeä. Se tulee, jos sinä sitä totuudessa ja kaipauksella odostat. Ja silloin sinä tiedät — kuivukoot minun huuleni, jos silloin sinua neuvon — mitä sinun

on tehtävä. Älkää viisastelko Jumalan sanalla, älkääkä etsikö Jumalaa muualta kuin omasta sielustanne. Kilvoittele, kule epätoivoisen ahdistuksen mudassa, ui Jumalan hylkäämänä kirojen pohjavesissä, yhä ja yhä uskoen. Ja, oi autuutta, sinun sielusi kirkastuu, sinun silmäsi näkevät ja korvasi kuulevat, sillä niinkuin Paa-vali sanoo . . .

Rouva Kaislasen raskautettu sielu sai lohdun kokeen-
neen veljen sanoista.

Hän tunsi tänä iltana, että hän oli lapsen lailla yrittänyt tehdä uskon tekoja. Tänä armon iltana oli Jumala sen asian hänelle valaissut . . . ja toisenkin.

. . . Olavin mieli muuttuu lempeämmäksi, hänestä tulee muiden ihmisten kaltainen, hän väsyä, ottaa taloihin tottuneet isännöitsijät ja elää itse tyyntä perhe-elämää hurskaan ja siveän vaimonsa vaikutuksen alaisena.

Jo seuraavaksi illaksi hän kutsui nuoren uskonsisaren vieraakseen.

Olavia hän aivan erikoisella tavalla varusti tätä vierailua varten. Heidän juodessaan aamukahvia äiti laajasti puhui Jumalan ikuisista neuvopäätöksistä ja hänen ihmisjärjelle käsittämättömistä aivoituksistaan. Siitä hän johtui kertoilemaan heränneiden ihmisten elämästä ja toiminnasta. He olivat — kaikessa syntisyydessäänkin — pylväitä ja pilareita, joita ilman maailma luhistuisi Jumalan vihan edessä. He pyrkivät sydämen yksinkertaisuudessa lähestymään Jumalaa, välttämään pahaa ja elämään sovussa ja rauhassa. Heidän perhe-elä-

mänsäkin oli kokonaan toisella pohjalla kuin maailmanlasten.

— Vaimon kauneus ei riipu ulkonaisesta, vaan sisäisestä olemuksesta. Maailman naisten koreus ja kukoistus haihtuu kuin sumu, ja jällelle jää vain kuihtunut ruumis-parka kurttuineen. Toisin on kristityn laita. Jota kauemmin Jumalan henki saa valaista hänen olemustaan, sitä ihanammaksi hän muuttuu. Hän on voimakas kestäämään elämän koettelemuksia, hän on tyyni vastoinkäymisissä. Aina lempeä, aina nöyrä. Hän rakastaa puolisoaan kuolemaan asti. Onnellinen se mies, jonka vaimo on tosikristitty!

— Niin kai se on, — myönteli Olavi yhtäkaikkisesti. Hetken kuluttua mainitsi äiti:

— Meille tulee tänään uskovainen vieras. Hän on ihana muodoltaan, ja vielä ihanampi sielultaan. Sisäinen puhtaus loistaa hänen kasvoistaan.

— Onko hän nainen? kysyi Olavi.

Äiti hymyili salaperäisesti.

— Jos hän on nainen, niin minä en ole kotona.

— Olavi!

— En minä osaa seurustella niin täydellisten ihmisten kanssa.

— Olavi! Tahdotko sinä tehdä vanhan äitisi surulliseksi?

Olavin mieleen muistui, miten hän kerran, kauan sitten, oli erään toisen ihanan naisen vuoksi tehnyt äidin surulliseksi. Tuli ikävä, kaukainen, kaihoisa ikävä.

Illalla saapui vieras. Olavi kuuli huoneeseensa hänen laheat tervehdyksensä, ja kotvan kuluttua tuli palvelustyttö kutsumaan herraa saliin.

— Siiri, tämä nuori mies on minun poikani. Olavi, tule tervehtimään neiti Valonheimoa.

Neitonen ojensi kätensä ja katsoi vakaasti nuorta miestä silmiin. Loi sitten kasvonsa alas ja punastui.

Syntyi hiljaisuus. Sen kestäessä Olavi tarkasteli vierasta. Tyttö oli todellakin sievä — mutta jotakin liian kiiltävää ja sileää hänessä oli. Hiukset sileiksi kammatut, aivan kuin päänahkaan kiinni liimatut. Ja se, jota äiti kaiketi piti sisäisenä puhtautena, kiilsi kasvoilla lapsikkaana kokemattomuutena. Koko olennessa, ilmeissä, liikkeissä viattomuuden ja värittömyyden leima. Jostakin syystä tuli tätä puhdasta olentoa katsellessa mieleen sen vastakohtat, elämän tylsistyttämät naiset, ja lapset, joiden luonnottoman totiset silmät polttivat sydänjuuria.

— Millä minä voisin vierasta huvittaa? — kysyi rouva Kaislanen luoden moittivan katseen poikaansa.

— Oi, rakas täti, — huudahti vieras ja punastui hiusrajaa myöten, en minä kaipaa mitään erityistä huvitusta.

Jälleen merkitsevä katse poikaan.

— Oliko neiti viime viikolla oopperassa? — kysyi Olavi umpimähkään, puhetta tehden.

— Ei neiti Valonheimo sellaisissa paikoissa käy, — vastasi äiti vieraan puolesta.

Niin äitiin kuin vieraaseenkin ilmestyi samassa jotain

kovaa ja kylmää, jota oli vaikea käsittää kahdessa niin ihastuttavassa naisessa.

— Minä vain arvelin, — jatkoi Olavi viattomasti, että kun meillä niin harvoin on tilaisuutta sellaiseen suureen . . .

— Älä viitsi, — keskeytti äiti tuskastuneesti.

— Herra Kaislanen erehtyy nyt vallan, — virkkoi neiton. — Meillä on aina tilaisuus kaikkeen suureen ja hyvään, parempaan kuin mitä maailma voi tarjota. Jumalan sävelistä saamme joka hetki nauttia.

Äidin silmät alkoivat loistaa.

— Niinpä niin, — myönteli Olavi.

Ja kun äiti ja vieras aloittivat vuorokeskustelun Jumalan sävelistä ja mitä ne ihmisessä vaikuttavat jomaan päällä ja miten ihania ne mahtavatkaan olla enkelkuorojen laulamina tulevassa elämässä, teki Olavi omia johtopäätöksiään vieraasta.

Mitähän mahtoi tuo sileä kuori sisältää? Oliko siellä jotakin, joka ajatteli, tunsi, jotain todellista, jolla ei ole kaavoja, ei tapoja, ei uskontoa, ei mielipiteitä — sitä jotain, joka sanoitta tajutaan? Vai oliko hän vain se miltä näytti: kirkas, kasvatuksen kiilloittama, opituita tunteita toisteleva nukke? Mitähän jos kohtalon kovat kourat riistäisivät yltä kaiken, kaiken . . . Jäisiköhän mitään jälle . . .

Hän katseli tyttöä kuin kallisarvoisen kotelon lahjaksi-saaja katselee ja aprikoi mitä kotelo mahdollisesti sisältää.

— Veli Venhola sanoi, että maailmanlapset ovat Jumalalta varastaneet säveleen lauluihinsa. — Neidon

ääneen oli ensi ujouden kadottua tullut jotain pistävän terävää.

— Niinkuin ihminen itsekin maailman teitä kulkiesaan on itsensä Jumalalta varastanut, — säästi äiti huohtaen ja surumielisesti poikaansa katsoen.

— Oi, tää rakas, miten sattuvasti sanottu!

Olavin hermoja viilsi.

— Minä olen jo vanha ja väsynyt, — valitti rouva Kaislanen pojalleen. — Pian minä jätän tämän maailman ja sinä jäät niin yksin.

— Mitä turhia, äiti, ethän sinä ole läheskään vanha ja . . .

— Älä koeta lohduttaa, sillä sitä minä en kaipaa. Lähden mielelläni, kun kutsu saapuu, oi, niin mielelläni. Mutta sinä! . . . Olisin niin iloinen, jos sinä . . .

— Siitä ei tule mitään!

— Miksei?

— Eihän minusta, äiti hyvä, ole perheenisäksi, joka kotilieden ääressä uneksii tulevan elämän iloja.

Äiti tuijotti surumielisenä eteensä.

— Maailman naiset ovat sinut pilanneet.

— Ehkä.

Keskustelu taukosi.

Ehkä olikin niin, ajatteli Olavi. Ehkä olikin hän turmeltunut. Hän oli kerran rakastanut naista niin syvästi, että olisi ollut valmis antamaan elämänsä hänen puolestaan. Oliko Alma ollut hyvä tai huono, keinot-

telija tai rehellinen, sitä hän ei vielääkään voinut itselleen selvittää. Sen jälkeen oli hän tutustunut moneen naiseen, siveään ja siveettömään — ja pelkkä ajatuskin siitä, että hänen täytyisi sietää jotakin sellaista välittömässä läheisyydessään, oli vastenmielinen. Nainen vaatii niin paljon — enemmän kuin mitä hänelle voi antaa. Tulinen nainen vaatii alituisesti rakastamaan itseään, ja älykäs nainen vaatii «ymmärtämään» itseään. Jos ei työn ja huolien lomassa jaksanut kyllin rakastaa tai kyllin ymmärtää, kiemurteli nainen todellisissa tai luulotelluissa tuskissa.

— Totta sanoit, äiti, minä olen turmeltunut. Minä en mene naimisiin koskaan.

— Et mene koskaan naimisiin! — Äiti aivan kalpeni.

— En.

Hetken kuluttua äiti virkkoi:

— Ja koko tämä suuri omaisuus jää perillisittä? — Surumielinen ilme äidin kasvoilla oli tiukentunut.

— Ah, sitäkö tarkoitat! Kuule, emo-kulta, mitään ei tapahdu, vaikka tämä omaisuus hajoaa. Maa kiertää rataansa, vihannoi, puut kasvavat, elämä kuohuu häiriytymättä. Mitään vahinkoa ei luomakunnassa ole tapahtunut.

— Mutta Jumala — äiti vapisi mielenliikutuksesta — Jumala on sanonut: lisääntykää ja täyttäkää maa.

— Äurinkokunta ei suistu radaltaan, äiti hyvä, vaikkapa Kaislasen suku kuoleekin.

Rouva Kaislanen ei enää koskaan puhunut pojalleen

siitä asiasta, mutta tämä alkoi pian huomata, että äiti muuttui häntä kohtaan yhä kylmemmäksi ja virallisemmäksi.

2.

Kustavi Nordströmin nimi oli jo tunnettu. Hän toimitti yhä lehteä, jonka perustamiseen Olavikin oli osaa ottanut. Nordström oli etevä alallaan. Sattuvasti ja nerokkaasti hän arvosteli kaikkea olevaista ja olematonta maan päällä, maan alla ja taivaassa. Hän edusti omaa, erikoista nordströmiläistä suuntaa, jolla oli yhtä nerokas vastustaja saarnilaisessa suunnassa.

Maisteri Saarni oli yhtä tunnettu kuin Nordströmkin, ja molemmilla heillä oli oma kannattajajoukkonsa köyhiä, kovaosaisia ihmisiä, jotka joskus, ensiaikoina, olivat uneksineet veljeyttä, vapautta, tasa-arvoisuutta. Joiden sieluun oli heijastellut taivaanvaltakunta maan päällä. Jotka olivat ryhtyneet taisteluun leipänsä, onnensa ja rauhansa puolesta. Nyt he puolustivat johtajiensa suuntaa, vihasivat, herjasivat ja epäilivät toisiaan.

Nordströmiläisille oli Nordström pyhä ja erehtymätön, samoin saarnilaisille Saarni. Kun siis nämä molemmat täydellisyydet sanomalehtien palstoilla sättivät toisiaan ja tekivät temppujaan, ulvoi kannattajajoukko säästykseksi.

Nordströmin olentoon oli ilmestynyt proletääris-johdajamaista itsetietoisuutta ja mahtia. Hän samalla kertoo jäljitteli sitä joukkoa, jota hän edusti, ja asettui sen

yläpuolelle. Se kuului hänen periaatteisiinsa : hän inhosi innostuneita ihmisiä. Esikuvalliset ihmiset herättävät ihailua, mutta sana synnyttää vihaa, joka oli tehokkain kansojen henkinen herättäjä.

— Sinäkin — hän eräänä iltana halveksuen virkkoi Olaville, kun he yhdessä äidin kanssa joivat teetä upeassa ruokasalissa — ketä sinä luulet hyödyttäväsi sillä, että annat talosi kaikellaisten asuttavaksi? Luuletko sinä armeliaisuudella olojen parantuvan?

Olavi kuunteli enonsa pakinaa, niinkuin hänen tapansa oli, kylmänä ja omissa mietteissään. Henkilökohtaista mielenkiintoa enoa kohtaan ei hänellä enää ollut — hän näki Nordströmissä vain huomioon otettavan esimerkin siitä, miten vähillä ja höllillä ominaisuuksilla ja tiedoilla varustettu ihminen voi, sirkustemppeuja käytellen, kiinnittää joukon huomiota ja tehdä itsensä sen johtajaksi, — sattuvan esimerkin loisesta, joka likaisena ja viekkaana eläytyy sinne, missä elämä suurimpia aatteitaan kuohuttaa. Hän ei vastannut mitään enonsa kysymyksen.

Äiti istui veljensä rinnalla. Hän oli tavallista kalpeampi. Kun hän kaatoi teetä laseihin, vapisivat hänen kätensä kuin ankaran mielenliikutuksen vallassa.

Oli sähköä ilmassa. Sen Olavi oli alusta pitäen huomannut. Hänen kasvoilleen levisi ivallinen hymy.

- Olavi ei ole syntynyt liikemieheksi, — aloitti äiti.
- Ei sinne päinkään, yhtyi eno halveksien. — Olavi

on haaveilija, kaunosielu, eikä hän huomaa, että hän esiintyy jonkinlaisena yhteiskunnallisena rajasuutarina . . . Mutta yhteiskunta ei parane paikaten ja puoskaroiden — hän kääntyi Olaviin päin opettavaisena. — Ymmärrätkö? Sen täytyy kokonaan uudistua.

— Kansantribuuni, minä pyydän, älkää kajotko *minuun!*

Hiljaisuus jatkui. Itseään hillitsemään tottuneet miehet eivät pitäneet asian kehittämällä kiirettä. Mutta äiti ei jaksanut kestää jännitystä. Odottamattoman kiiwaasti hän virkkoi pojalleen:

— Pane merkille, Olavi, että minun menettelytapani sinun suhteesi ovat muuttuneet! Minulla on, minullakin, jotain sanomista, ja se on sitä, että talojen komennon *täytyy* muuttua entiselleen! Minä en voi sallia, että rehellisen miesvainajani hyvämaineiset talot muuttuvat kaiken saastan ja rikollisuuden pesiksi. Kustavikin sanoi, ettei se siitä parane, ja neuvoi minua ottamaan vallan käsiini ja panemaan jokaiseen taloon tottuneet isännöitsijät, jotka tekevät puhdasta jälkeä!

Tämähän on selvää vallankumousta . . .

— Sinun on väistyttävä, Olavi! Et sinä kykene taloja hoitamaan, näkeehän sen kaikesta!

— On selvää, että komennon täytyy muuttua, — säesti eno päättäväisesti — muutoin et, sisko hyvä, kohta enää itseäsi löydä roskan keskeltä.

— Olethan sinäkin, Kustavi, kuullut — jatkoi rouva Kaislanen, ja hänen äänensä sai samaa voimaa kuin

ennen helvetin tuskia kuvatessaan — miten minun taloisani eletään! Poliisi käy yhtenäin! Pihossa riidellään! Paremmat ihmiset jo muuttavat! Isoja huoneustoja on tyhjinä!

— Kyllä minä sen olen kuullut, sisar hyvä. Talojasi jo mainitaan.

Rouva Kaislanen vavahti, kalpeni ja painoi molemmin käsin sydäntään:

— Hyvänen aika! Minun on heti *huomispäivänä* otettava isännöitsijät ja puhdistutettava talot roskajoukosta!

Hän vaikenä huohottaen, kasvot kiristyneinä.

— Eikö sinun Jumalallasi ole tähän asiaan mitään muistuttamista? — tiedusti Olavi kuivasti.

Rouva Kaislanen oli vaiti. Huulet puristuivat ohueksi viivaksi, joka värähteli . . .

Sähköisesti värähteli . . .

— Tietysti, tietysti — kiirehti Olavi myöntämään, sillä vaikkakaan se ei ollut odottamatonta, teki äidin henkinen muutos etovan vaikutuksen, — tietysti minä väistyn. Äiti saa hallita taloja aivan mielensä mukaan.

Kun palvelija tuli korjaamaan teeastioita pöydältä, virkkoi rouva Kaislanen hänelle:

— Käske Aaltonen aamulla varhain minun puheileni. — — —

Sinä iltana Olavi tyhjensi isänsä kirjoituspöydän laatikot omista papereistaan, pöydän omista kirjoistaan. Otti rikkinäisen Apollon, ja seinältä sinisenharmaan koristeen, joka kerran oli tehnyt hänelle hyvän palveluk-

sen. Hän oli valmis muuttamaan pois pääoman palveluksesta. Silmäys vielä . . . Pari hänen ostamaansa taulua . . . saavat jäädä, eihän hän ole mikään vandaali . . . Oikein, isän jättämät muistoesineet . . . Pistäessään taskuunsa kellonvitjat, hän katsahti isän kuvaa . . . Se hymyili ivallisesti . . . siinä nyt näet, siinä nyt näet, enkö minä tätä sinulle sanonut . . . pieninkin myönnytys on häviön alku!

Olavi meni luo, jäi miettiväisenä seisomaan sen eteen. Otti vihdoin kummipalasen ja hankasi pois vitjoihin tekemänsä himmennyksen.

— Sinulla, isä hyvä, ei ole syytä hävetä emblemejäsi . . . Sinä olit peto. Surman suu sinä olit heikomillesi. Mutta sinä olit komea peto! . . . Lapamatoja ja loisia minun sieluni inhoaa . . .

Kuva on jälleen entisellään, niinkuin se taiteilijan kädestä lähteneenä oli ollut. Olavi seiso i yhä ja katse li. Hänen kainalossaan oli Platon, Emerson, James ja «Vanitas scientiarum». Hän on kuin kouluun lähdössä . . .

Isän kuva muuttuu totiseksi: vieläkö sinä opettelet, poikani, yhäkö, yhäkö, viisastumatta . . .

— Ah, isä, minä olen vasta alulla . . . Mutta ole huoletta! Minä opettelen yhä . . . ja loppuun asti. Me tapamme toisemme tutkintomme suorittaneina.

SISÄLLYS.

	Siv.
I. Olavi	3
II. Isä	18
III. Maahin Jalmari	37
IV. Kaupunkilaisia	90
V. Alma	165
VI. Isäntänä	240
VII. Äiti	269

Uusinta alkuperäistä kaunokirjallisuutta.

Eino Leino: Musti, eläintarina, hinta 2: 50.

Eero Eerola: Lauluja ja runoja, tekijän
uusin kokoelma, hinta 2: 50.

Esko Uura: Jyskyt, muistelmakuvia semi-
naarielämästä, hinta 2 mk.

Kyösti Virta: Kärpäsestä härkänen,
leikillinen kyläkuvaus, hinta 2: 50.

Eino Keftunen: Akkunaruuftu, tarinan-
tynkä pikkupojista, hinta 1: 50.

Eero Alpi: Rantalassa, 3-näytöksinen
näytelmä, hinta 1: 50.

ARVI A. KARISTO

Kustannusliike, Hämeenlinna.

Hinta 3:50

Suom. lauluk. I.
Tihlä

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 9945

x

